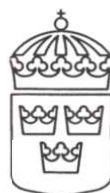

Riksdagens protokoll

1993/94:116

Protokoll
1993/94:116

Torsdagen den 2 juni

Kl. 10.00 – 18.01
19.00 – 22.29

Meddelande om kammarens sammanträde tisdagen den 7 juni, m.m.

Anf. 1 TALMANNEN:

Kammarens sammanträde tisdagen den 7 juni inleds med debatt om lagutskottets ärende om registrerat partnerskap. När denna debatt avslutats och ärendet avgjorts, följer voteringar i de eventuella ärenden som färdigdebatterats vid denna fredags sammanträde.

Kl. 14.00 i dag besvarar statsministern två interpellationer.

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 27 maj.

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1993/94:KU47 och KU48

Finansutskottets betänkande 1993/94:FiU24

Socialutskottets betänkanden 1993/94:SoU24, SoU26, SoU32 och SoU33

Kulturutskottets betänkanden 1993/94:KrU32 och KrU35

Jordbruksutskottets betänkanden 1993/94:JoU28 och JoU30 – JoU32

3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 1 juni

KU40 Lokal demokrati

Mom. 3 (ämnesområden för kommunala folkomröstningar)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

296 för utskottet

11 för men.

2 avstod

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 121 s, 76 m, 29 fp, 24 c, 24 kds, 19 nyd, 3 -

För men.: 11 v

Avstod: 1 s, 1 fp

Frånvarande: 16 s, 4 m, 3 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Ylva Annerstedt (fp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 4 (5 kap. 23 § i regeringens förslag till lag om ändring i kommunallagen (1991:900))

1. utskottet

2. res. 1 (s)

Votering:

176 för utskottet

125 för res. 1

12 avstod

36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 76 m, 31 fp, 24 c, 24 kds, 19 nyd, 2 -

För res. 1: 124 s, 1 -

Avstod: 1 s, 11 v

Frånvarande: 13 s, 4 m, 2 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 8 (närvarorätt i övrigt)

1. utskottet

2. res. 2 (nyd)

Votering:

293 för utskottet

19 för res. 2

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 125 s, 75 m, 31 fp, 24 c, 24 kds, 11 v, 3 -

För res. 2: 19 nyd

Frånvarande: 13 s, 5 m, 2 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 10 (upphandlingssekretessen)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

294 för utskottet

13 för men.

3 avstod

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 122 s, 74 m, 30 fp, 24 c, 24 kds, 19 nyd, 1 -

För men.: 11 v, 2 -

Avstod: 2 m, 1 fp

Frånvarande: 16 s, 4 m, 2 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 15 (kommunal uppdragsverksamhet)

1. utskottet

2. res. 3 (s)

Votering:

175 för utskottet

136 för res. 3

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 76 m, 30 fp, 24 c, 24 kds, 18 nyd, 2 -

För res. 3: 124 s, 11 v, 1 -

Frånvarande: 13 s, 4 m, 3 fp, 7 c, 2 kds, 5 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 17 (kommunalt partistöd)

1. utskottet

2. res. 4 (nyd)

Votering:

290 för utskottet

19 för res. 4

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 123 s, 75 m, 30 fp, 24 c, 24 kds, 11 v, 3 -

För res. 4: 19 nyd

Frånvarande: 15 s, 5 m, 3 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 23 (delegering m.m.)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

296 för utskottet

14 för men.

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 124 s, 76 m, 30 fp, 22 c, 24 kds, 19 nyd, 1 -

För men.: 1 c, 11 v, 2 -

Frånvarande: 14 s, 4 m, 3 fp, 8 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU41 Kommunal biståndsverksamhet

Mom. 1 (avslag på propositionen)

1. utskottet

2. mot. K63 (fp)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU42 Förvaltningsmyndigheternas ledning

Mom. 1 (de centrala förvaltningsmyndigheternas ledning)

1. utskottet

2. res. (s)

3. men. (v)

Förberedande votering:

138 för res.

12 för men.

159 avstod

40 frånvarande

Kammaren biträdde res.

Huvudvotering:

172 för utskottet

138 för res.

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 76 m, 29 fp, 22 c, 24 kds, 19 nyd, 1 -

För res.: 124 s, 1 c, 11 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 4 m, 4 fp, 8 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 2

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU38 Några frågor om sekretess

Kammaren biföll utskottets hemställan.

**FiU22 Förnyat förslag till lagstiftning om ingripande mot otillbörligt beteende
avseende offentlig upphandling (prop. 1993/94:222)**

Mom. 1 (lag om ingripande mot otillbörligt beteende vid offentlig upphandling m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

Votering:

174 för utskottet

138 för res. 1

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 76 m, 30 fp, 24 c, 24 kds, 19 nyd, 1 -

För res. 1: 125 s, 11 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 4 m, 3 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Prot. 1993/94:116

2 juni 1994

Mom. 2 (lag om reglering av den offentliga sektorns egenregiverksamhet)
Propositioner ställdes först beträffande utskottets hemställan och därefter ifråga om motiveringen.

Hemställan:

1. utskottet

2. res. 2 (nyd)

Votering:

274 för utskottet

20 för res. 2

15 avstod

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 108 s, 75 m, 30 fp, 23 c, 24 kds, 11 v, 3 -

För res. 2: 1 m, 19 nyd

Avstod: 15 s

Frånvarande: 15 s, 4 m, 3 fp, 8 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Lennart Hedquist (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Motiveringen:

Godkännande av

1. utskottets motivering

2. motiveringen i res. 3 (s)

Votering:

158 för utskottet

138 för res. 3

16 avstod

37 frånvarande

Kammaren godkände utskottets motivering.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 76 m, 30 fp, 24 c, 24 kds, 3 nyd, 1 -

För res. 3: 125 s, 11 v, 2 -

Avstod: 16 nyd

Frånvarande: 13 s, 4 m, 3 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Karl Gustaf Sjödin (nyd) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

SkU42 Ändringar i skatteregisterlagen

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU12 Utbildning för fredsbevarande verksamhet
Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU13 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden
Kammaren biföll utskottets hemställan.

FöU14 Övergång till kapitalkostnader för lokaler, m.m.
Kammaren biföll utskottets hemställan.

TU32 Bolagisering av Vägverkets produktionsdivision m.m.

1. utskottet

2. res. (s)

Votering:

173 för utskottet

138 för res.

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 76 m, 30 fp, 23 c, 24 kds, 19 nyd, 1 -

För res.: 125 s, 11 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 4 m, 3 fp, 8 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

TU33 Avskaffande av diskriminering såvitt avser fraktsatser och befordringsvillkor

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:

299 för utskottet

13 för men.

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 124 s, 76 m, 30 fp, 24 c, 24 kds, 19 nyd, 2 -

För men.: 1 s, 11 v, 1 -

Frånvarande: 13 s, 4 m, 3 fp, 7 c, 2 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

TU37 Överflyttning av fartyg mellan fartygsregister
Kammaren biföll utskottets hemställan.

UU19 Nedrustning

Mom. 1 (kärnvapen och folkrätt)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 2-17

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Talmannen meddelade att jordbruksutskottets betänkande JoU29, konstitutionsutskottets betänkande KU39 samt lagutskottets betänkanden LU31, LU34 och LU35 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Lag om genetiskt modifierade organismer

4 § Lag om genetiskt modifierade organismer

Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1993/94:JoU29 Lag om genetiskt modifierade organismer (prop. 1993/94:198).

Anf. 2 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Fru talman! Det är bra att vi nu får en lag som reglerar användningen av genteknik. Vi socialdemokrater hade visserligen önskat att den skulle behandlas i samband med miljöbalken så att dess förhoppningsvis kommande regler om aktsamhet, skadestånd, ansvar och straff hade gällt, men den debatten får vi föra när ett förslag till miljöbalk så småningom kommer.

Efter en skärpning av skrivningarna i utskottet har vi inte så många avvikande meningar om innehållet. Vi har fogat tre reservationer till betänkandet.

Vår första reservation handlar om etikfrågorna. Vi vet ju alla hur känsliga dessa frågor är i allmänhetens ögon, och det är därför nödvändigt att de etiska bedömningarna görs på ett mycket tidigt stadium. Forskare blir lätt fartblinda. Genom krav på etik redan i förhandsbedömningen tvingar vi alla inblandade till eftertanke. Det är tråkigt att vi inte kunnat komma överens om denna för oss självklara fråga i utskottet, men kanske har kammarens ledamöter i övrigt mer insikt.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Den andra reservationen handlar om den föreslagna gentekniknämndens arbete. Vi anser att den av regeringen föreslagna nämnden får arbetsuppgifter och en sammansättning som är mycket begränsade jämfört med den nuvarande Hybrid-DNA-delegationens. Det är allvarligt. Exempelvis gäller det skyldigheten att till regeringen anmäla om något användningsområde kan ifrågasättas från etisk eller humanitär synpunkt eller att slå larm om samhällets tillsyn behöver utvidgas.

Vi vill också understryka vikten av att nämnden får en bred sammansättning. Inte minst viktigt för verksamhetens trovärdighet är det att konsumenter, miljöorganisationer och folkrörelser blir representerade. Det stämmer också överens med EG:s intentioner om inhämtande av allmänhetens synpunkter.

Jag yrkar bifall också till denna reservation.

Slutligen anser vi i reservation 3 att det är nödvändigt med en utvärdering ganska snart. Före sekelskiftet bör regeringen för riksdagen redovisa hur lagen har fungerat. Vi står naturligtvis fast vid denna uppfattning, men här avstår jag från att yrka bifall till reservationen, eftersom jag utgår ifrån att

det vid sekelskiftet finns en regering som är intresserad av att lyssna på riksdagen.

Anf. 3 CARL G NILSSON (m):

Fru talman! Gentekniken är en av vår tids mest revolutionerande nyheter. Det låter kanske dramatiskt, men det är faktiskt så. Med gentekniken kan man nämligen på ett helt annat sätt än tidigare ändra levande organismer. Detta öppnar perspektiv som vi i dag bara kan ana oss till. Liksom en gång med datatekniken står vi på tröskeln till en häpnadsväckande utveckling.

Jag vill först i några enkla ordalag beskriva vad genteknik egentligen är för någonting.

Alla levande organismer består av olika gener. De olika generna ger skilda egenskaper. Gentekniken gör det möjligt att välja ut en gen som har en särskild egenskap, t.ex. motståndskraft mot kyla, och flytta över den genen från den ursprungliga organismen till en annan organism. På det sättet kan man programmera om mottagaren av genen så att den också får den aktuella egenskapen, motståndskraft mot kyla. Tekniken sätter egentligen inga gränser för detta. Man kan flytta gener från en sorts växt till en annan sorts växt eller från en växt till ett djur. Det är alltså möjligt att t.ex. flytta en gen från en tall till en fisk, om man nu skulle ha något intresse av det. En organism som har ändrats genom genteknik brukar kallas genetiskt modifierad organism.

Möjligheten att på det här sättet ändra och programmera om levande organismer innebär att vi kan lösa många svårigheter runt om i samhället. Jag vill särskilt påpeka att vi kan få fram bättre och billigare läkemedel, vi kan komma till rätta med miljöproblem, vi kan skapa växter och djur med bättre livskraft och hälsa. Det här är bara några exempel på hur vi kan använda gentekniken för att bygga en bättre framtid.

Samtidigt aktualiserar gentekniken grundläggande etiska frågor om människans rätt att påverka djur och natur. Det säger sig självt att det måste finnas gränser för vad gentekniken kan få användas till. En oetisk användning skall naturligtvis inte få förekomma.

Dessutom är det en allmän uppfattning att det finns en risk för att gentekniken kan hota människors hälsa och miljö. Vilka risker innebär det för den ekologiska balansen och den biologiska mångfalden om man släpper ut gentekniskt ändrade växter och djur? I dag kan ingen svara säkert på frågan. Det finns naturligtvis anledning att vara försiktig, även om det hittills inte har rapporterats några skador.

Det gäller alltså att hitta en god balans mellan de olika synpunkter som gör sig gällande. Det är nödvändigt att samhället har en viss kontroll över användningen av gentekniken. Samtidigt får kontrollen inte lägga några hinder i vägen för en nyttig forskning och utveckling. Det är i allra högsta grad väsentligt att det finns goda förutsättningar i Sverige för en omfattande och bred forskning på genteknikområdet. Det är angeläget att Sverige också i framtiden kan upprätthålla ett gott forskningspolitiskt klimat. Tänk bara på vilken betydelse våra framgångsrika läkemedelsföretag och läkemedelsindustrin har!

Riksdagen skall i dag fatta beslut om en lag om genetiskt modifierade organismer. Lagen skall gälla fr.o.m. den 1 juli 1994.

Fru talman! I den föreslagna lagen har en förnuftig avvägning gjorts av de olika aspekter som gör sig gällande. Det skall inte döljas att detta är en kompromiss – en god kompromiss, tycker jag. I vissa frågor finns det skilda intressen. Att det här är en bra kompromiss visas av inte minst det faktum att alla politiska partier, som Inga-Britt Johansson sade, är överens om att vi skall anta förslaget till lag. Det är bara på några enskilda punkter som de socialdemokratiska utskottsledamöterna har ansett att det måste reservera sig.

Lagen innebär att Sverige införlivar två EG-direktiv om gentekniken och att våra regler därmed kommer att stå i samklang med vad som gäller inom EU. Att vi får samma regler som EU är ett betydelsefullt framsteg, som inte minst gynnar den svenska industrin.

Den lag som nu skall antas reglerar användningen av genetiskt ändrade organismer, dvs. mikroorganismer, växter och djur vars genetiska material har ändrats med genteknik. Lagen är utformad som en ramlag med vissa grundläggande regler. De mer detaljerade bestämmelserna kommer att ges senare i specialförfattningar som beslutas av regeringen eller den myndighet som regeringen kommer att bestämma. Lagen innehåller klara och tydliga regler för hur genteknisk verksamhet skall bedrivas, och den utgör ett effektivt men obyråkratiskt kontrollsystem.

Först och främst innebär lagen att all genteknisk verksamhet skall bedrivas med försiktighet. Den som använder gentekniken skall alltid ta etiska hänsyn. Detta gäller laboratorieanvändning, utsättningar i miljön och produktion av gentekniska produkter.

Lagen innehåller inte några generella krav på tillstånd för forskning eller för ren laboratorieanvändning, men den ger ändå regeringen möjlighet att besluta om sådana föreskrifter. Men det får i så fall bara ske om det verkligen behövs av hälso- eller miljöskyddsskäl.

Däremot krävs tillstånd för sådana verksamheter som skulle kunna vara farliga eller som kan ifrågasättas av etiska skäl. Det krävs tillstånd för att man skall få släppa ut genetiskt ändrade organismer i naturen. Om den gentekniska verksamheten innebär faror för naturen, får tillstånd inte ges. Verksamheten skall dessutom bedrivas etiskt för att ett tillstånd skall få lämnas. En speciell restriktivitet skall iakttas när det gäller gentekniskt ändrade djur. Likaså krävs tillstånd för att man skall få sälja varor som innehåller gentekniskt ändrade organismer, t.ex. vissa livsmedel.

Ansökan om tillstånd skall prövas av olika fackmyndigheter som redan i dag har hand om motsvarande kontroll, t.ex. Jordbruksverket och Livsmedelsverket.

Vid sidan av dessa fackmyndigheter inrättas genom lagen en särskild nämnd, Gentekniknämnden. Nämndens verksamhet skall vara rådgivande, dvs. den skall yttra sig om de etiska bedömningar som skall göras enligt lagen. Den skall också samråda med de olika fackmyndigheterna när det gäller utfärdandet av specialförfattningar.

Gentekniknämnden skall bestå av framstående forskare och ledamöter som från andra utgångspunkter kan bidra till de bedömningar som nämnden

skall göra. Det står i betänkandet att de ledamöter som skall svara för den vetenskapliga kompetensen skall utgöra ett starkt inslag.

Fru talman! Våra förhoppningar om en bättre framtid bygger på och förutsätter en dynamisk utveckling av teknik och vetenskap. Som jag sade inledningsvis kan vi med gentekniken komma att lösa många problem runt om i samhället och drastiskt förbättra våra levnadsvillkor. Samtidigt är det viktigt att gentekniken används på ett etiskt godtagbart sätt, inte minst för att den nya tekniken skall bli allmänt accepterad.

Den föreslagna lagen om genetiskt modifierade organismer innebär en god avvägning av de olika synpunkter som gör sig gällande.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till hemställan i betänkande JoU29.

Anf. 4 LENNART DALÉUS (c):

Fru talman! Vi tror ibland att förändringar i världen sker genom att kloka beslut fattas i riksdagen eller i andra parlament och att det är det som är avgörande för vilken riktning utvecklingen tar. Det är inte alltid på det sättet, för samhällets utveckling beror ju ofta på andra faktorer. Dit brukar man räkna det som kallas för de vetenskapliga och tekniska sprången.

Jag tror att datatekniken har spelat en stor roll för samhällets utveckling på gott och ont. Det var ett tekniskt språng som innebar väldigt mycket för det moderna samhället. På liknande sätt är det naturligtvis med kärnklyvningen och kärntekniken. Vi fick hotet om ett globalt kärnvapenkrig, och vi fick möjligheterna att utvinna energi med stora risker genom en ny teknik. Detta har förändrat världen.

Fru talman! Jag tror att gentekniken eller, som det riktigare borde heta, biotekniken kommer att innebära en större förändring än vad både datatekniken och kärntekniken sammantaget har inneburit. Jag tror att den nya tekniken i grunden kommer att förändra världen och samhällets utveckling, också detta på gott och ont. Den rymmer så väldigt mycket, men utgår på något underligt sätt från samma små byggstenar som bygger upp arvet. Vare sig det är människans, växternas, djurens eller rent av bakteriernas arv bygger det på samma fyra byggstenar som skapar generna. Med dessa byggstenar kan man alltså klippa och klistra numera. Man kan ändra generna, få insyn i generna, och man kan få insyn i arvet. Man kan få insyn i människans genetiska arv samt i växternas, djurens och bakteriernas arv.

Just genom möjligheten att flytta egenskaper mellan olika organismer står vi inför en närmast revolutionerande utveckling. Starka egenskaper kan flyttas från en växt till ett djur och tvärtom. De egenskaper som t.ex. växtförädlare under århundraden har arbetat för att åstadkomma blir enklare att överföra med den moderna gentekniken.

Som redan har berörts finns det också vissa risker med detta. Vi har sett hur man redan har lyckats manipulera ekosystem genom att flytta en organism från en plats på jorden till en annan.

Flyttningen av kaninerna till Australien, fru talman, är ju det klassiska exemplet. Det stökade till sig litet i ekosystemet när man flyttade dit en organism som inte fanns där från början. Den flyttades dit och skapade oreda, bl.a. därför att den inte hade några naturliga fiender.

Nu står vi inför en situation, där människan är på väg att släppa ut hundra-

tals, tusentals, tiotusentals nya organismer på jordens yta – organismer som inte har funnits här tidigare. Då kan man säga att det är ointressant att veta med vilken teknik detta sker. Skulle det ha varit annorlunda om människan kunde ha förändrat det genetiska arvet på annat sätt och flyttat ut det i naturen? Ja, därför att detta nu sker med väldigt hög hastighet, med precision och i mycket stor omfattning – åtminstone ser vi en utveckling framför oss som kan innebära en mycket stor omfattning. Då är det självklart att samhället måste sätta ramar och gränser samt ange mål för den här verksamheten. Ramarna och målen skall rymma såväl etik, omsorg och miljö som naturligtvis också omsorg om forskningens berättigade krav på att söka kunskap samt hänsyn till de krav som kan komma från ett näringsliv som utnyttjar de nya kunskaperna och landvinningarna.

Fru talman! Den här frågan har tidigare inte hanterats på det sättet i den svenska debatten och i det svenska arbetet. Först under de senare åren har diskussionen kommit i gång på allvar.

Den lagstiftning som vi står i begrepp att fatta beslut om i dag har i mycket sitt ursprung i ett engagemang som Centerpartiet har visat i dessa frågor. Vi har under ett antal år drivit krav på att samhället skall ta sig an bioteknikfrågorna eller, som de nu har kommit att heta, genteknikfrågorna. Det skedde bl.a. i den genteknikberedning som avslutade sitt arbete för något eller några år sedan. Dessbättre kom det också till uttryck i den miljöskyddskommitté vars arbete just nu är inne i sin avslutningsfas.

Fru talman! Jag skall inte söka strid på det området. Det glädjer mig att det har skett en förskjutning hos de övriga politiska partierna i riktning mot den åsikt som Centerpartiet har företrätt i debatten. Jag vågar säga att vi i dag kan glädjas åt resultatet av denna förskjutning och åt ett ökat samförstånd.

Det material som Genteknikberedningen lade fram kunde – om jag uttrycker mig försiktigt – korrigeras i det arbete som så småningom redovisades i Miljöskyddskommittén. Det var rätt forum för att föra fram kravet på en sammanhållen lagstiftning och en myndighet, en organisation eller en kropp som kunde ta ett övergripande ansvar för samhällets hantering av genteknik och bioteknikfrågorna.

Fru talman! Jag är glad över att den här förskjutningen kunde ske. Jag är glad över att det gick att på det här sättet i dag nå fram till ett beslut som ligger väl i linje med den regeringsförklaring som den nuvarande regeringen avgav vid sitt tillträde. Där klargjorde man att det skulle till en lag som reglerar en ansvarsfull hantering av genteknik.

Man kan naturligtvis diskutera några av de reservationer som finns fogade till betänkandet, men jag vill gärna säga att de inte på något sätt är avgörande. Inga-Britt Johanssons redovisning här i dag visar att det numera finns samförstånd i de här frågorna.

Inga-Britt Johansson talade om att socialdemokraterna för den nu föreslagna gentekniknämnden ville ha en större uppgift, som skulle ligga mer i linje med Hybrid-DNA-delegationens arbetsuppgifter. Jag tror inte att det är något problem. Den gentekniknämnd som nu föreslås kommer att visa sig väl så kraftfull i sitt arbete.

Inga-Britt Johansson borde snarare se på hur hennes partikamrater har

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Lag om genetiskt
modifierade
organismer*

skött de arbetsuppgifter som Hybrid-DNA-delegationen har med avseende på att vara försiktig i användningen av den nya tekniken och det nya arbete som följer med gentekniken.

Inga-Britt Johansson menade att det skulle göras en utvärdering kring selskiftet. Jag tror att det kommer att ske naturligt. Gentekniken och biotekniken kommer att ta stora språng framåt bara under de närmaste åren. Det innebär att gentekniken och biotekniken förs in som en vital del i samhällsdebatten när det gäller växter och djur och självklart också när det gäller människan.

Det här är ett första steg som tas mot en tydlig hantering av genteknikfrågorna som berör växter och djur. Jag är övertygad om att det kommer att tas många kraftfulla, tydliga steg från samhällets sida de närmaste åren för att sätta ramarna och ange målen för en av de stora frågor som kommer att beröra samhället många år framåt. Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag hörde ett radioprogram där man diskuterade den här lagen. Det råder skilda uppfattningar om huruvida den behövs eller inte. En av de uppfattningar som framfördes i programmet var att regeringen hade lagt fram det här lagförslaget för att Lennart Daléus skulle få lämna sitt testamente innan det är dags att byta regering i höst. Det lät nästan så på honom nu också. Han undvek noggrant att komma ihåg att beredningen för att förbereda lagstiftningen ju tillsattes 1989 eller 1990 av den förra, socialdemokratiska, regeringen. Samförståndet om att det behövdes reglering är ingenting som har tillkommit under den senaste perioden. Det har snarare varit svårt för den nuvarande regeringskonstellationen att komma överens om att få fram ett lagförslag.

Jag förstår inte, Lennart Daléus, varför man inte vill få in de etiska bedömningarna i ett tidigt skede. När jag läser utdrag ur jordbruksutskottets betänkande från 1989/90 ser jag att man var mycket noga med att påpeka behovet av de etiska bedömningarna. Vi vet att forskare lätt blir litet fartblinda. Om vi kan få dem att redan på ett mycket tidigt stadium, genom litet eftertanke, ta med de etiska bedömningarna är mycket vunnet. Därför har vi föreslagit i vår reservation 1 att detta skall tas in i lagtexten.

Anf. 6 LENNART DALÉUS (c) replik:

Fru talman! Inga-Britt Johansson behöver inte vara så orolig över huruvida det här lagförslaget är mitt testamente eller inte. Jag har inte för avsikt att skriva något testamente och inte heller att dö för att den här lagen skall kunna antas. Det är inte därför som den finns. Den finns därför att man numera gör den seriösa bedömningen i – vågar jag hoppas – alla partier, att de här frågorna förtjänar ett rejält utrymme i samhällsarbetet.

Inga-Britt Johansson vet lika väl som jag att den genteknikberedning som tillsattes, låt vara av en tidigare regering, tillsattes under tryck av framför allt de åsikter som Centern länge har fört fram kring de här frågorna. Jag tror inte att Inga-Britt Johansson vill låta påskina att genteknikfrågorna skulle vara frågor som Socialdemokraterna har gått till storms för att driva.

Hon behöver bara se på det socialdemokratiska ställningstagandet i Genteknikberedningen för att se hur falskt detta tal klingar. I själva verket var det Justitiedepartementet som hade hand om utredningen. Det ser vi nu i efterhand. Det kan så här i efterskott tyckas vara litet onödigt försiktigt uttryckt, men resultatet har blivit bra.

Som vi hörde tidigare är det här en kompromiss. Men man har fått fram ett material att stå på, någonting att ha utgångspunkt i. Det är att gå litet för långt att säga att etikfrågorna är borta från hanteringen bara därför att de inte finns med bland kraven när det gäller förhandsbedömning av skador. Det står mycket tydligt i lagen att etikbedömningarna skall göras av regeringen eller den myndighet som regeringen beslutar om.

Etikfrågorna är inte borta från det här arbetet. De är borta från den paragraf som talar om en förhandsbedömning av skador. Det är något helt annat.

Jag vill gärna sluta med att säga att det dessbättre råder ett rejält samförstånd kring att de här frågorna nu förtjänar en särskilt lagstiftning och en särskild, kraftfull rådgivande myndighet. Det är bra. Jag är glad över att flera av de andra partierna har ändrat sig.

Anf. 7 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att etikbedömningen skall finnas med även när det gäller förhandsbedömningen av skador. När allmänheten diskuterar och ifrågasätter den här verksamheten kommer de etiska frågorna väldigt ofta i förgrunden. Det är därför som vi vill ha in dem.

Jag glömde en sak i min förra replik. Jag är inte särskilt orolig för det arbete som Gentekniknämnden kommer att få utföra, därför att vi efter valet i höst naturligtvis kommer att ha möjlighet att se till att den får både den sammansättning och de arbetsuppgifter som vi tycker att den skall ha.

Anf. 8 LENNART DALÉUS (c) replik:

Fru talman! Det blir egentligen litet för tunt om jag nu skall replikera för sakens skull. Det är uppenbart, Inga-Britt Johansson, att etiska hänsyn enligt den här lagstiftningen skall tas, även om det inte är inskrivet i 5 §. Detta framgår mycket tydligt i 1 § i lagen.

Därmed är just de krav som vi länge ställt beträffande miljöhänsyn och etiska hänsyn tillgodosedda. Jag märker, fru talman, att samstämmigheten här är mycket stor numera, även om det förekommer en liten verbal skärmytsling. Jag är glad över enigheten här.

Anf. 9 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Fru talman! Det är glädjande och tillfredsställande att riksdagen nu skall besluta om en övergripande lagstiftning om genetiskt modifierade organismer. Det här ligger helt klart i linje med den reservation som kds hade i Genetikkommittén för några år sedan, vilket Lennart Daléus redan har berört. Det ligger också helt i linje med det förslag som Miljöskyddskommittén lagt fram – dvs. det majoritetsförslag som fanns om den här typen av lagstiftning.

I det sammanhanget ställer jag mig litet undrande just till Socialdemokraternas agerande – man har ju senare lämnat Miljöskyddskommittén – när

det bl.a. hänvisas till att de förslag som Miljöskyddskommittén presenterat inte lades fram. Det här är just ett sådant förslag som vi nu får realiserat.

Den här lagen syftar till att skydda hälsa och miljö och till att säkerställa att etiska hänsyn tas vid hanteringen av genetiskt ändrade organismer. Jag tycker givetvis att det är en styrka hos den här nya lagen att det t.ex. i 4 § om aktsamhetskraven sägs att etiska hänsyn skall tas, och därvid skall beaktas att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är knuten till ett förvaltaransvar.

Förvaltaransvaret är ju grundläggande för Kristdemokraternas programarbete. Här kommer nämnda tankesätt mycket tydligt fram i en ny lagstiftning som berör just hur vi hanterar växter och djur. Detta är mycket positivt.

Skrivningarna om tillstånd vid avsiktlig utsättning är också mycket tydliga. Det står i 7 § mycket tydligt att tillstånd får lämnas endast om den verksamhet som ansökan avser är godtagbar från hälso- och miljöskyddssynpunkt och etiskt försvarbar. Detta är en mycket tydlig skrivning. Jag tycker att det är starkt av fyrklöverregeringen att den har kunnat lägga fram det här lagförslaget. Som i all politisk verksamhet är det fråga om ett kompromissarbete – man både ger och tar. Men den här produkten är något att vara stolt över. Vi har, precis som Lennart Daléus sade, tagit ett första steg när det gäller att få en lagreglering till stånd.

Vidare är det positivt att det i stort sett råder enighet kring det här förslaget. De socialdemokratiska reservationerna är närmast att se som randanmärkningar. Detta ser jag också som en styrka för framtiden.

Fru talman! Inga-Britt Johansson tar redan nu ut valsegrar. Men det skall man kanske vara något försiktig med. Vem som så småningom kommer att utse folk till den föreslagna nämnden återstår att se. Debatten måste ändå handla om föreliggande betänkande och den enighet som finns om detta och som är mycket positiv.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 10 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Den släng som Dan Ericsson i Kolmården gav mig i början av sitt anförande skulle jag vilja ha en förklaring till. Han hänvisade nämligen till Miljöskyddskommitténs arbete. Men i Miljöskyddskommittén var vi eniga om att det här skulle regleras inom miljöbalkens hägn. Om regeringen hade fullföljt den idén skulle det ha inneburit att de regler som förhoppningsvis kommer att finnas i miljöbalken när det gäller aktsamhet, skadestånd, ansvar och straffsatser också hade gällt här. Men det sägs inte ett ord om det i den här lagstiftningen.

Skall vi alltså åberopa Miljöskyddskommitténs arbete, Dan Ericsson, är det här långt ifrån vad vi där var överens om.

Anf. 11 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Fru talman! Arbetet med den nya miljöbalken pågår ju. Men det väsentliga måste väl vara själva sakinnehållet. I förslaget från Miljöskyddskommittén fanns med ett mycket tydligt kapitel om denna lagreglering, som vi nu får beslutad här i riksdagens kammare. Det är vad jag pratar om. Det är

alltså det reala utfallet. Vi får alltså en lagreglering, något som vi var överens om i Miljöskyddskommittén. Det är det som är det positiva.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

Anf. 12 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Ja, det är positivt. Vi har inte sagt emot på den punkten.

Men när Dan Ericsson i Kolmården åberopar Miljöskyddskommitténs arbete vill han undvika att tala om att vi, om det här togs med i miljöbalken, skulle ha fått de andra reglerna, som det nu inte finns ett spår av. Detta är en stor brist. Det måste väl Dan Ericsson ändå hålla med om.

*Lag om genetiskt
modifierade
organismer*

Anf. 13 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Fru talman! Återigen vill jag säga att det är sakinnehållet som är det väsentliga. Nu får vi denna lagreglering, och den har den inriktning som Miljöskyddskommittén arbetade för. Det positiva nu är att det finns en enighet här. Det fanns ju inte en total enighet i Miljöskyddskommittén kring denna lagreglering, men nu finns det alltså en sådan.

Anf. 14 MAX MONTALVO (nyd):

Fru talman! Vi tar i dag ställning till en lag om genetisk modifiering av organismer med hänvisning till EES-kraven. Det är tydligen så att Centern även här har fått som man har velat i regeringen. Det är ju en överdriven Centermodell som vi här ser. Vi är tveksamma och tycker att man har gått väl långt. EES-kraven har inte alla de ingredienser som man har lagt in i den här propositionen. Vi ser faror i detta.

Vi anser att Sverige bör ha samma regler som omvärlden. En av grundtankarna är ju att vi kan vara med och konkurrera när det gäller att behålla forskare och att få företagen att blomstra och stanna kvar i vårt land. Då tänker jag naturligtvis på läkemedelsindustrin. I dag har Sverige en väldigt framskjuten placering. Men om man börjar rubba på det här för mycket kan vårt land tappa hela den biten. Som vi ser saken kan vi förlora väldigt många jobb när vi i stället kan vinna jobb om vi så att säga är kloka. Det handlar också om stora inkomster för landet om vi behåller och utvecklar den här industrin.

Vi har kunnat gå med på skrivningen därför att vi har fått med en text i förslaget som är till gagn för läkemedelsindustrin. Vi tror att det därmed finns vissa möjligheter att ta hänsyn till den. I stället har vi fått svälja tveksamheterna här, som jag sade.

Det som också är intressant med läkemedelsindustrin är ju att andra näringar därmed föds vid sidan av – något som man kanske inte tänker på. Det är alltså väldigt viktigt att vi behåller en hög nivå här och att vi går framåt i stället för bakåt.

Sedan till frågan om att livsmedel bör vara märkta. Det tycker vi att de skall vara. Det kan vara en del i en framtida insyn från den vanliga människans sida att sätta gränser för när det går för långt. Man har alltså insyn och kan se innehållet.

Vidare talas det väldigt mycket om etisk hänsyn. I framlagda proposition saknar jag litet grand att man inte tar hänsyn till djurskyddet i fråga om inhysning av försöksdjur. Där tycker jag att det finns en hel del att göra. Jag

vet inte riktigt varför det inte tas upp. När det gäller djurskyddslagen görs ju undantag för sådana här saker. Vi menar att det långsiktiga lidande som det innebär för djuren att i årtal sitta i små burar borde ha tagits med här. Man borde ha tittat på sådana saker också när det gäller den etiska hänsynen. Det är ju inte bara den operativa verksamheten som bör gå in under nämnda paroll.

Anf. 15 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Jag blir ofta litet orolig när jag hör Max Montalvo göra avvägningar mellan å ena sidan omsorgen om miljön, å andra sidan omsorgen om delar av det svenska näringslivet. Vägledande för Max Montalvo brukar vara ett ganska ohämmat försvar för näringslivets villkor, på bekostnad av miljöomsorgen.

Men den här gången har man från Ny demokratis sida, trots denna grundinriktning i Ny demokratis miljösyn, uppenbarligen gjort en del kompromisser och kommit fram till ett ställningstagande som innebär att man är med på att sätta upp regler för den här nya tekniken och dess utveckling. Jag tycker, herr talman, att det är glädjande att detta ställningstagande till slut blev resultatet av Ny demokratis funderingar.

Anf. 16 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Detta lät ju trevligt. Det enda som jag hakade upp mig litet grand på var att Lennart Daléus sade att vi har en litet avvikande syn på miljöpolitik, djurskyddsomsorg och sådant i allmänhet. Det är helt fel. Skillnaden är bara den att vi vill att de åtgärder som vi ansluter oss till skall vara konkreta. Att vi många gånger har opponerat oss beror på att Centermodellen i miljöfrågor och liknande frågor ofta är mycket flummig. Vi vill ha mera konkreta åtgärder.

Anf. 17 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Jag kommer kanske inte att vara lika positiv som föregående talare, som har rosat gentekniklagen. Jag tycker att lagen borde ha begränsats till de krav som ställs i EES-avtalet. Man borde ha låtit bli att införa en längre gående lagstiftning för Sverige än för det övriga EES-området.

Gentekniken är, som mycket riktigt har framhållits, en av de stora utmaningarna för framtiden. Med genteknik får vi möjligheter att komma till rätta med flera av mänsklighetens stora sjukdomsgissel. Vi får möjlighet att förbättra försörjningen och att minska belastningen på miljön. Det är ett område som har en utvecklingspotential som kan ge oss arbetstillfällen och en möjlighet att behålla vår svenska välfärd.

Samtidigt innebär gentekniken att man kan göra ingrepp i vad som kanske är livets kärna. Det väcker naturligtvis stor oro hos många människor. Oron blir inte mindre av att området är sakligt svårgenomträngligt och kräver stora faktakunskaper. Vi får inte låta känslorna skena i väg med oss.

Vi måste ta både genteknikens möjligheter och oron inför den nya tekniken på allra största allvar. Regering och riksdag har här ett stort ansvar. Det bekymmersamma är att varken regeringen eller jordbruksutskottet tar det ansvaret.

Trots att både forskare och företrädare för industrin har uttryckt en stark oro för att den nya lagens utredningskrav när det gäller innesluten användning kommer att verka hämmande på forskningen och trots att utskottet i betänkandet medger att utredningskravet i 5 § kan bli onödigt betungande eller hämmande för forskningen, nöjer man sig med att hänvisa till möjligheten att göra undantag när lagen skall tillämpas.

Enligt min mening skall riksdagen när den stiftar lagar också precisera omfattningen och inte onödigtvis skapa osäkerhet om lagens tillämpning. Tolkningen av de grundläggande principerna får inte överlåtas till regering eller myndigheter. Hur kommer regeringen t.ex. att tolka formuleringen i lagens 3 § om att den "får meddela föreskrifter om undantag"? Det blir ju beroende av vilken regering och vilka regeringsmedlemmar som vi har. Blir det EU:s undantag som kommer att styra? Tycker vi i Sverige i så fall att det är bra?

Jag anser inte att motionerna, som det uttryckts i betänkandet, blivit delvis tillgodosedda. Jag menar att utskottet helt enkelt har struntat i att ta hänsyn till dem.

Gentekniknämnden har av regeringen bedömts som så viktig att dess existens nu regleras i lagen. Enligt min mening är det då logiskt att Gentekniknämndens ansvar, befogenheter och sammansättning likaledes föreskrivs i lagen. Att som nu föreslås överlämna till regeringen att meddela föreskrifter för nämnden medför en risk för att nämnden inte kan verka på ett självständigt sätt mot regering och myndigheter.

En av nämndens uppgifter är att vara larmklocka om något område inom gentekniken, nationellt eller internationellt, kan ifrågasättas ur etisk eller humanitär synpunkt. En annan uppgift gäller information till allmänheten om genteknikens utveckling och hur den påverkar människor i rollen som medborgare och konsument, som arbetstagare men också som arbetsgivare. Sådan information behövs för att intresset för och debatten rörande bioteknik och genteknik skall hållas vid liv.

När det gäller nämndens sammansättning är det viktigt att förstå att nämndens trovärdighet måste vara hög både i forskarvärlden och hos allmänheten. Den måste – precis som Genteknikberedningen föreslagit – ha företrädare för forskare, för myndigheter och för riksdagen liksom också för industri, arbetsliv, konsumenter och folkrörelser.

Vi hade fått kravet på denna breda sammansättning av Gentekniknämnden tillgodosett, om lagen hade inneburit att Hybrid-DNA-delegationen skulle ändra namn till Gentekniknämnden. Det är just detta krav som framförs i den socialdemokratiska reservationen nr 2.

Vi får nu en lag som medför att vi införlivar två EG-direktiv om genteknik i svensk rätt. Det naturliga och enkla hade varit att hela lagen fick träda i kraft vid samma tidpunkt, nämligen den 1 januari 1995. Det är därför något förvånande att både regering och utskott vill att delar av lagen skall träda i kraft redan om en knapp månad. Man undrar: Varför denna brådska?

Man får intrycket att vi lever i helt laglöst land på detta område, och så är ju inte fallet. Vi har en bra kontroll – även om den kan bli bättre – på både forskning och industriell användning.

Herr talman! Som avslutning vill jag gärna ha sagt att det är beklagligt att det arbete som lagts ned i Genteknikberedningen inte har fått ett större

genomslag i lagstiftningsarbetet. Underlaget för beredningens ställningstagande har ändå utarbetats av landets främsta experter på bioteknik- och genteknikområdet liksom också på det etiska området.

Trots den tvivelaktiga behandling genteknikfrågorna fått i det lagförslag som vi nu behandlar, nöjer jag mig med att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 2.

Anf. 18 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Inger Hestvik säger nu att forskare och tekniker på det här området är oroliga över de utredningskrav och andra krav som ställs i denna lagstiftning. Jag har också sett uppgifter om detta i tidningarna. Jag är litet förvånad över detta resonemang som förts från åtminstone delar av forskarvärlden – den är inte rakt igenom homogen.

Man får faktiskt intrycket att det gäller en oro över samhällets möjligheter att utöva insyn och att sätta upp ramar för verksamheten. Man kan verkligen inte alltid sympatisera med ett sådant agerande. Man blir lätt orolig för att dessa delar av forskarvärlden vill stå för sig själva och vill ha ett eget mandat. Det kan rimligen inte vara riktigt.

Inger Hestvik frågar: Varför denna brådska? Jag tyckte, herr talman, att det var litet tråkigt när Sverige i EES-förhandlingarna begärde och även fick igenom att vi skulle få dröja ända till 1995 med att anta den strängare lagstiftning på detta område som finns i EG. Det visar att Sverige faktiskt ligger efter på detta område och därmed har alla skäl att skynda på för att hinna i kapp.

Herr talman! Möjligheterna att få en sammansättning i Gentekniknämnden som tillgodoser kraven på insyn och deltagande från olika organisationer finns naturligtvis i det förslag som vi i dag tar ställning till, och det förtjänar också att sägas.

Herr talman! Det rörde sig mycket om relationer till känslor. Inger Hestvik var orolig för att känslorna skulle skena i väg. Frågan är bara vems känslor, om det är känslorna hos dem som är euforiska inför den nya tekniken eller känslorna hos dem som är litet oroliga och vill vara försiktigare. Vi kanske skulle precisera vems känslor det är fråga om.

Herr talman! När det gäller EU måste jag ställa en fråga till Inger Hestvik. Hon sade i sin inledning att det borde vara så att EES-avtalet skall räcka. Vi skall inte gå längre än vad EES-avtalet kräver. Låt mig fråga Inger Hestvik: Är det en generell attityd från socialdemokratin när det gäller relationen till EU och EU:s arbete? Gå inte längre, håll igen, stå kvar, bromsa, ta inga nya initiativ – är det socialdemokratiens förhållningssätt till EU?

Anf. 19 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jag tänker inte ta upp den kastade handsken och utmana Lennart Daléus i en EU-debatt. Jag tror att vi står på olika grund där. En sak är klar när det gäller de regler som vi diskuterar i dag. I EES har man inte skyldighet att harmonisera reglerna förrän den 1 januari 1995. Många länder i Europa har över huvud taget inte tagit ställning till dessa lagar. Vad jag förstår håller EG på att omvärdera dessa regler. Skall vi då vara först på plan? Jag tycker att det är riktigt i fråga om reglerna. Precis som Lennart

Daléus vill jag ha en reglering av dessa områden. Det är viktigt att vi får det. Jag känner ibland också oro för vad detta kan leda till.

Men vi måste behålla litet sans och förnuft när vi skriver lagar. Det är otvivelaktigt så att vi går längre än vad EES-avtalet kräver av oss. Vi går längre när det gäller den etiska bedömningen och växter och djur. Jag tycker att vi hade kunnat nöja oss med ett första steg, att anta de krav som direktiven 219 och 220 ställer på oss. Det hade räckt med det.

Det är svårt med de etiska bedömningarna. Det är svårdefinierat. Vad menar vi med etik? Lennart Daléus har precis som jag deltagit i Genteknikberedningens arbete. Vi har haft etikerna där. Vi har diskuterat och funnit att det svåraste området av alla är de etiska bedömningarna. De är många gånger så individuella. Vi har ju t.ex. den etiska bedömningen i u-landsdebatten. Är det fel att genmanipulera en inhemska växt för den svenska marknaden, som i och med det kan ersätta en växt som vi importerar från ett utland? Är det oetiskt? Det är en aspekt som vi måste ta ställning till.

Gentekniknämnden får ett väldigt svårt uppdrag framöver. Nämnden måste ena sig om en etisk analysmetod, så att vi får gemensamma värderingar. Det måste bli så att man å ena sidan ställer vetenskapligt värde och allmännytta mot å andra sidan de risker som finns om man går med på vissa försök.

Anf. 20 LENNART DALÉUS (c) replik:

Herr talman! Inger Hestviks inlägg visar dessvärre på att vi även i fortsättningen kan vara litet oroliga för den breda uppslutningen bakom grundvärderingarna när det gäller denna lagstiftning. Det finns uppenbarligen andra synpunkter företrädde i socialdemokratien. Jag tycker ändå att vi skall vara glada över att den ståndpunkt partiet uppenbarligen har kommit fram till är att denna lagstiftning med dess utformning är riktig, för att inte säga nödvändig.

Jag håller med om att etikfrågorna är svåra. De kommer att vara bland det svåraste i Gentekniknämndens arbete. Det uppmärksammades också i Miljöskyddskommitténs arbete, svårigheterna med etikfrågorna på detta område.

Herr talman! Jag förstår ändå inte Inger Hestviks resonemang kring EU och EES, som ju är bärande. Det Inger Hestvik säger gör mig orolig. Jag menar allvar. Är det socialdemokratins ståndpunkt att vi inte skall vara först på plan? Vi skall inte gå längst. Vi skall inte ligga i frontlinjen i arbetet med denna miljöfråga, och möjligen inte heller i andra miljöfrågor i EU:s arbete. Vi skall vänta tills de andra har klivit in, tagit ansvar och prövat lagstiftningen. För mig är det ett fullständigt bakvänt sätt att se på miljöarbetet i allmänhet och nalkandet till EU i synnerhet. Detta förvånar mig verkligen. Det finns uppenbarligen avgrunder mellan våra synsätt i fråga om hur vi skall förhålla oss till det europeiska miljöarbetet. Jag är ledsen för det.

Anf. 21 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jag tror att Lennart Daléus drar litet för stora växlar på mitt anförande. Det är klart att vi skall ligga i frontlinjen, som vi gör på så många områden, i arbetet med att se till att vi får säkerhet i vårt samhälle i fråga

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Lag om genetiskt
modifierade
organismer*

om forskning och industriell framställning. Det jag vänder mig emot är resonemanget att genteknik skulle vara så speciellt, något utöver vanlig teknik, att man absolut skall ha särskilda regler på alla de områden där genteknik kan tänkas komma in.

Efter många års genteknikforskning har vi insett att det mesta i genteknik och bioteknik är ofarligt. Man har kontroll över det. Det är inte något som gör en orolig. Men möjligheterna finns att utveckla gentekniken mot farliga vatten. Möjligheterna finns, och det är mot dem vi måste sätta upp en spärr.

Jag vänder mig mot att man utpekar gentekniken som en teknik som är farlig, som skall väcka oro hos människor. Gentekniken måste få samma fördelar eller nackdelar som annan teknik inom industrin. Jag tror att vi ur miljösynpunkt borde trycka på många gånger för att man skall använda genteknik och bioteknik i stället för annan teknik, som kanske är miljöförstörande. De krav som ställs här på t.ex. avgifter kan bromsa utvecklingsmöjligheterna för små bioteknikföretag. Jag tycker att vi borde kunna vänta med att avgiftsbelägga tillståndsprövning, tills bioteknikföretagen – vår framtid – har kommit i gång i sitt utvecklingsarbete.

Anf. 22 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Herr talman! Äntligen finns det på riksdagens bord ett förslag om lagstiftning rörande avancerad bioteknik att ta ställning till. Det har tagit tid. Det är tio år sedan Gen-etikommittén lade fram sitt betänkande Genetisk integritet, som rörde användning av genteknik på människan. Det är fortfarande inom det medicinska området som dessa tekniker dominerar. Men utvecklingen är snabb när det gäller t.ex. djurhållning och växtskydd.

I USA diskuterar man livligt förekomsten av en tomat som kallas "Flavour Saver", som har blivit genetiskt förändrad för att behålla sin fräschör och smak längre. Vid framställningen av tillväxthormonet BST, som skall öka mjölkproduktionen hos kor, har man också använt genteknik.

Det är naturligtvis svåra frågor det handlar om. Diskussionen här i dag har också visat spännvidden i debatten. Det kan vara alltifrån de etiska frågeställningarna – vad får människan göra, i moralisk mening, och vad får hon låta bli att göra, när hon kan hjälpa sina medmänniskor eller lösa något svårt problem? Det är de ekologiska frågeställningarna. Vilka risker löper naturen på lång sikt? Det kan handla om mycket lång sikt. Effekterna av genetiskt förändrade organismer som frisläpps i naturen i dag kanske man ser om många hundra år. Hade vi över huvud taget någon chans att förutse det?

Å andra sidan, vilka möjligheter finns det att lösa andra typer av miljöproblem som vi redan har ställt till, eller att undvika att skapa miljöproblem?

Det gäller inte minst de ekonomiska frågeställningarna, som också har belysts här i debatten i dag. Det kanske ännu inte ligger så mycket i den praktiska verkligheten, men i framtiden finns enorma förväntningar på vad utvecklingen av dessa tekniker skall komma att betyda ekonomiskt – för löntagare, företag och länder.

Det finns naturligtvis inget enkelt svar på alla dessa frågor. Jag måste säga att jag reagerar när Inger Hestvik säger att en av Gentekniknämndens uppgifter blir att se till att vi får gemensamma värderingar. Det tror inte jag. Jag

tror varken att det är möjligt eller önskvärt att vi någonsin skall få gemensamma, likadana värderingar. Jag tror däremot att det är absolut nödvändigt att vi ständigt håller dessa frågeställningar levande. Det är oerhört angeläget och bra att vi med detta förslag till lagstiftning just nu belyser att de etiska frågeställningarna ständigt skall finnas närvarande – i den allmänna bedömningen och i de enskilda tillståndsprövningarna.

Jag tror att vi ständigt måste hålla den diskussionen levande och naturligtvis ständigt också i skenet av nya kunskaper och nytt kunnande värdera våra tidigare ståndpunkter. Den nya lagstiftning om genteknik som riksdagen i dag har att besluta om är en nödvändig om än inte tillräcklig grund för den diskussionen.

Andra länder har varit snabbare: USA och i Europa Danmark och Tyskland, som i sin tur bidrog till att EU skaffade sig en reglering på området. Det har i sin tur nu bidragit till att vi också har snabbat på.

Jag delar inte uppfattningen att den svenska lagstiftningen skulle vara i någon mening längre gående än den som man har inom EU. Jag skulle snarare vilja säga att det i dag, med tanke på det förslag som ligger på riksdagens bord, är ganska oklart hur långt vi i praktiken kommer att gå i vår reglering.

Jag tycker att en samlad lagstiftning är en bra modell. Det har varit min uppfattning i frågan under de år jag har arbetat med den, vilket är den tid som jag har varit här i riksdagen. Man borde åtminstone försöka samla de grundläggande frågeställningarna kring genteknik i en lagstiftning. Givetvis skall olika sektorsmyndigheter ha stort ansvar för att utöva tillsyn och kontroll.

Jag tycker att den modell man har valt i detta lagförslag är bra. Jag tycker att det är mycket bra att man inrättar en gentekniknämnd och att man ger den vida uppgifter. Jag har inte tolkat förslaget så, att nämnden har mer begränsade uppgifter än den gamla delegationen – snarare tvärtom. Men jag vill gärna instämma i de krav som har väckts på att Gentekniknämnden skall ha en sammansättning som speglar bredden. Jag vill därför yrka bifall till reservation 2.

Med detta, herr talman, är det slut på berömmet. Jag tänker övergå till mer kritiska ståndpunkter.

Miljöskyddskommittén, som är en av de utredningar och kommittéer som har yttrat sig i dessa frågor, skilde i sitt förslag inte principiellt på kraven när det gäller innesluten användning, dvs. användning i laboratorier, och frisläppande av organismer i naturen. Jag delar den uppfattningen. Det finns inte skäl att ha ett principiellt tillståndskrav för sådana organismer som skall frisläppas i naturen, men inte när det gäller innesluten användning.

Meningen är inte att man skall krångla till det för de verksamheter som redan sysslar med innesluten användning, som är väl etablerade och vars effekter vi känner till och bedömer inte utgöra några risker. Anledningen till att man bör ha ett principiellt likartat tillvägagångssätt – naturligtvis med dispens och undantag för de områden där vi i dag vet att det inte har uppstått några risker – är att syftet med lagstiftningen är att den skall vara förebyggande. Om regeringen eller myndighet som regeringen föreskriver *i efterhand* skall komma in och säga att det behövs tillstånd för verksamheter som

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Lag om genetiskt
modifierade
organismer*

har visat sig ha effekter på miljön och hälsan, har hela den förebyggande aspekten gått förlorad.

Om lagstiftningen skall förebygga risker måste det naturligtvis vara så, att man kräver tillstånd så länge man bedömer att man inte känner till effekterna av en ny tillämpning. Man häver det tillståndskravet när man anser att det inte finns någon risk.

Jag tycker alltså att man har valt en felaktig väg i förslaget, och jag har tagit upp det i min motion. Jag tycker egentligen att ramlagar i allmänhet ofta ställer till problem. Denna ramlag gör det i all synnerhet. Den lämnar så erhört mycket till den fortsatta tolkningen. Det har pratats om att denna lagstiftning skulle vara någons testamente. Det jag ser som en risk är snarare att en så vag ramlag som ger kommande regeringar så stora möjligheter att tolka kan vara en grund för att urholka lagstiftningen på ett sätt som inte har varit avsett. Jag tycker kanske att Inger Hestvik i dag litet grand bekräftar de farhågorna.

Jag tycker också att den socialdemokratiska motionen är bärare av en väldigt kluven inställning. Å ena sidan vill man i förhandsprövningen föra in krav också på redovisning av etiska aspekter. Jag tycker att det är bra. Men motionen innehåller också ett krav på förhandsprövning av ett mycket mindre antal ärenden. Den inneslutna användningen skall undantas från denna granskning. Man vill alltså utöka förhandsprövningens omfattning, men man vill begränsa det antal ärenden där den skall bli aktuell.

Man anser sig uppenbarligen ha fått det kravet tillgodosett i utskottets betänkande, eftersom man inte har reserverat sig på den punkten.

Det stärker mig i farhågan om att lagen kan komma att leda till många tolkningstvister. Lagtexten är vag. När myndigheter och rättsväsende i framtiden skall uttolka lagen får man gå till förarbetena. Jag befärar att det finns en risk för att det som i texten kan te sig som starka krav på prövning och förhandsgranskning i realiteten inte kommer att bli det. Jag hoppas att det är en obefogad farhåga.

Visst skall vi ge utrymme för forskning och utveckling på detta oerhört viktiga område, men syftet med lagstiftningen är också att vi skall försöka begränsa eventuella risker.

Jag vill också kort belysa ett område där det också finns tolkningsproblem. Medan vi nu fokuserar intresset på det vi vet är nya tekniker, är vi inte alls lika intresserade av vad som händer med det vi tror är traditionella, beprövade tekniker.

Herr talman! Vi pratar om växtförädling och husdjursavel. Det går i dag faktiskt inte till på det sätt vi kanske föreställer oss att det gör. Det finns en oerhört avancerad embryoteknik där man plockar ut och klonar ägg och stoppar in 2, 4, 6 eller 8 embryon till t.ex. en ko i fostermödrar. Man har kommit långt ifrån den traditionella aveln. Där finns det minst lika viktiga etiska och andra spörsmål som vi borde fundera över.

Jag tror att det blir en viktig uppgift för Gentekniknämnden att i den meningen vidga sitt ämnesområde och se till att föra den etiska diskussion som vi nu i och med gentekniken uppmärksammar också på de områden där tekniken har utvecklats från ett annat håll. Den tekniken är egentligen lika ny,

fast den tog sin utgångspunkt i traditionella metoder. Då blir det återigen viktigt med Gentekniknämndens sammansättning.

Det är också viktigt att nämnden kan arbeta med utbildning och information, t.ex. till riksdagsledamöter, lärare och andra viktiga grupper som i sin tur skall informera andra människor.

Sist, herr talman, vill jag beröra en sak som faktiskt upprör mig litet. När riksdagen våren 1991 behandlade frågan om användning av genteknik på människa – det var socialutskottet som gjorde det – gjorde riksdagen ett tillkännagivande. Det begärdes att regeringen skulle komma tillbaka och förklara hur man skall hantera de problem som kan uppstå för den enskilda människan i relation till arbetsgivare eller försäkringsbolag som använder sig av genetisk information för att försäkra försäkringsvillkor eller för att inte anställa en människa. Riksdagen tyckte 1991 att det var viktigt att se till att skydda den enskilda människan i den relationen. Löntagaren är den svagare parten på arbetsmarknaden, och försäkringstagaren är det i förhållande till försäkringsbolaget.

Regeringen har inte efterkommit den begäran. Man har inte kommit med något sådant förslag. Jag tyckte att det just därför att propositionen inte behandlar de frågorna fanns anledning för riksdagen att påminna regeringen om sitt krav. Utskottet har avslagit den begäran. Jag tycker att vi genom detta dels lämnar människor i sticket, dels undergräver riksdagens egen auktoritet.

Riksdagen tar upp en oerhört viktig fråga och begär ett agerande från regeringen, och regeringen struntar i det under ett antal år. Om riksdagen då bara låter saken falla har man också sagt att regeringen inte behöver bry sig om de tillkännagivanden som görs i fortsättningen, för de spelar ingen roll. Då undergräver riksdagen verkligen sin egen auktoritet. Jag tycker att det är mycket mycket beklagligt.

Därmed, herr talman, vill jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande och till reservationerna 1 och 2.

Anf. 23 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Annika Åhnberg var en av de tre reservanter – de andra var jag själv och kds-representanten i Genteknikberedningen – som argumenterade för lagarbete, för en organisation av arbetet och inte minst för en etisk och miljömässig inriktning. Den tanken har nu via Miljöskyddskommitténs arbete nått riksdagen.

Annika Åhnbergs arbete där och hennes anförande här i kammaren präglas av hennes förmåga att ta till sig och arbeta med denna fråga och andra stora och viktiga samhällsfrågor. Jag säger detta eftersom jag förstår att det är den sista debatten i denna kammare som Annika Åhnberg deltar i, i varje fall på några år.

Det förtjänar att sägas att hennes anförande här i dag liksom många tidigare präglas av saklighet och engagemang kombinerat på ett mycket bra sätt. Jag hoppas att Annika Åhnberg får möjlighet att arbeta med denna fråga och andra sakfrågor på andra arenor.

Herr talman! Annika Åhnberg pekar också på att det finns många viktiga fortsatta arbetsuppgifter, om man uttrycker det försiktigt, för såväl regering

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Lag om genetiskt
modifierade
organismer*

som riksdag. Det gäller att ange mål och riktning med varsamhet i denna stora, nya sakfråga.

Anf. 24 ANNIKA ÅHNBERG (-) replik:

Herr talman! Jag vill tacka för de vänliga orden. Jag vill återgälda dem genom att säga att diskussionen i riksdagen i den här frågan och i andra frågor under de år jag har haft tillfälle att vara här har varit oerhört stimulerande.

Det finns ett oerhört värde i en diskussion, där vi definitivt många gånger har olika meningar, men där vi över partigränserna respekterar varandra. Jag tror att det är en oerhört viktig förutsättning för att ett demokratiskt samhälle skall fungera.

I övrigt vill jag gärna säga att jag tror att det beslut som i dag fattas om lagen om genteknik inte är en slutpunkt. Det är kanske början på ett nytt och intensivt arbete där vi kommer att tvingas inse att dessa frågor berör oss på livets alla områden.

Det finns all anledning att vi som politiker och som medborgare i andra sammanhang ser till att hålla oss informerade och att föra denna diskussion. Gentekniken kommer, som andra talare här i dag har sagt, att forma det framtida samhälle som människan har att leva i.

Anf. 25 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Jag uttryckte mig nog litet dunkelt, Annika Åhnberg, när jag talade om gemensamma värderingar i etiska spörsmål. Jag tror inte att man på något vis kan enas om etiska värderingar och ställa sig på samma plattform. Det är just det som gör mig så orolig.

Det är svårt att göra ett beslutsmonster för etiska ställningstaganden. Dessa viktiga frågor, som berör oss så nära, vilket också Annika Åhnberg har sagt, får inte lämnas till något godtycke vid en etisk bedömning. Det jag menade var att vi på något vis måste sätta oss ner och tänka igenom vilka grundregler och grundkrav vi måste ha vid en etisk bedömning.

Jag tror inte att de kraven kommer att vara oförändrade. De kommer att förändras för varje år. Utvecklingen går så fort, det öppnas nya möjligheter och det reser andra hinder. Det måste göras en löpande omvärdering av de etiska frågorna. Jag hoppas att jag nu är rätt förstådd.

Det största problemet är, som Annika Åhnberg mycket riktigt påpekade, den fortsatta tolkningen av den lag som vi nu här i dag kommer att fatta beslut om. Riksdagen lämnar hela fältet praktiskt taget fritt och öppet för en kommande regering. Vi vet inte ett dugg om vilka föreskrifter och förordningar som regeringen kommer att utfärda.

Denna osäkerhet finns inte bara hos oss i kammaren, utan den finns också ute i industrin och hos forskare. Vet inte forskare och människor i industrin vad de har att rätta sig efter, vet inte jag om de kommer att stanna i Sverige. Det är ett hot som vi möts av när vi diskuterar med dem och som utskottet också är väl förtrogen med. Vi måste faktiskt ta detta litet grand på allvar och se till vad vi lämnar i händerna på den kommande regeringen.

Vi socialdemokrater har velat ta bort regleringen av den inneslutna användningen från 5 § i lagförslaget. Vi anser att den redan i dag är reglerad i

arbetsmiljölagstiftningen. Det är ganska omfattande projekt på gång både med forskning och industriell tillämpning. Arbetsmiljölagstiftningen är genomarbetad och har ett grepp över hela denna sektor. Man skulle därför kunna undvika byråkrati och kostnader genom att ta bort 5 §.

Därmed inte sagt att man skall lämna fältet fritt och låta människor husera som de vill med innesluten användning. Gentekniknämnden har ett vakande öga och kan vara en larmklocka, om den får den funktionen av regeringen. Jag hoppas att regeringen ger Gentekniknämnden den funktionen. Om man skall klara att ta bort bestämmelsen måste Gentekniknämnden ha en sådan funktion.

Anf. 26 ANNIKA ÅHNBERG (-) replik:

Herr talman! Jag delar uppfattningen, men kanske från en annan utgångspunkt, att det finns brister i det hantverk som denna lagstiftning utgör. Den ger så stort utrymme till olika tolkningar. Det förvånar mig litet grand att Inger Hestvik, med tanke på opinionssiffror och liknande, har en sådan oro inför vad en kommande regering skall ta sig för på detta område.

Också jag hade önskat att man hade kommit fram till en mer precis och tydlig lagstiftning. Jag tycker att det är viktigt att man principiellt har samma förhållningssätt till innesluten användning i t.ex. laboratorier och frisläppande i naturen. Det gäller utöver det jag tidigare sade om att man måste vara förebyggande. Det handlar alltså inte om att reglera det vi redan känner till.

Man kan med ett enkelt dispensförfarande undanta det som vi redan känner till och inte betraktar som risker. Problemet är vad som kan tillkomma. Vi kan i dag inte riktigt föreställa oss vad man kan hitta på att göra i ett laboratorium. Det är det ena. Vill man vara förebyggande måste man enligt min uppfattning ha ett principiellt tillståndskrav.

Det andra är att det kommer att uppstå problem att dra gränsen. Var går gränsen mellan innesluten användning och frisläppande i naturen, när vi talar om växter och djur? Det sägs någonstans i propositionen att växthus nog är att anse som en innesluten användning. Man kan gå något steg längre och ha en avgränsad odling, där man har någon typ av avgränsning som inte är ett växthus. Är det då fråga om en innesluten användning eller ett frisläppande?

I en lagstiftning där man har helt olika krav och helt olika principer beträffande innesluten användning och frisläppande kommer det att skapas oklarheter kring var gränserna mellan begreppen går. Problemet är att det kommer att dröja många år innan praxis har lett oss fram till hur lagstiftningen skall tolkas och användas.

Den osäkerheten är ett större problem för dem som skall använda dessa tekniker än vad graden av restriktivitet är. Det är inte det faktum att man skall vara försiktig som blir ett problem i industrin. Problemet är just att man inte kan förutse hur man kommer att bemötas i olika situationer. Det är därför jag tycker att man skall ha samma princip.

Anf. 27 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Annika Åhnbergs anförande visar hur svårt det är. Var går gränsen mellan innesluten användning och frisläppt material? Går gränsen

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Lag om genetiskt
modifierade
organismer*

vid växthus, som Annika Åhnberg talade om? Är växthus innesluten användning?

Är det så tätt i ett växthus att man inte med ventilation kan få ut t.ex. pollen? Kan man inte med kläder ta ut pollen, frön med skorna, osv.? Vad är innesluten användning?

Hur vi än bär oss åt är det mycket bättre att Gentekniknämnden ser över problemen och blir en rådgivande institution som enkelt och obyråkratiskt kan sätta gränser och ge tillstånd.

Anf. 28 ANNIKA ÅHNBERG (-) replik:

Herr talman! Jag delar den uppfattningen. Det är precis därför jag tycker att man skall ha samma princip i förhållande till s.k. innesluten användning som till frisläppande. Då blir denna svåra gränsdragning mindre betydelsefull.

Om lagen i princip inte gör skillnad, blir det som avgör kravet på tillstånd och kravets omfattning de eventuella risker eller problem man kan se med användandet, oavsett om det sker i en innesluten miljö eller om det sker ute i naturen. Vi kommer därmed att bespara politiker, myndigheter, rättsväsende och alla möjliga andra aktörer en lång rad problem.

Anf. 29 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Detta är närmast en replik till Annika Åhnbergs bifallsyrkande till reservation 2, som handlar om Gentekniknämndens sammansättning.

Utskottet skriver att den vetenskapliga kompetensen skall utgöra ett starkt inslag. Men utskottet skriver också: "I nämnden bör ingå även sådana ledamöter som från andra utgångspunkter och med stor sakkunskap kan bidra till de bedömningar som åvilar nämnden."

I reservation 2 räknar man upp speciellt utvalda intressen i det här sammanhanget, industri, arbetsliv, konsumenter osv. Jag tycker att det är vanskligt att exemplifiera vilka intressen man vill ha med här. Det är nämligen mycket lätt att andra intressen kommer bort då. Varför skall t.ex. inte jordbruk och skogsbruk vara representerade? Varför skall inte fiskevärden, för vilken detta är av stort intresse, räknas upp? Jag tycker att vi gör nämnden en större tjänst genom att inte exakt ange vilka som skall vara med. Vi gör en mer övergripande bedömning, nämligen att även intressen med andra utgångspunkter skall finnas med.

Till sist vill jag gärna instämma i Lennart Daléus uppskattande ord om Annika Åhnberg och hennes arbete här. Jag har haft nöjet att arbeta tillsammans med Annika Åhnberg i jordbruksutskottet i tre år. Jag vill gärna vitsorda att när pålästa och engagerade ledamöter lämnar riksdagen kommer riksdagen att bli fattigare.

Anf. 30 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Herr talman! Det går som en röd tråd genom betänkandet att den här regleringen inte får störa forskningens intressen. Det är så oerhört viktigt att vi lyssnar på hur forskarna vill ha det. Det sägs så många gånger att Gentekniknämndens sammansättning skall vara sådan att forskningen ges ett stort

utrymme. Av det skälet finner jag det angeläget att stödja reservation 2, som markerar att det finns andra intressen som också bör vara representerade.

Jag har inte tolkat reservationen så att det måste vara exakt de personer som räknas upp här som skall vara med. I reservationen har man angett ett mycket vidare spektrum inom vilket man kan söka ledamöter till den här nämnden. Jag tycker fortfarande att det är angeläget att markera det, särskilt mot bakgrund av hur betänkandet är skrivet med den mycket tunga tonvikten lagd på forskningen.

Jag uppskattar väldigt mycket att Carl G Nilsson i sin replik nu också betonar att det inte enbart handlar om forskningens företrädare utan att det är viktigt att representanter från många andra samhällsområden också kommer med.

Herr talman! Till sist vill jag återigen tacka för de vänliga orden. Jag tror att oavsett var vi befinner oss i samhället – vi som har varit här i riksdagen och lämnar den för att gå vidare till något annat och ni som kommer att jobba kvar – har vi en gemensam uppgift att respektfullt föra den politiska debatten över partigränser utan att nödvändigtvis vara överens. Vi har ändå det gemensamma syftet att se till att demokratin hålls levande i vårt samhälle och att människor blir engagerade i den politiska debatten. Då kan vi verkligen säga att ni som sitter här i riksdagen är människors förtroendevalda i det här landet.

Jag vill än en gång tacka er alla här i riksdagen för de gångna åren. Det förs så många fantastiskt spännande och innehållsrika debatter här i riksdagen, men tyvärr blir väldigt mycket kvar innanför husets väggar. Alltför litet når ut till resten av samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

5 § Försöksverksamhet med medborgarkontor

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU39 Försöksverksamhet med medborgarkontor (prop.
1993/94:187).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 8 §.)

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Lag om genetiskt
modifierade
organismer*

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU31 Ny sjölag (prop. 1993/94:195 och 190).

Anf. 31 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Riksdagen har nu att behandla ett stort och, skulle man kunna säga, historiskt ärende. Det 150 sidor tjocka betänkandet är betydligt tyngre och viktigare än den tomma talarlistan ger vid handen.

Jag tänkte ge några synpunkter på ett aktuellt delområde. Låt mig först säga att det är inte bara *en* reformerad lag, ca 103 år gammal och ur den synpunkten historisk, utan det finns ändringar av ytterligare 20. Det är alltså 21 lagar som berörs.

Dessa lagar har ju en ny tid att verka i med nya förutsättningar, om man ser det från starten 1891. Det delområde jag tänkte att aktualisera handlar om sjötrafiken, där jag har en motion med. Där tar jag upp nykterheten på sjön.

Sjötrafiken har ju blivit oerhört förändrad under dessa år. Det är inte bara en blandad och tät trafik utan också en snabb trafik. Det gäller inte minst fritidsbåtarna. Det gör ju, herr talman, att det måste ställas höga krav på dem som är båtförare. Egentligen är vi överens om att sjötrafiken bör genomföras med samma säkerhet som trafiken till lands. Vi är överens om att sjönykterheten skall upprätthållas. Det står ju för övrigt i sjölagen att man skall vara nykter i den trafiken och att om så inte är fallet skall det både beivras och bestraffas.

Men lagutskottet värjer sig kraftigt mot att ge den övervakande myndigheten, framför allt polisen, ett enkelt och modernt verktyg för att upptäcka och beivra sådana förseelser. Den här frågan är inte ny. Jag har motionerat ett tjugotal år i den här frågan. Från början möttes jag av ointresse och litet överseende, men nu har man ändå börjat ta tag i frågan. Sjö- och vägfyllerikommittén tog upp detta och föreslog att det grova rattfylleriet skulle hanteras med en promilleregeln.

Regeringen lade fram sitt förslag för ett drygt halvår sedan. Lagen trädde i kraft den 1 februari i år. Regeringen hade inte tagit med detta i sitt förslag utan hänvisade till att Brottsförebyggande rådet borde följa frågan. Lagutskottet hade inte svårt att följa med i de passiva tongångarna och inte göra någonting. Man ville avvakta och se.

Herr talman! Jag beklagar att utskottet inte har velat fortsätta i färdriktningen mot att betrakta sjönykterheten med betydligt större allvar än vad som har gjorts historiskt. Då var det färre båtar och lägre hastigheter. Risken för olyckor var ur den synpunkten mindre.

Herr talman! Jag har ingen illusion om att min motion skall få riksdagens stöd i dag. Men jag vill markera att frågan fortfarande är aktuell och att jag tänker återkomma med mina yrkanden i den mån jag får möjlighet.

Det andra yrkandet gäller en informationskampanj som Sjösäkerhetsrådet, numera en del av Sjöfartsverket, har ansvar för. Här finns också den här passiviteten från utskottets sida. Man förutsätter att det kommer att ske

inom ramen för Sjöfartsverkets verksamhet. Jag hade uppskattat om lagutskottet hade satt litet tryck på detta och noterat att man behöver gå ut mycket aktivt och plädera för nykterhet till sjöss. Det behövs åtgärder, inte bara av bestraffande slag. Det behövs också information och uppmuntran att uppträda nyktert i sjötrafiken.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Förändringar i
lönegarantisystemet*

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

7 § Förändringar i lönegarantisystemet

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1993/94:LU34 Förändringar i lönegarantisystemet (prop. 1993/94:208).

Anf. 32 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Det förslag till förändringar i förmånsrätten som vi debatterar här i dag kommer tyvärr inte att ha tillräcklig effekt när det gäller att minska det missbruk av konkursförfarandet som faktiskt förekommer.

Däremot kommer förslaget att medföra ekonomiska försämringar för många löntagare som inte själva på något vis har försökt att utnyttja systemet. De problem som finns på det här området handlar inte om att löntagare missbrukar lönegarantisystemet. Problemen handlar om att vissa företagare missbrukar konkursförfarandet.

Dessa problem finns kvar och blir inte lösta genom att arbetstagarnas löneskydd försämrats. Jag vill påstå att regeringens förslag till stora delar är verklighetsfrämmande. Nu skapas ett ganska komplicerat regelverk, som säkerligen kommer att innebära en rad praktiska problem när det skall tillämpas.

Det här reformarbetet borde i stället ha inriktats på konkursförfarandet och tillvägagångssättet vid företagsrekonstruktioner. De föreslagna lagändringarna medför ju faktiskt att rekonstruktioner av företag försvåras.

Vi vill därför betona att det är absolut nödvändigt att redan till hösten ta ett samlat grepp på hela det lagstiftningsområde som rör konkurs, lönegaranti, förmånsrätt och företagsrekonstruktion. Jag är övertygad om att det går att uppnå minst lika stora besparingseffekter för statskassan på sätt som får betydligt mindre negativa effekter för enskilda löntagare.

Herr talman! Det statsfinansiella läget är väldigt allvarligt. Regeringens oförmåga att hantera statens finanser har bidragit till att regeringen i finansplanen redovisat ett beräknat underskott i statsbudgeten på 217 miljarder. Mot den bakgrunden ser vi, trots den allvarliga och principiella kritik som vi riktar mot regeringens förslag, ingen möjlighet att i nuläget motsätta oss de besparingar som regeringen nu avser att genomföra.

Däremot accepterar vi inte regeringens förslag att begränsa löne- och pensionsfordringarnas förmånsrätt i konkurs. Det förslaget innebär ju att varuleverantörer och andra oprioriterade fordringsägare gynnas på de anställdas

bekostnad. Det förslaget har inte heller några som helst positiva effekter på statskassan men kan få förödande konsekvenser för enskilda arbetstagare.

Vi anser att hela frågan om olika fordrings förmånsrätt bör behandlas i ett sammanhang. Därför kan vi inte acceptera regeringens förslag att behålla kopplingen mellan lönegaranti och förmånsrätt, utan vi yrkar avslag på regeringens förslag om ändring av förmånsrättslagen och föreslår i stället att motsvarande besparingar görs i lönegarantilagen. Det blir exakt samma besparingseffekt för statskassan, men de negativa konsekvenserna för arbetstägarna blir avsevärt mindre i många fall.

Regeringen föreslår att förmånsrätten för lönefordringar begränsas till vad som har förfallit till betalning under de sista sex månaderna av en arbetstagers anställningstid hos konkursgäldenären och inte tidigare än tre månader innan konkursansökan kom in till tingsrätten. En begränsning av rätten till ersättning för inestående lön till tre månader medför ju att arbetstagare som inte får ut sin lön tvingas att omgående starta en process för att sätta sin arbetsgivare i konkurs. En följd av det blir att rekonstruktion av företag försvåras.

I samband med att vi har diskuterat den här frågan i utskottet har det också kommit fram att det i en del fall kan inträffa att lönefordringar fryser inne av rent tekniska skäl, bara på grund av att den process som måste föregå en konkursansökan kan ta så lång tid att tidsramen i lönegarantin överskrids.

Mot bakgrund av det statsfinansiella läget ser vi nu ingen möjlighet att motsätta oss den här besparingen heller. Men eftersom det finns all anledning till oro över hur regeln kommer att fungera i praktiken, är det här en av de delar i lagstiftningen som ovillkorligen måste ses över redan i höst i samband med behandlingen av Insolvensutredningens förslag till ny lag om företagsrekonstruktion.

En rimlig utgångspunkt för omfattningen av lönegarantin är att staten endast skall garantera lagstadgade förmåner. Därför accepterar vi i princip regeringens förslag om att begränsa rätten till lönegaranti under uppsägnings-tid till den uppsägnings-tid som lagen om anställningsskydd stipulerar.

Men på den svenska arbetsmarknaden är det inte ovanligt med centrala kollektivavtal om längre uppsägnings-tid än vad lagen föreskriver. När nu statens åtagande inskränks till att omfatta endast lagstadgade förmåner, anser vi att de parter som träffar avtal om längre uppsägnings-tid själva bör kunna avgöra om de vill utsträcka lönegarantiskyddet till att omfatta den förlängda uppsägnings-tiden. Självklart skulle avtalsparterna själva få finansiera ett sådant utsträckt skydd.

Därför bör man se över om det går att utforma den statliga lönegarantin så att de parter som vill utsträcka lönegarantins omfattning får möjlighet att göra det mot en förhöjd avgift till lönegarantifonden.

Herr talman! Regeringen har föreslagit att lönegaranti endast skall lämnas för semesterlön och semesterersättning som står inne för det löpande och närmast föregående intjänande året. De här föreslagna ändringarna medför att sparad semester inte längre kommer att vara skyddad.

När den rätten infördes övervägde 1986 års semesterkommitté, framgår det av förarbetena, ett förslag om att sparande av semester skulle ske i fristående former. Det förslag som då diskuterades innebar att rätten till sparad

ledighet skulle vara knuten till individen och inte till företaget och att semesterlön som svarade mot den sparade ledigheten skulle inbetalas till en fristående semesterkassa.

När nu lönegarantin inskränks så att den inte längre omfattar sparad semester, finns det enligt vår mening anledning att införa ett fristående semestersparande.

I propositionen föreslås vidare att lönegaranti skall lämnas endast en gång under en tidsperiod om två år för lönefordringar som uppstått i huvudsakligen samma verksamhet. Vi socialdemokrater anser också att det är nödvändigt att förhindra samhällsstöd till upprepade rekonstruktioner av företag som inte är livsdugliga. Men samtidigt är det ju viktigt att de åtgärder som sätts in är både ändamålsenliga och socialt godtagbara. Dessutom får de inte försvåra sakligt motiverade rekonstruktionsförsök. Propositionens förslag uppfyller inte de kraven.

Regeringen har själv angett att syftet med den nya regeln inte är att förhindra sund rekonstruktion av konkursföretag eller normala överlåtelser av konkursbons inkräm. Trots det är det enda undantag som regeringen föreslår att karenregeln inte skall gälla om arbetstagaren har anvisats anställningen av den offentliga arbetsförmedlingen.

Vi befarar att regeln, med den utformning som den nu har fått, får just de negativa konsekvenserna att företagsrekonstruktioner förhindras. De anställda som är mest värdefulla för företaget har troligen också de bästa förutsättningarna att hitta nya jobb. Om personalstyrkan skingras, försvåras också en sund företagsrekonstruktion.

Enligt företrädarätten till återanställning enligt lagen om anställningsskydd är arbetstagare skyldig att godta anställningserbjudande och att stå till arbetsmarknadens förfogande, för att inte gå miste om arbetslöshetsersättning. Eftersom det också på det området finns berättigad oro för hur karenregeln kommer att fungera och tillämpas i praktiken, är även detta en av de delar som måste ses över redan i höst i samband med behandlingen av Insolvensutredningens förslag.

Herr talman! Sammanfattningsvis anser vi socialdemokrater att regeringens förslag i stora delar är ett hastverk. Det är ett både verklighetsfrämmande och komplicerat regelverk som kommer att innebära en rad praktiska problem när det skall tillämpas. Reformarbetet borde, som jag har sagt tidigare, i stället ha inriktats på konkursförfarandet och tillvägagångssättet vid företagsrekonstruktioner.

Jag vill därför än en gång betona att det är absolut nödvändigt att redan till hösten ta ett samlat grepp på hela det lagstiftningsområde som rör konkurs, förmånsrätt, lönegaranti och företagsrekonstruktion.

Herr talman! Vi socialdemokrater står naturligtvis bakom samtliga våra reservationer i det här ärendet, men för att spara litet grand av kammarens tid nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 5.

Anf. 33 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag kan instämma i en hel del av det som sades från socialdemokraternas sida. Det sades dock mycket krystat. Argumentationen borde egentligen leda till att man yrkar avslag på den här propositionen. Den

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Förändringar i
lönegarantisystemet*

innehåller så stora svagheter både lagtekniskt och värderingsmässigt politiskt att den inte bör ligga till grund för lagstiftning.

Jag tycker att det är viktigt att politiken är väl förankrad. Det är viktigt att politiska förslag och lagstiftning har en bas i folkmajoritetens värderingar. Under de senaste åren, med finanskarusell och fallskärmsavtal, har det visat sig hur viktigt det är att lagstiftningen är anpassad till vad man i stort sett uppfattar som rätt och riktigt ute i samhället. Det är också mycket viktigt att vi har en effektiv lagstiftning, som är enkel och som tjänar sitt syfte.

Jag menar att det här lagstiftningsförslaget inte uppfyller kraven. Man attackerar arbetstagarna när man vill komma åt konkurssvindlerierna och det sätt som många företagare använder sina företag på för att sko sig på och lura samhället. Någon enstaka gång kan det hända att anställda är indragna i en verksamhet som är hart när brottslig. Det skall beivras. Men man skall göra det på ett sådant sätt att man kommer åt missbruket. Man får inte gå till våga på ett sådant sätt att det generellt drabbar arbetstagarna.

Vi måste komma ihåg att lönegarantilagen är en social skyddslag. Vi är intresserade av att skydda arbetstagarna. Vi är också intresserade av att beivra missbruk. Det här lagstiftningsförslaget är dåligt. Vi menar att man skulle ha tagit ett samlat grepp. Det framgår av vår motion. Det framgår också mycket tydligt av arbetsmarknadsutskottets yttrande, som lagutskottet faktiskt har anslutit sig till. Ändock säger man att det här får genomföras i alla fall.

Arbetsmarknadsutskottet har i sin skrivning uttryckt en lång rad kritiska synpunkter. Arbetsmarknadsutskottet skriver: "Den föreslagna tidsmässiga begränsningen av förmånsrätten för fordringar på lön m.m. och de skärpta reglerna för avräkning kommer i praktiken att innebära att en inte obetydlig del av arbetstagarnas fordringar kommer att bli oprioriterade i konkursen. Det innebär i sin tur att borgenärer med oprioriterade fordringar avseende leveranser förbättrar sina möjligheter till utdelning på de anställdas bekostnad."

När det gäller sparad semester uttrycker utskottet, precis som vi har gjort i motionen, mycket stor tveksamhet över att arbetstagare skall behöva avstå från möjligheten att spara semester i den utsträckning som semesterlagen medger för att vara försäkrade om att deras krav kommer att omfattas av förmånsrätt och lönegaranti.

Vi har tagit upp frågan om delägare och närstående. Arbetsmarknadsutskottet känner också stor tveksamhet till att redan ett så begränsat deläggande som en femtedel av företaget skall utesluta förmånsrätt och lönegaranti, särskilt som inflytandet inte har någon som helst betydelse.

Med karensregeln blir många arbetstagare helt rättslösa under en tvåårsperiod. I arbetsmarknadsutskottets yttrande noteras att det enda undantag som medges enligt lagtexten avser det fallet att arbetsförmedlingen har anvisat anställningen. Arbetstagaren kan alltså gå förlustig lönegarantin inte därför att rekonstruktionen framstår som "osund" utan därför att anställningen inte föregåtts av en anvisning från arbetsförmedlingen. Man kommenterar också vad detta kan tänkas innebära.

Det finns en allmän regel mot missbruk i lönegarantilagen. Den regeln

borde täckas in av regeln i 5 kap. 2 § konkurslagen. I övrigt säger arbetsmarknadsutskottet att en diskussion om lönegarantin kan ha föregått anställningsavtalet. Arbetsgivaren kan ha undanröjt arbetstagarens oro med hänvisning till garantin. Enligt utskottets mening är det inte givet att detta bör betecknas som missbruk.

Såvitt jag förstår håller lagutskottet mer eller mindre med om vad arbetsmarknadsutskottet har sagt. Jag menar att den enda rimliga slutsatsen av den typ av kritik som vi har framfört i motionen och som arbetsmarknadsutskottet enhälligt har ställt sig bakom är att man inte skall lagstifta på detta sätt. Det är möjligt att man kan vinna exempelvis 400 miljoner kronor. Det är möjligt att konkurserna kommer att minska kraftigt vid en något tidigare tidpunkt. Vi kan inte gå in med lagstiftning som leder till sådana här konsekvenser och skapar rättsotrygghet och tar bort så mycket av det sociala skyddet. Man tar bort allt som var syftet med införandet av lönegarantilagstiftningen.

Herr talman! Jag vill ta upp ytterligare ett moment. Under de senaste veckorna har jag här i talarstolen vid ett flertal tillfällen tagit upp frågan om EG/EU-direktiv. Jag tycker att riksdagen har bommat den här frågan flera gånger. Jag är en av dem som motionerade om att det är nödvändigt att vi anpassar oss till överlåtelsedirektivet. Regeringspartierna sade blankt nej. Vi förde också fram vår synpunkt i Arbetsrättskommittén. Ingen, förutom ordföranden, var intresserad. Nu gör Arbetsrättskommittén en sådan här anpassning. ESA har sagt att Sverige inte uppfyller direktivet.

Jag vill påstå att direktivet från 1980, 987, som handlar om lönegarantin vid arbetsgivarens insolvens, inte blir uppfyllt – åtminstone inte på två punkter. Karensregeln medför att lönegaranti inte betalas ut till en grupp av anställda. Det gäller den grupp som blir föremål för detta inom en tvåårsperiod. I direktivet finns inget som säger att det här skall vara möjligt. För att det enligt artikel 1 skall göras ett undantag från rätten till lönegaranti skall man ha ett speciellt yrke som anges på en lista i bilagan. Detta tillgodoses inte i lagförslaget. För att undantag i övrigt skall göras skall man ha en särskild form av anställningsavtal.

De undantag som åberopas i artikel 10 syftar till att förhindra missbruk. Det gäller t.ex. att förpliktelsen blir orimlig på grund av förekomsten av särskilda förbindelser mellan arbetstagaren och arbetsgivaren eller att gemensamma intressen har resulterat i hemliga överenskommelser. Det är rimligt i direktivet, men totalt orimligt hos oss i lagstiftningsförslaget. Där förekommer över huvud taget inget rekvisit om missbruk. Faktum är att man skall ha arbetat i ett visst företag som råkar ut för en konkurs över vilken arbetstagaren inte har något som helst inflytande. Jag menar att om man ställer en sådan grupp arbetstagare utanför lönegarantisystemet utan att pröva om missbruk av lönegarantin förekommer, är det ett solklart brott mot direktivet. På samma sätt är regleringen gällande delägarskap med en femtedel helt otillräcklig.

Det har ganska nyligen kommit ett utslag från EG-domstolen i mål C334-92. Spanien förlorade målet. Den spanska staten ville ställa personer i företagsledande ställning utanför. De skulle inte omfattas av lönegarantin. Domstolen sade att det inte kan vara giltigt, eftersom Spanien inte har begärt nå-

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Förändringar i
lönegarantisystemet*

got undantag. Vad gjorde man i Sverige? Jo, vi begärde i EES-förhandlingarna undantag för delägare med väsentligt inflytande. Det var som lagstiftningen såg ut. Om vi tar bort "väsentligt inflytande" kommer vi att förlora ett eventuellt mål i domstolen. Det är klart att det kommer att bli ett mål. Om ett sådant här beslut fattas, kommer saken att anmälas direkt. Särskilt med tanke på att majoriteten av riksdagens ledamöter är för ett EU-medlemskap, är det ganska trist att konstatera att man är så slapp i sin lagstiftning att man gång på gång kommer i konflikt med EU-reglerna.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag avslag på propositionen och utskottets hemställan. Jag yrkar bifall till Elisabeth Perssons meningsyttring, vars materiella innehåll är att propositionen skall avslås och att man bör tillsätta en utredning som skall ta ett samlat grepp för att klara ut frågorna om missbruk i samband med konkurs. Man kommer då t.ex. in på frågor om rekonstruktion av företag.

Anf. 34 HANS STENBERG (s) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av det som Hans Andersson har sagt när han kritiserade propositionen. Precis som han säger är den till stora delar ett hastverk. Jag kan också instämma i det han säger om nödvändigheten av att ta ett samlat grepp i dessa frågor.

Däremot kan jag inte, vilket Hans Andersson tydligen gör, bortse från det fruktansvärt besvärliga läget för statens finanser. Vi har enormt stora behov av att ta till vara alla budgetförstärkningar vi kan få i det här landet.

Jag vill också poängtera att det är oerhört stor skillnad mellan propositionen och de förslag som vi socialdemokrater har redovisat i våra reservationer. Vi avstyrker helt förändringarna av förmånsrätten. Om man gör besparingarna i lönegarantin i stället för i förmånsrätten, får den enskilde löntagaren en väsentligt mycket bättre ställning.

När det gäller semestrar har vi föreslagit ett fristående semestersparande. Om det genomförs skulle det innebära att rätten att spara semester inte försämras för löntagarna.

Beträffande inestående fordringar och karens kan jag i viss mån förstå Hans Anderssons oro. Vi måste mycket noga följa vad som händer med de inestående fordringarna och göra en utvärdering i höst. Om det visar sig att man av rent tekniska skäl inte kan få ut sina pengar och att företagsrekonstruktioner försvåras, måste lagstiftningen ovillkorligen rättas till redan i höst.

När det gäller karensregeln handlar det egentligen om att förslaget skapar en fruktansvärt onödig byråkrati. Såsom förslaget är utformat medför det att varenda löntagare som blir erbjuden återanställning i ett företag i samband med konkurs måste gå till arbetsförmedlingen och begära att förmedlingen skall anvisa jobbet. Detta medför en helt onödig byråkrati och cirkus. Det behöver dock inte innebära att enskilda löntagare blir utan sina fordringar. Men det här är en av de delar av lagstiftningen som behöver rättas till så snabbt som möjligt.

Anf. 35 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Det är mycket vi är överens om. Det som räknas är var vi landar. Reservationerna 1, 3, 4 och 5 från socialdemokraternas sida är t.ex.

acceptabla och intressanta. Det är däremot inte reservation nr 2. Med öppna ögon kan man inte skapa så stor osäkerhet och så stora försämrings för dem som skulle skyddas. Man kan inte se hur den sociala lagstiftningen uppluckras för arbetstagarna och ändå gå med på detta under återopande av att vi har ett stort budgetunderskott. Det är viktigt att bekämpa budgetunderskottet. Det är viktigt att öka intäkterna. Vi har lagt fram en mängd förslag på detta område. Men vi kan inte skapa en rättstrygghet och ett kraftigt försämrat läge för den svagaste parten i samband med konkurser för att spara några hundra miljoner. Det är oansvarigt.

Jag tror i stället att vi skall genomföra en bättre tillämpning av den lagstiftning vi har. Vi skall satsa mera resurser på att bekämpa ekobrottslighet. Vi skall se till att näringsförbud verkligen tillämpas. Jag vet inte hur många fall jag har sett där företagare i full funktion har 5, 10, 15 eller 20 konkurser bakom sig och är skyldiga samhället miljontals kronor. De fortsätter ändå med glatt mod. Det är sådant som upprör den svenska befolkningen mycket.

Jag skall inte upprepa argumentationen. Låt mig bara säga att jag hoppas att någon vill kommentera de här EU-rättsliga frågorna. Jag tycker att det har mycket stor betydelse för den lagstiftande församlingen i Sverige vilket rykte vi får på grund av de lagar vi stiftar och vilken kvalitet vi har på den rätt som vi faktiskt etablerar med vårt lagstiftningsarbete. Det är uppenbart att den är undermålig.

Anf. 36 HANS STENBERG (s) replik:

Herr talman! Det är klart att Hans Andersson kanske kan bortse från de besparingseffekter förslaget har. Eftersom Socialdemokraterna är ett parti som räknar med att komma till regeringsmakten i höst, så räknar vi med att vi kommer att få ta itu med det enorma budgetunderskottet. Det vill verkligen till att vi tar till vara alla möjligheter till besparingar på alla områden.

Om den här lagstiftningen fungerar så som regeringen tror att den skall göra, kommer det inte att innebära någon egentlig rättslöshet för löntagarna, som Hans Andersson säger. Jag måste erkänna att jag själv är litet skeptisk på den här punkten. När det gäller de inestående fordringarna måste vi följa upp dem oerhört noga. Om det mot förmodan skulle visa sig att det här kommer att få effekter som är negativa och icke är avsedda, måste den delen av lagen förändras. Karensregeln måste i så fall göras om för att den skapar – inte rättsosäkerhet för löntagarna – en oerhört onödig byråkrati.

Anf. 37 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag blir ganska bedrövad när jag får höra den typen av repliker. Jag försökte att nu framställa Vänsterpartiets kritik sakligt. Jag har inte gått till våldsamma angrepp på regeringspartierna för att de vill urholka all rätt för löntagarna och goda kapitalägarna. Jag lät bli det.

I många sammanhang har jag visat att Vänsterpartiet lägger mycket stor vikt vid att balansera budgeten. Vi skapar mycket större intäkter än vad socialdemokratin gör. Jag skall inte gå in i någon pajkastningsdebatt. Om ni ser över era skatteförslag, så får ni se hur de fungerar. Jag har sett att ni har varit ute i pressen för att försöka göra en reträtt från vad ni har föreslagit.

Det blir en uppenbar rättslöshet för den anställda inom en tvåårsperiod. Det är uppenbart att det är en rättslöshet när man i själva verket inte beivrar missbruk genom generalklausulen mot missbruk. Detta påpekade också arbetsmarknadsutskottet. Det leder till en uppenbar rättsotrygghet för delägare som t.ex. inte har något inflytande över ett företag. På punkt efter punkt kan man göra sådana principiella invändningar. Ett flertal av dem har redovisats i arbetsmarknadsutskottets betänkande. Andra återfinns i motionen.

Låt oss diskutera den lagtekniska frågan. De anställda skall få skydd, och missbruk och ekonomisk brottslighet skall beivras. Låt oss lämna pajkastningen till en annan gång, Hans Stenberg.

Anf. 38 STIG RINDBORG (m):

Herr talman! När vi diskuterar det här förslaget till lagstiftning är det väsentligt att stryka under att det har en interimistisk karaktär. Enligt uppgift skall en remiss om företagsrekonstruktion komma från Lagrådet i nästa vecka. I samband med att det utgår lönegarantier snedvrids konkurrensen. Vi har fått en situation där såväl företagare som anställda har missbrukat lönegarantin. Senast i den här veckan gjordes en redovisning av hur Ulf Adelsohn som landshövding kunde konstatera att ett inte ringa antal personer uppbar både lönegaranti och sjukkasseersättning samtidigt. Vi rör oss på ett fält där det vill till att vi kommer till rätta med problemen.

Det torde inte vara någon tvekan om att om vi skall lagstifta i fortsättningen här i höst, kommer totalt sett både lönegarantin och förmånsrätten att ingå i paketet. Jag kan inte förstå annat än att om lagrådsremissen går ut i nästa vecka så skall lagstiftning kunna komma till stånd i höst.

Varför har man tagit steget att genomföra den här lagstiftningen just nu beträffande lönegarantin? Som Hans Stenberg har sagt är det inte oväsentliga belopp som är aktuella.

Ser man sedan på de enskildheter som lagstiftningen på olika sätt håller efter, råder det inget tvivel om att frågan om karens måste beaktas och ses över när arbetet går vidare i höst.

Jag upplever emellertid att det är förvaltaren i konkursen som handlägger bevakningarna och ser över lönerna. Han måste i det sammanhanget vid rekonstruktioner helt automatiskt beakta att de anställda blir registrerade på ett riktigt sätt.

Jag har i en motion framfört tanken att det skall åligga förvaltarna att ta reda på var den som köper och förvärvar inkråmet i konkursmassan har fått sina pengar från, precis på samma sätt som det finns en lagstiftning att banker och banktjänstemän inte får ta emot pengar om det finns misstankar om att de är brottsligt åtkomna. Jag tycker att det är väsentligt att på det sättet få en kontroll på att brottslighet inte kan fortgå via konkurser. Förvaltaren får ett ansvar för att det går att redovisa att de pengar som kommer in till konkursboet är åtkomna på ett ärligt sätt.

Med hjälp av ett sådant förfarande, som jag räknar med bör kunna tas in i den nya lagstiftningen, upplever jag att en stor del av problemen med seriebrottslingar utan tvivel kan stävjas.

Vidare skall det vara en annan myndighet som skall kontrollera närings-

förbuden, och de skall antecknas i bolagsregistret. Förutom att vi har diskuterat frågan om lönegarantin och brottsligheten i övrigt, skall det verkligen eftersträvas att redovisningar från bolag lämnas in i tid. Den tiden inom vilken redovisningar skall lämnas in skall förkortas, och det skall bli påföljder för dem som inte efterlever dessa regler.

Låt oss sedan se på relationen till EU och EES-avtalet. Jag har inte studerat de fall som har redovisats här. Men det råder väl inget tvivel om att det har framkommit synpunkter, precis som Hans Andersson påpekar, på att frågan kan diskuteras. Vilket utfall det skall bli är jag inte mannen att svara på. Hans Andersson är övertygad om att det brister i lagförslaget. Så är inte jag. Jag uppfattar att det finns en samstämmig strävan hos alla partier som är representerade i både arbetsmarknadsutskottet och lagutskottet att det under den närmaste tiden skall bli ett totalt grepp om lagstiftningen. Det är klart att förslaget kommer att ligga på Lagrådets bord nästa vecka.

Jag yrkar bifall till propositionen.

Anf. 39 HANS ANDERSSON (v):

Herr talman! Det är mycket bra att det kommer en serie åtgärder såsom registrering och större krav på redovisning. Det finns mycket som kan göras. Det går också att tillämpa dagens lagstiftning bättre. Då skulle det gå att bli av med sådant som dels förstör konkurrensen, dels skapar en stor osäkerhet bland företag, kunder och allmänhet.

Stig Rindborg säger att det kommer en lagstiftning och en Lagrådsremiss i nästa vecka. Jag säger att man då inte skall fatta beslut om en ny lagstiftning som är så undermålig som denna. Det finns fem, sex allvarliga påpekanden från arbetsmarknadsutskottet, och med visst gillande från själva lagutskottet, som rör grundbultar i lagstiftningen om bl.a. rättsskydd och lagstiftningens effektivitet. Då går det inte att åberopa att en och annan krona kan sparas.

Det är mycket möjligt att det går att fatta ett beslut så att det kan finnas en ny och bättre samlad lagstiftning till nyår. Då handlar besparingarna om några hundra miljoner kronor. Men det går inte att offra principer och rättstrygghet av ett sådant skäl. Det finns lättare sätt att tjäna pengar på och få ett bättre budgetsaldo. Just det argument Stig Rindborg för fram, nämligen att vi är nära att få en effektivare lagstiftning, gör att man bör underlåta att fatta ett beslut i dag.

Vidare var det hänvisningen till Europarätten. Jag kan inte föregripa EU-domstolens utslag. Men jag hade en mycket klar uppfattning när det gäller överlåtelsedirektivet. Där har ESA samma uppfattning som jag hade. Jag menar att de borgerliga partierna var nonchalanta i förhållande till rättsläget. På samma sätt tycker jag att direktivet är utomordentligt klart. EU-domstolens utslag 1992 med anledning av det spanska fallet är utomordentligt klart. Jag kan inte tänka mig annat än att om man lägger ned någon möda på att studera rättsläget kommer man fram till min slutsats. Detta är i de två avseendena inte förenligt med EG-direktivet.

Anf. 40 STIG RINDBORG (m) replik:

Herr talman! Jag upplever att det är väsentligt att ta ett samlat grepp om lagstiftningen. Det är nära förestående. Den föreslagna lagstiftningen över-

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Förändringar i
lönegarantisystemet*

ensstämmer huvudsakligen, såvitt jag känner till, med lagstiftningen i de övriga nordiska länderna. Det förhindrar inte att vi med ett samlat grepp under hösten åstadkommer en lagstiftning som blir bättre både för fordringsägarna totalt sett och även för de prioriterade lönefordringarna.

Anf. 41 HANS ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag har egentligen i sak inte fått något svar på mina propåer. Jag tolkar det som att Stig Rindborg egentligen är överens med mig om att lagstiftningen inte är något vidare. Det måste tas ett nytt samlat grepp med en hel del nya ingredienser. Jag har pekat på en del av dem. Det är mycket oklart om detta är förenligt med EG-rätten.

Jag kan inte komma mycket längre nu. Jag får hoppas att riksdagens ledamöter tänker över situationen och röstar i enlighet med meningsyttringen.

Anf. 42 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Jag har ett par frågor till Stig Rindborg. När det gäller kopplingen mellan lönegarantin och förmånsrätten har vi socialdemokrater föreslagit att i stället för att göra ändringar i förmånsrättslagen skall de göras i lönegarantilagen. Det motiveras med att förmånsrättslagen skall ses över redan i höst. Det andra viktiga motivet är att försäkringarna för den enskilde löntagaren blir betydligt mindre om förändringarna görs i lönegarantilagen i stället för förmånsrättslagen. Besparingarna för statskassan blir densamma. Vi har inte fått någon bra motivering från utskottsmajoriteten för varför vår linje inte kan accepteras.

Samma sak gäller två andra områden där förslag har framförts för att avsevärt mildra effekten för de enskilda arbetstagarna. Det gäller förslaget att låta semesterparandet vara fristående, vilket leder till att den enskilde arbetstagaren inte skall mista sin sparade semester vid en konkurs. Ett annat förslag är att parter på arbetsmarknaden som vill förlänga uppsägningstiden utöver vad lagen om anställningsskydd säger skall ha rätt att försäkra den delen så att lönegarantin skall gälla. En självklar förutsättning för detta är att en särskild avgift betalas in till lönegarantifonden.

Förslaget har avstyrkts av den borgerliga majoriteten. Men det har inte varit några som helst motiveringar. Det skulle vara intressant att få höra om Stig Rindborg kan motivera avslagsyrkandet.

Anf. 43 STIG RINDBORG (m):

Herr talman! Förklaringen är att vi vill se den nya lagstiftningen i ett sammanhang. Jag har den uppfattningen att lönegarantin och förmånsrätten utgör en del av en social lagstiftning. Jag vill till hösten fundera över följande. Om jag blir arbetslös eller sjuk kan jag råka illa ut. Då skall det finnas en social lagstiftning. Jag vill lägga de resurser som finns på sjukkassan. Det skulle förenkla hanteringen väsentligt. Detta är min egen uppfattning i frågan. Men när det gäller lönegarantin och förmånsrätt totalt sett är det den bilden man kan se i fortsättningen. Det är vad jag kommer att diskutera under hösten.

Det talades om semesterkrav från företaget och att man skulle lagstifta om rätten att ha en särskild kassa för dessa pengar. Jag anser att de anställda

och deras organisationer mycket lätt kan arrangera saken på detta sätt utan lagstiftning. Samma sak gäller förlängd uppsägningstid. Det kan man också göra till en försäkringsfråga.

En förutsättning för arbetet som har lagts ned i propositionen och betänkandet är att vi skall återkomma i frågan. Men jag har tankar av det här slaget när det gäller att bedöma hur man i fortsättningen skall komma till rätta med dessa frågor.

Anf. 44 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Jag måste tyvärr korrigera Stig Rindborg. Det är inte bara för de fackliga organisationerna att lösa detta.

När det gäller semestrarna krävs faktiskt en ändring av semesterlagen för att detta skall bli möjligt. Det är det som har gjort att vi har hyst så stora betänkligheter mot de delarna i propositionen, och det är därför som vi har föreslagit att man skall ha ett fristående semestersparande och att lagen skall ge möjlighet till det.

Förutsättningen för att man skall kunna spara den femte semesterveckan för framtiden är ju att pengarna går in hos arbetsgivaren. Så ser lagstiftningen ut i dag.

I frågan om en utökning av lönegarantin i samband med uppsägningstiden vill vi bara att man lagstiftningsvägen öppnar möjligheten för de berörda parterna. Jag kan konstatera att man från regeringspartiernas sida här i kam-maren tydligen inte ens har funderat särskilt mycket på dessa frågor.

Anf. 45 STIG RINDBORG (m):

Herr talman! En fråga gällde detta att pengarna finns hos arbetsgivaren. Med den här lösningen, som jag inte tror kommer att bli beständig, anser jag att man också ifrån fackets sida kan diskutera att skaffa sig en förmånsrätt på de fordringar i form av företagsinteckningar som går före lönefordringar.

Över huvud taget tycker jag att man bör arbeta mer med de säkerheter som man hävdar att bankerna har. Man bör också titta närmare på hur man kan skaffa sig dessa säkerheter för fordringar som man kan hävda på grund av sin anställning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 8 §.)

8 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1993/94:LU35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Förändringar i
lönegarantisystemet*

Beslut

JoU29 Lag om genetiskt modifierade organismer

Mom. 1 (regeringens lagförslag m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

Votering:

172 för utskottet

135 för res. 1

2 avstod

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 29 fp, 26 c, 24 kds, 18 nyd, 1 -

För res. 1: 121 s, 1 fp, 11 v, 2 -

Avstod: 2 s

Frånvarande: 15 s, 6 m, 3 fp, 5 c, 2 kds, 5 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 2 (Gentekniknämnden m.m.)

1. utskottet

2. res. 2 (s)

Votering:

173 för utskottet

138 för res. 2

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 30 fp, 26 c, 24 kds, 18 nyd, 1 -

För res. 2: 125 s, 11 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 6 m, 3 fp, 5 c, 2 kds, 5 nyd, 3 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU39 Försöksverksamhet med medborgarkontor

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU31 Ny sjölag

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU34 Förändringar i lönegarantisystemet

Mom. 1 (avslag på propositionen m.m.)

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:

295 för utskottet

14 för men.

2 avstod

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 123 s, 74 m, 30 fp, 25 c, 24 kds, 18 nyd, 1 -

För men.: 1 s, 11 v, 2 -

Avstod: 1 s, 1 c

Frånvarande: 13 s, 6 m, 3 fp, 5 c, 2 kds, 5 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 2 (lönegaranti och företagsrekonstruktion m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

Votering:

173 för utskottet

138 för res. 1

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 30 fp, 26 c, 24 kds, 18 nyd, 1 -

För res. 1: 125 s, 11 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 6 m, 3 fp, 5 c, 2 kds, 5 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 3 (ändringar i lönegarantilagen och i förmånsrättslagen)

1. utskottet

2. res. 2 (s)

Votering:

172 för utskottet

127 för res. 2

11 avstod

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 30 fp, 26 c, 23 kds, 18 nyd, 1 -

För res. 2: 125 s, 1 v, 1 -

Avstod: 10 v, 1 -

Frånvarande: 13 s, 6 m, 3 fp, 5 c, 3 kds, 5 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 8 (en karensregel)

1. utskottet

2. res. 5 (s)

Votering:

172 för utskottet

138 för res. 5

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 29 fp, 26 c, 24 kds, 18 nyd, 1 -

För res. 5: 125 s, 11 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 6 m, 4 fp, 5 c, 2 kds, 5 nyd, 3 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

LU35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Meddelande om ändrad tid för kammarens sammanträde tisdagen den 7 juni

Anf. 46 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

För att bereda arbetsmarknadsutskottet tillfälle att sammanträda börjar kammarens sammanträde tisdagen den 7 juni först kl. 10.00.

Beslut om samlad votering

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att försvarsutskottets betänkande FöU10, socialutskottets betänkanden SoU28 och SoU27 samt näringsutskottets betänkande NU25 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

9 § JAS-projektet

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1993/94:FöU10 JAS-projektet (skr. 1993/94:179).

Kammaren biföll förste vice talmannens förslag om att ärendet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Anf. 47 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Ett enhälligt försvarsutskott ger i betänkandet FöU10 försvarsministern och regeringen en svidande kritik för allt det som utelämnats i regeringens skrivelse 1993/94:179 om JAS-projektet.

I skrivelsen tas bara upp huvudpunkterna i JAS-kommissionens rapport om haveriet. Om den utvärderingen råder det ingen oenighet. Vi är också överens om att möjligheterna att framgångsrikt genomföra JAS-projektet tekniskt och ekonomiskt kan bedömas som goda.

Eftersom även regeringspartiernas representanter står bakom utskottstexten har kritiken mot bristerna i regeringens skrivelse klätts i hovsam språkdräkt. I sak är den dock mycket hård.

Försvarsutskottet utgår från att regeringen i fortsättningen ger en fullständig behandling av projektet och att den därutöver fortlöpande informerar riksdagen i viktigare delfrågor, t.ex. beväpning och ekonomi. Därmed skärps regeringens rapportskyldighet, som tidigare gällt den årliga skrivel-
sen.

Huvudkritiken i den gemensamma utskottsskrivningen gäller att regeringen inte redovisat den ekonomiska kris som drabbat projektet. Nu skriver utskottet att det under beredningen av regeringens skrivelse "blivit varse ekonomiska problem i JAS-projektet".

Utskottet refererar JAS-kommissionen, som pekat på en sannolik fördyring fram till år 2002 med 5–6 miljarder. Chefen för flygvapnet har direkt till utskottet redovisat en bristande kompensation för valutaförändringar på drygt 700 miljoner under budgetåret 1994/95 och en total brist under resten av 90-talet på närmare 4 miljarder.

Detta har regeringen helt enkelt förtigit i sin skrivelse till riksdagen. Försvarsministern stod t.o.m. här i talarstolen för några veckor sedan – den 4 maj – och förnekade emfatiskt att det fanns några ekonomiska problem kring JAS-projektet. Vi som ville ha en sakdiskussion kring miljardproblemen framställde han med sin vanliga självförhåvelse som okunniga och mindre vetande.

När dessa uttalanden ställs mot det betänkande som riksdagen nu debatterar framstår försvarsminister Anders Björck som en bluffmakare och humbug. Det handlar om ett medvetet försök att vilseleda riksdagen. Anders Björck kan inte skylla på att han inte visste. De militära staberna har vid flera tillfällen under våren tagit upp frågan skriftligt och muntligt med departementet.

Men Anders Björck har inte velat ta i frågan. Detta var det uttalade skälet till att den högsta militärledningen för en dryg månad sedan vände sig direkt till riksdagen med sina ekonomiska bekymmer. Anders Björck, och med honom eventuellt hela regeringen, trodde tydligen att man skulle kunna mörklägga denna obehagliga fråga till efter valet.

Frågans dimensioner framgår av ett uttalande i Svenska Dagbladet den 24 maj av en hög officer vid planeringsavdelningen i det militära högkvarteret: "Försvarsministern är uppenbarligen beredd att lämna ett begynnande konkursbo efter sig."

Anders Björck borde naturligtvis ha varit här i dag för att stå till svars inför riksdagen för de uttalanden som han gjorde den 4 maj. Men han väljer att smita undan – till Gotland sågs det.

Ett enhälligt utskott avrundar sitt betänkande med tre raka och hårda pek-pinnar riktade mot Anders Björck:

För det första skall regeringen återkomma till riksdagen med en redovisning av hur JAS-ramen avses bli utvecklad.

För det andra skall regeringen lämna förslag om hur priskompensations-systemet bör förändras samt om hur planeringssystemet bör anpassas för att harmonisera med sättet att budgetera.

För det tredje skall regeringen informera riksdagen om andra delfrågor i projektet, t.ex. om beväpningen.

I vår reservation talar vi socialdemokrater litet mera klarspråk än vad regeringspartiernas representanter i utskottet ville vara med om.

Vi konstaterar att regeringen i fråga om JAS-projektets finansiering har försökt dölja väsentlig information och att detta skapar onödigt partipolitisk splittring kring vårt största statliga industriprojekt någonsin. Det är ju ändå riksdagen som måste ställa upp för att man skall klara av de finansieringspro-

blem som har uppstått till följd av att regeringens ekonomiska politik haverade på hösten 1992.

Det finns i princip bara två sätt att klara av problemet. Det ena är att minska utgifterna, och det andra är att skaffa fram fyra nya miljarder under 90-talet och ytterligare några under åren efter sekelskiftet.

Flygvapenchefen har inför utskottet pekat på att han, om det inte kommer fram nya pengar, måste lyfta ut väsentliga delar ur JAS-ramen, t.ex. radarjaktroboten, varnings- och motmedelsutrustningen och spaningskapseln. Om man gör så drastiska förändringar blir JAS inte det bidrag till luftförsvaret som det var avsett att bli, och vi skulle nog också tvingas skrinlägga planerna på att kunna sälja planet till Österrike och till en del andra intresserade.

Frågan om hur vi skall klara av att under 1990-talet ta fram ungefär 4 miljarder för att fullfölja JAS-projektet som planerat berör naturligtvis i högsta grad även andra delar av försvaret än flygvapnet. Vi vet att Marinen under de senaste två åren har skaffat sig ett underskott på 800 miljoner och att Armén har så ont om pengar att man tvingas sälja beredskapsolja för att kunna finansiera det högprioriterade luftvärnet.

Mot den bakgrunden kan man förstå den höga officer på högkvarterets planeringsavdelning som konstaterade att Anders Björck tänker lämna ett begynnande konkursbo efter sig.

Riksdagen har två gånger under senare år begärt en redovisning från regeringen kring anskaffningen av en radarjaktrobot för JAS 39 Gripen. Det är en stor och komplicerad fråga som handlar om mycket pengar, minst 5 miljarder.

Anders Björck har struntat i riksdagens uppmaningar att rapportera och redovisa och står nu i begrepp att under sommaren helt på egen hand skriva under ett köp av JAS-planets huvudbeväpning. Detta gör han utan att riksdagen har fått den begärda redovisningen. För Anders Björck räcker det tydligen att han har den formella fullmakten att sätta sitt namn under ett kontrakt.

Anders Björck har inte bara underlåtit att informera försvarsutskottet. Han har också inför Försvarsberedningen, som är en något mindre grupp än utskottet, under maj klart och tydligt felinformerat om den aktuella upphandlingen av radarjaktroboten. Vi är några ledamöter som på bakvägar har fått vetskap om att regeringen har begärt in nya offerter. Det förändrar villkoren för upphandlingen på ett mycket radikalt sätt. Dagens Industri hade i går en stor artikel om saken. Jag avstår från att kommentera artikeln, eftersom den innehåller information som borde vara kvalificerat hemlig.

Anders Björcks agerande när det gäller inköpet av radarjaktroboten undergräver möjligheterna att bevara en bred partipolitisk uppslutning bakom JAS-projektet. Min uppmaning till Anders Björck och regeringen är att man skall låta bli att underteckna ett robotköp före valet. Frågan är inte beredd på ett tillfredsställande sätt, och den rymmer en lång rad utrikespolitiska, försvarspolitiska och industripolitiska ställningstaganden som får stora återverkningar under en mycket lång tid framöver.

Frågan bör därför vila till efter valet. Det finns ingenting som tvingar oss

att fatta ett snabbt och förhastat beslut. De senaste offerterna lär gälla till årsskiftet och de tidigare offerterna ännu längre.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Prot. 1993/94:116

2 juni 1994

JAS-projektet

Anf. 48 ARNE ANDERSSON (m):

Herr talman! Det förhållandet att försvarsutskottet och riksdagen får återkommande redogörelser för ett enkelt industriprojekt är naturligtvis ovanligt.

I detta fall markerar emellertid det förhållandet riksdagens viktning av projektet JAS 39, liksom naturligtvis projektets betydelse för försvarsmakten. JAS 39 är dessutom en av de största industripolitiska satsningar som över huvud taget har gjorts i vårt land, och den har betydande teknikspredningseffekter.

Ibland vore det en fördel om vi i debatten något bättre höll isär begreppen. Det handlar om flygplanet, dvs. vapenbäraren, och systemet JAS.

Flygplanet är ytterst avancerat och ligger på teknikens absoluta framkant i världen. Det ligger så långt fram avseende prestanda att vi måhända är vid gränsen för var människa och prestanda förmår umgås.

Flygplanet är ändå bara en del i JAS-systemet, som i sig inte att förglömma också rymmer beväpning.

Regeringens skrivelse, som vi nu behandlar, berör huvudsakligen flygplanet. Detta har kritiserats av Sture Ericson. Det kan rent av finnas skäl att kritisera, men det kan också finnas skäl att göra som regeringen har valt att göra. Haveriet i augusti förra året har varit en så dominerande händelse, med en haverikommission och med en särskild JAS-kommission, att regeringen valt att stanna vid redovisningen av detta i sin skrivelse till riksdagen.

Med anledning härav har försvarsutskottet i detta betänkande framfört att man utgår från att regeringen fortsättningsvis, i sina årliga orienteringar, ger en fullständig behandling av projektet, som att fortlöpande informera utskottet i viktiga delfrågor såsom om beväpning och ekonomi.

Under den tid som försvarsutskottet haft regeringens skrivelse om JAS-projektet för behandling har det blivit bekant att risk finns för att priskompensationssystemet för JAS-systemet inte fullt ut svarar mot förväntningarna om full kompensation. Oaktat det inte har redovisats i regeringens skrivelse har utskottet valt att ge sin syn på detta i betänkandet.

Utskottet är medvetet om att projektets olika kontrakt i hög grad är tecknade i utländska valutor, liksom att tillämpningen kan komma i svårigheter vid så stora valutaförändringar som det nu är fråga om, främst avseende förhållandet mellan svensk krona och amerikansk dollar.

Den tvååriga eftersläpningen i kompensationen kan leda till likviditetssvårigheter under budgetåret 1994/95, konstaterar vi. Utskottet säger att den effekt för budgetåret 1994/95 som har redovisats beror på ofullkomligheter i priskompensationssystemet. Försvarsdepartementet har meddelat att problemet studeras. Eventuellt kan det bli fråga om att utforma ett nytt priskompensationssystem för JAS-projektet, som anknyter till faktisk prisutveckling grundad på de ingångna materielkontraktens valutaklausuler. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i frågan. Det anser jag vara tillfredsställande såväl för projektets fullföljande och välbefinnande som för

riksdagens ekonomiska kontroll. Med andra ord var den utomordentligt starka kritik som Sture Ericson framförde alldeles nyss i betydande mån skott över målet, möjligen tillgodoseende behovet att profilera sig, men det gagnar inte saken.

Då jag läst den socialdemokratiska reservationen och nu lyssnat på Sture Ericsons anförande noterar jag att utskottets majoritet och reservanterna hyser oro på samma punkter. Det överraskar mig inte att socialdemokraterna som oppositionsparti finner det förenligt med sina intressen att höja rösten något mer än vi andra gör – sådana är spelets regler. Däremot måste jag konstatera att det ordval Sture Ericson lagt sig till med vid de senaste försvarsdebatterna, så också nu – utfallen mot försvarsministern, tal om dödsbo, tal om bluffmakare – gör att Sture Ericson står ensam om de synpunkterna här i kammaren. Vi har behov av en debatt där vi penetrerar problemet och inte de stora mäktiga utfallen. Därför får vi fortsätta att köra två olika linjer. Det är ingen tvekan om vilken linje som är den seriösa.

Jag har inte i övrigt berört enskildheter i den socialdemokratiska reservationen, men det kan finnas anledning att göra det på en enda punkt. Man påstår i reservationen och kritiserar att regeringen nonchalerat riksdagen avseende redovisning om inköp av radarjaktrobot. Jag utgår, Sture Ericson och andra här i kammaren, med bestämdhet från att utskottet kommer att informeras innan ett beslut fattas. Vikten av att det råder samstämmighet stöder man samfällt i utskottet. Vi står också bakom den uppfattningen. Det är ingen specifikt socialdemokratisk produkt.

Till sist ett par ord om meningsyttringen från Jan Jennehag. Jan Jennehag anför att det säkerhetspolitiska läget, de ökande kostnaderna och planets bristande säkerhet sammantaget utgör skäl för att ompröva projektet. Jag anser inte att yrkandet från någon av de här tre utgångspunkterna har relevans.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande.

Anf. 49 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Arne Andersson har i den här frågan intagit en mycket försiktig attityd. Han gjorde uttalanden under debatten den 4 maj som klart indikerade att han hade en annan uppfattning i sak än försvarsministern. Han fullföljer detta här i dag.

Att Moderaterna har två uppfattningar när det gäller den här frågan är kanske värt att notera. Upprörs inte Arne Andersson över det mycket medvetna sätt varpå försvarsministern felinformerar?

Man har föredragningar för Försvarsberedningen om robotaffären, men man informerar inte om det viktigaste som har hänt under våren, dvs. att man har begärt in nya offerter.

Hela denna fråga om att det saknas miljardbelopp – 4 miljarder är den siffra vi har fått från flygvapenchefen – fönekades blankt från talarstolen. Försvarsministern försökte driva gäck med oss som tog upp frågan. Nu finns ett helt betänkande av ett enhälligt försvarsutskott som redovisar detta. Det kanske är klokt av Arne Andersson att inte alls kommentera detta.

När det sedan gäller mitt ordval vill jag tala om att jag citerade Svenska

Dagbladet. Den får man väl förmoda är en Arne Andersson närstående tidning. Arne Andersson har där ett förnuftigt uttalande i samma artikel som en hög officer i högkvarteret säger att det handlar, inte om ett dödsbo, som Arne Andersson sade, utan om ett konkursbo. Tittar man på försvarets finanser finns det god tackning för det omdömet från en hög officer i högkvarterets planeringsavdelning. Det är alltså en hög officer som arbetar dagligen med dessa frågor. När han tar ordet konkursbo i sin mun är situationen naturligtvis ganska allvarlig.

Jag försökte i den förra debatten att få Arne Andersson att kommentera detta. Han undvek det naturligtvis. Men detta är allvarligt. Jag tror inte att vi kan överlåta till flygvapnet att klara ut denna fråga. Det kommer att få mycket allvarliga konsekvenser även inom andra delar av försvaret. Det är dags nu, Arne Andersson, att föra ett förnuftigt resonemang kring dessa frågor. Det går inte att blunda med bäge ögonen och åka till Gotland, som Anders Björck har gjort.

Anf. 50 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Något överflödigt är väl att informera Sture Ericson om att varken regeringen eller försvarsutskottets borgerliga ledamöter styrs av Svenska Dagbladet. Inte ens om de betjänas med material från Sture Ericsons sida vinner de eller ens förlorar på sanningshalten.

Vi moderater har inte mer än en uppfattning. Det är här i riksdagen vi fattar försvarsbesluten. Vi har uttryckt oss i städat språkbruk, till skillnad från Sture Ericson, om vikten av att riksdagen hålls underrättad precis på sådant sätt som vi har beslutat.

Vi har inte köpt några radarjaktrobotar än. Följaktligen kan vi inte kritisera ministern för den information som inte har kommit. Är det så tomt med försvarspolitiska synpunkter i den fatabur Sture Ericson öser ur så att han måste fabulera om en framtid som inte finns och gräla om den? Det är inte värt en replik. Jag kommer inte att replikera detta.

Anf. 51 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Vad det handlar om är att riksdagen har undanhållits information mycket medvetet av försvarsministern. Fakta fanns i departementet när JAS-skrivelsen gjordes om att det saknades flera miljarder. Man skrev inte en rad om saken. Man trodde att det inte skulle dyka upp information om det, men det gjorde det, efter initiativ från ÖB och flygvapenchefen. Arne Andersson var själv med när frågan första gången togs upp med riksdagens ledamöter.

Nu har vi försökt göra vårt bästa för att reda ut problemen. Det är stora problem. Ju längre vi skjuter dem framför oss, desto större blir underskotten, Arne Andersson. Det är hög tid att ta itu med dem.

När det gäller radarjaktroboten slutade jag mitt anförande med en stillsam uppmaning till regeringen och Anders Björck att inte rusa på. Jag misstänker att Arne Andersson delar min uppfattning i den frågan. Han har själv i talarstolen sagt att han räknar med att riksdagen skall få en redovisning. Inte lär vi hinna få den före den här sessionens slut. Jag har därför en känsla av att Arne Andersson på den punkten instämmer med mig. Det är inte så

bråttom. Det finns tid för att fullfölja det förtroendefulla samarbete som vi tidigare haft mellan de större partierna i riksdagen kring JAS-projektet. Det var andemeningen i mitt anförande.

Anf. 52 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Är det nu inte så bråttom – vilket det kanske inte är – skall man sannerligen inte göra ett utfall mot ministern därför att han inte har underrättat oss. Vi som är kvar till hösten kommer säkert att få en redogörelse.

Som jag sade i mitt anförande nyss kan det rent av bli så att man får formulera ett nytt priskompensationssystem för JAS-projektet. Då är det här och i dag som riksdagen får uttala det. Det finns inte den minsta anledning att ifrågasätta att inte regeringen bedömer detta på samma sätt. Det är vi som bestämmer. Härav följer att varken tid eller någonting annat har runnit ifrån oss, utan vi har frågan under kontroll.

Det är alldeles rätt att det finns problem. Jag sade det också när vi fattade försvarsbeslutet. Jag sade att försvarsbeslutet vilar på ytterst små ekonomiska marginaler. Det tror jag dess värre fortfarande gäller. Då gäller det att handla med gott omdöme och inte göra – uppriktigt sagt – dumma utfall mot försvarsministern. Det är bättre att odla ett gott umgänge och se till att sakfrågan får en god behandling. Sture Ericson bränner broar. Finns det skäl för det?

Anf. 53 BRITT BOHLIN (s):

Herr talman! 1982 beslutade riksdagen att regeringen varje år skulle lämna en orientering av läget inom JAS-projektet. Så har också skett. Varje år har regeringen i budgetpropositionerna lämnat en redogörelse till riksdagens ledamöter. Därutöver har försvarsutskottet löpande tagit del av den omfattande process som JAS-projektet faktiskt är. Så har det varit ända fram t.o.m. föregående året. Nu i vår har denna tingens ordning ändrats. Vi tvingas i dag konstatera att regeringen icke har uppfyllt riksdagens beslut.

Regeringens JAS-skrivelse, som utskottet nu har behandlat, svarar på intet sätt upp mot de krav på innehåll som riksdagen faktiskt har fastställt. Regeringen skall redovisa projektet JAS och inte som nu är fallet bara utvecklingen av själva flygplanet. För att riksdagen skall kunna bedöma läget i projektet måste naturligtvis de ekonomiska förutsättningarna redovisas, precis som Sture Ericson här har redogjort för. Men med projektet JAS avses allt som ingår i att skapa ett nytt stridsflygplanssystem. Där är naturligtvis de beväpningssystem som vi väljer av största betydelse. Det är beväpningen som ger Gripen multirollkapacitet, som gör att det blir JAS, dvs. jakt-, attack- och spaningsplan. Om detta nämns inte ett ord i regeringens skrivelse, trots att vi nu i enlighet med försvarsbeslutet står inför ett beslut om anskaffning av en radarjaktrobot, ett beslut om hur effektivt JAS blir i rollen som jaktplan, ett beslut som är av vital betydelse för vår luftförsvarsförmåga men som också får viktiga konsekvenser på flera andra områden.

Chefen för flygvapnet har redogjort i försvarsutskottet för de planeringsmässiga konsekvenser som bristerna i valutakompensationssystemet kan få. Han säger att det kan bli nödvändigt att lyfta ut projekt som anskaffning av radarjaktrobot med spaningskapsel och varningsutrustning. Så kan man na-

turligtvis inte göra. Att så hantera frågor om anskaffning av system som tar flera år från beslut till dess de finns i krigsorganisationen är helt orimligt.

Valet av radarjaktrobot är naturligtvis också en utrikespolitisk fråga. Det är en stor order. Men det är också ett avgörande där vi har att ta ställning till om vi vill delta i den europeiska industriutvecklingen eller om vi väljer att göra JAS-systemet ännu litet mera amerikanskt. För vår egen försvarsindustri är detta naturligtvis ett strategiskt beslut. Det är inte överdrivet att påstå att det beslut vi fattar avgör om vi på sikt kan bibehålla viktig högteknologisk kompetens här i Sverige, en kompetens som vi i försvarsbeslutet av många skäl har prioriterat. Man kan nämna de säkerhetspolitiska och de strategiska.

Jag har försökt skissera hur betydelsefullt beslutet om anskaffning av radarjaktrobot faktiskt är. Mot denna bakgrund ter det sig utomordentligt märkligt att regeringen isolerar sig från riksdagen och från riksdagens stöd. Vi har i försvarsutskottet vid två tillfällen tydligt och klart talat om hur vi vill att denna fråga skall behandlas. Så har också riksdagen beslutat: Utskottet anser att beväpningen av JAS 39 med radarjaktrobot är en fråga av sådan principiell natur som riksdagen vid sin senaste behandling av regeringens redovisning av läget i JAS-projektet sagt sig vilja ha ett inflytande över. Utskottet utgår således från att regeringen återkommer i ärendet.

Eftersom valet av radarjaktrobot har en sådan dignitet borde det vara självklart att söka en bred politisk enighet. Vi har ett genuint intresse av att fullfölja precis den prioritering som vi stod bakom vid försvarsbeslutet, att prioritera luftförsvarskapaciteten. Vi ser regeringens handlande som ett hot mot möjligheten att faktiskt skapa ett mycket gott framtida luftförsvar där JAS 39 Gripen's kapacitet faktiskt är grundläggande, kompletterad med god luftvärnskapacitet.

Avslutningsvis vill jag säga att jag utgår från att regeringen, precis som Arne Andersson sade, återkommer till riksdagen och därmed följer dess beslut. Någon annan tingens ordning ter sig helt ansvarslös. I för landet så viktiga frågor borde det vara en självklarhet för varje ansvarsfull regering att söka största möjliga samförstånd. I grunden bygger det på öppenhet och förtroende för att vi strävar efter bästa möjliga förmåga för det svenska försvaret att fylla sin uppgift. Det är därför märkligt att majoriteten i försvarsutskottet valde att delvis spela med i det mörkläggningsspel som regeringen håller på med. Om nu regeringen väljer att negligera riksdagens uttryckliga beslut om en ordentlig redogörelse för JAS-projektet i dess helhet, borde samtliga ledamöter i försvarsutskottet bli lika upprörda som vi socialdemokrater och använda det goda omdöme som de vanligen visar för att skapa den nödvändiga stabilitet som så innerligt behövs för JAS-projektet.

Herr talman! Nog måste Arne Andersson korrigera sig på en punkt. Han säger att regeringen har valt att begränsa informationen till riksdagen. Då har regeringen gjort fel. Det valet har inte regeringen. Riksdagen har talat om vilken information man vill ha och på vilket sätt. Riksdagen har beslutat om att informationen årligen om JAS-projektet skall vara komplett och genomgripande.

Jag instämmer i övrigt i Sture Ericsons anförande och yrkar bifall till vår reservation.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

JAS-projektet

Anf. 54 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag kan hålla med om mycket av det som Britt Bohlin sade, men det uppstår naturligtvis svårigheter när hon instämmer i Sture Ericsons anförande, vilket jag känner mindre för, mest på grund av hans ordval.

Nå, Britt Bohlin, jag undrar om det går att göra trovärdigt att den moderate försvarsministern vill agera så att försvarets möjligheter att vara starkt och effektivt på något sätt minskas.

Britt Bohlin liksom Sture Ericson anser tiden vara mogen för att höja röstläget och tala om att majoriteten i utskottet löper med – eller hur det nu uttrycktes. Det är felaktigt. Man kan läsa ordagrant vad majoriteten har skrivit. Jag tycker uppriktigt sagt att det talas om precis samma saker i majoritets- respektive reservationstexten. Jag tillät mig att säga att det tillhör spelets regler och att det inte är mycket att bråka om. Men peka inte ut den ena eller den andre som sabotörer för ett starkt försvar! Det hör inte till spelets regler.

Anf. 55 BRITT BOHLIN (s) replik:

Herr talman! Vad Arne Andersson inte kommenterar är hur han egentligen ser riksdagens ledamöters reala chans att bedöma JAS-projektet i dess helhet. Hur skall de kunna göra den bedömningen och fundera över om JAS-projektet i dess helhet når upp till de fastställda målsättningarna? För att riksdagen skall kunna göra den bedömningen måste man naturligtvis ha all information och alla fakta på bordet, innan vi går in i nästa fas inför nästa års budget. Det är nu som det är dags att göra en helhetsbedömning av JAS-projektet.

Arne Andersson gör ofta den försvarspolitiska debatten till något slags språkkurs. Jag tänker inte kommentera detta i övrigt, men jag måste säga att jag har svårt att tänka mig att man skall kunna nå en bred enighet om att Sveriges försvarsminister just nu är den ende som kan göra en relevant bedömning av hur vi skapar ett bra och effektivt svenskt försvar. Det är ganska många som har synpunkter på den saken. Jag tycker att samtliga dessa synpunkter – och inte bara försvarsministerns synpunkter – är av värde. Om försvarsministern inte tycker sig öppet och ärligt kunna redovisa de ställningstaganden som han nu står inför, är detta en brist inte hos riksdagen och inte hos försvarsutskottet utan enbart hos försvarsministern.

Anf. 56 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Sedan första beslutet 1982 har vi minst en gång per år diskuterat och tagit ställning till JAS-projektet. Vänsterpartiets ledamöter samt ett antal socialdemokrater har varit kritiska till hela frågan, inte bara till systemets omfattning och utformning. Så är förmodligen fallet även i dag. Argumenten är väl kända. Jag kan Arne Anderssons och han kan mina, eller han har åtminstone hört dem, kanske till leda.

Det råder inga tvivel om vilken majoritetens uppfattning är. Om man skall se det hela från demokratisk synpunkt och betrakta riksdagen som uttrycket för den representativa demokratin, råder det inga tvivel om vad det svenska folket vill. Riksdagen har gång på gång bekräftat 1982 års beslut och anslagit pengar i den takt som industrin har krävt. JAS-ramen har utökats i samma

utsträckning som kostnaderna har ökat: Så här dyrt blev det – alltså betalar vi ut pengarna.

Från den synpunkten är det viktigt att debatten hålls levande. Svenska folkets uppfattning i en mängd frågor skiljer sig på ett avgörande sätt från det representativa organets – jag behöver bara nämna EU-frågan. Jag inbillar mig att det också finns en skillnad mellan riksdagens och det svenska folkets mening när det gäller utformningen av det militära försvaret. Detta är någonting som man måste leva med i en representativ demokrati. Inget system är fulländat. Vi får hoppas att en levande debatt kan medverka till att frågorna hålls på ett sådant plan att folket kan delta i den.

Herr talman! Jag inbillar mig inte att det som har skett kan göras ogjort. Flygplanet finns. Pengarna kan aldrig tas tillbaka. Vad vi nu kan åstadkomma är en förändring av projektet och av omfattningen av systemet. Vi kan påverka så att industrins behov av kvalificerade samhällsbeställningar riktas mot civila ändamål.

Jag yrkar bifall till min meningsyttring.

Anf. 57 ARNE ANDERSSON (m):

Herr talman! Utomordentligt kort: Det är alltid roligt att lyssna till Jan Jennehag, inte därför att det råder samstämmighet mellan oss utan för att linjerna är ganska klara.

Jag undrar ändå vad Jan Jennehag menar med att den svenska representativa demokratin inte skulle vara representativ när det gäller försvarspolitiska frågor, något som för övrigt kommer att stämmas av till hösten. Då visar det sig om vi har fog för våra ställningstaganden avseende såväl JAS som andra viktiga frågor.

Anf. 58 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Detta att den representativa demokratin i vissa stycken icke förmår att ge uttryck för majoriteten av det svenska folkets uppfattning är någonting som vi ständigt måste vara beredda att förbättra och förändra. Konstigare än så är det inte.

I vissa fall har vi möjlighet att låta saken avgöras genom en folkomröstning. Så kommer att ske i EU-frågan. Detta är ett utomordentligt exempel på att riksdagens kammare kan ha en uppfattning som inte omfattas av en majoritet av det svenska folket. Så var det med den saken.

Anf. 59 BRITT BOHLIN (s):

Herr talman! Jan Jennehag talade om att vara representativ för sitt parti kontra allmänheten.

För några månader sedan hade jag det stora nöjet att samarbeta med Jan Jennehags partivän Oswald Söderqvist i JAS-kommissionen. Vi gick då igenom JAS-projektet från början till slut, och vi studerade snart sagt varenda skruv och mutter i detta flygplan. Oswald Söderqvist som så genomgripande kunde studera projektet har inte bestämt sig för om han ställer upp för att avbryta JAS-projektet, snarare tvärtom. Nu måste jag fråga Jan Jennehag: Är det Vänsterpartiets uppfattning att vi skall avstå från det som kan komma efter delserie 1 och 2? Eller är det Vänsterpartiets uppfattning att omfatta-

ningen av systemet skall begränsas, som Jan Jennehag talade om? Skall vi låta bli att beväpna JAS? I så fall är de vackra dyrbara flygplanen som vi har köpt och beslutat om i denna riksdag totalt värdelösa.

Anf. 60 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Ja, Britt Bohlin, det kommer att bli väldigt dyrbara flygplan. Det är precis det som vi har hävdat från första stund. När det gäller Oswald Söderqvist och hans inställning och engagemang i denna fråga går det utomordentligt bra att gå tillbaka till protokollen från den tid då han var ledamot av riksdagen. De synpunkter som han då hade är till stor del giltiga i dag. Det har naturligtvis hänt saker som gör att analyser förändras. Självfallet är det så. Det vore mycket konstigt annars.

Beträffande frågan om att avbryta projektet menar naturligtvis ingen i partiet, vare sig Oswald Söderqvist, jag eller någon annan, att man omedelbart skall upphöra med tillverkningen, hugga sönder de plan som är tillverkade och glömma hela saken. Vi måste naturligtvis inse vad som har hänt och ta till vara det arbete som är gjort. Men vi skall inte gå i samma fälla som vi gjorde 1982 och bygga ett system som inte har något samband med de uppgifter som svenskt försvar behöver klara av. Systemets huvuduppgift var en beställning till svensk industri för att den skulle kunna fortleva. Det är i och för sig hedervärt för ett samhälle att göra en sådan insats. Vad vi menar är att det finns mängder av civila områden där svensk industri också skulle kunna utföra ett kvalificerat arbete och få uppgifter av samhället att ta fram nya tekniska lösningar.

Anf. 61 BRITT BOHLIN (s):

Herr talman! Jag vill till Jan Jennehag säga att jag och många andra, tror jag, är innerligt glada för att vi inte lydde Vänsterpartiets råd 1982.

Om vi inte hade byggt ett svenskt stridsflygplan utan ett amerikanskt stridsflygplan, hade vi inte haft problem med 35 % av det planet i dag vad gäller de ekonomiska ramarna, utan då hade vi haft ett hundra procentigt problem. Det hade varit mycket värre.

Jag tror att många har ändrat sig sedan 1982 på många områden i livet. Bl.a. när det gäller ett utvecklingsprojekt, som då var en ritning på ett papper och som i dag är ett fungerande stridsflygplanssystem, är det klart att man måste dra slutsatser av vad som har hänt under alla dessa år. Det tycker jag att man skall ta på allvar.

För övrigt har jag inte i något sammanhang hört Vänsterpartiet berätta för oss andra om vilken säkerhetspolitisk bedömning som ligger till grund för att man kan säga att JAS inte längre behövs i det svenska försvaret.

Anf. 62 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! 1982 fanns det naturligtvis andra möjligheter än att fatta det beslut som innebar JAS-projektet. Det fanns också möjligheter att låta svensk flygindustri ta fram ett plan som bättre svarade mot svenska försvarets behov utifrån säkerhetspolitisk synpunkt och de kostnader som vi var beredda att lägga ut på det militära försvaret.

Vi måste alltid komma ihåg att det beslut som en gång har fattats redan

är fattat. Men när beslutet fattades fanns det andra möjligheter. Det är väl ingen hemlighet för Britt Bohlin att mängder av olika tekniska lösningar diskuterades. Men det var den dyraste och mest kvalificerade lösningen som valdes. Jag menar att detta inte var en slump.

I övrigt när det gäller den säkerhetspolitiska analysen tror jag inte alls att Britt Bohlin är omedveten om vår inställning. Som en stat i Europas utkant har vi naturligtvis både speciella förutsättningar och problem när det gäller säkerhetspolitiken. Det militära försvaret och dess roll måste ständigt diskuteras.

Vår position i svensk politik är att vi inte tror att det militära försvaret har så stor betydelse för vår säkerhetspolitik som majoriteten i Sveriges riksdag tror.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

10 § Psykiskt stördas villkor

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1993/94:SoU28 Psykiskt stördas villkor (prop. 1993/94:218).

Anf. 63 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Har vi råd med fler reformer? Har vi råd att satsa över en miljard under de kommande tre åren på nya reformer? Med tanke på Sveriges ekonomiska situation kan man bli tveksam.

Men jag undrar om någon av oss kan hävda att det finns någon annan grupp som har så stora behov, som under så lång tid har varit så eftersatt som just de som har psykiska störningar eller psykisk sjukdom. Därför är det i dag ett viktigt beslut som riksdagen skall fatta om ett omfattande utbyggt stöd för psykiskt störda.

Vi vet från Psykiatriutredningens undersökningar – vi har i två år väntat på uppföljningen av Psykiatriutredningen – att levnadsvillkoren för psykiskt störda är mycket sämre än för normalbefolkningen. Vi vet också att de psykiskt störda, även om man jämför med dem som är förtidspensionärer av somatiska skäl, har en betydligt svårare situation. De har sämre möjligheter vad gäller ekonomi, hälsa och utbildning än befolkningen i allmänhet och övriga förtidspensionärer.

Nedläggningen av mentalsjukhusen var nödvändig, men den följdes inte upp med intensiva insatser från kommunernas sida. Därför har många psykiskt störda och deras anhöriga hamnat i en svår situation.

Jag har egna erfarenheter, både professionellt och som anhörig, av hur just stödet till de anhöriga har varit eftersatt. Man har kunnat se hur anhöriga först fått kämpa för att den psykiskt störda skall få en nödvändig vård. När sedan patienten väl har fått vård har det varit problem för den anhöriga med att över huvud taget få vara delaktig i behandlingen till ett friskt liv.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Psykiskt stördas
villkor*

Jag vet lika väl hur stora svårigheterna är för Socialtjänsten och för psykiatrin att samarbeta om det öppna stödet, vilket medfört stora brister.

Det finns några unika verksamheter i vårt land som gärna kan framhållas som föregångsexempel. Jag tänker naturligtvis i första hand på mitt eget bostadsområde Skarpnäck, där vi har Enskede – Skarpnäcks psykiatriska sektor som under många år har legat långt före många andra områden i Sverige.

Genom utskottets försorg har jag fått ta del av fler exempel – lyckligtvis finns det fler exempel – Skellefteå, Timrå m.m. Det finns exempel också på många andra håll, där man faktiskt försöker att bryta det bristande samarbetet och försöker att se till att det fungerar samt bygger upp nya verksamheter för psykiskt sjuka.

Genom intresseorganisationerna – RSMH, Riksförbundet för schizofreni och en rad andra organisationer – känner vi till de sammantagna svårigheterna. Det handlar inte om enskilda erfarenheter, utan de delas av många.

Hur stor är gruppen psykiskt störda? Det finns olika redogörelser och undersökningar. Men man räknar med att det är cirka 13 % av befolkningen, och då vet vi att det inrymmer stora variationer, från dem som hela livet lider av en svår psykisk störning som gör att de inte kan arbeta och ha normalt familjeliv osv. till dem som kanske under en kortare tid lider av neuros. Men sammantaget gäller att de i allmänhet inte har fått det stöd som de har behövt.

I propositionen, som äntligen kom under våren, finns det mycket som är positivt. Man har följt upp Psykiatriutredningen, men det finns några punkter som inte har följts upp fullt ut. Jag tänker exempelvis på begreppet medicinskt färdigbehandlad, som jag tycker att man kan diskutera och vilket inte är särskilt tydligt. I den frågan har utskottet gjort en förbättring.

Jag tänker också på sysselsättningsgarantin. Det vore bra om den följdes upp på samma sätt för gruppen inom LSS som för andra grupper med funktionsnedsättningar.

Vidare tänker jag på den ganska oklara skrivningen vad gäller kommunernas betalningsansvar samt en del andra områden. Men det är viktigt att se vad propositionen och utskottet, i mina ögon, har förbättrat på området.

I Vänsterpartiet har vi under många år drivit en del frågor. Det är därför med stor tillfredsställelse jag nu ser att en hel del av våra krav har gått igenom. Jag vill först nämna något som inte framgår med så stor stil i utskottets betänkande och inte heller i propositionen men som är av stor vikt, nämligen Institutet mot tortyr som skall inrättas till stöd för tortyrskadade. Det skall internationellt och nationellt bedriva insatser mot tortyr.

Detta är en verksamhet som är efterlängtd. Vänsterpartiet har under många år tagit upp frågan. Vi såg till att Psykiatriutredningen fick tilläggsdirektiv, eftersom frågan inte var tillräckligt belyst. Det finns ett klart och konkret förslag på hur detta skall se ut. Detta har nu utskottet fullföljt.

Stockholms landsting och flera andra enskilda landsting har tagit ett stort ansvar. De har gett stöd till Röda korset, och på Karolinska institutet har man inrättat ett diagnoscenter, vilket faktiskt har haft en mycket stor betydelse på området. Landstinget i Stockholm har tagit ett ansvar som staten faktiskt borde ha gjort. Men i och med denna beställning från riksdagen är det min förhoppning att detta kommer att ske. Jag utgår från att Institutet

mot tortyr kommer att placeras i Stockholm, där kunskaperna finns i väldigt hög utsträckning.

Jag vill nämna ett annat krav som jag är glad över att Vänsterpartiet har fått igenom. Det är – Psykiatriutredningen är ju inte avslutad i och med det här som handlar om vuxna – att det nu görs en beställning om att gå vidare och kartlägga situationen för barn och ungdomar. Det är ett område där det också finns stora brister.

Jag har tidigare berört problemet för de anhöriga. De skall få ett utökat stöd. Det är bra. Det är också ett krav som vi har drivit länge.

Försöksverksamhet med personligt ombud är också en positiv del i förslagen. Vi har även försöksverksamhet med rehabiliteringsinsatser för att minska antalet förtidspensioneringar bland psykiskt störda som kraftigt ökar. Vi vet vilka brister som har funnits på det området. Vi har också ett förslag om en försöksverksamhet när det gäller ökat samarbete mellan socialtjänst och psykiatri.

Sammantaget är jag mycket glad åt förslagen och att utskottet i stort sett står enhälligt bakom betänkandet. Jag vill också göra helt klart att en stor del av förtjänsten för att utskottet är enigt är Bo Holmbergs och Sten Svenssons, som har suttit i Psykiatriutredningen. De har som ordförande respektive vice ordförande sett till att utskottet aktivt har arbetat för att förbättra propositionen på ett flertal punkter. Jag vill säga: Grattis!

Med detta sagt vill jag också poängtera att det återstår en del frågor. Vi är faktiskt ännu inte framme vid att likställa somatisk sjukdom med psykisk sjukdom. Jag vill kortfattat nämna några av de punkter som ett fortsatt arbete måste innehålla.

Vi har först och främst frågan om attityder till psykiskt sjuka. Vi vet att den som drabbas av psykisk sjukdom och anhöriga till psykiskt sjuka befinner sig i en helt annan situation än den familj som har ett barn med fysiska funktionshinder.

Jag vill också nämna att sysselsättningsgarantin, som jag var inne på tidigare och som tas upp i LSS, självklart även måste omfatta psykiskt störda. Jag vill vidare nämna behandling med psykoterapi, som enligt min mening måste uppfattas som all annan sjukvårdande behandling inom allmänna försäkringskassan.

Det är också nödvändigt med en översyn av situationen för utvecklingsstörda med psykisk sjukdom eller störning. Det är ett område som har berörts varken i utredningen, i propositionen eller i utskottet. Jag har personligen missat det. Jag har en lång erfarenhet från Stockholms landsting. Det har visat sig att det finns omfattande problem, även om de inte är många. De som är psykiskt störda och utvecklingsstörda hamnar mellan olika stolar. Det handlar inte om så många personer, men kostnaderna är desto högre. Den brist på vård som dessa personer drabbas av är omfattande. Vi vet från forskning att psykoterapi bland utvecklingsstörda kan vara väldigt framgångsrik. Detta är något som man inte har satsat särskilt mycket på.

Herr talman! Något som man också behöver titta närmare på är begreppet personligt ombud. RSMH har föreslagit personlig samordnare. I utskottet säger man att det efter försöksperioden bör ses över vad en sådan person skall kallas.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Psykiskt störda
villkor*

Till slut en fråga som inte är minst viktig. RRV och Socialstyrelsen har fått ett utvärderingsuppdrag. Det är av oerhörd betydelse att se vad som händer med de här föreslagna förändringarna. Det är också av stor vikt att det inte bara görs utifrån myndigheterna. I utvärderingsarbetet måste man på ett tidigt stadium låta intresseföreningarna, de som har någon form av psykisk störning och deras anhöriga få ta en aktiv del. Annars kommer vi aldrig att gå framåt på det här området på ett sätt som gynnar dem som är närmast berörda.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet, utom under mom. 4 och 9, där jag yrkar bifall till Vänsterpartiets meningsyttring.

Jag vill sluta där jag började. Det här är en dyr reform, men den är väl värd varje krona som kommer att satsas för att göra livet bättre för dem som är psykiskt störda eller deras anhöriga. I framtiden gäller det att se till att kostnaderna inte blir så betydande som de är i dag.

Anf. 64 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Den proposition om psykiatrin som riksdagen i dag skall behandla är något av en milstolpe när det gäller samhällets förhållningssätt till psykiskt störda och psykiskt sjuka. En annan sådan milstolpe i Sverige var när de gamla och stora mentalsjukhusen avvecklades, och omfattningen av den slutna vården kunde minskas från närmare 40 000 till ca 14 000 platser. Därmed behövde människor inte längre i onödan få sin frihet beskuren, i onödan hospitaliseras och förlora möjligheten att leva ett normalt liv.

Vad hände då när de gamla mentalsjukhusen stängdes och psykiskt sjuka skulle få vård och stöd ute i samhället bland oss andra? Psykiatriutredningen hade uppgiften att göra en bred kartläggning av situationen för de psykiskt störda i det svenska samhället. Psykiatriutredningen gjorde en rejäl syneförtäring för den här gruppen människor i det svenska samhället när det gällde vården, boendet, förtidspensionerna, ekonomin, det sociala stödet och samsättningen.

Det fina med Psykiatriutredningens inventering var att vi valde att se på hur de här människorna hade det utifrån deras egen och de anhörigas situation. Vi valde ett individperspektiv. Utredningen valde inte ett myndighetsperspektiv, att sektoriellt titta på frågan från landstingssynpunkt, Socialstyrelsens synpunkt och boendesynpunkt. Vi valde att utgå ifrån individens situation.

Vi kunde se sektoriseringens baksida. I åtta nio delbetänkanden kunde vi påvisa att det fanns klara brister för de psykiskt störda. Vi lyfte på ett antal stenar som det fanns saker under som det inte var alltigenom trevligt att se. Det lärde oss i utredningen att det var angeläget att stärka de psykiskt störda ställning, både i vården och i samhället. Det var också en markering från utredningens sida att de anhöriga och de psykiskt störda fick en röst i ett statligt betänkande.

Ett av våra delbetänkanden innehöll en beskrivning av hur de psykiskt sjuka och de anhöriga upplever sin situation. Det var också något av en historisk markering. Tidigare hade man inom psykiatrin i stor utsträckning sett

över axeln på patientorganisationerna och t.o.m. sett dem som ett stort problem i vården i stället för som en tillgång.

Jag ser det därför som en väldigt viktig markering när nu regeringen i sin proposition och riksdagen i sitt beslut kommer att ge stöd till kamrat- och anhöriginsatser. Det är ett erkännande av vad det betyder att ha den verksamheten med i psykiatrin.

I de åtta nio delbetänkandena påvisade Psykiatriutredningen de här bristerna. Utifrån ett anhörig- och patientperspektiv lade man fram ett antal förslag som syftade till att förbättra de psykiskt stördas ställning både i vården och i samhället.

Nu ligger regeringens proposition på riksdagens bord. Det är en bra proposition som socialutskottet tillstyrker. Det var en enig utredning som lade fram sitt förslag. Där satt företrädare för Moderaterna, Socialdemokraterna och Folkpartiet. Nu presenterar socialutskottet ett enigt betänkande i riksdagen. Utskottet har i samförstånd och i kontakt med Socialdepartementet och Bo Könberg preciserat och utvecklat propositionen på ett antal punkter.

Som jag ser detta är den här politiska enigheten en styrka. De förändringar som förestår kommer nämligen att förutsätta ett politiskt engagemang bland de förtroendevalda ute i kommuner och landsting när det gäller att sätta sig in i den här problematiken och att se till att det beslut som riksdagen i dag fattar också kommer att kunna fullföljas och förändra vardagen för de psykiskt sjuka.

Det kommer att förutsätta ett gemensamt agerande från de myndigheter som är ansvariga för sysselsättning, vård och försäkring. Det kommer att förutsätta en personalutveckling, och det kommer att förutsätta ett socialpsykiatriskt synsätt från den medicinska professionen. Sist men inte minst tror jag att det kommer att förutsätta att det finns ett antal eldsjälar, bl.a. sådana som socialutskottet mötte på sin resa till Skellefteå och Timrå kommuner. Det gäller att vara påhittig och att ta fram lämplig sysselsättning för den här gruppen människor.

Om det bakom alla dessa förutsättningar finns ett politiskt enhälligt beslut kommer det självklart att bidra till att det blir möjligt att på ett bra sätt fullfölja propositionen.

Jag skall sedan kort, herr talman, visa på förändringarna i den text som man i socialutskottet har varit överens om – och det här har skett i samarbete med Socialdepartementet.

I det sammanhanget vill jag här från talarstolen framföra en eloge till Sten Svensson för det samarbete som vi har haft i utredningen och i utskottet samt till sjukvårdsminister Bo Könberg för att det var möjligt att etablera ett samarbete när propositionen hade lagts fram och för att vi har kunnat komma fram till detta betänkande.

Den första punkten som vi har diskuterat handlar om att utvidga det kommunala betalningsansvaret så att det också omfattar dem som återkommande vårdas inom psykiatrin. Detta ser vi som en förbättring.

Den andra punkten gäller att Socialstyrelsen skall jobba vidare så att ansvarsfördelningen i fråga om de särskilda boendeformerna i psykiatrisk hemsjukvård och rehabilitering blir klarare. På det sättet slipper kommuner och

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Psykiskt stördas
villkor*

landsting dividera om vad som gäller, om någon i onödan hamnar mellan stolar.

Den tredje punkten gäller att säkerställa tillgången på god kvalitet i psyko-terapin. Socialstyrelsen skall ju gå igenom innehållet i olika vård- och be-handlingsformer. Det kan därför vara bra att få en genomgång av vad som är bra och vad som är dåligt i psykiatrin.

Den fjärde punkten gäller en förändring som är principiellt viktig. Ett uppdrag ges nämligen till den interdepartementala arbetsgruppen för att se om man kan ersätta sjukbidrag och förtidspensionering med någon form av rehabiliteringsbidrag. Då kan man fråga sig: Varför skall man särbehandla en sådan här grupp? Ja, många av de här människorna insjuknar i 18–20-årsåldern och får aldrig ordentligt fotfäste på arbetsmarknaden. För dem är det naturligtvis oerhört angeläget att de inte får stämpeln på sig att de är förtidspensionerade när de är 18–20 år. Det är i stället viktigt att de får ett rehabiliteringsbidrag. Därmed kan de känna optimism och få en chans att växa och få ett värdigt liv.

Den femte punkten gäller att komma i gång på tio orter och att i samverkan mellan socialtjänst och psykiatri klara de psykiskt störda som har missbruksproblem. I utredningen försökte vi på olika sätt att prata med de båda kommunförbunden om att man skulle ta gemensamma tag. Men socialtjänsten tycker att det är ett psykiskt problem, och då är det landstingets sak. Och landstinget tycker att det är ett socialt problem. Då blir det en sak för kommunen. Men så kan det i längden inte vara. I och med det här beslutet säger riksdagen att vi nu drar i gång en försöksverksamhet, så att de männi-skor som har en psykisk störning – som i sig är jobbig – och som dessutom har missbruksproblem får en chans till bra vård och behandling.

Den sjätte punkten gäller att SBU, Statens beredning för utvärdering av medicinsk teknologi, får i uppgift att utvärdera behandlingsmetoderna inom psykiatrin och då inte bara utifrån ett snävt biologiskt synsätt utan också utifrån ett brett socialpsykiatriskt synsätt. Propositionens ansats här är att man skall se till människan i dess helhet inte bara inom vården utan också ute i samhället och att man får en utvärdering av behandlingsmetoderna utifrån nämnda helhetssyn på människan.

Jag hade kunnat lägga till det som Eva Zetterberg sade om skrivningen om tortyrskadade. Där hänvisar man till Psykiatriutredningen. Pengar borde alltså anslås till detta, så att ett institut kan byggas upp.

Vidare borde det ha kunnat läggas till något om skrivningen här om att minst 20 % av de pengar som avsätts för olika insatser skall användas till arbete med att hitta nya insatser i socialtjänst och vård – bl.a. gäller det sys-selsättning – för att de här människorna skall få bättre vårdformer.

Dessutom kunde vi ha lagt till att vi har tillgodosett RSMH:s önskemål. Av de pengar som är avsatta för äldreboende går 300 miljoner kronor till psykiskt störda. De pengarna kan få finnas kvar i fem år.

Med detta, herr talman, vill jag säga att vi skulle kunna lyckas med att ge bättre behandlingsmetoder. Därmed får vi färre återfall. Vi skulle också kunna åstadkomma sysselsättning och sociala nätverk och därmed en bättre livskvalitet. Vi kan också få ett bättre samarbete mellan myndigheter. Det här tror jag kommer att minska samhällets totala kostnader med i storleks-

ordningen 1–5 miljarder kronor. Så mycket pengar rör det sig om i fråga om besparingar genom en bättre samordning.

Med stöd av en starkare ställning kan de här människorna få självkänsla, och de kan växa och få ett värdigt liv. Det betyder att förhållningssättet från myndigheternas och vårdpersonalens sida behöver vridas i nya banor. Det handlar ytterst om solidaritet och om respekten för det lika människovärdet.

Därmed yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 65 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag skall efterkomma talmannens önskemål om en stark begränsning av taletiden. Jag inskränker mig därför till att i allt väsentligt instämma i vad utskottsordföranden här har sagt.

Jag ber också att få tacka för de vänliga ord som riktades till mig och vill gärna returnera ett tack till Bo Holmberg för det fina samarbete som Bo Holmberg, Lars Jacobsson från Umeå och jag har haft i utredningen och som har följts upp genom beredningsarbetet i utskottet.

Jag vill också rikta ett tack till sjukvårdsminister Bo Könberg för värdefulla insatser när det gällt att åstadkomma en proposition som går i den riktning som vi i utredningen önskade.

Det som har skett under utskottets beredning innebär förtydliganden och understrykningar av väsentliga frågor. Det är bra att vi har kunnat enas om detta.

Låt mig sedan, herr talman, få understryka några väsentliga synpunkter från min sida.

En av orsakerna till att de psykiskt störda hamnat på undantag är att man inte har sett dessa som en handikappgrupp och heller inte anpassat samhällets insatser till detta perspektiv. När man satte i gång med avinstitutionaliseringen tog man inte ansvar för att alternativa vårdformer byggdes upp.

Vi måste nu lämna den passiva bidragspolitiken och i stället gå in för en aktiv rehabilitering. Av vårt kartläggningmaterial från vårt arbete i utredningen framgår t.ex. att över 30 % av förtidspensionsintygen för psykiskt störda inte skulle ha skrivits om rehabiliteringen hade fungerat bättre.

Samhällets insatser när det gäller psykiatrisk och yrkesmässig rehabilitering måste kraftigt förbättras, bl.a. genom insatser som skall göra det möjligt att öka tillgången till skyddat arbete och långsiktig arbetsrehabilitering.

De som inte har egen bostad måste ha ett helt annat stöd än vad som ges i dag. Risken är annars stor att de åter hamnar i sluten psykiatrisk vård och att det blir ett slags passiv rundgång som blir mycket dyr för samhället.

Fungerar inte vardagen och de sociala insatserna, fungerar heller inte mediciner eller terapi. Insatserna måste samordnas, och de sociala myndigheterna måste samverka med den psykiatriska vården. Det är viktigt att vi nu tydliggör var ansvaret skall ligga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 66 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Det är en ljus dag i dag. Riksdagen kommer av allt att döma om en liten stund att rösta för betydande förbättringar för de psykiskt störda. Detta sker då i bredaste möjliga politiska enighet i denna kammare.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Psykiskt stördas
villkor*

Bakom det beslut som nu skall fattas ligger en bra utredning. Det finns en proposition som, om jag får säga det själv, förhoppningsvis har många goda inslag – en proposition som har blivit ännu bättre av den behandling som den fått av socialutskottet.

Att det har blivit så är förstås hela utskottets förtjänst, men jag vågar väl ändå säga att det allra mest är Bo Holmbergs och Sten Svenssons förtjänst. De har genom sitt arbete i utredningen verksamt bidragit till denna utveckling och fullföljt detta under den senaste månaden. Inte minst tycker jag att den socialdemokratiska motionen har bidragit till att förbättra den produkt som överlämnades till riksdagen.

De förbättringar för de psykiskt störda som vi nu gör innehåller bl.a. en satsning på över 1 miljard kronor under de närmaste tre åren. Jag delar Eva Zetterbergs uppfattning att den är i hög grad befogad. Bakom förbättringarna ligger lärdomar som vi dragit av en del av de reformer som genomförts under senare år på sjukvårdsområdet. En av de mest aktuella av dessa är ÄDEL-reformen, som lärde oss att det är angeläget med tydligare gränser mellan olika personers och myndigheters ansvar. En annan lärdom är att ett betalningsansvar mellan olika offentliga instanser går att använda som ett medel för att förbättra för de människor som det här gäller. Härigenom kan man placera drivkrafterna så, att de verkar åt rätt håll och inte, som tidigare ibland var fallet, åt fel håll.

Det har varit glädjande att konstatera att relationerna mellan de bägge huvudmännen och deras riksorganisationer, Kommunförbundet och Landstingsförbundet, har varit mera smärtlösa denna gång än förra gången. Några av de som i dag har deltagit i debatten var inblandade även då och kommer ihåg hur det var.

Herr talman! Jag tycker att det här förslaget är ett praktexempel på reformism. Vi politiker kan ju aldrig skapa lycka för människor. För det krävs så mycket av sådant som ligger utanför vårt inflytande och vår kontroll, sådant som familjen, vänner och livet i allmänhet. Men vi kan i bästa fall undanröja eller åtminstone minska orsakerna till olycka. Det har vi också försökt göra på några områden på senare år. Jag tänker på förkortandet av operationsköer, den stora handikappreformen, de förbättrade ekonomiska villkoren för de sämst ställda pensionärerna och i dag förbättringarna för en av de mest eftersatta grupper som finns i vårt land.

Riksdagen kommer om en liten stund att fatta ett av de viktigaste beslut för de psykiskt störda som har fattats på många år, och det har varit oerhört roligt att få vara med om utvecklingen fram till detta beslut.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

11 § Svar på interpellation 1993/94:149 om marknadsekonomi och demokrati

Anf. 67 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Widar Andersson har, ånyo – jag tror att det är den tredje i stort sett likalydande interpellationen som jag besvarar – ställt frågor till mig

angående konsekvenserna av regeringens önskan att förstärka marknads-
ekonomin och därmed återupprätta Sverige som tillväxt- och företagarna-
tion.

Andersson har frågat mig hur demokratin, offentligheten och det all-
männa intresset skall tillgodoses när staten skall träda tillbaka och ersättas
av företagare samt om marknadens ökade makt och inflytande är ett resultat
av regeringens medvetna strategi.

Jag skall kort svara på dessa frågor.

Låt mig, till att börja med, konstatera att regeringen inte bara vill återupp-
rätta Sverige som tillväxtnation för företagarens skull, utan för alla svenskers
skull.

Låt oss inte glömma konsekvenserna av att marknadsekonomins verk-
ningskrets trängts tillbaka av skadliga skatter, kostsamma regleringar och
alltför stor offentlig sektor. Sedan början av 1970-talet har Sverige haft lägre
tillväxt än de flesta andra industriländer.

Konsekvenserna av detta kan illustreras på många sätt. Ett är att peka på
den dåliga reallöneutvecklingen. 1980 var den genomsnittliga reallönen för
en industriarbetare 158 000 kr och 1990 var den 159 000 kr. Det är en ökning
med endast 100 kr per år.

Detta är effekterna av att marknadsekonomin sätts på undantag. Det är
samma effekt som vi kunde utläsa i Socialstyrelsens utvärdering av den so-
ciala situationen under socialdemokraterna. Den blev sämre. Utan en god
välståndsutveckling är det inte möjligt att långsiktigt öka hela folkets väl-
stånd. Detta visste redan Adam Smith. Det var därför han döpte sin bok om
marknadens institutioner till "Nationernas välstånd".

I Widar Anderssons frågor ligger att han ser ett motsatsförhållande mellan
demokrati och marknadsekonomi. Det missförståndet bygger i sin tur på att
han tycks tro att en fulländad demokrati är ett samhälle där så många beslut
som möjligt fattas av riksdagen.

Låt mig klargöra min uppfattning: För mig är ett fritt och demokratiskt
samhälle ett samhälle där den politiska sfären styrs av regeringar och parla-
ment, valda i fria val, och där individer, familjer och företag själva har vid-
sträckta möjligheter att styra sin framtid. Detta är den liberala visionen om
det öppna samhället.

När Andersson har frågat mig hur demokratin, offentligheten och det all-
männa intresset skall tillgodoses när staten skall träda tillbaka, är mitt svar
att staten skall träda tillbaka när detta leder till att demokratin fungerar
bättre och allmänintresset bättre förverkligas.

Ibland är det nödvändigt att ta strid med starka särintressen för att åter-
upprätta marknadsekonomin och för att det allmänna intresset, av exempel-
vis en god välståndsutveckling, skall kunna förverkligas.

När Andersson frågar om marknadens ökade makt och inflytande är ett
resultat av regeringens medvetna strategi, är mitt svar att min medvetna stra-
tegi i dagens situation är att ibland öka marknadens verkningskrets, men att
det då alltid sker för att öka människors frihet och möjligheter. Detta är den
medvetna politiska strategin.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 68 WIDAR ANDERSSON (s):

Herr talman! "Människan spår men Gud rår." Så säger min 96-åriga farmor ofta när våra diskussioner ibland blir för hetsiga och tvärsäkra. Mot den bakgrunden vill jag inte säga att jag vet om Jesusmarschen, som i lördags höll förbön för att statsministern skulle växa till i vishet och klokskap, har blivit bönhörd. Men när jag hör Carl Bildts svar – som jag givetvis tackar för, herr talman – på min interpellation vill jag ändå för säkerhets skull föreslå några ytterligare dagars förbön för statsministern.

Svaret är nämligen ett icke-svar, utsmyckat med några valrörelsejabbar om hur illa bevänt det var med löner och social trygghet under de socialdemokratiska regeringarna. Debatter upplagda på det viset intresserar mig föga, och jag nöjer mig därför med att uppmana var och en att jämföra t.ex. arbetslösheten, tillväxten, budgetunderskottet, statsskulden och kriminaliteten i mitten av 80-talet med motsvarande i dagens 90-tal. Jag tror att det räcker.

Min interpellation ställer, herr talman, faktiskt frågan om regeringen har frånhänt sig möjligheterna till pragmatism, till att laga efter läglighet, till riktig inlevelse i det växande utanförskapet som många medborgare i dag känner inför demokratin och samhället självt. Har den frånhänt sig möjligheten till en riktig inlevelse i hur hårt demokratins legitimitet anfräts av den sociala nonchalans och girighet som, i krisens spår, visar sig i alla samhällslager? Har man frånhänt sig allt detta eftersom marknaden i sin överideologi har total dominans?

Herr talman! En vårdag ungefär som denna 1938 i Paris talade journalisten Arthur Koestler på den tyska emigrantföreningen. Han var precis på väg att frigöra sig från Sovjetkommunismen och från den ideologiska sorteringsapparaten som har fått honom att glömma, förtränga eller blunda för de övergrepp som har begåtts i kommunismens namn. Avslutningen av hans anförande, som sammanfattas i tre punkter, har bäring på denna debatt.

Han säger: Ingen rörelse, inget parti, ingen person kan göra anspråk på ofelbarhet.

Han fortsätter: Det är lika illa att fly för en fiende som att förfölja en vän som på andra vägar strävar mot samma mål.

Han avslutar: I längden är en skadlig sanning bättre än en nyttig lögn.

Arthur Koestlers ord är intimt förknippade med demokratins innersta väsen, innersta betydelse och innersta moral och därmed ständigt aktuella för alla regeringar och för alla politiker.

Min interpellation gäller också demokratins förutsättningar i ett allt rörligare och alltmer internationaliserat Sverige. Frågan gäller om regeringen verkligen har en strategi för ökat och fördjupat medborgarstyre eller om det förhåller sig så som föreningen Konservativt idéforum – såvitt jag förstår en klubb för moderater – skriver i sin tidning, som man använder för att värva medlemmar. Man skriver där om den moderata politiken som "en kludlig konturlös näringslivsfilosofi utan någon egentlig ideologisk förankring".

Statsministern har som moderat idédebattör aktivt bidragit till att allt fler inser skillnaden mellan stat och samhälle. Det vill jag gärna säga. Jag är själv av den åsikten att statens förhållande till medborgarna på många områden behöver tydliggöras och säkerligen avgränsas och att samhällets verknings-

kraft också skall öka. Det finns klara skillnader mellan stat och marknad men också mellan marknad och samhälle. Problemet med statsministerns svar i dag är att han så flagrant sammanblandar marknad och samhälle och låter dessa två sammanfalla i ett.

I sitt interpellationssvar skriver statsministern: "min medvetna strategi i dagens situation är att ibland öka marknadens verkningskrets, men att det då alltid sker för att öka människornas frihet och möjligheter". Vill statsministern då förklara för mig hur människornas frihet och möjligheter *alltid* ökar genom privatisering av grundläggande, gemensamma naturtillgångar som malmen, skogen och vattenkraften. Hur ökar människornas frihet och möjligheter *alltid* genom privatisering av t.ex. Svensk bilprovning och Statens hundskola? Hur ökar människornas frihet och möjligheter *alltid* genom reaförsäljning av statligt ägda aktier?

Anf. 69 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag vill tacka Widar Andersson för att han har upprepat en interpellation av denna typ. Jag ställde för inte så länge sedan själv en interpellation till statsministern om den moderna informationsteknologin. Beroende på ett antal omständigheter blev debatten inte riktigt av. Jag var delvis inne på samma frågeställning som Widar Andersson är i denna interpellation.

Jag vill börja med att hålla med Widar Andersson om att statsministern gärna blandar ihop begreppen. Han skiljer inte på marknadsekonomi och kapitalism. Han ser inte att också privata intressen kan hota både demokratin och en effektiv ekonomi.

Statsministern säger i svaret att 80-talets dåliga reallöneutveckling är en följd av att "marknadsekonomin sätts på undantag". Det är ett ganska fantastiskt påstående. Det handlar ju om ett decennium då Moderaterna fick se stora delar av sitt eget program förverkligade: avvecklad valuta- och kreditreglering, sänkta skatter för höginkomsttagare, privatisering. De som köpte fastigheter i London och Bryssel för svindlande belopp och de banker som lånade ut pengar utan säkerhet och som sedan skattebetalarna fick rädda – var det verkligen ett resultat av att marknadsekonomin satts på undantag? Var det inte snarare ett resultat av en naiv tro på att marknaden klarar allt själv?

I november i en interpellationsdebatt diskuterade vi den nya informationsteknologin. Sedan dess har det hållits ett antal tal, dels av statsministern själv, dels av USA:s vicepresident Al Gore, som anses vara en av de stora ideologerna på detta område. I ett tal i januari betonade Al Gore samhällets ansvar för att privata intressen inte skall ha makten över den moderna teknologin och förhindra allas tillgång till den. Han talar också om att man måste fördela teknologin, så att de som inte har något, "have-not", också får ta del av den.

Också statsministern har hållit tal, vid Ingenjörsvetenskapsakademiens jubileumssymposium i februari. Då ville Carl Bildt se den nya informationsteknologin som ett tecken på "kollektivismens successiva borttynande" och på den "marknadsekonomiska revolutionen". Men jag tycker faktiskt att statsministern återigen hugger i sten.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

Svar på
interpellationer

Internet, det system som Carl Bildt använder när han skickar elektroniska brev till Bill Clinton, har sitt ursprung i statliga beställningar. Det har, som författaren Lars Gustafsson påpekat i ett inlägg i Svenska Dagbladet, inte någon ägare eller styrelse. Det har byggts på samarbete – kalla det gärna kollektivistiskt – mellan engagerade människor och organisationer med mycket små inslag av vinstintressen. Carl Bildt torde själv ha märkt hur svårt det är att få marknadsmekanismen att fungera på detta område i t.ex. diskussionerna om ifall det skall tas betalt för att hämta information från Statsrådsberedningens databank.

Ibland är det nödvändigt att ta strid med starka särintressen för att återupprätta marknadsekonomin, säger Carl Bildt också i svaret. Det kan jag instämma i. Men Bildt väljer aldrig sina exempel från sina egna ideologiska vänner i det privata näringslivet. Det var något som Adam Smith förstod. Han talade om att kapitalister aldrig kan träffas i ett gathörn utan att de börjar konspirera mot marknaden.

Är statsministern exempelvis inte oroad över att en man med dominerande ägande i italiensk privat-TV har blivit kollega till honom i Italien? Är det möjligen ett problem att en svensk mediekoncern håller på att lägga under sig en mycket stor del av den svenska mediemarknaden? Kan det vara ett problem för demokratin att några stora kapitalplaceringar kan slå undan benen för varje regeringsplan för den ekonomiska politiken? Finns det över huvud taget ett samband mellan demokratins problem och den privatkapitalistiska maktutövningen?

Anf. 70 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Låt mig börja med att instämma i Johan Lönnroths beklagande att vi inte fick den där interpellationsdebatten till stånd. När vårriksdagen lider mot sitt slut är den tid som är möjlig att använda till interpellationsdebatter begränsad. Det visade sig inte vara möjligt att få någon tid som gav utrymme för detta meningsutbyte.

Som både Widar Andersson, Johan Lönnroth och jag har konstaterat vid några tidigare tillfällen ger de relativt snäva debattreglerna mycket begränsade möjligheter att föra den typ av ideologiska resonemang som vi nu för. Min korthet gentemot Widar Andersson är motiverad av att vi i två tidigare interpellationsdebatter har tröskat igenom samma materia och egentligen kommit till samma slutsats, dvs. att debattreglerna är litet för snäva för att vi skall kunna penetrera de ideologiska frågeställningar som intresserar oss bägge.

Låt mig som utgångspunkt – för att vara schyst mot Johan Lönnroth – ta informationsteknologin och vad den betyder. Jag ber Widar Andersson om ursäkt. Den nya informationsteknologi som nu bryter fram är en teknologi som decentraliserar, internationaliserar och sprider makt. Den bryter ner centrala strukturer och gamla socialistiska system. Det är faxapparater, persondatorer och den digitala informationsteknologin tillsammans med satellit-TV och vad det nu kan vara, som är den revolutionära kraften i världen i dag som hotar varje form av diktatur. Fråga de kvarvarande diktatorerna vad de tycker om parabolantennor och faxmaskiner och möjligheten att sprida persondatorer till vanliga människor.

Internet, som nämndes, är ett intressant exempel. Det är som Johan Lönnroth säger, att systemet har sin grund i beställningar som gjordes av det amerikanska försvarets forskningsagentur för att utveckla ett gemensamt dataspråk som skulle användas vid vissa militära installationer. Detta togs om hand av fria entreprenörer. Det som har utvecklat Internet till detta fantastiska system, som nu växer med tusentals abonnenter och anknytningar varje dag runt hela världen, är fria individers fria företagsamhet i det fria samhället. Det är inte alltid fråga om pengar. Där har Johan Lönnroth rätt. Det är fråga om engagemang som ingen politiker har styrt eller beordrat, som bryter ner nationella gränser och nationella regleringar. Den utveckling som vi nu ser tillhör det mest positiva när det gäller internationalisering, individualisering och att sprida en revolutionerande teknologiska möjligheter.

Jag håller gärna med Widar Andersson om att det är självklart att staten också har en roll. Just i denna fråga finns en konkret motsättning mellan socialdemokratin och regeringen. Vi har velat anslå 1 miljard kronor för en framtidsatsning, för att uppmuntra användningen av informationsteknologi på bredden i det svenska samhället.

Det säger socialdemokraterna dubbel-nej till. För det första säger de nej till att man över huvud taget skall använda löntagarfondspengar för framtidsatsningar på forskning, och för det andra säger de att man skall använda dem på ett annat sätt om man trots allt skall använda dem. Inte heller i socialdemokratiens andrahandsalternativ har informationsteknologin och de framtidsatsningar och den framtidsyn den företräder någon plats. Det beklagar jag. Jag skulle nästan tro att också Widar Andersson beklagar det.

Så går jag över till ämnet frihet och marknadsekonomi. Widar Andersson ställer frågan till mig: När den vidgade friheten så långt att man privatiserar Svensk bilprovning? Han ställer frågan på sin spets.

Nej, men effektiviteten i ekonomin ökar i den meningen att ett enskilt ägande ofta är effektivare än ett statligt. Jag tror inte heller att Widar Andersson kan framställa det som en frihetsförlust att gå från statligt till enskilt ägande. Om t.ex. Saabs återförsäljarnät skulle överföras från enskild till statlig ägo skulle Widar Andersson tvingas hävda att det är en frihetsvinst för samhället. Om han hävdar det finns det ingen gräns för de socialistiska ambitionerna när det gäller ägandet av företagen. Då vidgar man ju friheten genom att förstatliga så mycket som möjligt av näringslivet. Det finns som bekant nationer som har försökt det.

Jag vill alls icke hävda att Widar Andersson vill att Sverige skall beträda den väg som har lett till förtryck, fattigdom och elände i de länder som har försökt. Det är i alla fall intressant att ställa frågan på sin spets. Är det så att steget från privat till statligt ägande skulle vara ett frihetssteg öppnas dörren till en socialism som förr eller senare leder till förtryck.

Vad gäller den allmänna frågeställningen, dvs. hur man skall vidga möjligheten för marknadsekonomi och stärka företagandets och företagarnas möjligheter, kan jag säga följande: Det är en fråga om att få fram riktiga jobb, trygga välfärden och att stärka Sveriges position i ett Europa och i en värld som genomgår stora omvandlingar.

Detta är en ståndpunkt jag inte är ensam om. Jag har på grund av att jag har en del annat att göra ännu inte hunnit läsa klart Kjell-Olof Feldts bok,

men jag är klar med 90 %. Av de 90 % jag har läst håller jag med om 90 %. Han tycker nämligen i de hänseenden vi nu diskuterar samma sak. Det är bra det.

Anf. 71 WIDAR ANDERSSON (s):

Herr talman! Egentligen har statsministern själv besvarat frågan om marknaden som överideologi i exemplet Svensk bilprovning. Det är sällan det blir så tydligt. Det är bra för debatten. Statsministern säger att effektiviteten i ekonomin har ökat. Låt så vara. Vi hade kunnat föra diskussionen på så vis. Även socialdemokratiska regeringar har ibland sålt och ibland förstatligat. Vi har lagat efter läge.

Men statsministerns hela ideologiska överbyggnad går ju ut på att varje vidgning av marknadens verkningskrets alltid ökar människors frihet och möjligheter. Jag citerar statsministern! Jag säger att det icke är sant. Det skapar onödiga blockeringar och onödiga låsningar i svensk politik, som minst av allt behöver dessa låsningar.

Jag återkommer till Kjell-Olof Feldt. Statsministern säger att han kan hålla med om 90 % av det som står i boken. Jag skulle tro att det är något överdrivet. Jag har till skillnad från statsministern läst 100 %. Jag skulle tro att statsministern ser att det inte enbart är hurrarop för regeringens politik om han läser igenom boken och tänker efter ganska noga.

Socialdemokraterna agiterar för arbete, utveckling och demokrati i Europa – ett initiativ där 20 socialdemokratiska partier, stora företagariintressen och fackliga intressen verkligen siktar framåt för att på allvar kunna åstadkomma en positiv utveckling i ett Europa som alltmer riskerar att hamna på världens bakgård. Jag känner som socialdemokrat att jag befinner mig på klassisk mark. Jag skulle gärna hälsa statsministern välkommen på den marken också, om det råder samsyn i den frågan.

Herr talman! I en av grundlagarna – i regeringsformen – anges i det vi kallar ändamålsportalen att det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden. Det är förpliktigande ord som grundlagsfäderna lägger på våra axlar. Det finns naturligtvis en motsättning här. Statsministern pratar om motsats. Jag talar om motsättning och konflikter som något mycket utvecklande. Det finns en motsättning – en konflikt – mellan grundlagens ord om demokrati och statsministerns anförande, som jag har citerat i min interpellation. Han säger där att vi varje sekund värderas och bedöms på världens valuta- och kapitalmarknader, att vi varje dag och vecka provas av dem som i företag runt om i världen har att avgöra var de skall förlägga sina satsningar på framtiden.

Jag påstår inte att statsministern har fel. Med en flytande lågstatuskrona, med en frätande hundramiljardersränta att betala på statsskulden och med ett ännu inte utbyggt demokratiskt och politiskt samarbete i Europa är vi till stor del utlämnade till kapitalmarknaden. Så är det, men skall vi vara belåtna med det? Vad finns det för alternativ? Det är på det området som statsministern så flagrant och så skadligt sammanblandar stat, marknad och samhälle.

Anf. 72 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Carl Bildt säger att den nya informationsteknologin bryter ned socialistiska system. Vi har diskuterat begreppet socialism förut. Det är

riktigt att diktaturer av alla möjliga slag är rädda för den nya informations-teknologin. Vi är helt överens om det.

Men det gäller inte bara diktaturer i den traditionella meningen, utan det gäller också stora koncerner. Jag är övertygad om att också företag av typ IBM har varit rädda för den spontana kollektivistiska utveckling som har skett utanför deras kontroll.

Det har inom parentes också funnits en oro inom den europeiska unionen för Internets spontana kollektivistiska utveckling. Man har desperat försökt samla ett antal byråkrater som skall skapa ett alternativ till Internet, och det har i stort sett varit ett enda misslyckande. Carl Bildt hade inte kunnat skicka sina elektroniska postbrev till exempelvis Helmut Kohl eller Balladur.

Carl Bildt säger också att det är fria entreprenörer som har utvecklat Internetsystemet. Det har faktiskt till mycket stor del handlat om statligt eller federalt anställda vid olika amerikanska universitet. De har utvecklat systemet spontant och vid sidan av alla vinstintressen. Visst har det också funnits ett antal små entreprenörer som har satsat pengar på det, men i huvudsak har det skett vid sidan av såväl staten som marknaden.

I förra interpellationsdebatten påpekade jag att den ursprungliga socialistiska och marxistiska idén faktiskt var att staten skulle dö bort. Socialismen var inte staten. I den moderna informationsteknologin ägs många av de nya små företagen av de anställda kollektivt utan privatkapitalistiska ägarintressen.

Jag skulle till sist ändå vilja höra statsministern erkänna att det kan finnas ett frihets- och demokratiproblem också i privata företag. Är det ett problem att en mångmiljardär genom att placera sina miljarder kors och tvärs över nationsgränserna kan slå sönder varje ekonomisk-politisk plan som det i demokratisk ordning har fattats beslut om av riksdagar, parlament och regeringar?

Anf. 73 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tror faktiskt inte att det är så som Johan Lönnroth säger på slutet. Det finns nog heller ingen som har tittat på hur de internationella kapitalmarknaderna fungerar som tror att det är så. Man har gjort mycket omfattande studier om hur kapitalrörelserna sker och vad som är bakgrunden till dem. Det finns olika enskilda aktörer, men det finns inga aktörer som ensamma kan förklara rörelserna. Det som styr är marknadens bedömning sekund för sekund av utvecklingen i en tilltagande globaliserad ekonomi.

Denna globaliserade ekonomi innebär bestämda restriktioner men också möjligheter för den lilla nationen. Läs Feldts bok! Om man avviker får man problem, men om man är konkurrenskraftig i denna globaliserade internationella ekonomi har man också sprudlande nya möjligheter som den inskränkta, omgärdade nationalstaten aldrig någonsin haft.

Det viktiga för oss är att se på den möjlighet som ett litet, kompetent och utåtriktat land med en internationell tradition har i detta omvandlingsskede och inte vara rädda och blicka bakåt. Vi måste se på Sveriges olika möjligheter.

Det leder mig över till den fråga från Johan Lönnroth som via mig egentligen skulle vidarebefordras till Widar Andersson. Varför går Socialdemokra-

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Svar på
interpellationer*

terna emot den framtidssatsning som vi nu vill göra på informationsteknologin? Finns det något rimligt skäl, i synnerhet som hela stödpunkten för Johan Lönnroth och Widar Andersson i debatten är att staten trots allt har en viss roll?

Jag håller med om detta. Men när jag föreslår en roll för staten när det gäller en av de allra viktigaste framtidssatsningarna säger Socialdemokraterna nej, antagligen därför att pengarna skall användas till någonting som mer har rötter i det gamla. Det är där som socialdemokratin oftast finns.

Den nya teknologin innebär nya möjligheter för marknadsekonomi och frihet. Det är inte någon tillfällighet när regeringen i Kina, som fortfarande ansluter sig till socialismen, i fru Theorins efterföljd försöker att förbjuda parabolantennerna.

Det gör man inte bara därför att det kommer TV-program med obehagligt innehåll via dessa parabolantennor, utan också därför att digital information kommer genom dessa. Där kommer Internet, fax och allt möjligt som staten inte kan kontrollera.

Om vi skall använda Internet som ett exempel, är det symbolen för individen. Det är rätt som Johan Lönnroth säger. Det är universitetsanställda på forskningsinstitutioner som har utnyttjat den teknik som funnits där till egna initiativ. De var aldrig planerade, och egentligen aldrig förutsedda.

Dessa personer har utvecklat detta jättelika system, där nu Sverige genom en del insatser – min blygsamhet förbjuder mig att säga vilka – har blivit en av de nationer som har uppmärksammats mest i världen, eftersom vi ligger så pass långt framme när det gäller att satsa på den här teknologin och dess möjligheter.

Det är en spontan utveckling av fria individer i det fria samhället, och den drivs av fria företagare. Det har ingenting med gammaldags socialism och kollektivism att göra, tvärtom. Det hotar i stort sett allt som förknippades med det gamla.

Så återigen till Widar Andersson. Vi tar fallet med Svensk bilprovning som ett konkret exempel. Det är klart att det är bra för ett samhälles utveckling om dess ekonomi fungerar bra. Det är därför vi sprider ägandet i Svensk bilprovning, eller vad det nu är. Det leder också till större möjligheter för friheten och välbåndet.

Det glåder mig att Widar Andersson inte – jag hade i och för sig inte förväntat mig det – hamnade i debattfållan att framställa steget tillbaka, om Socialdemokraterna i någon slags återställaroffensiv skulle vilja återföra Svensk bilprovning i statlig ågo, som någon slags frihetsreform. Då skulle man återgå till en gammal socialism som åtminstone de relativt tillbaka-trångda delar av det socialdemokratiska partiet som vill förnya säkert icke skulle acceptera.

Ett samhälle som har ett stort mått av frihet och möjligheter för individer, för familjer och för företagare är enligt min mening ett samhälle som har bättre möjligheter att utvecklas både som välfårdssamhälle och som ett samhälle med siktat instållt på framtiden.

Riksdagen har, med stöd av förslag från regeringen, skyldigheten att stifta lagar, faststålla ramar och regler, och att svara för sådant som icke kan svaras för på annat sätt. Det handlar om statens och den offentliga maktens olika

kärnfunktioner men också om sådant som är viktigt för den offentliga och den enskilda välfärden.

Den gamla doktrinen att utbyggnaden av den offentliga maktutövningen och utbyggnaden av den offentliga tjänsteproduktionen automatiskt leder till ett bättre samhälle är förpassad bort. Nu inser vi att en vidgad roll för den fria ekonomin och det fria samhället leder till ett bättre samhälle.

Anf. 74 WIDAR ANDERSSON (s):

Herr talman! Statsminister Bildt är förvisso en pådrivande natur som i mångt och mycket har blickarna riktade mot framtiden. Problemet är att statsministern också på ett sätt lever i symbios med motståndet mot mycket nytt.

Carl Bildt lever i symbios med mycket av EU-motståndet. Han lever i symbios med en stor del av hela den förändringsberedskap och de förändringsförberedelser som faktiskt sveper genom landet, men som borde svepa fram ännu mycket mer, och som framför allt på ett helt annat sätt skulle nå in i varje hem och varje hus.

Att statsministern har hamnat i den positionen och i den situationen har väldigt mycket med sammanblandningen av marknad, stat och samhälle att göra.

Hemma i Hassela säger de gamla att de "går fram på" samhället. De sitter på sofforna utanför kiosken, rynkar sina pannor, funderar och diskuterar stort och smått. "Gå fram" är ett gammalt uttryck som bl.a. kan härledas från hur de fria medborgarna går fram på demokratins arena för att lösa allmänna och gemensamma problem. Efter Johan Lönnroths och statsministerns föredragning skulle jag tro att Internet är ett nytt internationaliserat sätt att "gå fram" i samhället. Det kan utvecklas till det.

Men samhället är någonting annat. Människorna har oerhört mycket mer djup, känslor, idéer, insikter och möjligheter än vad vare sig stat eller marknad kan erbjuda. En helt förtingligad människa, som bara tänker på köp och sälj, eller en helt förstatligad människa, som går som en pavlovsk hund och styrs av bidrag, vad är det för vision? Vad är det att hålla i handen i framtiden? Nej, samhället handlar om oerhört mycket mer.

Det finns stora problem i vår världsdel när vi nu står inför ett EU-medlemskap. Jag själv är en varm förespråkare för just detta medlemskap. Det är problem som världens alla kapitalmarknader inte kan lösa ensamma, som inte staterna kan lösa ensamma och som inte heller medborgarna i samhället kan lösa ensamma.

Det är massarbetslösheten, fattigdomen, folkmord i Bosnien, nästan legal narkotika i länder som Holland och Schweiz, och det är på gång i Spanien. Det är återuppståndna kommunistregimer i Ungern och nyfascister i Italiens regering. Många frågar sig, och det med rätta: Vad skall vi där att göra?

Då duger det inte, statsministern, att enbart tala om att det är marknaden och den fria ekonomin som nu sveper som en vind över landet och över världen. De gamla i Hassela, som "går fram på" samhället, undrar var deras plats blir.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 75 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Carl Bildt talar om att på den nya moderna kapitalmarknaden avgörs transaktioner sekund för sekund. Det är de anonyma små marknadskrafterna som verkar. Det är en myt som har blivit mycket utbredd.

Jag skall gärna tala om den myt som fanns för ganska länge sedan om den perfekta planekonomin, som också byggde på en oerhört abstrakt modell av den stora datamaskinen som kunde räkna ut allting i detalj.

Det finns en motsvarande fundamentalistisk marknadsmodell som fortfarande styr statsministerns tänkande. Den moderna kapitalmarknaden är inte en perfekt modellmarknad av den typ som beskrivs i läroböckerna. Det handlar om ett ganska litet antal aktörer som har tillgång till information före alla andra.

De råkar få reda på att den amerikanska presidenten han snubblat på matan, eller vad det nu är, och så placerar de om sina pengar med hänsyn till det och kan göra miljardklipp. Den abstrakta modellen över den perfekta marknaden bygger på allas tillgång till likvärdig information. Så är det definitivt inte. Det är en ojämlik, monopoliserad marknad vi talar om.

Varför är Widar Andersson skeptisk till framtidssatsningen på informationsteknologi med löntagarfondsmedel? Jag skall inte försöka svara för Widar Andersson, men jag kan själv uttrycka litet skepsis, som jag gjorde i den fråga som jag ställde till statsministern.

Nu har Kommunikationsdepartementet lämnat ut till ett antal konsultbolag att forma strategin för denna informationsteknologiska satsning.

I min interpellation frågade jag varför vi här i riksdagen inte får fatta ett beslut om hur den här framtidssatsningen skall se ut. Varför lägger man över detta på ett konsultbolag och en stiftelse där vi, valda ledamöter i Sveriges riksdag, har mycket små möjligheter att påverka hur det skall formas och ge det en jämlik inriktning så att alla verkligen får tillgång till den nya teknologin, som bl.a. Al Gore brukar tala om i sina anföranden?

Det är kanske litet tjatigt, men jag vill än en gång fråga statsministern: Finns det inga exempel på demokratiska problem, kanske rentav diktaturer, i privata företag med privata ägare?

Anf. 76 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Låt mig svara på den frågan. Privata företag styrs icke enligt den parlamentariska demokratiska modellen. Så är det. Det sker inte heller i den enskilda familjen. Där kan styrelseformerna vara något annorlunda, som vi alla är mer eller mindre medvetna om. Visst finns det problem i marknadsekonomin, både med vad vi kan kalla marknadsinperfektioner och strävan efter karteller och monopol, som vi vet finns. Det är bl.a. därför som vi under denna mandatperiod har sett till att vi har fått en konkurrenslag som är både effektivare och modernare än den som Sverige hade tidigare.

Så till den del av meningsutbytet med Widar Andersson som jag inte riktigt fångade upp. Jag har som påpekats drivit en del av debatten här. I den svenska debatten har man så länge talat om samhället när man menar staten. Det är fel. Det var ett utflöde av en gammal kollektivistisk och socialistisk ideologi som i det successiva sammansmältandet av stat och enskilt såg vägen till framtiden. Staten är en sak – och när jag talar om staten menar jag det

offentliga: stat landsting och kommuner. Den är viktig. Den skall värnas och vårdas. Den har sina kärnfunktioner och andra funktioner som inget fritt, civiliserat och mänskligt samhälle kan vara utan.

Men lika sant som detta, är att den stat som försöker lägga under sig hela samhället blir en stat som förtrycker – icke befriar – människorna. Det är också sant att samhället inte enbart är stat och inte enbart marknad, som Widar Andersson påpekar. Det finns sådant som inte är stat och sådant som inte är marknad. Widar Andersson började sitt första inlägg med att referera till Jesusmarschen i lördags.

Där talade jag bl.a. om betydelsen av de små nära gemenskaperna, familjen, vänskapskrets och arbetskamraterna. De som sitter där på soffan i Hassela och talar minnen om hur det var och uppskattar vänskapen är inte stat eller marknad. Det är viktigt att vi skapar förutsättningar även för detta. Är det någon som har företrätt denna tes med kraft i svensk debatt är det väl Hans Zetterberg i den moderata framtidsrapporten för några år sedan.

Det finns inget bra svar på varför socialdemokratin är emot framtidsutsatsningen och informationsteknologimiljarden. Vi arbetar nu intensivt i IT-kommissionen med dessa frågor. Vi skall ha sammanträde kl. 16.00 i dag. En av de frågor som vi nu tar upp är självfallet det europeiska sammanhanget. I Bryssel i går presenterades den s.k. Bangemannrapporten där EU-staterna diskuterar vilka satsningar som de skall göra och framför allt behovet av avregleringar och framtidsutsatsningar.

En preliminär bedömning av Bangemannrapporten kontra vad vi håller på med i IT-kommissionen är att vi ligger före. Vi har bättre förutsättningar, men vi behöver öka vår ledning om vi verkligen skall nå upp till målet att bli en av de ledande nationerna i världen när det gäller varje form av användning av de nya teknologierna senast år 2010. Jag hoppas att vi kan vara eniga om att inte ge avkall på den ambitionen.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1993/94:147 om den s.k. Wedén-affären

Anf. 77 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Lennart Rohdin har frågat mig om regeringen är beredd att häva hemligstämpeln på en handling som spelade en framträdande roll i 1968 års valrörelse. Det gäller en UD-rapport i augusti det året, som – enligt vad den dåvarande regeringen uppgav – skulle innehålla bevis för det olämpliga i ett förslag som folktopledaren Sven Wedén framfört den 26 juli samma år, nämligen att Sveriges regering skulle göra ett uttalande till stöd för Tjeckoslovakiens självbestämmanderätt.

Svaret på Lennart Rohdins fråga är ja. Utrikesministern har beslutat att sekretess ej skall gälla för uppgifterna i rapporten i fråga, som är en skrivelse från ambassadör Rössel i Belgrad den 17 augusti 1968. Jag skall strax återge det relevanta avsnittet i skrivelsen. Men låt mig först påminna om bakgrunden.

Sovjetunionens regeringschef Alexei Kosygin besökte Sverige den 10–13

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Svar på
interpellationer*

juli 1968. I den kommuniké som han och statsminister Erlander undertecknade den 13 juli förklarade de sig eniga om att det europeiska samarbetet borde utvecklas på grundval av "jämlighet, icke-inblandning i inre angelägenheter, respekt för den statliga suveräniteten och territoriella integriteten" hos Europas stater.

Kort efteråt ökade emellertid Sovjetunionen sina ansträngningar att med militära styrkedemonstrationer förmå ledningen för Tjeckoslovakiens kommunistparti att skärpa presscensuren och på andra sätt återställa det maktmonopol för partiet som rått innan reformpolitiken inleddes i början av året. Dessa militära påtryckningar stod i uppenbar strid mot vad Kosygin utfäst sig till vid mötet i Sverige.

I en kommentar den 26 juli sade Sven Wedén: "Det skulle stå i god överensstämmelse med den svenska regeringens principiella hållning beträffande uttalanden i betydelsefulla internationella frågor med ideologisk innebörd, om statsminister Tage Erlander och hans kolleger vill göra ett uttalande till stöd för det tjeckoslovakiska folkets självbestämmanderätt. En fortsättning på hittillsvarande tystnad från regeringens sida kan leda till missförståndet att den svenska neutralitetspolitikens innebörd förändrats."

Sven Wedéns förslag möttes av stark kritik från den dåvarande regeringen. Olika skäl anfördes för att ett uttalande skulle vara olämpligt.

Samtidigt var det sedan några år tillbaka en huvudlinje i svensk utrikespolitisk doktrin, att ett neutralt land med Sveriges ställning hade en särskild förpliktelse att med kraft stå upp till försvar för folkrättens regler, när mindre stater utsattes för rättsstridiga påtryckningar från supermakternas sida.

Denna huvudlinje lämnades alltså obeaktad under de veckor då ledningen i Kreml övervägde fördelar och kostnader med en ockupation av Tjeckoslovakien. Efter invasionen den 21 augusti föranledde detta nya frågor om skälen till regeringens tidigare tystnad.

Utrikesminister Torsten Nilsson meddelade då vid en TV-sänd presskonferens tillsammans med statsministern den 5 september att han tillställt Sven Wedén en kopia av en "ytterligt hemlig rapport" som innehöll "de direkta bevisen på att det skulle ha försvårat situationen för den tjeckoslovakiska ledningen om vi gjort några uttalanden".

Utrikesministern hemställde att Sven Wedén i egenskap av ansvarig politiker skulle träda fram offentligen och tala om för svenska folket om han även i fortsättningen vidhöll den kritik mot regeringen som han hittills tillåtit sig.

Sven Wedén svarade senare samma dag att rapporten enligt hans mening inte innehöll någonting av betydelse för den aktuella frågan. Eftersom handlingen var hemlig, var han emellertid förhindrad att redogöra för skälen till sin bedömning.

Statsminister Erlander riktade kraftiga angrepp mot Sven Wedén för den "omdömeslöshet" som han påstods ha visat genom förslaget om ett svenskt uttalande och för hans "förvillelse" att inte dra sig ur debatten ens när regeringen gett honom chansen genom att tillstå honom "en diplomatisk handling som klart stöder regeringens bedömning". Enligt Erlander hade det inträffade gjort det nödvändigt att "ta en debatt med folkpartiledaren över grundvalarna för vår utrikespolitik" på samma sätt som med Jarl Hjalmarson

1959. Frågan var ett av huvudämnena under valrörelsens enda duell mellan Erlander och Wedén, en TV-sänd debatt i Stockholms konserthus den 9 september 1968.

Så långt bakgrunden.

Ambassadör Rössels depesch till utrikesministern den 17 augusti återger uppgifter som hon inhämtat vid samtal med två ledande företrädare för det jugoslaviska utrikesdepartementet. Uppgifterna avsåg vad president Tito fått höra av tjeckiske partisekretäraren Dubcek vid sitt besök i Prag den 9–11 augusti. Redogörelsen fyller sju sidor.

Det avsnitt som kom att spela en sådan roll i den svenska debatten omfattar dock bara en enda mening. Det lyder:

"Tjeckerna hade, i lika hög grad som de uppskattat det jugoslaviska och rumänska i olika former och sammanhang uttalade stödet, varit tacksamma över att västvärlden avstått från uttalanden, som kunde gett om än aldrig så litet och klen motiverat berättigande för ingripanden av allvarligaste slag."

Om värdet i denna uppgift för att belägga tjeckernas inställning till svenska stöduttalanden kan man genast göra ett par konstateranden.

Det första är att uppgiften om tjeckernas påstådda betänkligheter mot stöduttalanden visar sig gälla uttalanden från "västvärlden". Ingen svensk officiell företrädare skulle år 1968 ha kommit på tanken att räkna det neutrala Sverige, mitt i den heta Vietnamdebatten, till "västvärlden" i ett utrikes- eller säkerhetspolitiskt sammanhang.

Ett andra konstaterande är att om tjeckerna till äventyrs skulle ha haft några betänkligheter mot stöduttalanden från neutrala stater som Sverige eller Österrike, så skulle de ha framfört dem direkt till oss, inte till jugoslaverna. Det finns emellertid inga spår av några sådana meningsyttringar från tjeckisk sida, vare sig i rapporteringen från vår ambassad i Prag eller i uppteckningar av vad tjeckiska diplomater i Stockholm sade till UD.

Det finns för övrigt inte heller något spår av att man från svensk sida själv frågat tjeckerna om deras eventuella synpunkter på stöduttalanden från svensk sida.

Sammanfattningsvis kan man alltså slå fast, att den återopade uppgiften i ambassadör Rössels rapport saknar varje värde för det syfte i vilket den utnyttjades. När den dåvarande regeringen påstod att den hemligstämplade rapporten innehöll "direkta bevis" på det olämpliga i ett svenskt uttalande till stöd för Tjeckoslovakiens självbestämmanderätt, gav den en felaktig bild av vad rapporten faktiskt innehöll.

Angreppet på Sven Wedén i 1968 års valrörelse är enastående i modern svensk politik. Det har aldrig förekommit att en svensk regering sökt skada oppositionsledaren genom en ohållbar tolkning av ett dokument som gjorts oåtkomligt för kritisk granskning genom hemligstämpling.

Anf. 78 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret. Jag vill understryka att jag är mycket glad över och mycket nöjd med statsministerns svar. Det innebär en fullständig upprättelse av den dåvarande folkpartiledaren Sven Wedén. En fullständig upprättelse för, som statsministern själv uttryckte det, en person som utsattes för något "enastående i modern svensk politik".

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Svar på
interpellationer*

Vi är naturligtvis många som djupt beklagar att det skulle ta nästan 26 år innan denna upprättelse kunde ske, och att den inte skulle komma förrän 18 år efter Sven Wedéns alltför tidiga bortgång. Han fick inte uppleva upprättelsen för en djup oförrätt, som han själv givetvis var medveten om hela tiden, men aldrig kunde åstadkomma själv.

Han fick inte heller uppleva att svensk socialdemokratis maktmonopol bröts efter 40 år, några månader efter hans bortgång. Ett maktmonopol som i hög grad förklarar det exempellösa personangrepp som riktades mot Sven Wedén i valrörelsen 1968 med hjälp av de maktinstrument som regeringsmaktens innehavare disponerar.

Herr talman! Vi är många som hade förmånen att få uppleva Sven Wedén som ledande och stridbar liberal talesman för grundläggande värden som frihet och demokrati. Sven Wedén var en glödande frihetskämpe. Sven Wedén var ingen opportunist, som slets med av tillfälliga opinionsstormar.

Jag var själv som ung liberal vid den tiden djupt engagerad i Vietnam-rörelsen. Vi var många likasinnade som beklagade att Sven Wedén inte rycktes med i vårt engagemang. Men jag försäkrar, att vi var flera som kände en djup respekt för Sven Wedéns orubbliga principiella övertygelse. Utvecklingen i Indokina efter krigets slut visade ju också att det fanns anledning till en analys som inte bara gick i svart och vitt.

Valrörelsen 1968 var en av mina första valrörelser som aktiv folktoppartist. Tet-offensiven i Vietnam, mordet på Martin Luther King, studentrevolten som började på Paris gator och mordet på Robert Kennedy var alla händelser som gjorde djupt intryck på mig och formade mycket av grunden för min politiska världsbild. Men ingenting hade en så djupgående betydelse som Warszawapaktsinvasionen i Prag den 21 augusti och det som därpå följde.

Det sätt på vilket den socialdemokratiska regeringen och partiledningen missbrukade regeringsmaktens instrument i en för dem besvärlig debattsituation visar på riskerna med alltför långt maktinnehav. Det förklaras säkerligen av att de inblandade i alldeles för hög grad såg det rättmätiga kravet på solidaritet med en liten nations kamp för sin självständighet som ett smutsigt debattknep i en inrikespolitisk maktkamp.

Men var och en som kände Sven Wedéns engagemang vet att det föll på sin egen orimlighet. De som inte kunde drömma om att en demokratisk svensk regering kunde göra sig skyldig till ett sådant maktmissbruk förleddes nog till att misstänka att Sven Wedén ändå var ute i ogjort väder. Den avsedda effekten uppnåddes, säkert långt utanför det socialdemokratiska lägret.

Herr talman! Det var inte bara Sven Wedéns omutliga engagemang för frihet och demokrati som låg bakom hans krav på solidaritet med det hotade Tjeckoslovakien. Som Hans Lindblad visat i sin nyligen utkomna bok "Jag var för snäll", fanns sedan gammalt ett särskilt starkt engagemang för Tjeckoslovakien.

Enligt Hans Lindblad blev det skamliga utlämnandet av Tjeckoslovakien till Hitler i samband med Münchenvärdet 1938 kanske den händelse som starkast berörde den unge Sven Wedén. I München trodde de aningslösa och vankelmodiga ledarna för Västeuropas största demokratier, England och Frankrike, att de kunde köpa fred genom att gå den tyske tyrannen till mötes.

"Fred i vår tid" utropade den engelske premiärministern Neville Chamberlain, när han återvände från München. I efterhand har det visat sig att München för Hitler framstod som beviset på demokratiernas svaghet inför hotet om hänsynslöst våld. För Sven Wedén blev, enligt Hans Lindblad, Sovjets invasion i augusti 1968 en grym repris av det han upplevt 30 år tidigare, med samma tjeckoslovakiska folk som offer.

Herr talman! Som ingen annan europeisk statsman har den tjeckiske presidenten Vaclav Havel, som var ett av de offer för invasionen 1968 som aldrig kunde tystas, påtalat att demokratierna inte får glömma innebörden av München 1938. Knappast någon kan bättre än Vaclav Havel göra jämförelsen mellan demokratiernas vankelmod och ängslan 1938 och det som fått ske i Bosnien i över två år.

Vid invigningen av Holocaust-museet i Washington 1993 frågade Vaclav Havel hur förintelsen kunde ske. Svaret blev: "Demokratins misslyckande. Det var eftergiftens politik – det som i mitt land brukar kallas Münchenand. " "Tjeckerna minns väl det yttrande som en demokratisk statsman fällde strax innan han undertecknade Münchenavtalet – --. Han var, sade han, bestört över att hans landsmän grävde skyttegravar och provade ut gasmasker "på grund av ett gräl i något avlägset land mellan folk som vi inte vet ett dugg om."

Herr talman! Sven Wedén glömde aldrig innebörden av München 1938. Låt aldrig oss andra glömma! Jag tackar än en gång statsministern för ett mycket välkommet svar!

I detta anförande instämde Hadar Cars, Karl-Göran Biörsmark, Charlotte Branting, Olle Schmidt och Lars Sundin, (alla fp).

Anf. 79 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Vi har i statsministerns svar på Lennart Rohdins interpellation fått ett uppseendeväckande exempel på hur information från hemligstämplade dokument i ett känsligt läge under en valrörelse kan användas för att göra hårda angrepp på en politisk motståndare, i det här fallet folktopledaren Sven Wedén. Vid presskonferensen som Lennart Rohdin talar om sade ju Tage Erlander tillsammans med Torsten Nilsson att rapporten från ambassaden i Belgrad var ytterligt hemlig.

Det sakliga underlaget för den uppfattningen var enligt min mening svagt. Tydligt gjordes detta uttalande i en klar avsikt att hindra Sven Wedén från att använda rapporten i klarläggande syfte. Sven Wedéns bedömning att rapporten inte innehöll något av betydelse för den aktuella frågan är snarast ett understatement. I själva verket talar rapporten närmast för ett stöd för Sven Wedéns linje om ett uttalande till stöd för det tjeckoslovakiska folkets självbestämmanderätt. Från Jugoslavien fick man ett sådant stöd. Det uttalade man sig mycket positivt om. Sveriges ställning som alliansfri stat hade gjort det högst naturligt att agera på samma sätt.

Man kan inte tolka den socialdemokratiska aktionen på annat sätt än att det befanns vara lämpligt att i valrörelsen ifrågasätta Sven Wedéns omdöme i en fråga där hemligstämpeln bakband honom. Om detta agerande hade varit en engångsföreteelse, skulle det *möjligen* kunna glömmas, men så var

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Svar på
interpellationer*

ingalunda fallet. I betänkandet "Om kriget kommit" från Neutralitetspolitikkommisionen, som offentliggjordes för ett par månader sedan, finns ytterligare exempel.

Här tar man upp den socialdemokratiska regeringens information till riksdagen och konstaterar att statsminister Tage Erlander under en riksdagsdebatt med Jarl Hjalmarsson i november 1959 uppgav att förberedelse för mottagande av militärt bistånd från västmakterna var helt uteslutet. Kommissionen konstaterar att den socialdemokratiska regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att förbereda ett sådant bistånd. Det har man dessutom gjort under lång tid. Man framför t.o.m. kritik av att statsminister Erlander och försvarsminister Vougt vid ett tillfälle år 1951 gick för långt i kontakterna med den brittiska regeringen på det här området.

Kommissionen anser att statsminister Tage Erlanders uttalande gav en medvetet felaktig bild av vad som faktiskt förekommit. När Tage Erlander debatterade med Jarl Hjalmarsson använde han dessutom en rigid formulering och ifrågasatte Jarl Hjalmarssons uppslutning bakom neutralitetspolitiken. Bakgrunden till denna debatt var grälet om FN-mandatet för Jarl Hjalmarsson hösten 1959. För var och en som läser denna långa debatt, framstår det helt klart att statsminister Tage Erlander hade en klart politisk målsättning med sitt uttalande. I detta syfte vilseleddes riksdagen på samma sätt som väljarna vilseleddes av statsminister Erlander under valrörelsen 1968. I båda fallen var det utomordentligt allvarligt.

Man kan fråga sig hur ett sådant missbruk skall kunna förhindras i framtiden. Jag vill fråga statsministern om han är beredd att medverka till att åstadkomma detta. För balansens skull kanske jag även skall fråga honom om han har några lik i garderoben.

Anf. 80 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Låt mig ta Ivar Virgins fråga först, eftersom jag tycker att den är viktig. Vi vet vad som har hänt. När vi nu har fått möjlighet – det är märkligt att det inte har skett tidigare – att offentliggöra Agda Rössels rapport, framstår det som ännu mera uppenbart än vad jag tror att det har varit för alla som tidigare har satt sig in i denna fråga att det var ett orättfärdigt och skamligt angrepp som man utsatte Sven Wedén för i valrörelsen 1968. Vi vet också vad som hände Jarl Hjalmarsson 1959. Det har dokumenterats och utvärderats av den s.k. Neutralitetspolitikkommisionen. Det finns ytterligare uppgifter som skulle kunna tillföras den bilden. Sådana här saker inträffade förr.

Som Lennart Rohdin sade är det möjligt att de var ett exempel på att ett parti hade suttit vid makten alltför länge och ansåg att det kunde missbruka sanningen för att tjäna sitt politiska syfte.

Under dessa år fördes inte heller en tillräckligt fri utrikes- och säkerhetspolitisk debatt. Utrikes- och säkerhetspolitiken var ofta reducerad till doktrindeclamationer. Regeringen som förväntades vara kunnig – det skall den vara – förväntades veta sensationellt mycket mera än vad alla andra förväntade sig information om. Så är det icke. Centrala fakta och centrala bedömningar i ett lands grundläggande utrikes- och säkerhetspolitik måste alltid vara tillgängliga – tillgängliga för öppen debatt och för öppet ifrågasättande.

Det är det som leder till att utrikes- och säkerhetspolitiken får en folklig demokratisk, parlamentarisk förankring som gör att den kan stå stark i de tider då den måste stå stark, nämligen när den utsätts för påfrestningar. De synder som begicks i det förgångna var inte bara synder gentemot de personer som drabbades utan innebar också en försvagning av möjligheterna för Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik i känsliga lägen.

Så till vad som faktiskt inträffade. Lennart Rohdin beskrev sin egen situation vid år 1968. Låt mig beskriva min. Jag stod i Prag i människomassan när Tito kom. Han hyllades inte därför att han var tyst utan därför att han sade vad han tyckte, även om Tjeckoslovakiens rätt till frihet, självbestämmande och makt över sitt eget öde. Han hyllades för detta av Tjeckiens och Slovaekiens folk och av världen i övrigt.

Den svenska regeringen hade gjort en utrikespolitisk felbedömning. Efter premiärminister Kosygin besök i Sverige i juli hade man börjat uttala sig på ett sätt som nästan innebar att man gick i god för den sovjetiska ledningens goda intentioner gentemot reformprocessen i Tjeckoslovakien. Detta var desto mer anmärkningsvärt, eftersom premiärminister Kosygin flög direkt från mötet med statsminister Erlander till det extrainkallade möte med Warszawapakten i Warszawa som resulterade i det famösa Warszawabrevet. Det var ett brev med krav på ideologisk underkastelse som ledde direkt fram till den Brezjnevdoktrin som kom att motivera invasionen.

När denna felbedömning uppenbarade sig mitt i valrörelsen då stridsvagnarna rullade in – natten mellan den 20 och 21 augusti 1968 – är det klart att regeringen även inrikespolitiskt befann sig i ett prekärt läge. Det var då man gjorde det som inte får göras. Med utnyttjande av den hemliga rapporten försökte man bli av med Sven Wedén – en trovärdig politiker och seriös utrikespolitiker som dessutom just då hade fått rätt i den mest centrala utrikespolitiska frågan. Jag tror att man lyckades. Man hade nämligen etablerat ett slags utrikespolitisk och säkerhetspolitisk monopolställning genom frånväron av fri debatt tidigare. Att man lyckades innebär inte att det man gjorde blev mindre skamligt – snarare mer. Det är bra att detta kan ställas till rätta nu.

Som ett tillägg till vad Ivar Virgin sade, vill jag säga att det har blivit en del offentliga diskussioner efter Neutralitetspolitikkommissionens rapport om uttalandet att Erlander lämnade en medvetet felaktig bild till riksdagen angående den militära samverkan mellan Sverige och andra länder. Någonstans stod att läsa att detta skulle tolkas som en kritik av den dåvarande utrikesministern Östen Undén. Så kan det som har sagts rimligtvis inte tolkas.

Jag vill också meddela att när man tittar litet djupare i akterna så finner man att det utkast till interpellationssvar i debatten mellan Tage Erlander och Jarl Hjalmarsson som gjordes på Utrikesdepartementet, som skickades över till statsrådsberedningen av Östen Undén och som finns bevarat i Östen Undéns samling på Kungliga biblioteken, inte innehåller de formuleringar som var ett medvetet vilseledande av riksdagen. De kom icke från utrikesminister Östen Undén. De kom icke från Utrikesdepartementet. De tillkom i det inrikespolitiska köket. Det är intressant, vilket Neutralitetspolitikkommissionen konstaterade, att de försvann sedan. När Sven Andersson återkom i utrikespolitiska redogörelser under 60-talet fanns de inte med. Men

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Svar på
interpellationer*

det är värt att notera att de återkom igen den 2 februari 1970 när statsminister Olof Palme höll en utrikespolitisk redogörelse för Folk och försvars konferens i Storlien.

Anf. 81 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Den här informationen om Östen Undén tyckte jag var utomordentligt intressant. När man tar del av debatten från 1959 och Neutralitetspolitikkommissionens analys av den sammantaget med det vi nu har fått veta om Wedénaffären, framstår det mycket klart hur den här passusen har tillkommit. Det styrker den känsla man får bara genom att läsa dokumenten, nämligen att det fanns en mycket bestämd avsikt med att uttrycka saken på ett så kategoriskt sätt. Det skilde sig avsevärt från vad riksdagen hade fastslagit i olika dokument. Det var en betydande skillnad mellan denna mycket rigida inställning och de uttalanden riksdagen hade gjort tidigare. Den användes i debatten på ett mycket bestämt sätt och på precis samma sätt som återfinns i Wedénaffären. Jag tycker att det var utomordentligt intressant att få det fastlagt.

Man kan fråga sig vad vi skall göra åt det här i framtiden. Jag är övertygad om att det finns lägen där en hemligstämpel är fullkomligt naturlig och befogad. I sådana lägen bör man dock nyansera budskapet i de öppna samtal man ändå skall föra. Jag håller med statsministern om att vi ändå skall kunna diskutera dessa frågor på ett så korrekt sätt som möjligt. I så fall tycker jag att principen bättre tåla än illa tala skall gälla. Det är en självklarhet att lögnen aldrig skall få vinna insteg i parlamentet. Jag frågade också statsministern om han hade några lik i garderoben. Han svarade inte på den frågan, men han skall få en chans till.

Anf. 82 Statsminister CARL BILDT (m):

Herr talman! Svaret på den sistnämnda frågan är självfallet nej. Men jag har en känsla av att kammaren efterfrågar sanningsvitnen som har litet större trovärdighet i just den frågan än vad jag själv har.

En princip som är oerhört viktig i utrikes- och säkerhetspolitiken – Ivar Virgin var inne på den, och jag tror att det finns förståelse för den – är att allt inte alltid kan sägas. Det kan gälla dagsaktuella bedömningar. Inom utrikespolitiken kan det gälla rapporteringar om vad som har förevarit under förhandlingar eller bedömningar som har meddelats i förtroende av olika samtalspartner inom eller framför allt utom landet. Det gäller i mycket hög grad inom försvarspolitik. Om t.ex. tekniska prestanda hos luftförsvarssystem skulle avslöjas, skulle det göra de investeringar som vi som representerar för skattebetalarna gör i detta system helt meningslösa. Det finns ett behov av sekretess.

En annan princip är att det som sägs alltid skall vara sant. Det får inte finnas någon motsättning mellan dessa två principer. Att allt inte kan sägas innebär inte att man kan tumma på principen att det som sägs faktiskt måste vara sant. Detta gäller särskilt i grundläggande frågor om principerna för utrikes- och säkerhetspolitiken. Detta gäller både av inrikes- och utrikespolitiska skäl.

De inrikespolitiska skälen är att detta är nödvändigt för den förankring av

politiken som ger styrka om stormen skulle vara över oss en dag. De utrikespolitiska skälen är att vi vet att främmande makter ofta känner till sanningen i alla fall. Vi vet att i just det konkreta fall som var aktuellt i Hjalmarssonaffären – samverkan och förberedelse för mottagande av militärt understöd i händelse av ett sovjetiskt anfall mot Sverige – kände den sovjetiska under rättelsetjänsten och militärapparaten genom Stig Wennerström till allt det som statsministern förnekade inför Sveriges riksdag och som Sveriges riksdag inte fick veta. Då försvagades utrikes- och säkerhetspolitiken. Det gällde både den inrikespolitiska förankringen och den utrikespolitiska trovärdigheten. Även om man inte fick veta det i Sveriges riksdag och det lämnades felaktig information visste man det i den omvärld där utrikespolitiken skulle vara trovärdig och där den ty följande inte blev det.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Handikappombudsman

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1993/94:SoU27 Handikappombudsman (prop. 1993/94:219).

Anf. 83 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! I socialutskottet har vi varit överens om Handikappombudsmannens uppgifter, som föreslås i propositionen. Tyngdpunkten skall ligga på uppföljning, utvärdering, rådgivning, granskning och utredning. Handikappombudsmannen skall följa rättstillämpningen på handikappområdet och kunna initiera förändringar av lagar och regler.

Under utskottsbehandlingen har diskussionen gällt huruvida Handikappombudsmannen också skall kunna vara processförande i principiella mål. Från Socialdemokraternas sida har vi en motion i ämnet. Vi har nu fått gehör för vår motion, och jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att vi nu skall ge regeringen till känna att regeringen skall belysa förutsättningarna för att Handikappombudsmannen också kan vara processförande och återkomma till riksdagen.

Det fordras lagändringar för att Handikappombudsmannen skall kunna vara processförande. De lagar det närmast är fråga om är lagen om diskriminering av funktionshindrade i arbetslivet, som Handikapputredningen lade fram förslag om, och lagstiftning om diskriminering i näringsverksamhet. Under den allmänna motionstiden har vi i en partimotion lämnat ett förslag beträffande den förstnämnda lagen. Vi förlorade omröstningen i riksdagen.

Lagen om diskriminering i näringsverksamhet har blivit aktuell. För några veckor sedan inträffade ett fall i Ystad där ett antal utvecklingsstörda blev nekade att komma in på en restaurang. Detta påvisar problemet. Det är nödvändigt med en lag som förbjuder diskriminering i näringsverksamhet. Vi hoppas att regeringen snart skall återkomma.

Vi är också nöjda med att vi har fått gehör när det gäller Handikappombudsmannens råd. Det skall vara parlamentarisk medverkan i rådet. Vi ser

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Handikapp-
ombudsman*

med tillfredsställelse att ett tillkännagivande till regeringen skall göras även i det fallet.

Resten av betänkandet behandlar motioner från den allmänna motionstiden. Jag skall ta upp några frågor där vi har reserverat oss. Först till frågan om avgifter när det gäller människor med funktionshinder. Socialstyrelsen har gjort en utredning om avgifterna för människor med funktionshinder. Den är skrämmande. Den visar att människor med stora omvårdnadsbehov får använda en allt större del av sin inkomst till avgifter. Den visar också att det är stor skillnad mellan olika kommuner. Det sker mycket sällan en jämkning för yngre funktionshindrade som har väldigt många avgifter på olika områden. Människor med stora funktionshinder har ofta kostnader på väldigt många områden. Regeringen har enligt vår mening varit oerhört passiv i den här frågan. Vi vill ha en betydligt aktivare hållning från regeringens sida så att man kan komma till rätta med dessa olägenheter. Människorna lever ofta under socialbidragsnormen på grund av de höga avgifterna.

Vi har också en reservation angående resemöjligheter för funktionshindrade. I bilagan från Kommunikationsdepartementet till budgetpropositionen finns det en mängd vackra ord om vad som behöver göras för resemöjligheterna för funktionshindrade. Men det hela slutar i ett enda förslag. Ordet handikappad ändras till funktionshindrad i lagtexten. Sedan framgår det att alla de förslag som Handikapputredningen har lagt fram innebär så stora ekonomiska och tekniska problem att de måste utredas vidare.

Sverige ligger ändå långt framme när det gäller handikappfrågor på många områden. Det vet vi. Men när det gäller resemöjligheterna finns det länder som har kommit betydligt längre än vi, bl.a. i delar av USA. Kommunikationsdepartementet har visat en allvarlig passivitet. Vi vill att det skall göras en inventering som beskriver åtgärder i hela kedjan från dörr till dörr för människor med funktionshinder. Sedan skall en investeringsplan läggas fram för att förbättra resemöjligheterna.

Jag skall till slut ta upp den fråga jag tycker är allvarligast, nämligen boende för utvecklingsstörda. Jag har en fråga att ställa till Ulla Orring som är företrädare för majoriteten. Vi vet hur det var i samband med LSS. Då fattade den borgerliga majoriteten ett beslut angående det beslut riksdagen hade fattat om avveckling av vårdhem. Detta upphävdes genom ett uttalande om att det fanns små vårdhem som hade en god vårdmiljö och därför inte behövde avvecklas.

Utskottet har senare blivit uppvaktat av en man från FUB, Åke Johansson, som har erfarenheter från vårdhem. I en tidningsartikel beskriver han en del av sina 32 år på institution. Han säger att han plockades ned bit för bit. "När man aldrig kan stänga en dörr om sig – inte ens på toaletten – så har man snart inget eget jag." Efter denna långa tid på institution bor han i egen lägenhet. Han säger att där kan ingen rycka upp dörren och skrika åt honom. Det hörs att han njuter av att säga detta. Han har fått sin självständighet. Han har fått sitt självbestämmande.

Lika självklart som det är för oss andra att vi skall få välja själva och ha rätt till en egen bostad, har Åke Johansson fått den rätten. Jag tycker att alla utvecklingsstörda skall få den rätten. Det handlar inte om vårdmiljö. Det handlar om att ha rätt till ett eget boende. Sedan skall de också ha rätt till

en god vård om de behöver det. Men de skall ha rätt till ett eget boende, och det är detta frågan handlar om.

Kravet från Åke Johansson och FUB – det har alla i socialutskottet fått veta – är följande. Det framgår att vårdhem är en omöjlig miljö för att få de grundläggande behoven tillgodosedda. Det finns inte någon annan grupp människor som tillbringar tillnärmelsevis så lång tid på institution. FUB ser det som oerhört viktigt att få ett slutdatum för avvecklingen av vårdhemmen. Enligt FUB:s mening existerar inga små och välfungerade vårdhem. De låter sig inte luras av att man på vissa håll vill döpa om vårdhem till vårdbostäder utan några egentliga förändringar i verksamhetens innehåll. Detta är vad de som har erfarenheter av detta område säger.

Vi fick stöd för de olika förslagen i socialutskottet av socialministern. Han sade följande i debatten: "Jag går vidare till frågan om vårdhemmen. Det är sant att den socialdemokratiska reservationen ligger närmare propositionen på denna punkt. Den socialdemokratiska reservationen är också tydligare än utskottsmajoritetens formuleringar. Om jag skall vara alldeles uppriktig begriper jag inte riktigt vad de innebär."

Jag delar Bengt Westerbergs uppfattning. Jag skall fråga utskottsmajoriteten följande. Det fattades två beslut i samband med LSS – två motstridiga beslut. Vad är det som egentligen gäller enligt majoriteten? Dels menar majoriteten att vårdhemmen inte behöver avvecklas, dels framgår det av införandelagen, 6 §, att landstingen och kommunerna gemensamt skall planera för avveckling av befintliga specialistsjukhus och vårdhem. Vidare skall avvecklingsplaner upprättas och lämnas in till Socialstyrelsen senast den 31 december 1994.

Vårdhemmen skall avvecklas. De skall både inte avvecklas och avvecklas. Vad är det som gäller? Jag måste fråga utskottsmajoriteten detta. Det är rimligt att ni själva vet. Det är väl rimligt att de som är berörda av detta ute i kommuner och landsting vet vad riksdagen egentligen har fattat beslut om. Det kan inte vara båda delarna.

Jag vill med det anförda yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 2, 3 och 4.

Anf. 84 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Det är bra att riksdagen har fått ett förslag om att inrätta en Handikappombudsman. Vi har väntat länge på den reformen. Handikapputredningen var klar redan 1992 och hade ett betydligt starkare förslag på området.

Jag tycker att det är bra att vi har fått förslaget och att vi i dag kan fatta beslut. Men jag vill samtidigt beklaga att en rad av de frågor och förslag som Handikapputredningen väckt inte fanns med i propositionen. Jag tänker exempelvis på rätten till hjälpmedel. Jag tänker på översynen av brottsbalken för att förhindra diskriminering av människor med funktionshinder av näringsidkare. Jag tänker på diskriminering i arbetslivet och på en rad av de frågor om tillgänglighet som Jan Andersson tog upp.

Herr talman! Jag menar att förslaget är bra. Men varför har man inte fullföljt Handikapputredningens förslag?

Där finns den konkreta frågan om Handikappombudsman. Vi i Vänster-

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Handikapp-
ombudsman*

partiet har begränsat vår motion och våra yrkanden till de förslag som tas upp i propositionen. Vi har avstått från att i det här fallet ta upp egna förslag som inte ingår i propositionen. Men jag vill understryka att de finns. Vi har inte dragit tillbaka dem.

Jag vill fråga majoriteten, inklusive Socialdemokraterna, varför man inte kunde utforma förslaget i enlighet med utredningens förslag på det sätt handikapprörelsen själv önskat, nämligen en processförande handikappombudsman. Vi är helt överens om att det är viktigt att Handikappombudsmannen har en opinionsbildande roll där han förändrar attityder och går före på en rad områden. Jag tycker att det är tydligt och klart att processföringen hör dit.

Av majoritetens skrivning framgår att frågan skall belysas ytterligare och att man skall återkomma i frågan. Jag menar att det finns ett tydligt och klart underlag från utredningen om betydelsen av processföringen redan i dag. En invändning som har rests av dem som har varit kritiska till processföring är att de inte vill ha en utveckling motsvarande den i USA. Inom sjukvård och omsorg drivs frågor med hjälp av processer i stället för att ha en lagstiftning och att politiker har satt upp mål. Jag kan förstå den invändningen. Inte heller jag eller Vänsterpartiet vill ha en utveckling där alltmer av besluten läggs över på domstolarna och där det inte är politiska organisationer som har lagt fast målen. Men jag menar att vi måste göra både-och. Vi måste ha en rättighetslagstiftning och en förbättrad lagstiftning vad gäller människor med funktionshinder så att de kan leva ett självständigt liv och komma nära samma villkor som vi andra har.

Herr talman! Jag menar att detta inte tar bort kravet på att Handikappombudsmannen borde vara processförande. Jag menar att det därför vore av allra största vikt att redan nu lägga fast inriktningen på det nya ämbete som inrättas.

Herr talman! Socialdemokraterna har i olika reservationer lyft fram andra frågor, exempelvis den om små vårdhem, vilken Jan Andersson talade om. Jag instämmer i att det råder oklarhet, och jag beklagar ånyo det beslut som riksdagen har fattat på detta område. Vi borde i full enighet ha kunnat fatta beslut om att även små vårdhem skall avvecklas. Jag tycker inte att jag behöver argumentera mer i frågan. Det har jag gjort tidigare, och Jan Andersson har gjort det i dag.

Jag konstaterar bara att jag från flera kommuner hört hur kommunalpolitiker som är satta att utföra beslutet om att lägga ned åtminstone större vårdhem – något som vi varit överens om – ifrågasätts, och många gör inte aktivt det arbete som de borde göra för att påskynda denna process. Det är därför viktigt att titta närmare på detta, liksom när det gäller avgiftsfrågorna och övriga frågor som nämns i reservationerna.

Herr talman! Jag instämmer i de socialdemokratiska reservationerna och yrkar bifall till Vänsterpartiets meningsyttring.

Anf. 85 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har ingen annan uppfattning än Eva Zetterbeg när det gäller vikten av att ombudsmannen bör ges en processförande roll. Men det är inte möjligt att fatta ett sådant beslut i dag. Det hänger samman med att

man måste ha ett lagstöd i botten. Det lagstödet finns inte i dag. Det rör sig om en lag om diskriminering i arbetslivet för funktionshindrade, diskriminering i näringsverksamheten, osv. Sammanlagt är det åtta lagar, tror jag, som Handikapputredningen lade fram. För att man skall kunna göra Handikappombudsmannens roll processförande måste någon eller några av dessa lagar finnas i botten, som ett lagstöd.

Vi hade en önskan om en starkare skrivning från den socialdemokratiska gruppen. Politik handlar ju om att nå fram till resultat. Vi har nu fått med oss den borgerliga majoriteten i en skrivning som innebär att regeringen skall återkomma. Den skall återkomma och belysa dels frågan om en processförande roll för Handikappombudsmannen, dels frågan om de lagändringar som fordras. Vi kommer att få frågan på riksdagens bord igen, och vi har fått en bred enighet om det. Jag tycker det är att föra frågan framåt, och det är det som politik handlar om. Annars hade det möjligtvis blivit så att vi hade haft en reservation och en majoritet som inte alls hade tagit upp frågan om en processförande roll. Det hade inte varit att föra frågan framåt.

Anf. 86 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag är helt klar över, Jan Andersson, att det inte räcker med Socialdemokraternas och Vänsterpartiets stöd för att få igenom en sådan skrivning. Men det står helt klart att vi hade kunnat fatta ett beslut. Vi hade visserligen inte kunnat fatta beslut om lagstiftning direkt. Precis som Jan Andersson säger krävs det ju att nämnda lagar finns i botten. Men det förslag som Socialdemokraterna och Vänsterpartiet ursprungligen lade fram var att ge regeringen i uppdrag att återkomma i frågan, inte att belysa frågan ytterligare, vilket det nu hänvisas till.

Herr talman! Jag är helt införstådd med att det är svårt med de parlamentariska förutsättningarna. Jag anser inte att den största skulden ligger hos Socialdemokraterna utan hos Folkpartiet och andra partier, som faktiskt var med i Handikapputredningen och som, såvitt jag förstår, enigt stod bakom dessa förslag. Naturligtvis är detta steg bättre än inget steg alls, Jan Andersson. Men jag beklagar att vi inte kunde nå längre i dag, vilket var min förhoppning.

Anf. 87 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag beklagar om mitt anförande kommer att ta några fler minuter än tio. Jag trodde att jag hade anmält fler minuter i denna omgång.

I afton rullstolsdans! Så annonserar DHR och några andra handikapporganisationer i annonsorganen och väcker därmed uppmärksamhet.

Uptakten till detta var ett seminarium som förra året hölls i Stockholm. Det blev ett startskott för föreningar och klubbar inom handikapporganisationerna för att komma i gång med denna nya form för gemenskap och glädje. För många av oss är det säkert en överraskning att rullstol så väl lämpar sig för dans.

När Statens handikappråd för ett par månader sedan anordnade en konferens om kulturpolitik uppträdde ett glatt gäng funktionshindrade från Göteborg. Gänget kallar sig Oscar Lingon. Det sjöng och musicerade med en

glädje och entusiasm som smittade av sig till alla de församlade konferensdeltagarna.

Detta är några glimtar från aktiviteter i dagens samhälle från de funktionshindrades värld, och som kontrasterar mot den miljö som den handikappade tidigare oftast var förvisad till. I socialutskottet fick vi exempelvis ta del av den värld som Åke Johansson upplevt, och som Jan Andersson berörde i sitt anförande. Åke Johansson har dokumenterat detta i sin bok Åkes bok. Det är svåra år som han har bakom sig. Nu känner han sig trygg i sin värld, och han reser runt för att informera och stödja sina kamrater.

Vi som inte är funktionshindrade, konstaterar ändå att människor med funktionshinder är den del av befolkningen som möter de allra största hindren i livet. Det kan gälla vardagens alla bestyr som att duscha och att göra sina toalettbesök. Det kan också gälla möjligheterna att resa. Ambitionerna att förverkliga sina drömmar finns självklart också hos de unga handikappade som hos dagens ungdom utan handikapp; det behöver kanske knappast poängteras.

Den svenska riksdagen har också i enighet fastslagit att målet för handikappolitiken är att uppnå full delaktighet och jämlikhet för personer med funktionshinder. Detta beslut emanerar mycket från 1989 års handikapputredning Ett samhälle för alla. Där fastslogs det att oavsett individinriktade eller generella insatser skulle en kvalitetsutveckling ske. Fyra bärande principer angavs, nämligen självbestämmande och inflytande, tillgänglighet, delaktighet samt kontinuitet.

Regeringen har också, med socialminister Bengt Westerberg i spetsen, genomfört ett mycket omfattande reformarbete trots det kärva ekonomiska läget. Regeringen fullföljer därmed löften som givits i regeringsdeklarationer, detta under en period som kännetecknats av besparingar på nästan alla områden.

Herr talman! En ny lag har genomförts, nämligen Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. LSS-lagen ger samhället skyldighet att se till att människor med funktionshinder får det stöd som behövs på flera områden. Omsorgslagen från 80-talet gav personer med utvecklingsstörning vissa rättigheter. Den omfattade ca 35 000 personer. LSS-lagen omfattar 100 000, både psykiskt och fysiskt handikappade. Det är en rättighetslag för alla människor som är svårt funktionshindrade från födseln, eller som senare i livet blivit det genom sjukdomar eller olyckor.

Nästan den första åtgärd denna regering vidtog under mandatperioden var att höja vårdbidraget till föräldrar med barn som har funktionshinder. Vi vet att dessa föräldrar har ett stort ansvar och att de ställs inför stora och svåra uppgifter. De gör ovärderliga insatser och är mer än värda samhällets stöd.

Nu går vi vidare med ytterligare förslag från Handikapputredningen. Vi skall i dag besluta om att inrätta en handikappombudsman. Det är med tillfredsställelse som vi i dag kan gå till beslut i detta ärende. Som representant för Folkpartiet känner jag en särskild glädje över att vi får fullfölja den prioritering som vi alltid haft för de svaga grupperna.

Ombudsmannaorganisationen blir då det organ som kan främja de funktionshindrades möjligheter och driva på utvecklingen för att förebygga de missförhållanden som fortfarande råder, trots ett pågående reformarbete.

Ombudsmannens uppgifter blir att bevaka frågor som rör de funktionshindrades rättigheter och intressen på olika samhällsområden och att verka för att de funktionshindrade inte missgynnas. Ombudsmannen kan nu också följa tillämpningen av lagstiftningen på det handikappolitiska området och ta initiativ då det behövs.

Jag anser att det inte minst kommer att vara en väsentlig uppgift för ombudsmannen att aktivt förmå myndigheter och andra i samhällslivet att på allvar fästa avseende vid de funktionshindrades rättigheter och intressen. Det blir en stark potential kraft i samhällets tjänst för de handikappade. Ombudsmannen skall därmed arbeta för de handikappolitiska målen, som jag citerade tidigare.

Andra utgångspunkter är en miljörelaterad syn på handikapp och FN:s standardregler för funktionshindrade.

Det hittillsvarande Statens handikappråd kommer i och med detta beslut att upphöra. I stället inrättas Handikappombudsmannen, men även till detta ämbete knyts ett råd.

Ett förändringsarbete som leder till ökade möjligheter att tillvarata de funktionshindrades rättigheter välkomnas även av det avgående statliga handikapprådet, vars ordförande jag nu är. Där har också Jan Andersson tidigare varit verksam som ordförande.

Jag vill tillägga att de insatser som det nuvarande handikapprådet har åstadkommit med begränsade resurser och möjligheter utgör en god grund för den nya organisationen – detta tack vare en mycket lojal och plikttrogen personal. Det är klart att organisationsförändringar är påfrestande för den personal som har sin arbetsplats i det nuvarande rådet. Vi är många som har full förståelse för det. Men personalen kan känna sig nöjd med att i verklig mening ha fullgjort sitt uppdrag för de funktionshindrade.

Jag är mycket glad över att det är ett i stort sett enigt socialutskott som lägger fram detta betänkande. Jag tycker att det speglar den grundläggande gemensamma syn som finns. Jag vill också här uttrycka min tacksamhet för de samförståndslösningar som Jan Andersson har medverkat till i just den här frågan.

Utskottet gör nu två tillkännagivanden till regeringen.

Det ena gäller om Handikappombudsmannen kan ges en processförande roll. Utskottet anser att denna möjlighet bör belysas ytterligare och att regeringen skall återkomma till riksdagen i ärendet. Till Eva Zetterberg vill jag säga att jag tycker att detta är ett alldeles utmärkt förslag och att jag inte förstår Vänsterns invändningar mot det.

Det andra gäller att en parlamentarisk medverkan i Handikappombudsmannens råd är önskvärd. Därmed tillgodoses önskemål som ju har framförts motionsledes.

Det finns ett par socialdemokratiska reservationer och en meningsyttring från Vänsterpartiet med instämmande i socialdemokratiska reservationer som jag särskilt vill bemöta.

I reservation nr 1 tar socialdemokraterna upp frågan om solidarisk finansiering av omsorg och service. Av propositionen framgår tydligt att utgångspunkten för handikappolitiken är alla människors lika värde och lika rätt, vilket också klart har uttalats på annat sätt av regeringen. Syftet med den

välfärdspolitik som regeringen för är att ge människor ekonomisk trygghet och att erbjuda sociala tjänster av god kvalitet, anpassade till medborgarnas skilda behov. I vårt svenska samhälle är ju också de handikappade fullvärdiga medborgare.

Jag tycker inte att målet kan uttryckas klarare, och jag anser att socialdemokraterna i det här fallet slår in öppna dörrar. Jag yrkar avslag på reservation 1 och även på reservation 2, där kravet är en översyn av avgiftsuttaget för människor med behov av många insatser. Jag anser att något tillkännagivande inte behövs; regeringen arbetar redan med dessa frågor.

Vi är medvetna om att vissa kommuner har inkomstrelaterade taxor och att avgiften bestäms dels av omsorgsbehovet, dels av hjälptagarens inkomst. Detta fungerar inte tillfredsställande för personer med ett omfattande vårdbehov, som får betala mer än personer med ett mindre behov.

Socialstyrelsen har ju på uppdrag av regeringen gjort en uppföljning av kommunernas taxeuttag. I likhet med Socialstyrelsens påpekande framhölls i propositionen om avgifter att man särskilt skulle beakta behovet av individuella hänsyn när det gäller avgifterna för de yngre funktionshindrade. De har ju samma behov av att exempelvis träffa sina kompisar som andra ungdomar. Därför får det inte kosta för mycket.

Socialstyrelsen anser att samtliga kommuner bör utarbeta anvisningar för individuell jämkning av taxor. Kanske behövs någon form av högkostnads-skydd. Regeringen kommer att överlägga med Kommunförbundet om avgiftstillämpningen.

I reservation nr 3 tar socialdemokraterna återigen upp frågan om boendet. Det var en fråga som diskuterades ingående vid förra riksmötet, när LSS antogs. Utskottsmajoritetens uppfattning ligger fast, nämligen att större institutioner skall avvecklas, men att i vissa fall små, väl fungerande vårdhem kan utgöra en bra vårdmiljö. Vårdbehoven är individuella, och det är viktigt att vårdbedömningarna utgår från den enskilde individens behov. Vidare fastslog riksdagen att huvudmännen, utifrån varje vårdhems förutsättningar, under avvecklingstiden kan ta ställning till frågan om nedläggning.

Mycket har hänt beträffande vårdhemmen. Det pågår en kraftig utbyggnad av gruppboendestäder för utvecklingsstörda. 1986 fanns det nära 6 000 utvecklingsstörda boende i gruppboendestäder. Sex år senare, 1992, fanns det nära 10 000. För perioden fram till 1995 planeras ytterligare 2 100 bostäder. Det finns 100 vårdhem kvar.

Nyintagning till specialsjukhus/vårdhem får endast ske när det är fråga om "vård oberoende av samtycke", dvs. tvång. Alltjämt är det den enskilde som med hjälp av sina anhöriga och andra närstående skall bestämma vad som är bäst. LSS ger den möjligheten.

Jag yrkar därför avslag på reservation nr 3.

Socialdemokraterna tar i en reservation upp möjligheterna att resa, och de begär en tioårig investeringsram. Vänsterpartiet instämmer i den reservationen.

Utskottsmajoriteten yrkar avslag på reservation nr 4. Vi hänvisar till det arbete som redan pågår för att åstadkomma en bättre samordning av kommunikationerna och för att förbättra rese-möjligheterna. Samresekommittén har i uppdrag att lämna förslag om bättre samordning i fråga om resor

med kommunal färdtjänst, riksfärdtjänst, sjukresor och resor med kollektiva färdmedel. Vi anser inte att något nytt initiativ bör tas.

Vänsterpartiet kräver att Handikappombudsmannens råd skall ha en parlamentarisk sammansättning. Detta tillgodoses genom utskottets skrivning. Man kräver också att det skall finnas en representation från handikapporganisationerna. Eftersom ledamöterna i rådet skall tillsättas på personliga mandat, utgår jag från att handikapprörelsen blir representerad. Dessutom kommer Handikappombudsmannen årligen att ha regelbundna överläggningar om sin verksamhet med handikapporganisationerna.

Herr talman! Med dagens beslut kommer vi att ta ytterligare ett stort steg för att människor med funktionshinder skall kunna leva ett gott och rikt liv. Med en ombudsmannaorganisation förstärks insatserna för att funktionshindrade skall få möjligheter till delaktighet och jämlikhet i samhället.

Jag yrkar härmed bifall till hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer och meningsyttringen.

Anf. 88 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag betvivlar inte att Ulla Orring har lyssnat på Åke Johansson och FUB och läst Åkes bok med lika stort intresse som jag själv har gjort. Jag förstod av Ulla Orrings inlägg att hon har läst och studerat den noga, men vi drar uppenbarligen olika slutsatser. Det som Åke Johansson entydigt pläderade för var att även mindre vårdhem skall avvecklas. Han drog ingen gräns mellan mindre och större vårdhem.

Jag skulle vilja lägga till att jag hittills inte har stött på någon person som i efterhand har beklagat att ett mindre vårdhem har lagts ner och människor har flyttat ut. I förväg sade flera av dessa personer och deras anhöriga att det inte skulle gå bra och att det var bättre där de var, för att efter flyttningen konstatera: Varför gjorde vi inte det här tidigare? Det gäller exempelvis Sättra gård ute på Ekerö, där jag har personliga erfarenheter. Jag har träffat personer som i hög ålder har flyttat ut efter att under större delen av sitt liv ha bott på ett s.k. mindre vårdhem.

Detta bekräftar tydligt och klart att det är den vägen vi måste gå. Ulla Orring och jag har uppenbarligen dragit helt olika slutsatser efter att ha lyssnat och läst.

Sedan skall jag gå över till frågan om processföring. Jag menar att den belystes tydligt och klart i Handikapputredningen. Såvitt jag förstod stod Folkpartiet och dess representanter i Handikapputredningen också bakom det här förslaget.

Jag måste tillstå att jag är besviken över att Folkpartiet inte har drivit frågan om processföring i utskottet. Om Folkpartiet hade valt att göra det hade det faktiskt funnits en majoritet här i riksdagen för att genomdriva ett sådant förslag i dag. Det skulle vara en majoritet bestående av Socialdemokraterna, Folkpartiet och Vänsterpartiet. Tyvärr valde man att inte göra detta.

Anf. 89 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag skall ta upp den senare frågan om processföring. Jag tycker att det förslag som vi gemensamt i utskottet har kommit fram till är alldeles utmärkt. I propositionen sägs det att man skall göra en utvärdering

inom tre år. Precis som Jan Andersson sade måste det ju finnas några lagar att föra process om.

Nu får Handikappombudsmannen möjlighet att sätta sig in i dessa frågor, och den regering som tillträder i höst kan återkomma med förslag. Jag tycker att detta är alldeles utmärkt. Handikappombudsmannen är till för att bevaka de funktionshindrades rättigheter.

Vi har olika uppfattningar i frågan om de små vårdhemmen. Jag har ganska noga följt den debatt som pågår om dessa vårdhem. Jag har också erfarenhet av andra små vårdhem än det som Eva Zetterberg hänvisade till. I vårt förslag säger vi att avvecklingen skall ske i takt med att de vårdbehövande har möjlighet att flytta ut. Det är inget tvång. Det är en möjlighet som erbjuds. Det är mycket lämpligt att avvecklingen får ske i en lugn takt.

Den statistik som jag nämnde visar dock att antalet gruppbostäder har fördubblats sedan 1983. Jag tycker inte att Eva Zetterbergs anklagelser gentemot Folkpartiet och den politik som vi för är relevanta.

Anf. 90 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Min kritik mot Folkpartiet gällde inte alla områden. Den gällde just dessa konkreta frågor, Ulla Orring.

Jag tog upp frågan om processföring. Folkpartiet var med i utredningen. Jag menar att det där tydligt och klart står att man redan nu skulle kunna skrida till verket och fatta ett sådant beslut.

Ulla Orring! Självfallet är ett beslut – som vi kan fatta i dag – som innebär att regeringen skall belysa frågan och återkomma bättre än det förslag som finns i propositionen. Men jag tycker inte att det räcker. Jag är besviken på den punkten. Det är inte bara jag själv och Vänsterpartiet som är det. Detta var ju ett krav som handikapprörelsen hade. Därför är det synd att vi inte når ända fram i dag.

Jag har naturligtvis en förhoppning om att regeringen – men knappast denna – kommer att lägga fram ett förslag som innebär att Handikappombudsmannen blir en institution som faktiskt kan föra process och inte bara är opinionsbildande. Annars är risken stor att det blir en tandlös institution, som handikapprörelsen har varnat för.

Anf. 91 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag vill inte instämma i det omdöme som Eva Zetterberg gjorde om att detta skulle bli en tandlös organisation. Tvärtom tror jag att det kommer att bli en väl fungerande organisation. Det finns en möjlighet att Handikappombudsmannen kommer att kunna föra process; det förslaget kommer att läggas fram senare.

Eva Zetterberg har följt denna fråga. Därför vet hon att många remissinstanser har varit tveksamma till detta med processföringen. Jag tycker inte att ombudsmannen bara skall ägna sig åt att föra process. Det är angeläget att man genom överläggningar med kommuner, landsting och andra organisationer i samhället får fram bra förhållanden för de funktionshindrade. Det kanske är mycket bättre än att bara ägna sig åt processföring i domstolar.

Anf. 92 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tackar Ulla Orring för de vänliga orden. Som jag sade tidigare tycker jag att vi kunde ha varit ännu tydligare när vi gjorde beställningen till regeringen. Men detta är trots allt ett mycket bättre förslag än propositionens.

Min förhoppning är att regeringen ganska snart – och inte om tre år som det står i propositionen – skall återkomma med lagförslag och förslag om en processförande ombudsman.

När det gäller kommunikationsmöjligheterna vill jag säga att jag inte tror att Samreseutredningen tar upp hela den aspekt på resandet som vi tar upp i vårt förslag. Vi anser nämligen att det skall göras en inventering av hela kedjan, dvs. inte bara av själva resandet när det gäller färdtjänst, tåg och annat. Man skall också titta på terminalerna och på hur det ser ut i de handikappades närmiljöer. Man skall ta reda på vad som behöver göras för att de funktionshindrades rese-möjligheter skall öka.

Till sist skall jag ta upp frågan om boendet och vårdhemmen. Den diskussionen har vi fört tidigare. Jag delar inte Ulla Orrings uppfattning. Jag vill ha en avveckling av vårdhemmen. Det är en sak att vi har olika uppfattningar, men den borgerliga majoriteten har faktiskt två uppfattningar. Det tog jag upp, men det har Ulla Orring inte kommenterat.

Dels säger ni att de små vårdhemmen kan finnas kvar. Dels framgår det av lagen om införande av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade att landstingen och kommunerna gemensamt skall planera för avveckling av befintliga specialsjukhus och vårdhem. Det står i 6 §. Vad är det som gäller? Ni har faktiskt två motstridiga uppfattningar. Skall vårdhemmen avvecklas eller inte? Ni måste väl ha en entydig uppfattning, Ulla Orring?

Anf. 93 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Vi har samma uppfattning när det gäller rese-möjligheterna för de funktionshindrade. Vi skall på alla sätt underlätta resandet, och det gäller hela kedjan.

Samreseutredningen har i uppdrag att lägga fram förslag om bättre samordning i fråga om resor med kommunal färdtjänst, riksfärdtjänst, sjukresor och resor med kollektiva färdmedel. I det uppdraget ingår naturligtvis att man skall se över hur tillgängliga terminalerna är för dessa människor. De hoppar ju inte på tåget på banan, så att säga. Någonstans passerar de en terminal.

Jag tycker att er reservation är onödig. Detta kommer att redovisas så småningom. Det är vår bestämda uppfattning att det skall bli bättre samordning mellan de olika transportmedlen för de funktionshindrade.

När det gäller de små vårdhemmen förstår jag inte Jan Anderssons resonemang. Vi säger att vårdbehoven är individuella och att vi skall utgå från individens behov. Huvudmännen bör utifrån varje vårdhems förutsättningar under avvecklingstiden kunna ta ställning till frågor om nedläggning eller fortsatt drift. Detta sker i landet för närvarande.

Vi bygger ut ett gruppboende som jag tycker är helt fantastiskt. Det har också getts stimulansbidrag till att bygga ut gruppboendet. Rom byggdes inte på en dag, Jan Andersson. Vi är helt överens om att de stora vårdhem-

men och specialistsjukhusen skall avvecklas och att det inte skall ske några nya intagningar till dessa.

Utskottsmajoriteten kan inte tillgodose Jan Anderssons reservation på ett bättre sätt än vad vi har gjort i vårt betänkande. Jag tycker att det här är en bra utveckling som gör att detta boende så småningom kan avvecklas.

Anf. 94 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag begär bara att ni skall bestämma er. Å ena sidan säger ni att vissa vårdhem som är små och har en god vårdmiljö skall kunna finnas kvar. Å andra sidan säger ni att vårdhemmen skall avvecklas. Såvitt jag förstår är detta motstridiga uppfattningar.

Bengt Westerberg insåg det. Han begrep inte vad ni sade. Jag begriper faktiskt inte heller vad ni menar. Det är två motstridiga beslut som ni har fattat. Vi är utan skuld, därför att vi står bakom lagen. Landstingen och kommunerna skall planera för avveckling. Vi har inget slutdatum, men man skall planera för avveckling. Ni har två motstridiga beslut. Det är problemet med ert ställningstagande, Ulla Orring.

Jag vet inte om detta är den sista debatten som Ulla Orring deltar i i kammaren, men det är den sista debatten som jag och Ulla Orring har tillsammans, och det är den sista debatten under det här riksmötet som jag deltar i. Jag vill tacka Ulla Orring för de stimulerande debatter och det engagemang som Ulla Orring har visat i bl.a. handikappfrågor. Tack så mycket!

Anf. 95 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag tackar Jan Andersson för detta uttalande. Det är min sista debatt här i kammaren. Jag tycker att det är ganska signifikativt att vi från oppositionens och majoritetens sida har kunnat ena oss om huvuddragen i det här betänkandet. Det tycker jag är det allra viktigaste.

Jag har alltid uppskattat Jan Anderssons rakryggade uppträdande i de här debatterna. Men i fråga om avvecklingen har vi inte samma uppfattning. Något slutdatum för avveckling är inte utsagt. Det framgår att man inte planerar något slutdatum.

Vi säger från utskottsmajoritetens sida att avvecklingen av de små vårdhemmen kan ske i en lugnare takt än vad Jan Andersson och hans parti kanske vill. Men vår målsättning är ju densamma. Vi skall utgå från den handikappades eller den funktionshindrades önskemål. LSS-lagen ger ju de möjligheterna. Det är enligt LSS-lagen den enskilde vårdtagaren, den funktionshindrade, som till sist avgör den här frågan.

Anf. 96 MY PERSSON (m):

Herr talman! För drygt ett år sedan beslöt riksdagen att inrätta en barnombudsmannafunktion. Jag framförde här i kammaren vid detta tillfälle min tveksamhet till klokskapen i ett sådant beslut. Grunderna till det var att vi inom den statliga förvaltningen fram till dess haft fyra statliga ombudsmän – JO, KO, JämO och DO – vilka omfattade oss alla.

Den nya ombudsmannafunktionen skulle komma att skilja sig från de övriga i det att den fick mandat att föra en speciell grupps talan. Den fara jag såg häri var att sannolikt andra grupper i samhället helt förståeligt skulle

komma att kräva sina ombudsmän – något som ju har besannats – och att den statliga ombudsmannafunktionen, i takt med att vi inrättar allt fler, skulle komma att urholkas och inte längre vara den kraftfulla institution på hög nivå som företräder den enskilde medborgaren visavi etablissemangen.

Detta var och är en rent principiell diskussion, som inte innebär att jag är negativ till vare sig en ombudsman för barn eller för handikappade som sådan, utan det är ett uttryck för att jag är fortsatt oroad över den, enligt min mening, nivellering av det statliga ombudsmannaskapet som vi genom våra riksdagsbeslut kanske har påbörjat.

Men nu har vi ändå, herr talman, slagit in på den här vägen, och i ljuset av detta skulle jag vilja tillägga följande:

Barnen har en stor kader av engagerade människor – föräldrar, lärare, intresseorganisationer av olika slag, och i dag även en barnombudsman – som för deras talan.

De handikappade har, förutom ofta pådrivande närstående, en stark organisation med 28 olika förbund som värnar varje handikappads rättighet. Nu har de snart en ombudsman också.

Det här är bra. Jag unnar innerligt väl såväl våra barn som alla handikappade allt stöd och all hjälp de kan få.

Men det finns en stor grupp människor i vårt land som inte har så värst många som kämpar och talar för deras rättighet till en värdig tillvaro. Ofta kan de själva inte heller, bokstavligt talat, föra sin egen talan. Dem jag talar om är våra mycket gamla, mycket sjuka, ofta demenssjuka medmänniskor.

När nu barnen och i dag även de handikappade har fått sina ombudsmän, måste väl ändå tiden vara mogen för att denna stora tysta grupp människor skall få sin äldreombudsman.

Anf. 97 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag skall ta upp samma sak som jag tog upp med Ulla Orring tidigare, eftersom My Persson tillhör den politiska majoriteten. Det gäller vårdhemmen för utvecklingsstörda.

Det är klart och tydligt att den borgerliga majoriteten, när LSS antogs, fattade två motstridiga beslut. Ett finns i allmän text, där man säger att vårdhemmen inte behöver avvecklas, och ett annat finns i lagtexten, där det står att vårdhemmen skall avvecklas.

Något tal om slutdatum har det inte varit, inte från vår sida heller. Vi har inte något krav på slutdatum. Det handlar om det gamla beslutet, om vårdhemmen skall avvecklas över huvud taget. Jag skulle vilja fråga även My Persson: Vilket av de två besluten är det egentligen som gäller, enligt My Perssons uppfattning?

Anf. 98 MY PERSSON (m):

Herr talman! Först vill jag i så fall hänvisa till vad jag personligen anser, Jan Andersson. Vi kan börja där.

De större institutionerna och vårdhemmen skall avvecklas, som det står även i den här propositionen. Men där det finns mindre, väl fungerande vårdhem för utvecklingsstörda skall man vid varje sådant tillfälle kunna be-

döma om det är ett vårdhem som möjligtvis kan få vara kvar eller om det skall avvecklas, och i vilken takt det skall avvecklas.

För övrigt tycker jag att diskussionen mellan Ulla Orring och Jan Andersson har varit lång. Jag hänvisar till Ulla Orrings tolkning, som gäller majoriteten och som jag nu förstår att Jan Andersson kommer att vilja ha ytterligare replik på.

Anf. 99 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Det är riktigt. Jag respekterar men delar inte den uppfattning som Ulla Orring och My Persson har gett uttryck för. Det rimliga hade varit att man inte samtidigt stiftade en lag som säger att vårdhemmen skall avvecklas. Man skulle ha avvisat den paragrafen i införandelagen till LSS. Men det gjorde man inte. Det är inte konstigt att det har skapat förvirring både hos socialministern och ute på fältet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

14 § Innovationsstöd

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1993/94:NU25 Innovationsstöd (prop. 1993/94:100 delvis och 1993/94:206).

Anf. 100 MATS LINDBERG (s):

Herr talman! Det betänkande om innovationsstöd som vi nu skall behandla är något som vi har väntat på under en lång tid. Det är kanske inte så underligt, eftersom regeringens näringspolitik är under avveckling. Jag har sagt det tidigare, men det skadar inte att det upprepas: Regeringen, med näringsminister Per Westerberg i spetsen, har under mandatperioden konsekvent avvecklat den näringspolitik som funnits. Det som har tillkommit till det näringspolitiska området från den borgerliga regeringen under det senaste året har faktiskt kommit från arbetsmarknadsministern.

Under det senaste året har det statliga stödet till nya idéer och innovationer minskat kraftigt. Det har inneburit att mycket av den personella kompetensen har försvunnit. Dessutom har näringsbidraget till innovatörer, som den socialdemokratiska regeringen införde 1985, avvecklats under 1992.

Herr talman! Vi socialdemokrater anser att det är viktigt att nya produkter kommer fram. Småföretag måste nyetableras. Men framför allt måste de som redan finns växa. Att förbättra innovationsverksamheten och att se till att nya tekniska idéer förs över till kommersiell tillämpning är en av de viktigaste tillväxtbefrämjande åtgärder som kan vidtas.

Forskning och utveckling är ett av de viktigaste leden i arbetet för att öka graden av produktförnyelse. Svenskt näringsliv är mycket starkt beroende av väl fungerande forskning och utveckling.

Detta innebär att det i första hand är den tillämpade forskningen och teknikutvecklingen som måste stärkas. Svenskt näringsliv måste bli bättre på att

omsätta forsknings- och utvecklingsresultat samt uppfinningar av kommersiella produkter.

Det svenska näringslivet har här ett problem. Andelen högteknologiska produkter är liten i Sverige jämfört med OECD-genomsnittet. Förklaringen till den bristande produktförnyelsen, med vissa lysande undantag, i svenskt näringsliv får sökas i alla led fram till nya produkter. Vi får inte glömma bort att det är helheten i denna långa process som är det viktigaste. Det är därför vi inte stödjer regeringens förslag till en ny stiftelse utan ser det som viktigare att ha en sammanhållen organisation, som NUTEK utgör, en organisation som har en väl etablerad kompetens på området.

Vi frågar oss varför det skall tillskapas en ny stiftelse, vilket kommer att kräva att en ny administration byggs upp. Det finns därför stor risk att vi förlorar tid och att en stor del av medlen går till ren byråkrati. Vår uppfattning är att NUTEK skall utgöra den nationella plattformen för genomförandet av näringspolitiken och att de ny regionala utvecklingsbolagen skall få rollen som regionala aktörer. Här har regeringen i snart ett år förhalat processen av genomförandet av de nya utvecklingsbolagen – detta i en tid då småföretagen som bäst behöver alla tjänster.

När det gäller produktråden anser vi socialdemokrater att en förstärkning och utbyggnad av dessa skulle kunna innebära att fler nya produkter skulle kunna komma fram. Det är dessutom viktigt att aktivt stötta Svenska uppfinnareföreningen som fått sina anslag kraftigt nerskurna, trots den omfattande aktivitet som dess lokala rådgivare visar. Vi anser att det är angeläget med ökade medel för uppfinnare och innovationsverksamhet. Vi menar att dessa medel bör tas över den reguljära budgeten. Det ger ökad stabilitet och bättre möjligheter till långsiktighet. Vi vill därför anslå ytterligare 50 miljoner till NUTEK utöver vad regeringen föreslår.

Herr talman! Jag vill vidare ta upp frågan om riskkapital. För att få en förnyelse av svensk industri gäller det att ta vara på alla de idéer som finns. Jag tycker därför att det finns anledning att påpeka att det inte bara gäller att stötta de små företagen. Även de stora företagens utveckling måste stötta av Industrifonden. När det gäller riskfinansieringen av riktigt stora projekt upplever jag att Industrifonden genom tidigare beslut i riksdagen intagit en försiktighet som inte är bra för utvecklingen. Industrifonden är det organ som har det bästa ryktet om att vara professionellt i sina bedömningar och som också uppvisar mycket bra resultat. Då är det inte klokt med riktlinjer som hämmar en teknikutveckling i de svenska företagen.

Herr talman! Sammanfattningsvis innebär det socialdemokratiska förslaget att produktrådsverksamheten skall byggas ut, att Svenska uppfinnareföreningen skall stöttas och att produktutvecklingsstöd skall införas.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 101 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Betydelsen av att finna former för stimulering av innovationer i Sverige har vunnit viss förståelse inom såväl regeringspartierna som oppositionen. Ny demokrati medverkade till att regeringen tillsatte en enmansutredare, professor Wedin, som efter en föredömligt kort tid, bara några sommarmånader, kunde redovisa sitt betänkande Innovationer för Sverige.

Där presenterades en helhetssyn med idéer och förslag till åtgärder för att förbättra uppfinnarnas situation. Regeringen konstaterade, på basis av utredarens förslag, i årets budgetproposition att det finansiella stödet till innovationer bör utvecklas. Regeringen skulle under mars 1994 lägga fram förslag till hur medel till ändamålet skulle tillföras.

Utredarens förslag innebar ett årligt tillskott om 100 miljoner kronor till Innovationscentrum. Regeringen delade utredarens uppfattning om utvecklingen av produktrådets verksamhet och verksamheten hos Svenska uppfinnareföreningens rådgivare.

Regeringen såg även positivt på åtgärder som kunde främja innovationsklimatet men ställde sig i övrigt kallsinnig till alla former av skattelättnader, patentbidrag, nya former av innovationsfonder etc.

Med anknytning till budgetpropositionens förslag om innovationsstöd presenterade Ny demokrati en rad förslag till innovationsfrämjande åtgärder. I avvaktan på regeringens aviserade proposition om innovationsstöd, som vi nu har fått och som vi nu behandlar, behandlade utskottet bara vår motion om produktråd och SUF:s rådgivare. Tillsammans med regeringspartierna reducerade vi våra anspråk och fick igenom det aktuella yrkandet i vår motion. Men vi agerade då mot bakgrund av förväntade åtgärder som presenteras i den nu aktuella propositionen om innovationsstöd.

Även om Ny demokrati ingår i den borgerliga utskottsmajoritet som nu tillstyrker regeringens förslag om innovationsstöd, ställer jag mig kritisk till den förenklade synen i propositionen på Innovationscentrum som den enda lösningen på uppfinnarnas behov av olika stimulans- och stödåtgärder. Visst kan 500 miljoner i den nya stiftelsen innebära ett lyft för uppfinnarna i landet. Med tanke på utskottets skrivning ansåg jag mig kunna biträda förslaget.

I mitt särskilda yttrande betonar jag emellertid betydelsen av att Innovationscentrum inte i alltför stor utsträckning integreras med NUTEK. Självklart bör NUTEK vara representerat i styrelsen, men som jag ser det är det viktigt att uppfinnarna upplever Innovationscentrum som en fristående teknisk kommersiellt inriktad institution. Jag delar därför utredarens uppfattning om att Innovationscentrum skall stå för en ny uppfinnarkultur i Sverige.

Det är därför min förhoppning att jag med dessa tankar kanske något kan påverka regeringens fortsatta handläggning av frågan om etablering av Innovationscentrum.

I regeringens formulering av Innovationscentrums verksamhet sägs uttryckligen att innovationsstöd och andra innovationsfrämjande åtgärder skall vara riktlinjer för verksamheten.

Sammanfattningsvis säger utskottet: "Utskottet utgår dock från att regeringen beaktar vad utskottet anfört om verksamheten hos stiftelsen Innovationscentrum. Det gäller, som tidigare redovisats, möjligheterna till omfördelning av budgeten över de olika verksamhetsåren -- --." De 500 miljoner kronorna genererar 50 miljoner kronor per år över en tioårsperiod. Men man kanske kan utgå från att Innovationscentrum kan ha den friheten att tillgodose större behov än motsvarande 50 miljoner kronor de första åren.

Vidare talas det om "möjligheterna till särskilda innovationsfrämjande åtgärder".

gärder och utveckling av produktrådens samarbete med SUF:s lokala rådgivare”.

I regeringens förslag saknar jag helhetssynen på alla åtgärder som kan stimulera och underlätta uppfinnarnas situation i Sverige, som jag tidigare var inne på. Vi i Ny demokrati följer i vår motion om innovationsstöd upp många av utredarens förslag. Vi talar om en ny associationsform, långsiktigt uppbyggda innovationsfonder för kapitalplacerare, skattefrihet för royaltyintäkter som skulle rädda nya uppfinningar och produkter kvar i Sverige, avdragsgilla patentkostnader för enskilda uppfinnare, skatteavdrag för kapital-satsningar i innovationsprojekt etc.

Herr talman! Men det räcker inte med aldrig så mycket åtgärder när det gäller innovationsstöd. Det måste också finnas tillgång till tålmodigt riskkapital. Bankerna ställer fortfarande inte upp utan såväl livrem som hängslan på säkerheter. Vi vet också att Bure och Atle och andra riskkapitalbolag i dag inte är designade för sådant kapital som behövs för att starta upp utifrån en skrivbordsidé. Därför presenterade vi i Ny demokrati ett förslag till en statlig garantifond på 2 miljarder knuten till Industri- och nyföretagarfonden. Denna garantifond skulle finansieras genom pengar från Fond 92-94.

I andra hand föreslog vi att riksdagen av regeringen skulle begära en utredning om förslag till lösning på hur en sådan här garantifond skulle kunna organiseras och byggas upp. Vår grundtanke var att garantifonden skulle kunna utnyttjas med koppling till Industri- och nyföretagarfonden. Projekt som bedömts och godkänts men som förvägrats bankkrediter skulle med garantifonden som säkerhet inte kunna förvägras erforderliga lånekrediter från bankerna. Vi känner till den trappstegsmässiga skalan 10 % egen insats ger 30 % från fonden och 60 % från bankerna. Ja, det var vår tanke.

I Svenska Dagbladet av i tisdags säger Hans Peter Larsson, jurist på Företagarnas riksorganisation, i artikeln Banker tar inte samhällsansvar: Vi på Företagarna – dvs. Företagarnas riksorganisation – får dessutom nästan dagligen telefonsamtal från personer som har fått klartecken från t.ex. Utvecklingsfonden eller Industri- och nyföretagarfonden men där bankerna ändå vägrar att ställa upp med de lån som behövs därutöver. Det är ju barockt. Här ställer samhället upp med offentliga medel, men bankerna tar ändå inte sitt ansvar.

Därmed fick jag av en händelse en bekräftelse från verkligheten som talar för det vettiga i vårt förslag till garantifond. Men här i riksdagen får detta förslag inget gehör. Fast det har kanske sina skäl: Förslaget kommer från Ny demokrati.

Herr talman! Avslutningsvis ansluter jag mig till utskottets majoritet beträffande hemställan i betänkandet, mom. 1. Jag yrkar bifall till vår reservation 3 om garantifond under mom. 2.

Eftersom detta är en avslutande debatt med anknytning till näringsutskottets betänkanden, vill jag här i kammaren uttrycka ett tack till mina utskottskolleger för ett under den här mandatperioden synnerligen stimulerande arbete, trots våra åsiktsskillnader.

Anf. 102 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Om man läser betänkandet om innovationsstöd blir man snart på det klara med att samtliga partier i riksdagen har gjort mycket starka

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

Innovationsstöd

markeringar av vikten av en politik där man satsar på innovationer. Skiljelinjerna går vid finansieringen av dessa satsningar. Som Mats Lindberg sade i sitt anförande anser Socialdemokraterna och även Vänsterpartiet att det vore rimligare att göra satsningarna via ordinarie budgetanslag och via de institutioner som i dag finns och som i stort sett fungerar väl. Regeringen däremot har fått detta med stiftelser på hjärnan. Det förefaller som att man vill bygga någon sorts monument över den korta period i svensk politik då vi hade en borgerlig regering.

De farhågor som Mats Lindberg tog upp när det gäller tillskapandet av nya institutioner och uppbyggandet av nya byråkratier är välgrundade. Vi skall inte överbyråkratisera någonting som inte behöver krånglas till ytterligare. Jag instämmer också i den beskrivning av regeringens nedrustning av näringspolitiken som Mats Lindberg gjorde. Under hela denna mandatperiod har man minskat NUTEK:s anslag och därmed har satsningarna på innovationer och innovatörer minskat. Nu återkommer man i huvudsak politiskt därför att man vill göra av med de sista löntagarfondspengarna innan mandatperioden är över.

I samband med allmänna motionstiden avgav vi i Vänsterpartiet vår näringspolitiska motion. Vi skrev att vi instämmer i många av Innovationsutredningens förslag och idéer. Vi avsatte också ett belopp motsvarande det som utredaren ansåg vara rimligt, ca 100 miljoner till NUTEK för satsningar i bred mening på innovationspolitik. I den reservation som socialdemokraterna har fogat till detta betänkande och som jag har anslutit mig till anges ett lägre belopp, 50 miljoner. Jag tycker inte att det finns någon anledning att skilja ut sig på beloppet om man är överens om det övriga, nämligen var och ungefär hur satsningen skall göras. Jag hade gärna sett att Socialdemokraterna hade gjort en litet större satsning än den som man gjorde.

De brister som tidigare har omtalats – t.ex. avvecklingen av innovationspolitiken – är sådant som Vänsterpartiet under denna mandatperiod har tagit upp i motioner. Det gäller stödet till innovatörer, stödet till produktråden och stödet till Uppfinnareföreningen. Detta har vi tidigare väckt motioner om, som sedan har avslagits av kammaren. Dessa motioner har inte upprepats i år, eftersom Innovationsutredningens förslag skulle ligga till grund för en proposition. Men jag står fast vid de synpunkter som jag tidigare har uttryckt under mandatperioden.

Jag tycker också att man bör betona att regeringen och majoriteten har varit långsamma och vidtagit sådana åtgärder som har inneburit en tempoförlust. Man har till varje pris velat omstrukturera och delvis privatisera riskkapitalmarknaden. I början av perioden fanns det fungerande institutioner: Industrifonden, utvecklingsfonderna och NUTEK. Dessa borde kunna arbeta vidare framtidsyttande utan att störas av de i mitt tycke onödiga omstruktureringarna och omorganisationerna som man har gjort.

Nu skall jag inte klaga mera.

Jag vill ta upp en sak som vi från vår sida speciellt har betonat. Det gäller satsningarna på teknikupphandling och den försöksverksamhet med teknikupphandling som NUTEK gör, det s.k. SNITS-programmet. Man bör göra ytterligare satsningar utöver de 10 miljoner som är avsatta för detta ändamål. Man bör också pröva de idéer som med framgång är prövade i andra

länder, dvs. att en bestämd procentsats – låt oss säga 1 % av statens samlade teknikupphandling – avsätts för små och medelstora företag.

Här har utskottsmajoriteten uttalat sitt instämmande i själva grundtan-
ken, men man vill avvakta utvärderingen av NUTEK:s försöksverksamhet.
Jag tycker att det är onödigt. Man kunde ha gått direkt till beslut och därige-
nom markerat att det är allvar att staten genom sin teknikupphandling aktivt
vill bidra till att stimulera utveckling av nya idéer och produkter.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag understryka att allt inte behöver upp-
finnas i Sverige. Det är viktigt att vi inte bara tar hand om de idéer som ut-
vecklas i Sverige, utan att svenska företag – stora, medelstora och små – tar
till sig idéer från omvärlden och importerar idéer och innovationer som görs
utanför landet. Som sagt behöver vi inte uppfinna allting själva. Det finns
kloka människor i andra länder också.

Med detta vill jag instämma i Mats Lindbergs yrkande. Dessutom yrkar
jag bifall till meningsyttringen under mom. 3 beträffande teknikupphand-
ling.

Anf. 103 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Vi börjar nu närma oss slutet på denna mandatperiod. Det
har varit en period som har inneburit ett hårt arbete för att påbörja återindu-
strialiseringen av Sverige.

Efter 1980-talets spekulationsekonomi, som ledde till fastighetskriser, fi-
nanskriser, industrikriser samt också den värsta arbetsmarknadskris som vi
haft i modern tid, har det varit en mödosam väg för att återupprätta Sverige
som en företagar- och tillväxtnation. Det småföretagsprogram som togs fram
i regeringsdeklarationen 1991 börjar nu ge resultat.

Mats Lindberg och jag har har fört ett antal debatter under denna mandat-
period. I varje debatt har Mats Lindberg ägnat sig åt att anklaga regeringen
för dess politik – att den ingenting gör. Men det har gjorts väldigt mycket,
men det vill inte Mats Lindberg veta av.

Jag skall berätta om några av de saker som har gjorts. Framför allt handlar
det om småföretagsprogrammet, som består av en bättre riskkapitalförsörj-
ning, sänkta skatter och avgifter och som innebär en förenkling av regelverk
för småföretagen, vilket i sin tur innebär underlättande av nyetablering. Det
förbättrar också förutsättningarna för forskning och utbildning samt Euro-
pafrågorna. Det främjar kvinnligt företagande, utbildning och forskning
samt kompetenshöjande åtgärder. Detta är en del av det som har gjorts.

Riskkapitalförsörjningen har varit en utomordentligt viktig fråga under
denna period, inte minst på grund av bankernas stora problem som har inne-
burit svårigheter för både den enskilde och för företagare att kunna få erforder-
lig finansiering. Det gäller inte minst företagare som skall etablera sig el-
ler expandera.

Därför är de medel som staten har tillhandahållit när det gäller riskkapital-
försörjningen av utomordentligt stor vikt. Industri- och nyföretagarfonden
har fått 2,4 miljarder, de olika riskkapitalbolagen har fått 6,5 miljarder, ut-
vecklingsbolagen har fått 2,5 miljarder, Teknikbrostiftelsen har fått 1 mil-
jard. Detta var några exempel. Det innebär faktiskt en tredubbling under de
senaste åren av det riskkapital som staten har varit engagerad i.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

Innovationsstöd

Det finns delar av riskkapitalförsörjningen som det har varit svårigheter med i början, men nu börjar även den ta fart. Industri- och nyföretagarfonden har blivit en mycket uppskattad låneform bland nyföretagarna.

Jag kan upplysningsvis nämna att finansutskottet har föreslagit att ytterligare 50 miljoner kronor skall tillföras Industri- och nyföretagarfonden för att bl.a. främja kvinnors företagande.

Även riskkapitalbolagen börjar nu engagera sig i olika småföretag. Utvecklingsfonderna kommer att omvandlas till utvecklingsbolag med större tillgång på riskkapital än tidigare. Detsamma gäller också för Norrlandsfonden.

Av stor betydelse är också de skatter och avgifter som sänkts för små- och egenföretagarna. Det rör sig om cirka 14 miljarder kronor. Exempelvis har kvittningsrätten mellan näringsverksamhet och tjänst återinförts. Det har stor betydelse, inte minst för uppfinnare och innovatörer.

Det som kanske är viktigast av allt är att bankerna börjar tillfriskna. Visst finns det svårigheter ännu, men det viktigaste är att relationerna mellan företagare och banker börjar bli normala. Genom den hårdnande konkurrensen inom bankvärlden börjar läget lättna, och räntegapet börjar minska, vilket är nödvändigt.

Härutöver har vi också fått en ny regionalpolitik, som också ger ytterligare förstärkning av resurser till olika projekt.

För att främja tillväxt och förnyelse är det viktigt att stödja innovationer. Det verkar vi vara rörande överens om. Därför är detta betänkande mycket viktigt för arbetet med att återupprätta Sverige som en företagare- och tillväxtnation.

Svenska uppfinnare och innovatörer har under många år levt under knapphetens tecken. Det har gjort att många svenska uppfinningar inte har kunnat kommersialiseras här i landet. I stället har många svenska uppfinningar sålts till andra länder för bearbetning. Detta kommer vi inte att ha råd med i fortsättningen.

Under förra året tog vi från näringsutskottet initiativ till en utredning för att förbättra möjligheterna för uppfinnare och innovatörer. Regeringen tillsatte, som vi tidigare har hört, en särskild utredare, professor Per-Åke Wedin. Han fick i uppdrag att se över insatserna för att främja innovationsverksamheten. Han föreslog bl.a. inrättande av ett innovationscentrum samt utveckling av den s.k. produktrådsverksamheten.

Vi har redan tidigare år behandlat anslagen till NUTEK, vilka avsätts för innovationsverksamheten. I det betänkandet höjdes också anslaget med 5 miljoner kronor för att just utveckla produktrådsverksamheten.

I betänkandet går vi vidare med förslag till en kraftig satsning på ett innovationscentrum. Det är bra. Jag hälsar de nya resurserna med tillfredsställelse.

Vi vet hur svårt det är att ta steget från idé till kommersialisering. Riskerna och kapitalinsatserna överstiger många gånger både uppfinnarnas och småföretagarnas förmåga. Det finns också behov av rådgivning, utbildning och förmedling av kontakter.

Det nya innovationscentrum, som kommer att erhålla drygt 500 miljoner

kronor från Fond 92–94, skall förvaltas av en stiftelse. Det gör att man vid Innovationscentrum kan arbeta på ett flexibelt sätt.

När det gäller bl.a. hur medlen skall fördelas under de tio åren kan man mycket väl ta en större summa i anspråk under det första året. Det är i och för sig ganska naturligt att så sker, med tanke på det ackumulerade behov som föreligger. En utvärdering skall göras om fem år. Då får man se om det finns ytterligare kapitalbehov.

Innovationscentrum skall syssla med innovationsfrämjande åtgärder. Man skall ge finansiering till projekt i tidiga skeden och ge råd och stöd till uppfinnarna. Till dessa åtgärder skall också räknas in annonsering, utställning och uppfinnarpriser.

Regeringen har i budgetpropositionen också uppdragit åt NUTEK att anordna en s.k. innovationsvecka, utdela stipendier och tillhandahålla undervisningsmaterial.

Jag anser självfallet att Innovationscentrum skall stimulera till ytterligare samarbete mellan produktråden och Svenska uppfinnareföreningen. Jag anser också att Svenska uppfinnareföreningen har en stor kompetens som bör tillvaratas i det innovationsfrämjande arbetet.

Även produktrådets verksamhet är ett prioriterat område hos de nya utvecklingsbolagen.

När det gäller beredning av ärenden är det viktigt att påpeka att Innovationscentrum skall främja både mångfald och kompetens. Stiftelsen skall därför utnyttja både privata och offentliga organ för att få den tekniska kompetens som är nödvändig för ett ärendes behandling.

Sekretessfrågan måste lösas på ett godtagbart sätt, när olika organ utnyttjas för beredningsinsatserna.

Genom att Innovationscentrum nu får en så bred verksamhet är också kraven i Ny demokratis motion tillgodosedda.

Jag kan upplysningsvis meddela att 25 miljoner kronor har anslagits inom det regionalpolitiska anslaget för tidig finansiering av teknikprojekt.

Socialdemokraterna säger i sin reservation nej till inrättandet av Innovationscentrum. De säger också nej till de 500 miljonerna från Fond 92–94. Jag tycker att det är synd.

Genom inrättandet av Innovationscentrum och genom tillförsel av medel ger vi ju uppfinnare och innovatörer en bra chans att få hjälp med såväl rådgivning som finansiering. Allt detta kan ske i samarbete med NUTEK, utbildningsbolagen, produktråden och Svenska uppfinnareföreningen.

Herr talman! Nivån på innovationsverksamheten är beroende av såväl enskilda personers förmåga och kompetens som ett klimat som främjar och premierar kunskap, kreativitet och förnyelse.

Genom detta betänkande ger vi ytterligare ett instrument för att skapa ett sådant klimat och för att återupprätta Sverige som en företagar- och industriation.

Om 1980-talet var spekulanternas årtionde, är det nu dags för företagare, entreprenörer, uppfinnare och innovatörer att få goda möjligheter i vårt land. Det skapar både framtidshopp och framtidstro, och det ger resurser till vår framtida välfärd.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

Innovationsstöd

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 104 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill fråga Kjell Ericsson om han inte tycker att det är något besvärande att från kammarens talarstol företräda regeringen i de näringspolitiska frågorna.

Det är ju uppenbart att man håller på att avveckla näringspolitiken. Kjell Ericsson tog själv upp det när han sade att de insatser som han räknade upp i de flesta fall hade gjorts av Arbetsmarknadsdepartementet.

Jag kan ta ett exempel. När det gäller utvecklingsbolagen, som jag tycker att vi var ganska överens om, tog det lång tid innan man kom fram till ett beslut. Nu har det tagit ytterligare ett antal månader. Fortfarande vet ingen hur det skall se ut i utvecklingsbolagen i respektive län. Detta är inte att föra en så här viktig fråga framåt, utan det är i princip att avveckla näringspolitiken.

Det som Kjell Ericsson tar upp ger mig känslan av att de insatser som regeringen har gjort på det näringspolitiska området inte har gjorts med nya pengar. De innovationspengar som man nu för in är till för att täcka upp det som man under tidigare år har tagit bort från NUTEK:s anslag. Detta tog jag också upp i mitt inledningsanförande. Det innebär en kraftig åderlåtning av NUTEK:s resurser och därigenom också en åderlåtning av de personella resurserna.

Anf. 105 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Än en gång säger Mats Lindberg att vi inte har någon näringspolitik. Jag räknade upp ett antal ganska stora åtgärder som har gjorts på riskkapitalsidan när det gäller att sänka skatter och avgifter, inte minst för småföretagen. Är inte 14 miljarder för småföretagare en åtgärd som är viktig för näringspolitiken? Jag vet inte vad Mats Lindberg anser om det, men har han hört någon småföretagare som tycker att det är felaktigt när skatter sänks för dem? Är inte det något som de har krävt och eftersträvat för att få möjlighet att verka i vårt land? Är inte det en bra insats, Mats Lindberg?

Vi har också frågan om förenkling av regelverken och Europafrågorna. När det gäller att främja kvinnors företagande har det gjorts många insatser som aldrig har gjorts tidigare för att också de skall komma i gång och jobba.

Jag tycker att det är riktigt att det görs en komplettering genom regionalpolitiken. Näringspolitiken ligger som en grund i hela landet. Den kompletteras med regionalpolitik. Det är en helt naturlig och bra åtgärd som jag har eftersträvat. Vi hade debatt om detta i måndags. Nu görs det en komplettering som ger möjligheter till tillväxt i hela vårt land.

När det gäller utvecklingsbolagen har jag varit en av de största tillskyndarna av utvecklingsfonderna – att kunna ha kvar och utveckla dem till utvecklingsbolag. Vi har också kvar mer pengar än vad Mats Lindberg hade från början. Man glömmer lätt bort att den gamla regeringen drog in 1 miljard från de dåvarande utvecklingsfonderna. Den har vi fått tillbaka nu. Nu har vi 2,5 miljarder och kan ge lån till företagare, inte minst till småföreta-

gare, i vårt land. Detta sker också. Det pågår nu en omvandling från utvecklingsfonderna till utvecklingsbolagen. Jag har varit i kontakt med dem nästan varje vecka nu. Man tillsätter styrelser i det ena länet efter det andra. Det innebär att man har möjligheter att komma i gång inom en ganska snar framtid. Våldigt många saker har gjorts, Mats Lindberg.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

Innovationsstöd

Anf. 106 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Kjell Ericsson räknar fortfarande upp en rad åtgärder som har vidtagits. Jag kan dela uppfattningen att skatteförändringarna är bra för småföretagarna. Men när det gäller insatserna från näringsutskottet och det som Kjell Ericsson i första hand representerar har inte många saker varit positiva för de svenska småföretagen. Det måste också Kjell Ericsson erkänna.

Jag vill ta upp frågan om Industrifonden, som jag berörde i mitt inledningsanförande. Jag vill fråga Kjell Ericsson om han delar min uppfattning om kompetensen som finns i fonden. Känner Kjell Ericsson samma oro som jag när det gäller att stötta de stora projekten? Det är viktigt att man inte bara ser till småföretagen utan också till de medelstora och stora företagen. De insatser som dessa gör i samband med avknoppningen av innovationer är precis lika viktiga som alla andra. Det är olyckligt att de stora företagen inte får stöd och hjälp med riskfinansieringen i satsningar som är avgörande för den svenska industrin.

Anf. 107 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Det är bra att Mats Lindberg tycker att det är bra med skattesänkningar för småföretag. Vi är överens om den saken. Men när det gäller riskkapitalförsörjningen har det ändå skett en tredubbling av resurserna de senaste åren. Det är åtgärder som man har velat beakta och som företagen tycker är bra. Industri- och nyföretagarfonderna har blivit mycket lyckade. Jag har varit i kontakt med många företag som har fått de här lånen och som tycker att detta är bra.

Jag håller med Mats Lindberg om att det finns bra kompetens inom Industrifonden. Man ger också stöd i fortsättningen. Men det finns också möjligheter att via t.ex. Atle och Bure eller genom de andra riskkapitalbolagen få hjälp att finansiera olika projekt. Möjligheterna finns nu på ett helt annat sätt än tidigare. Man kan också med annan delfinansiering, via utvecklingsfonderna, komma fram till en vettig investering. Jag har själv varit i kontakt med många stora företag som har klarat av att göra investeringar under de här årens lopp, och jag tror att det kommer att gå även i fortsättningen.

När det gäller innovationsverksamheten anser inte Mats Lindberg att 500 miljoner är viktigt. Jag tycker att det är en stor satsning som har gjorts här och som man tar från de gamla löntagarfondsmedlen. Det är pengar som har kommit från näringslivet. Nu återför man dem till näringslivet, till innovationsinsatser. Jag tycker att det här är en bra insats, som ger möjligheter för våra uppfinnare och våra innovatörer att verka bra i framtiden.

Herr talman! Eftersom det här är sista debatten mellan mig och Mats Lindberg det här året och den här mandatperioden vill jag också tacka för de debatter vi har haft under åren.

Anf. 108 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill också understryka att regeringen medvetet, under hela mandatperioden, har tagit pengar från innovationspolitiken. Det har varit en medveten markering. Det första som näringsministern gjorde när han tillträdde var att markera att staten inte skulle syssla med innovationspolitik. Sedan har han, och därmed också riksdagsmajoriteten, successivt fått backa närmare en normal näringspolitik. Men för att rädda ansikten har regeringen inte kunnat driva en så omfattande näringspolitik genom Näringsdepartementet, utan den har bedrivit politiken via Arbetsmarknadsdepartementet i stället.

Kjell Ericsson glömde en viktig sak när han talade om vad som fick saker och ting att rulla, nämligen regeringens misslyckande med att bevara kronans värde och en internationell konjunkturuppgång. Vi har fått en lönesänkning på mellan 20 % och 40 % i förhållande till viktiga konkurrentländer. Då är det klart att hjulen i industrin börjar rulla.

När det gäller innovationscentrumet är det den organisatoriska hemvisten som vi egentligen grälar om. Den har varit omdebatterad i remissvaren och i fackpressen. Jag är – som jag sade i mitt anförande – av den uppfattningen att det är onödigt att skapa ny byråkrati. Det är bättre att tukta den byråkrati som man redan har.

Kjell Ericsson talade om förändringar och förbättringar på riskkapitalsidan. Utvecklingsbolagen har kommit dithän – jag tror att jag citerar Kjell Ericsson rätt nu – att man tillsätter styrelser m.m. Vi hade utvecklingsfonder som fungerade. Vi hade en industrifond och NUTEK som fungerade. Allt detta började ni röra om i och omorganisera. Atle och Bure och de mindre riskkapitalbolagen har inte medfört något positivt ännu. Det är möjligt att de kommer att göra det på sikt. Det vet vi inte. Men när riskkapitalet behövdes som bäst i den djupaste konjunktursvackan höll ni på att strukturera om och skapa stiftelser och dela ut löntagarfondspengar.

Anf. 109 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Rolf L Nilson säger att regeringen medvetet har tagit pengar från olika verksamheter. Det är helt felaktigt.

Besparingar i budgeten över huvud taget har skett i alla led. Med tanke på vårt underskott har det varit nödvändigt att skära ned på vissa verksamheter. Men kom ihåg alla insatser som har gjorts här! Jag talade om 14 miljarder i sänkta skatter och avgifter. Det har mycket större betydelse än de pengar som vi nu pratar om. Dessutom skapas möjligheter att gå vidare med småföretagen. Än en gång kommer riskkapitalförsörjningen in i bilden.

Rolf L Nilson säger att det har varit en misslyckad politik när det gäller kronans depreciering. Men de stora insatserna är gjorda när det gäller att sänka skatter och avgifter och att få en bra konkurrenskraft. Därtill har kronans depreciering gjort att Sveriges näringsliv nu ligger mycket bra till. Man har goda framtidsutsikter. Av småföretagarbarometern framgår att man tror på framtiden och på den politik som har förts och som ger goda möjligheter för framtiden.

När det gäller den stiftelse, Innovationscentrum, som skall bildas kan jag säga att det är fråga om en mycket liten administration. Man skall utnyttja

befintliga resurser på NUTEK, hos utvecklingsbolagen och produktråden samt hos Svenska uppfinnareföreningen. Även i fortsättningen skall alltså redan befintlig administration utnyttjas.

Utvecklingsbolagen kommer i gång. Men de gamla fonderna verkar tills de nya kommer i gång. Det är inte fråga om stora och revolutionerande förändringar. Däremot kommer folk från näringslivet in i styrelserna. Vidare kommer målgruppen att breddas. Man går alltså in på olika områden. Det gäller t.ex. de nya produktråden och det kvinnliga företagandet. De här har goda möjligheter att hjälpa små- och nyföretagandet i Sverige men också, och inte minst, uppfinnarna/innovatörerna.

När det gäller Atle och Bure var jag själv i inledningsskedet ofta kritisk. Men de blir bättre och bättre. Jag har senare sett att också Atle har gått in i lokala investmentbolag på olika ställen och i småföretagen – man börjar alltså verka. Men kom ihåg att det rör sig om ganska mycket pengar, ungefär 12–13 miljarder kronor i statlig riskkapitalförsörjning. Det tar tid innan allt det här börjar fungera, men man är på rätt väg.

Anf. 110 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Vi kan stryka Atle, Bure och riskkapitalbolagen i just den här diskussionen om innovationsstöd, för de är inte intressanta i sammanhanget. De skall i stället komma in på ett senare stadium och då på rent kommersiella villkor – om de över huvud taget skall komma in.

Det intressanta är i stället de insatser som har gjorts via Uppfinnareföreningen och uppfinnarföreningarna och deras rådgivning och det som har gjorts via utvecklingsfonderna och NUTEK. Jag hävdar att Kjell Ericsson har fel om han menar att regeringen har satsat mera på de här områdena än som gjordes tidigare.

I Svenska Dagbladet refereras i dag vad som har plockats bort under den här regeringsperioden. Det är näringsbidrag till uppfinnare, stödet till Uppfinnareföreningen, NUTEK:s allmänna budget för ny teknik och småföretags utveckling som har fått minskade anslag. Först nu när den värsta perioden, förhoppningsvis, är slut kommer ni till skott. Det är klart att jag tycker att det är bra. Det är ju bättre än ingenting. Men det hade varit bra om vi hade gjort en långsiktig och genomtänkt satsning under den djupaste konjunktursvackan i stället för att trixa med organisationsformer och göra omorganisationer för sakens egen skull.

Anf. 111 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Innovationsstödet behöver ökas, och det är vad man nu håller på med. Genom de 500 miljoner kronorna till det nya innovationscentrumet får man kraftigt ökade resurser för att kunna göra det här. Det handlar om att kunna hjälpa till med rådgivning och med finansiering i tidigare skeden. Där kommer också, som jag tidigare sade, regionalpolitiken in i bilden med ytterligare miljoner till teknikprojekt i tidigare skeden.

NUTEK skall vara kvar och hjälpa till med det här. Man har resurser och kompetens. Det har också Svenska uppfinnareföreningen och utvecklingsbolagen. De skall också i fortsättningen verka här. I samråd med innova-

tionscentrumet ser man också till att möjlighet finns att få ut pengarna och att hjälpa uppfinnare runt omkring i vårt land.

Herr talman! Det har satsats stora resurser på forskning och utveckling – pengarna har tagits från löntagarfondsmedlen – under de här åren. Av nästa debatt, som gäller utbildning och forskning, kommer att framgå att stora summor är anslagna på det här området. Mycket pengar kommer att gå till den industrirelaterade forskningen via olika stiftelser. Det gör att näringslivet och staten tillsammans kan göra olika forskningsinsatser som ger utveckling i framtiden.

Mycket stora resurser har alltså satsats från den här regeringens sida. Här räknas upp några saker som har tagits bort. Men räkna också upp allt som har tillförts! Det är mycket mer än vad som har tagits bort. Sammantaget har det svenska näringslivet, de svenska uppfinnarna och innovatörerna samt de svenska småföretagarna mycket goda chanser att gå en ljus framtid till mötes.

Med detta, herr talman, vill jag också tacka mina utskottskamrater för den här mandatperioden. Jag vill också tillönska alla en riktigt trevlig sommar.

Anf. 112 JAN BACKMAN (m):

Herr talman! Först vill jag säga att jag delar de synpunkter som Rolf L Nilson framförde, dvs. att svenskt näringsliv har glädje av ett fritt flöde av idéer över gränserna och att allt som skall uppfinnas inte behöver uppfinnas i Sverige. De ändringar i patentlagstiftningen som träder i kraft vid halvårsskiftet tror jag är en viktig förutsättning för att stimulera idéflödet.

Betänkandet om innovationsstöd innehåller ett antal hänvisningar till Halmstad. Det finns många och goda skäl för detta. Låt mig säga att det jag har sett av den verksamhet som Högskolan i Halmstad bedriver inom innovations- och entreprenörskapsområdet är värt många lovord. Man lever som man lär, och man använder sina resurser på ett mycket innovativt sätt. De företag som har etablerat sig kring högskolan verkar ha goda utvecklingsmöjligheter.

En del av verksamheten vid högskolan som varken motionärerna eller betänkandet kommenterar men som är mycket viktig för svenska innovatörer och uppfinnare är den forskning som bedrivs vid högskolans Ekonomisentrum och som handlar om det som på svenska kallas företagsänglar, en översättning av det amerikanska uttrycket "company angels". Härmed avses privatpersoner som tillför små onoterade företag kapital.

Eftersom vi aldrig kommer att kunna och inte heller vill stödja all innovationsverksamhet med statliga skattepengar är den finansieringen från privata investerarens sida av mycket stor betydelse. I USA svarar företagsänglarna för totalt 25–50 miljarder US-dollar, vilket är dubbelt så mycket som det belopp som gäller för den formella riskkapitalmarknaden.

Halmstadsforskarnas studier visar att den här finansieringskällan också finns i Sverige. De svenska företagsänglarna investerar inte sällan i unga svenska företag. Många har lång och framgångsrik "entreprenöriell" erfarenhet. De har ofta företagsledar- och branschkompetens och ett rikt kontaktnät. De kan dela med sig av sitt digra kunnande och förmedla värdefulla kontakter. De skall också ses som tålmodiga och långsiktiga investerare.

Ett exempel på något liknande som har uppmärksammats under den senaste tiden är Innovationsmarknaden (IM), som är en nybildad sammanslutning med bl.a. Gad Rausing och Curt Nicolin i styrelsen. Syftet med den organisationen är att knyta ihop en långsiktig utveckling av företagande och innovationer med placerarnas kanske något mer kortsiktiga och spekulativa intressen. Just tillkomsten av marknadsplatser, där investerare och innovatörer kan mötas, är en utveckling som kan leda fram till ett effektivare flöde av riskvilligt kapital från privata källor till utvecklingsbara uppfinningar och projekt.

Vad forskarna i Halmstad har pekat på är de skillnader som fortfarande finns bl.a. i skattelagstiftningen mellan de regler som gäller för dem som investerar i börsnoterade företag och de regler som gäller för dem som väljer att investera sina pengar i onoterade företag.

Det måste vara en angelägen uppgift för den fortsatta reformeringen av företagsbeskattningen att se till att sådana olikheter upphävs, så att det inte är omotiverade skillnader i beskattning som styr det investeringsvilliga kapitalet bort från nyföretagande, innovatörer, uppfinnare och entreprenörer. I det sammanhanget borde de forskningsresultat som kommit fram i Halmstad kunna vara vägledande och därigenom bli av stor positiv betydelse för svenska innovatörer och uppfinnare.

Apropå vad Mats Lindberg tidigare sade kan jag inte låta bli att konstatera att Dagens Industri den 30 maj har en rubrik som säger: Bildt betalade mest statsstöd inom EFTA. På framsidan står det: Svenskt stöd ökade mest – Bildts industribidrag i tätan inom EFTA. Visserligen pekar man även här på de arbetsmarknadspolitiska insatserna, men man säger också att FoU har ökat med 16 % till 679 miljoner kronor, och småföretagarstödet har ökat med 82 % till 307 miljoner kronor; det gäller 1992 års siffror jämfört med 1991. Jag tror att det beror på hur man vill se det om man anser att den nuvarande regeringens näringspolitik är stor eller liten, ökande eller minskande, värdefull eller inte värdefull.

Herr talman! Jag yrkar bifall till näringsutskottets betänkande.

Anf. 113 BENGTT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Jag vänder mig direkt till utskottets ordförande Rolf Dahlberg med en fråga. Anser Rolf Dahlberg att bankernas kreditgivning till uppfinnare och innovationsverksamhet fungerar i dag? Är det bakgrunden till att de borgerliga i utskottet inte ens vill utreda formerna för och behovet av den av oss föreslagna garantifonden?

Jag har en fråga även till Kjell Ericsson: Känner sig Kjell Ericsson helt nöjd med beslutet om innovationscentrum? Anser inte Kjell Ericsson att regeringen borde ha presenterat en helhetssyn på situationen för uppfinnare och innovatörer, som en naturlig uppföljning av den utomordentliga utredningen Innovationer för Sverige?

Anf. 114 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Bengt Dalström ställde en fråga angående bankerna. För ungefär en vecka sedan hade vi tillfälle att diskutera de frågorna. Efter den kris bankerna befann sig i åren 1991 och 1992 drog de uppenbarligen åt oer-

hört hårt när det gällde utlåningsverksamheten. Det hade vi väl alla förståelse för efter de smällar de fick när det gällde säkerheter framför allt på fastighetssidan. Det fanns behov av att skärpa kreditregler och övervakning av givna krediter.

Man kan nog konstatera att bankerna i dag är tillbaka i ett någorlunda normalt utlåningsläge. Det finns fortfarande mycket pengar kvar i bankerna att låna ut till framför allt småföretag och nystartade företag. Vi har kunnat notera en klar förbättring under slutet av 1993 och de första månaderna 1994.

När det gäller den fond som Bengt Dalström har agerat för både motionsvägen och här i kammaren vill jag påpeka att den miljard man ville använda använde nydemokraterna på andra håll. De har inga pengar kvar till den här fonden. I det läget måste vi i utskottet avvisa tanken på fonden, vilket Bengt Dalström mycket väl förstår.

Anf. 115 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Det var ett väntat svar. Min fråga var litet rakare. Jag kan dock köpa resonemanget att vi har missat att bevaka möjligheten att få fram de två miljarderna via projektet Utbildning och forskning. Men vad jag efterlyste var förståelse för att åtminstone utreda hur man skulle kunna lösa det behov som uppenbarligen finns för innovatörer och uppfinnare. Vad vi egentligen talar om är en form av statlig lånegaranti som, efter vad jag kan förstå, borde kunna fungera bra. Vi har kallat det garantifond. Jag var besviken över att man inte kunde få utskottets stöd för att utreda kreditbehovet hos småföretagare, innovatörer och uppfinnare.

Jag vill gärna repetera vad företagarnas egen representant i organisationen sade: Vi får dagligen telefonsamtal från personer som fått klartecken från utvecklingsfonden eller Industri- och nyföretagarfonder, medan bankerna vägrar att ställa upp med de lån som behövs. Det är barockt. Samhället ställer upp med offentliga medel, men bankerna tar inte sitt ansvar. Det är ett yttrande från verkligheten. Jag kan inte göra mer än påvisa detta.

Anf. 116 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Bengt Dalström frågade om jag är helt nöjd med innovationscentret. Även om det finns mycket resurser skulle man självfallet önska ändå mer. Men med tanke på dagens ekonomiska läge är det en bra avvägning av tillförsel av resurser och åtgärder. Nu får man finansiering av olika projekt i tidigare skeden. Man får rådgivning och utåtriktad verksamhet. Jag tycker att det är en bra avvägning.

Det har gjorts många insatser som jag räknade upp tidigare. Helhetssynen gör att man i tidiga skeden får en god möjlighet att kommersialisera olika verksamheter.

När det gäller den fond som diskuterats vill jag säga att vi har startat så många nya verksamheter att jag inte tror att det vore gångbart att starta ytterligare verksamheter. Man bör se på vad som gjorts och hur det kommer att fungera. För närvarande måste vi se till att det som satts i gång fungerar bra.

Överläggningen var härmed avslutad.

FöU10 JAS-projektet

1. utskottet

2. res. (s)

3. men. (v)

Förberedande votering:

119 för res.

20 för men.

167 avstod

43 frånvarande

Kammaren biträdde res.

Huvudvotering:

169 för utskottet

129 för res.

7 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 26 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -

För res.: 117 s, 10 v, 2 -

Avstod: 6 s, 1 fp

Frånvarande: 15 s, 7 m, 6 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

SoU28 Psykiskt stördas villkor

Mom. 4 (uppföljning av LSS)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

294 för utskottet

12 för men.

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 123 s, 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -

För men.: 10 v, 2 -

Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 9 (nationell översyn av den psykiatriska vården m.m.)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

294 för utskottet

12 för men.

1 avstod

42 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 123 s, 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -

För men.: 10 v, 2 -

Avstod: 1 s

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SoU27 Handikappombudsman

Mom. 2 (processförande roll)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

294 för utskottet

12 för men.

1 avstod

42 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 123 s, 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -

För men.: 10 v, 2 -

Avstod: 1 s

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 11 (avgifter inom handikappomsorgen)

1. utskottet

2. res. 2 (s)

Votering:

172 för utskottet

135 för res. 2

42 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -

För res. 2: 123 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 14 (boendet för utvecklingsstörda och psykiskt funktionshindrade)

1. utskottet

2. res. 3 (s)

Votering:

172 för utskottet

134 för res. 3

43 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 2 -

För res. 3: 123 s, 10 v, 1 -
Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

Mom. 17 (resemöjligheter för funktionshindrade personer)

1. utskottet

2. res. 4 (s)

Votering:

171 för utskottet

136 för res. 4

42 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -

För res. 4: 124 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU25 Innovationsstöd

Mom. 1 (riktlinjer för innovationsstöd)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

Votering:

171 för utskottet

136 för res. 1

42 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -

För res. 1: 124 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 2 (garantifond)

1. utskottet

2. res. 3 (nyd)

Votering:

290 för utskottet

17 för res. 3

42 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 124 s, 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 10 v, 3 -

För res. 3: 17 nyd

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 3 (teknikupphandling)

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:
295 för utskottet
12 för men.
42 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 124 s, 73 m, 28 fp, 27 c, 25 kds, 17 nyd, 1 -
För men.: 10 v, 2 -
Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 fp, 4 c, 1 kds, 6 nyd, 4 v, 1 -

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde fick avgöras vid morgondagens arbetsplenium.

15 § Utbildning och forskning

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1993/94:UbU12 Utbildning och forskning (prop. 1993/94:177).

Anf. 117 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Jag skall i detta anförande i huvudsak uppehålla mig vid ett par principiella frågor kring forsknings- och utbildningspolitiken. Berit Löfstedt kommer senare att beröra de mindre och medelstora högskolorna och resurstilldelningssystemet. Kristina Persson tar upp kompetensutvecklingsfrågorna, och Eva Johansson, slutligen, kommenterar de socialdemokratiska reservationerna med anknytning till vissa förhållanden i Stockholmsområdet.

Fru talman! Läget inom den svenska utbildnings- och forskningspolitiken är inte helt kristallklart för närvarande. Skalar man bort den moderata frihetsretoriken kvarstår förvisso en kärna av konstruktivt reformarbete som i mycket hög grad är en uppföljning av propositioner och utredningsförslag, i huvudsak framlagda av den socialdemokratiska regeringen under åren 1987–1991.

Det handlar om linjesystemets avskaffande och en målmedveten decentralisering av beslutsprocessen till regional och lokal nivå. Att en sådan avreglering emellertid inte är problemfri visar bl.a. det märkliga system för antagning till universitet och högskolor som i praktiken innebär att valfriheten för dem som söker till högskolestudier satts ur spel.

Lägg därtill att de av de borgerliga partierna i alla år bespottade löntagarfonderna, som ju utgjort en del av Allmänna pensionsfonden, nu hyllas som en modern variant av galten Särimmer och tycks vara en ousinlig källa att ösa ur för diverse forskningsändamål.

Så t.ex. trollades ett nytt miljöuniversitet i Lund fram under minst sagt

märkliga former utan att ens det befintliga universitetets ledning informerats i förväg. 43-procentiga anslagsöverskridanden, bl.a. beroende på vidlyftiga, icke konkurrensutsatta uppdrag till moderaterna närstående konsultföretag, är en annan innovation av det moderata utbildningsdepartementet.

Urholkad rättssäkerhet och överpolitiserings av utbildningspolitiken – det eftermälet bör nu ristas in på det monument över epoken Per Unckel som det är hög tid att resa.

Försöket att avveckla det s.k. kårobligatoriet är ett slående exempel på hur ideologisk renlärighet bedrar förnuftet. Det senaste beskedet är att obligatoriet både skall tas bort och finnas kvar. Medlemskapet i kår och nation blir inte obligatoriskt, men samtliga studenter blir ändå skyldiga att betala avgift för utbildningsbevakning och studiesocial verksamhet. Denna piruett är ju smått fantastisk mot bakgrund av moderaternas benhårda motstånd mot sådana obligatoriska studentavgifter.

Konkurrens till varje pris och ökad lönespridning för att höja intresset för högre utbildning har varit några av de teser som moderaterna har drivit hårdast och som framskyttar också i det tyvärr delvis hårt partipolitiserade dokumentet Agenda 2000.

Reaktionerna har inte uteblivit, och de kommer ibland från de kanske mest oväntade håll. Så här ser t.ex. rektorn vid Uppsala universitet, Stig Strömholm, på saken i sin nyutkomna bok *Den svenska högskolan*: "Vi måste definiera konkurrensmedlen för högskolan och det skall ske på intellektuella grunder och inte som i näringslivet. Risken är att skolorna börjar konkurrera med produktivitet och lönsamhet som mål, liksom näringslivet. Det främjar knappast kvaliteten på utbildningen." Från de mest oväntade håll får man som sagt höra sanningen.

En annan av Per Unckels favoritteser är att löneskillnaderna måste öka för att locka fler ungdomar till högre studier. När den stora utredningen "Ursprung och utbildning" rörande social snedrekrytering till högre studier presenterades, hävdade utbildningsministern i ett pressmeddelande att denna snedrekrytering berodde på misslyckad socialdemokratisk politik och på för små lönedifferenser.

Utredningens slutsats är den rakt motsatta: "Ofta antas att om högre utbildning görs mer lönsam genom att löneskillnaderna ökar mellan låg- och högutbildade skulle snedrekryteringen minska. Våra resultat talar för att så inte skulle bli fallet – ungdomar från högre socialgrupper väljer oftare än andra utbildningar där avkastningen är hög. På längre sikt kan faktiskt effekten av ökade löneskillnader bli ökad snedrekrytering. Ökade ekonomiska klyftor mellan samhällsklasserna tenderar nämligen att leda till ett starkare samband mellan ursprung och utbildning."

I den i dagarna utkomna boken *Sorteringen i skolan* konstateras bl.a. att universitetsutbildning lönar sig bättre i början av 90-talet än vad den gjorde tidigare. Vad göras skall tycks sålunda redan vara gjort.

Av dessa exempel framgår med all önskvärd tydlighet att det i hög grad är ideologi och inte sakligt grundade kvalitetsaspekter som väglett det moderatstyrda utbildningsdepartementets reformer vad gäller den högre utbildningen. Att Centern och Folkpartiet nästan helt okritiskt följt med i svängarna är i viss mån förvånansvärt. Att kds gjort det är mindre förvånande.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Tillbaka till galten Särimner, dvs. löntagarfonderna! Deras avveckling är raka motsatsen till det tal om avpolitisering som delvis präglar formuleringarna i Agenda 2000. För det första är pensionsfondernas urholkning ett klart och otvetydigt brott mot den krisuppgörelse som träffades mellan regeringen och Socialdemokraterna den 20 september 1992. För det andra handlar det om ett flagrant ingrepp i ett pensionssystem som i stället för en åderlåtning på sammanlagt 30 miljarder kronor är i behov av konsolidering och resursförstärkning.

Som ett alternativ till att behålla resterande 8 miljarder från Fond 92-94 i pensionssystemet hade vi socialdemokrater kunnat tänka oss en överföring till Statsverket för att förstärka statens finanser. Det hade tydligen i ett ögonblick av klarsyn också riksdagens turbulenta parti, men man nådde uppenbarligen inte ända fram.

Vi avvisar regeringens förslag att bilda ytterligare sju stiftelser. Angelägen forskningsverksamhet skall finansieras över statsbudgeten, och stiftelseformen är ur konstitutionell synpunkt synnerligen olämplig. Det är bevisat.

Vårt alternativ i den händelse riksdagen inte bifaller vårt förstahandsyrkande, som är avslag, är att kvarvarande medel från Fond 92-94 skall fördelas på dels en kompetensutvecklingsfond, dels en forskningsfond. Ambitionen är att kraftsamla och låta dessa fondmedel möjliggöra en extraordinär satsning på investering i kunskap. Genom att fonderna drivs enligt regler som normalt gäller för statlig verksamhet garanteras också insyn, rättssäkerhet och kontroll.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1, 2, 10, 11, 12, 13, 14 och 15.

Anf. 118 STEFAN KIHLEBERG (nyd):

Fru talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 12 sätter punkt för löntagarfondsepoken – äntligen, skulle jag vilja tillägga. Men som Bengt Silfverstrand mycket riktigt konstaterade har detta gissel faktiskt blivit till något positivt.

Regeringens proposition 177, Utbildning och forskning, var glädjande läsning när den kom. Vi konstaterade ganska snabbt att den på många punkter tillmötesgår flera tidigare önskemål från Ny demokrati. Jag skall inte gå in på allt, men vad vi särskilt noterade och gladdes åt är t.ex. de satsningar på näringslivsrelaterad forskning som kommer fram och de satsningar som görs inom informationsteknologin. Den har helt plötsligt blivit en dagsaktuell fråga i många dimensioner.

Det gäller även satsningarna på ett nytt universitet med fokus mot öster, detta unika väderstreck som vi länge har propagerat för att man skall kika på, och de tankar som finns om att vi skall bli något slags balans till ett framtida starkt S:t Petersburg.

Vi noterar också med glädje beskedet om det nya internationella miljöuniversitetet i Lund. Till skillnad mot Bengt Silfverstrand tyckte vi att sättet det kom till på faktiskt var litet välkommet. Ett tag var vi oroliga att man på Lunds universitet skulle bli så förorättade att man skulle försöka torpedera den här satsningen. Men tack och lov har Lunds universitet en rektor som

är mer kunnig och framsynt än prestigefylld. Boel Flodgren insåg snabbt att detta var en riktig satsning.

Det är viktigt att våga gå nya vägar och ta till vara den entreprenöranda som finns. Därför skulle jag gärna vilja gratulera professor Karl Lidgren till en välförtjänt framgång. Jag är fullständigt övertygad om att detta miljöuniversitet kommer att bli en succé. Jag skulle kort vilja visa på vad en enda person faktiskt kan betyda.

Grythytte akademi hade inte heller funnits om inte en enda person hade varit drivfjäder, nämligen Carl-Jan Granqvist. Sedan är det många andra som har hjälpt till också, inklusive denna kammare, men utan dessa personer hade det inte blivit så mycket.

Vi gläds också åt de kvalitetsinriktade kulturprojekten. Vi ser dem som en nödvändig och mycket önskvärd balans så att det inte bara blir naturvetenskapliga satsningar.

Vi välkomnar likaledes att man tydliggör rollen mellan universiteten och de mindre och medelstora högskolorna och att man äntligen ger dem forskningsmöjligheter. Vi har på intet sätt sett de farhågor som en del har fört fram om att det skulle bli ett A- och B-lag.

Vi välkomnar också den särskilda utredaren som skall utarbeta en mer detaljerad struktur och organisation för en kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning.

Fru talman! Jag vill också uttrycka en förhoppning om att vi slipper ett kommunalt inbördeskrig i södra Storstockholm med anledning av den nya universitetsstrukturen. Vi hoppas att den nyss tillsatta organisationskommittén fokuserar helt på universitets- och högskolebehov, utbildningskvalitet och studenternas och lärarnas prioriteringar och inte på olika kommun- och landstingspolitikernas mer eller mindre egoistiska ambitioner.

Fru talman! Sammanfattningsvis är vi nöjda med propositionen och betänkandet. Det syns också på våra mycket få reservationer. En av dem, reservation 4, speglar inte någon ideologisk skillnad. Vi vill befria universiteten och högskolorna mera och snabbare. Men å andra sidan tycks problemet i dag mer vara outnyttjad och oupptäckt frihet inom den akademiska världen. Man är fortfarande i väldigt stor utsträckning fast i gamla hjulspår och planstyrt tänkande.

Om nu Bengt Silfverstrand citerade professor Strömholm rätt tycks han inte ha förstått att man inte finns till särskilt länge i ett näringsliv där man bara fokuserar på produktivitet. Det är satsningen på produktivitet och kvalitet som banar väg för framgången. Det gäller naturligtvis även i akademisk utbildning.

Fru talman! Jag skulle bildligt talat vilja dra parallellen till en s.k. loppcircus. Jag vill inte på något vis hävda att det finns loppor i den akademiska världen. Men, som säkert en del känner till, när man tämjer loppor lägger man dem i en burk med ett glaslock. Lopporna lär sig ganska snart att inte hoppa högre än precis upp till denna glasskiva. Sedan tar man bort glasskivan, men lopporna fortsätter att hoppa precis upp till den. De har inte upptäckt att glastaket är borta. Det är litet grand så jag uppfattar den akademiska världen. Den har inte upptäckt möjligheterna ännu. Restriktionerna

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

är förhållandevis få i dag. Vi i Ny demokrati vill riva väggarna också. Vi hoppas att det kommer. Agenda 2000 ger gott hopp därvidlag.

Fru talman! Det här är sannolikt den sista debatten i det här sammanhanget. Jag trodde att utbildningsministern skulle vara närvarande, men det är han inte. Förhoppningsvis läser han protokollet, och därför skulle jag vilja framföra ett varmt tack till utbildningsminister Per Unkel för hans ihärdiga och framgångsrika befrielsearbete samt för kvalitetssatsningarna på svensk utbildning och forskning under de här tre åren. Jag hoppas innerligt att han får fortsätta även i höst.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till utskottets hemställan utom under mom. 4 och 34. Där yrkar jag i stället bifall till våra reservationer nr 4 och 21.

Anf. 119 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Stefan Kihlberg sade att de vill riva väggarna. Hans parti är på god väg att riva både väggar och tak i det här huset.

Han har gjort många andra märkliga uttalanden på senare tid. I två debatter har Stefan Kihlbergs huvudbudskap varit att vi skall spara, gmeta och hålla igen. Ny demokrati har lagt fram förslag om nedskärningar på samtliga departement och lyckades – det var naturligtvis en kraftanstängning – gå med på en besparing på 20 miljoner kronor på ett överskridande som departementet hade gjort.

När de sedan kom till den stora möjligheten att kunna spara 8 miljarder till statskassan var intresset inte lika stort. Nu får vi höra att anpassningsrörelsen är total. De har alltså anslutit sig till en utbildningspolitik som de i andra sammanhang har varit ganska kritisk mot. Jag tycker att det egentligen säger allt om Ny demokrati, och ytterligare kommentarer till det här anförandet är ganska överflödiga.

Anf. 120 STEFAN KIHMBERG (nyd) replik:

Fru talman! Vi har dess värre inte lyckats riva så många väggar och tak i det politiska systemet som vi skulle vilja. Däremot skall jag villigt erkänna att vi ibland har lyckats åstadkomma saker som inte jag heller är särskilt stolt över. Men i dessa mörka stunder tröstar jag mig med att syftet är gott.

Visst vill vi spara och gmeta, men samtidigt vill jag understryka att om man sparar och gnetar på investeringarna är risken att man inte har den framtid som man vill satsa på. Att spara på den typen av investeringar som dessa satsningar innebär är kanske inte det allra klokaste.

Vi har i stället pekat på ett antal andra områden, inte minst i vår motion med anledning av kompletteringspropositionen. Det finns ett antal områden där vi inte skär av våra band med framtiden utan i stället skär i en våldsam överkonsumtion. Det kan gälla socialförsäkringssystemen, flyktingpolitiken eller organisationsbidragen. Det finns många ställen där det finns mycket pengar att hämta, och där man inte riskerar att slå undan fötterna på sig själv.

Anf. 121 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Det är oerhört viktigt att inte skära av banden med framtiden. Det är oerhört viktigt att satsa. Som framgick av min inledning har jag sagt

att när det gäller inriktningen och de olika områdena har vi samma synpunkter och samma uppfattningar. Det gäller t.ex. kompetensutveckling som kommer att utvecklas senare av andra socialdemokratiska talare.

För övrigt framgår det ju av Agenda 2000 att Sverige faktiskt satsar väldigt mycket på forskning och utveckling. Det är inte detta det handlar om. Det är den överpolitiserade ideologiska delen och den rättsosäkerhet som sakta men säkert har smugit sig in i systemet som gör att vi har anledning att reagera.

Detta har bl.a. tagit sig uttryck i att man tar pengar från ett pensionssystem som man i andra sammanhang kritiserar för att det har för litet resurser och behöver reformeras. Det är definitivt inte med pensionspengar som vi skall reformera eller fortsätta utbyggnaden av forskning och utveckling. När vi socialdemokrater får tillfälle kommer vi att se till att det går över statsbudgeten. Det är ett hederligt och rakt sätt att bedriva forskningspolitik på, likasom att bedriva politik på andra områden.

Anf. 122 BJÖRN SAMUELSON (v):

Fru talman! Ny demokrati vill riva väggarna. De flesta har väl upplevt de tre gångna åren som om Ny demokrati först och främst tar bort golvet.

I två omgångar har Nydemokraterna mörkat i den politiska debatten om forskningsmedel och löntagarfondspengarna, men efter bara tio dagar har de snällt krupit in under det borgerliga paraplyt. Det är litet tråkigt, därför att Ny demokrati hade kunnat medverka till att t.ex. de medelstora högskolorna hade fått bättre resurser, att Högskolan i Luleå hade fått en fastare grund att stå på.

Ny demokrati hade kunnat gå in och delvis axla Centerns roll i de här sammanhangen, eftersom Centerpartiet inte längre för de små och medelstora högskolornas talan på samma sätt som tidigare.

Det är fel att sälja ut löntagarfonderna. Det är nödvändigt med ett offentligt sparande för framtida utgifter. Pengarna kan naturligtvis användas för framtidsytande investeringar och reformer. Det är tveksamt om det i det här fallet är klokt att göra de satsningar på olika stiftelser som nu föreslås. I det fall det inte hade blivit majoritet för detta, hade vi från Vänsterpartiets sida kunnat tänka oss att diskutera en alternativ användning av fondmedlen. I första hand är det löntagarnas pengar, och i andra hand är det pensionärernas.

Den högre utbildningen i Sverige är demokratiskt styrd. Det är en unik och mycket god tradition. Universitet och högskolor har ändå till stor del kunnat själva bestämma hur forskningen och utbildningen skall bedrivas. Jag vill utveckla de här båda traditionerna och inte skapa sidoorganisationer eller institutioner som på något sätt kan komma att beskära den möjligheten.

Forskningspengar brukar fördelas över budget vart tredje år, och riksdagen kan då regelbundet pröva satsningarna och avväga om de gjorts rätt eller fel. Vi som är folkvalda får avgöra de stora dragen i fråga om forskningens inriktning. Men nu vill regeringen ge fondmedlen till mer eller mindre privatiserade stiftelser, och de är inte demokratiska. Riksdagen förlorar både ansvar och inflytande över pengarna, som riksdagen tidigare har bestämt hur de skulle samlas ihop.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Det här innebär ju att man i den politiska debatten sätter dem som inte är direkt involverade i detta på undantag. Det finns ett demokratiskt underskott totalt sett i den här beslutsprocessen.

Dessutom ställer vi oss kritiska till inläsningen som stiftelsernas verksamhet får i och med det här beslutet. Det är klart att de skall ha en inriktning mot både näringsliv och företagsamhet men också mot den offentliga sektorn. I och med att detta inte kan komma att prövas av riksdagen – framöver kan kanske inte ens statsråd ställas till svars för stiftelsernas verksamhet och deras antagna inriktningar – är det ännu tydligare att det blir ett demokratiskt underskott i den här frågan.

För mig är kunskap något som växer och sprids i en öppen debatt. Också här kringskärs möjligheterna i och med stiftelseformen. Kunskap vinner på att ifrågasättas, inte anpassas. Kritiskt tänkande är en förutsättning för ett dynamiskt universitet och för att demokratin skall ha någon innebörd. Det beslut som tas nu kan underlätta att den debatten undviks, genom att man stänger in kunskapen, äskandena, inom de här stiftelserna.

Jag är rädd för att den borgerliga politiken i värsta fall kan leda till ett inställsamt ja-sägeri i stället för självständigt tänkande. Vi har sett sådana exempel, med påsar över huvudena, i arbetslivet i vår. Jag vill inte se sådant inom den högre utbildningen och forskningen.

För oss i Vänsterpartiet är det lika viktigt med hög kompetens i den offentliga sektorn som inom det privata näringslivet. Vi tycker också att det är nödvändigt att forskningen finns spridd över hela landet, eftersom människor har olika erfarenheter, bl.a. beroende på var de bor.

Därför återupprepar vi vårt krav om att de små och medelstora högskolorna måste få fasta forskningsresurser. En del vill vi använda för långsiktigt samarbete med näringslivet, men det är också viktigt att det finns ett samarbete mellan högskolan och den offentliga sektorn. Annars blir forskningen snedvriden vid de små och medelstora högskolorna. Forskning måste handla om verkligheten, och den finns inom både privat och offentlig sektor.

Jag tror att det är viktigt att understryka det i den här debatten, eftersom propositionen andas en tanke om att de små och medelstora högskolorna, de s.k. regionala högskolorna, skulle ha en profilering mot det lokala näringslivet. Det tror jag skulle vara mycket olyckligt, fru talman, mot bakgrund av att Sverige är ett litet land och vi därför måste bedriva en nationellt övergripande högskolepolitik och forskningspolitik.

Visst behöver forskningen mer pengar, men jag tror och vi tror i Vänsterpartiet att flaskhalsproblemen ligger inom vuxenutbildningen, grundskolan och gymnasieskolan. Därför föreslår vi i vårt alternativresonemang att en del av fondpengarna skall användas till ett kvalitetsprogram för grundskolan och gymnasieskolan och för kompetenshöjande åtgärder, bl.a. med hjälp av vuxenutbildningen, i akt och mening att se till att vi har en god försörjning av studenter till högskolan framöver. Det är lätt att konstatera att det här är en mycket viktig och angelägen åtgärd.

Så har vi då frågan om Stockholmsuniversitetet. Kort skulle jag kunna säga att jag tycker att den har behandlats på ett väldigt slarvigt sätt från regeringens sida. Regeringen lägger förslag om ett nytt universitet på Kvarnhol-

men. Utredningsmaterial om detta fick vi se efter det att propositionen hade lagts fram – dåligt underbyggt alltså!

Man vill flytta också de konstnärliga högskolorna in till ett gemensamt campus, men snabbt reste sig bl.a. Teaterhögskolan. I flera skrivelser har den sagt att den inte vill flytta från sina lokaler. Såväl konstnärliga som praktiska orsaker har nämnts för att få vara kvar där den är. Teaterhögskolan är i dag placerad mitt i Stockholms stad. Den har daglig kontakt med vardagslivet i vår huvudstad. Det är tveksamt om den skulle kunna ha samma kontakt, om den skulle flyttas ut t.ex. till Kvarnholmen.

Det här centralistiska strider också mot decentraliseringstanken och tanken om att högskolorna själva skall få bestämma mer över sina egna angelägenheter. Detta dompterande tror inte jag är bra för utvecklingen av ett akademiskt tänkande. Därför har vi avvisat de propåerna.

Efter höstens val, fru talman, då jag hoppas att vi har en annan majoritet här i kammaren, måste vissa viktiga åtgärder vidtas inom högskolepolitikens område. Först och främst måste naturligtvis den volymmässiga utbyggnaden fortsätta. Det har varit en bra utbyggnad under de senaste tre åren. Vi har stött den, men vi är inte riktigt nöjda.

Samtidigt tror jag att vi måste höja kvalitetskraven och nu börja med en riktig avgymnasifiering av högskolan. Det har inte skett under de här tre åren.

Vi måste se över det konstlade inympade konkurrenssystemet, som Strömholm och Silfverstrand kritiserar. Det skapar enligt Vänsterpartiets mening och min mening inlåsningseffekter, som i sin tur kan leda till kvalitetsbrister, som kan leda till att högskolorna blir produktivetsinriktade med mängden som vägledning, och det är inte bra.

Det är särskilt olyckligt, om vi behöver en expansion i fråga om antalet utbildningsplatser inom grundutbildningen på högskolan och få fler över till doktorandtjänster. Därför är det viktigt, som jag sagt tidigare, att man motverkar en utveckling där vi kan få A- och B-högskolor, om vi skall kunna garantera kvaliteten och nå de målen.

Vi måste få forskningsresurser till fler högskolor. I det sammanhanget är det märkligt att utskottet avstyrker Vänsterpartiets och många andra partiföreträdares motion om forskning kring riskhantering i Karlstad. I betänkandet hänvisas till att den frågan, enligt vad man har erfarit, har överförts till någon av stiftelserna. Jag skulle bra gärna vilja veta vilken och i vilket sammanhang. Jag har ställt frågan till personalen vid Riskcentrum, och den ställer sig bara frågande till denna formulering i betänkandet. Den måste vara tagen ur luften.

Fru talman! Jag minns inte om jag har yrkat bifall till min meningsyttring. Det gör jag naturligtvis totalt, men jag nöjer mig med att här nämna mom. 1, 2, 3, 4, 8, 16, 30 och 41.
(forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 18.01 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

15 § (forts.) Utbildning och forskning (forts. UbU12)

Anf. 123 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag vill inledningsvis yrka bifall till hemställan i dess helhet i det utskottsbetänkande som vi nu skall behandla.

Vi skall i dag ta ställning till förslag som innebär att samtliga kvarvarande tillgångar för de avvecklade löntagarfonderna som förvaltas i fond 92/94 på drygt 8 miljarder kronor skall bli utskiftade senast vid utgången av 1994.

Det förslag som regeringen har lagt fram i propositionen om utbildning och forskning innebär att sju stiftelser inrättas. Fem av dessa skall främja forskning och utbildning. Vi i utskottet tycker att det är ett utmärkt förslag, dels därför att löntagarfonderna slutligen avskaffas, dels därför att forskarsamhället i Sverige får ett sedan länge varmt önskat tillskott. Och det är ett rejält tillskott. Eftersom bruttosumman är omkring 18 miljarder kronor inklusive den föregående utskiftningen, innebär det att dessa stiftelser på ett väsentligt sätt kan bidra till att stärka Sveriges konkurrensförmåga på för oss viktiga områden som informationsteknologi, andra moderna tekniker, omstrukturering av industriforskningsinstituterna m.m. Men även miljö- och vårdforskningen liksom en vidgad internationell samverkan inom utbildning och forskning får sin beskärda del.

Internationaliseringen tillsammans med informationsteknologins genombrott har fått djupgående konsekvenser för vår ekonomiska utveckling. Vårt lands naturtillgångar spelar i dag en allt mindre roll för konkurrenskraften. Det är därför ytterst angeläget att skapa gynnsamma villkor för utbildning och forskning. Produktionen av varor och tjänster blir också alltmer vetenskapsberoende. Samtidigt behöver företag och industrigrenar en nära kontakt med kunskapsfronten för att vara framgångsrika. Därför måste samspelet mellan företag och universitet och högskolor stärkas. För att uppnå detta måste andelen forskarutbildade i företagen öka, och rörligheten mellan företag och universitet måste också öka. För att kunna uppnå det resultatet krävs stora ekonomiska resurser. Den slutliga utskiftningen av löntagarfondsmedlen bidrar till att göra det möjligt. Det känns bra att de medel företagen har betalat in till löntagarfonderna får en sådan för Sveriges utveckling viktig användning.

Tyvärr reserverar sig Socialdemokraterna mot användningen av löntagarfondsmedel, vilket kanske inte är ägnat att förvåna. Jag uppfattar Socialdemokraternas andrahandsyrkande i deras andra reservation som ett erkännande om att tankegångarna om att inrätta stiftelser – eller som Socialdemokraterna föreslår fonder – ger regeringen rätt i dess bedömning av behovet av ökade satsningar på forskning och av att dessa pengar kommer att användas på ett för samhället produktivt och effektivt sätt.

Den jämförelse som Bengt Silfverstrand gjorde om galten Särinner stäm-

mer inte på löntagarfonderna. Som alla historiskt väl bevandrade personer i denna kammare vet, återuppstod galten varje morgon pigg och nyter. Så är icke fallet med löntagarfonderna. Men det är en glädje att konstatera att löntagarfondernas medel kommer att användas på ett bra sätt.

Jag skall ytterligare kommentera Socialdemokraternas inställning till propositionens förslag om de mindre och medelstora högskolorna. Socialdemokraterna, och för den delen också Vänsterpartiet, tycks ha gott om pengar och vill därför inrätta en gemensam forskningsorganisation för dessa högskolor. Vad skulle det inte kosta? Hur skall det organiseras? Oklarheterna är många! Vidare är Socialdemokraterna emot regeringens förslag att utveckla de mindre och medelstora högskolornas anknytning till industrin och näringslivet i regionen. Även det tycker vi i majoriteten är märkligt.

Majoriteten tycker i stället att de möjligheter till samverkan som finns mellan industrin och näringslivet inom den egna regionen skall tas till vara på ett alldeles speciellt sätt. Det bör i och för sig inte hindra att högskolorna kan samarbeta med företag och organisationer var de än är belägna i landet. Från majoritetens sida betonar vi möjligheten att utveckla en profil på andra områden än vad som är aktuellt med hjälp av ordinarie statliga och externa medel. Den möjligheten har nu öppnats genom propositionen.

Vi delar inte heller reservanternas farhågor för att högskolorna skall regionaliseras och kategoriindelas. Den uppfattningen får stå för Socialdemokraterna själva.

Ytterligare ett område som Socialdemokraterna har tagit upp – och som jag anser att det kan finnas anledning att kommentera här i talarstolen – är det nya resurstilldelningssystemet. Det är avsett att vara tredelat. En del av resurstilldelningen sker på grundval av antalet helårsstudenter. Den andra delen sker på grundval av antalet helårsprestationer. Den tredje delen skulle basera sig på i förväg fastställda kända kvalitetsindikatorer. Utformningen av den tredje delen var inte klar när systemet togs i bruk den 1 juli 1993 utan skulle bli föremål för fortsatt utredning inom Resursberedningen. I utskottsbehandlingen i fjol ansåg vi att det nya systemet så snart som möjligt skulle tillföras ett incitament för att universiteten och högskolorna aktivt skulle arbeta med kvalitetsfrågorna.

Utskottet förutsatte också att ett förslag skulle föreläggas riksdagen under innevarande budgetår. Detta har nu skett. Regeringen föreslår och utskottet ställer sig bakom att av de anslagsbelopp som kommer att stå till förfogande för grundläggande utbildning vid varje lärosäte skall 5 % avsättas till s.k. kvalitetsbelopp. Alla lärosätens program för kvalitetsutveckling samt deras genomförande av dessa skall granskas av Kanslersämbetet som skall bedöma om respektive lärosäte är berättigat till helt, halvt eller inget kvalitetsbelopp. Kvalitetsbeloppet är däremot inte relaterat till lärosätets prestationer i form av helårsstudenter eller helårsprestationen för ett visst budgetår. Därmed är kvalitetsbeloppet känt för lärosätet redan vid budgetårets början.

Det förutsätts att samtliga lärosäten skall ha hunnit få sina kvalitetsutvecklingsprogram och sitt genomförande av dessa bedömda av Kanslersämbetet innan det nya systemet börjar tillämpas. Regeringen föreslår att denna granskning skall ske redan under hösten 1994. En ny bedömning skall normalt göras först efter tre år. Det är regeringens och utskottets uppfattning

att de lärosäten som aktivt arbetar med sin kvalitetsutveckling skall erhålla antingen hela eller halva kvalitetsbeloppet, och enbart de som uppenbart nonchalerar kvalitetsarbetet bör gå miste om kvalitetsbeloppet.

Regeringen har också lagt fram ett förslag om principer för resultatrelaterade fakultetsanslag. Det nya system som nu föreslås är resultatrelaterat snarare än aktivitetsrelaterat. Förslaget innebär att 5 % av de totala anslagen i landet för ett fakultetsområde skall fördelas bland berörda fakulteter vid de olika lärosätena i proportion till antalet avlagda doktors- och licentiatexamen. Varje lärosätes andelar föreslås bli beräknade genom att examinationen under de senaste fyra åren summeras för fakultetsområdet samt för varje enskild fakultet. Fakulteternas andel fås genom att den egna examinationen divideras med fakultetsområdets.

De kvantitativa uppgifterna om antalet doktorsexamina har även en kvalitativ dimension i och med ett disputationsförfarande som innebär en öppen vetenskaplig kvalitetsgranskning. För att förslaget inte skall få alltför drastiska omfördelningseffekter vill regeringen ha en spärregel för att garantera att medlen för en fakultet tillåts minska med högst 2 % mellan två budgetår och med högst 5 % under en treårsperiod.

Kritik mot det här systemet har framförts bl.a. av forskare från Umeå universitet. Vi i utskottet säger att de farhågor som forskarna och även motionärerna framfört bör analyseras och tas på allvar. Varje nytt system kan medföra icke önskvärda konsekvenser. Hur systemet verkar kan dock inte till alla delar förutses nu, utan detta måste bli föremål för noggrann uppföljning när det tas i bruk. Genom att tillämpa det av regeringen föreslagna systemet redan från budgetåret 1995/96 ges möjlighet att kalibrera det inför den följande treåriga budgetperioden, vilket vi anser vara till en klar fördel.

Herr talman! Låt mig till slut ta upp ett område som har varit problematiskt under en ganska lång tid. Det rör donationsfastigheterna vid universiteten och högskolorna. Vi har i utskottets text noggrant gått igenom det nuvarande förhållandet och utvecklat våra synpunkter. Jag skall därför inte närmare gå in på detta. Texten talar för sig själv, och jag vill rent allmänt sett rikta en eloge till utskottskansliet för ett utmärkt arbete i samband med denna propositions behandling och önska en glad sommar.

Men det finns en detalj som jag gärna skulle vilja förtydliga ytterligare. Utskottet säger i sin text: "Utskottet finner anledning att såsom grundläggande princip slå fast att staten, när en donation har tagits emot som är riktad till ett universitet eller en högskola, måste respektera de villkor som är knutna till donationen."

Tolkningen, enligt min mening, borde vara att de fastigheter som, med hänsyn till hur donationsvillkoren är utformade, kan överföras till Akademiska hus AB, överförs så snart som möjligt. De fastigheter som av kulturminnesskäl bör förbli i statlig ägo bör även fortsättningsvis förvaltas av Statens fastighetsverk, medan för löpande förvaltning och tillsyn den mest praktiska lösningen bör väljas. Man bör komma ihåg att myndigheter numera måste upphandla dessa tjänster i konkurrens där "egen regi" måste konkurrera på lika villkor.

För de fastigheter som med hänsyn till donationsvillkoren måste förbli i statlig ägo, och där statens alltså företräds av universitet/högskola eller

Byggnadstyrelsen/Statens fastighetsverk, bör förändringar av tidigare fastlagt ägaransvar inte göras om inte mycket starka praktiska skäl talar för detta.

Det vore önskvärt, herr talman, om den socialdemokratiska talesmannen Bengt Silfverstrand kunde bekräfta att vi två är överens i denna fråga. Det vore också önskvärt om han kunde bekräfta att vi är överens om utskottets skrivning om donationsfastigheter med den lilla komplettering som jag nyss gjort här i kammaren. Då tror jag att denna fråga för gott kan avföras från dagordningen.

Låt mig sedan säga till Bengt Silfverstrand vad gäller miljöuniversitetet i Lund att jag trodde att vi i utskottet hade utrett denna fråga på ett tillfredsställande sätt. Jag hänvisar till den text som finns i betänkandet. Och jag förvånas över att en styrelseledamot i Lund universitet inte har klart för sig hur det ligger till i denna fråga.

Vad gäller konkurrens och ökad lönespridning vill jag hänvisa till det som Bo Södersten sagt. Bengt Silfverstrand och jag kan troligvis återkomma till den debatten. Jag är nämligen inte övertygad om att de källhänvisningar som Bengt Silfverstrand gjorde utgör den så att säga slutliga sanningen på detta område. Det finns flera olika tolkningar. Men det kan vi diskutera senare.

Till Björn Samuelson vill jag säga att den skrivning som finns i utskottets text om Risk- och beredskapscentrum, borde han vara utomordentligt nöjd med. Denna fråga kommer att tas upp i samband med 1996 års forskningsproposition. Kvar finns fortfarande en hel del frågetecken runt Risk- och beredskapscentrumet i Karlstad, vilka bör utredas innan det definitiva ställningstagandet görs.

Anf. 124 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Först vill jag gärna instämma i det som Rune Rydén sade om donationsfastigheter. Jag skulle vilja säga: äntligen! Om denna fråga har det nämligen rått en synnerligen stor klarhet som har skapat stora problem på berörda universitet.

Det har t.o.m. varit så illa att rektorn för ett av våra främsta universitet, Stig Strömholm, kommenterade de ursprungliga förslagen på detta område på följande sätt: inte ens en gång Karl XI:s revolution eller 60 år av socialdemokratiska regeringar har utsatt oss för detta hot.

Nu är detta hot undanröjt. Tack för den insats som du har gjort i detta fall, Rune Rydén!

Jag har inte uttalat något negativt vad gäller miljöuniversitetet i Lund. Jag har inte heller ifrågasatt behovet av ökade miljöinsatser. Men jag konstaterade på basis av de uppgifter som jag har fått av universitetets ledning att detta beslut tillkom utan att universitetsledningen i förväg informerades. Det måste väl ändå Rune Rydén, som också är styrelseledamot och på sätt och vis tillhör universitetsledningen, tycka vara oerhört märkligt.

När det gäller löntagarfonderna och liknelsen med galten Särimmer, håller den faktiskt. Löntagarfonderna har tydligen ändå varit mycket viktiga för den borgerliga regeringen och dess företrädare i utskotten. Sparandet, som man skulle ha i fonder, insåg man inte skulle hålla i längden. Och så fick man avveckla det. Riskkapitalet Atle och Bure fungerade inte heller. Slutligen

blev det forskning som föreslogs för att man skulle kunna göra ett sorts politiskt nummer av detta.

Men denna reserv är tydligen ändå positiv. Den har under 1992 till 1994 förvaltats på ett ganska traditionellt sätt, precis som löntagarfonderna förvaltades och formerades. Den gav en sådan avkastning att den hävdade sig väl i jämförelse med andra fonder, försäkringsbolag osv., som placerar i aktier. Det blev inte 20 miljarder kronor eller 22 miljarder kronor, utan så småningom blev det 30 miljarder kronor. Skillnaden i synsättet är att vi visserligen ställer upp bakom behovet av kompetensutveckling och ökad satsning på samarbete, näringsliv, högskola osv., men att pensionsmedlen inte skall användas för detta ändamål. Det finns i så fall andra källor. Det vore hederligare och rejälare att ta detta över statsbudgeten. Det finns alltså ingen skillnad i synsättet när det gäller behovet av ökad satsning på forskning och utveckling.

Anf. 125 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Låt mig till Bengt Silfverstrand säga att jag rent allmänt sett delar uppfattningen att det varit utomordentligt bekymmersamt att komma fram till bra resultat vad gäller fastigheterna på universitetssidan. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att vi nu tycks vara helt överens och att även den problematiska frågan om donationsfastigheternas ställning är avförd från dagordningen. Man kan nog inte lasta någon speciell för att det har tagit så lång tid. Det är ju ett besvärligt juridiskt område som man för första gången i Sverige beträdde. Men nu är frågan avförd från dagordningen. Tack för de positiva orden. Det är inte så ofta vi kan utväxla sådana ord oss emellan. Men det kan man väl göra någon gång.

Låt mig också säga att jag noterade att Bengt Silfverstrand ställde upp bakom behovet av de satsningar som forskningsfonderna innebär. Det är mycket positivt. Det faktum att han sedan har en annan inställning till det kapital som kommit till de olika stiftelserna kan jag ha viss förståelse för. Bengt Silfverstrand har aldrig riktigt accepterat att löntagarfonderna har avvecklats. Han för dessutom det vanliga resonemanget om att dessa pengar är pensionsmedel. Men jag vill då erinra om det som har sagts tidigare i denna kammare i många ekonomiska debatter, nämligen att det är en försvinnande liten del som har med pensionerna att göra i de ursprungliga löntagarfonderna. Så mycket som 90 % av kapitalet kom direkt från företagen och användes till att köpa ut tidigare ägare. Endast 10 % av kapitalet användes till att köpa nya aktier, och en liten försvinnande del skulle överföras till pensionerna. Det resonemang som Bengt Silfverstrand för håller inte riktigt i detta avseende.

Låt mig avsluta med att säga att frågan om ett internationellt miljöuniversitet kommer från ett annat departement. Jag anser inte att det skulle innebära någon större fara att hantera ett sådant här ärende snabbt och effektivt till fördel för forskningen på ett mycket viktigt område. Dessutom finns det ju en kompetens på vårt eget område, alma mater. Därför tycker jag att Bengt Silfverstrand med tillfredsställelse och glädje skulle konstatera att detta är bra, inte bara för Lunds universitet utan för miljöforskningen i allmänhet i Sverige.

Anf. 126 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är bra att man satsar på de områden där vi har förutsättningar att konkurrera, kan vara starka och ha framtidsmöjligheter. Men det är också av god tradition i svensk utbildningspolitik och i politik över huvud taget att åtminstone hålla de närmast berörda underrättade. Det är på den punkten, Rune Rydén, som jag har varit kritisk.

Men jag har inte sagt att alla de ändamål som man återfinner i de sju stiftelserna är lika angelägna.

Det satsades i förra omgången på tre stycken forskningsstiftelser. Där fanns naturvetenskaperna, teknik och miljö med i bilden. Här har man uppenbarligen haft det besvärligt med fantasin och varit tvungna att dubblera på en del ställen för att få slut på de förhatliga löntagarfonderna.

Rune Rydéns beskrivning av fondernas status är inte korrekt. Gå tillbaka och läs! Fonderna tillhör det allmänna pensionssystemet, Allmänna pensionsfonden, och regleras av precis exakt samma reglemente. Att fonderna har fört en oerhört försiktig och passiv placeringspolitik har berott på det våldsamma skall som fonderna hela tiden har varit utsatta för. De har av politiska skäl inte vågat ta de risker som egentligen hade behövt tas.

Sverige behöver riskkapital. Vi behöver inte den typen av återhållsamma placeringar. Det är klart att de behövs, men vi skall inte enbart hålla oss till den typen av återhållsamma och försiktiga placeringar. Skall man satsa på framtidsområden, får man vara beredd att ta risker och acceptera ett och annat misslyckande. Det är just den försiktiga placeringspolitiken som är anledningen till att det har varit dessa proportioner som Rune Rydén angav.

Pengarna som sådana har ingått till sista kronan i pensionssystemet. Det torde var unikt. Jag känner inte till något liknande exempel under någon socialdemokratisk regering där man har gett sig på pensionspengar eller annat i det grundläggande trygghetssystemet i Sverige för forskningsändamål. Forskningsändamålen är delvis angelägna, men det är rimligt och riktigt att de skall finansieras över statsbudgeten eller genom att attrahera privat kapital. I fallet Handelshögskolan låter man de privata intressenterna som finns med i bilden betala en del av kalaset.

Anf. 127 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag måste konstatera att i stort sett gillar Bengt Silfverstrand regeringens politik. Han tycker att de stiftelser som kommer att bildas har ett bra ändamål. Det enda han inte accepterar – och det har jag haft en viss förståelse för – är att kapitalet kommer från ett alldeles bestämt håll. Vi kan i andra sammanhang reda ut att Bengt Silfverstrand för ett felaktigt resonemang om kapitalets ursprung och ursprungliga användning osv.

Jag kan hälsa Bengt Silfverstrand att han med fördel kan läsa protokollet från den 18 december 1991 där denna fråga behandlades utförligt i kammaren av finansutskottet. Då får han klart för sig hur det ligger till på området.

Det är väl riktigt som Bengt Silfverstrand säger att det kan behövas riskkapital i landet. Att bilda dessa stiftelser är ett sätt att lösa denna fråga på forskningsområdet. Jag tycker att regeringen har varit föredömlig i sitt agerande. Forskningen kommer att få den vitamininjektion som den så väl behöver genom att arbeta på det sättet.

Jag ser inte den skillnad som finns i våra uppfattningar som särskilt stor. Det är mera fråga om opposition för oppositionens egen skull.

Anf. 128 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Det är bra att företagens inbetalda pengar går till olika forskningssatsningar, säger Rune Rydén. Men ett sådant resonemang öppnar dammluckor. Löntagarfondspengarna utgörs av löneutrymmen som löntagarna avstått.

Det finns ytterligare en liknelse mellan fondfinansieringen och galten Särimner. Galtfläsk har en bismak. Man slaktar ju inte en galt.

Rune Rydén förvånades över att Vänsterpartiet vill göra satsningar på medelstora högskolor i fråga om forskningsanslag. Om utbildningsutskottet hade fungerat så som utskottet arbetade under de nio åren mellan 1982 och 1991, hade vi kunnat resonera oss fram till en lösning med utgångspunkt i de förslag som hade lagts fram i propositionen. Då hade vi kunnat gå ut till de medelstora högskolorna och sagt att pengarna lyfts in eftersom det inte finns en majoritet för att de skall arbeta inom pensionssystemet. Då skulle de medelstora högskolorna ges en fast organisation med ett fast resursmått på ca 200 miljoner kronor.

Vad är det för fel på detta, Rune Rydén? Är ni moderater på väg tillbaka till den politik som fördes mellan 1982 och 1988? Då deklarerade ni klart och tydligt i riksdagsdebatten att ni ville ha ett A- och ett B-lag inom den svenska högskolevärlden.

I fråga om Riskcentrum säger Rune Rydén att det finns vissa frågor som behöver utredas ytterligare. Jag kan inte se vilka frågor det är. Jag förstår inte vilka frågor det är som behöver utredas ytterligare i förhållande till andra anslag eller områden som ni vill ge medel till.

Det är mycket angeläget för samhället att vi vidgar vår kompetens om riskforskning. Dessutom skall den goda kompetens som finns internationellt sett föras ut. Det borde vara ett högprioriterat område, inte minst ur en samhälls-ekonomisk aspekt. Därför är det förvånande att Rune Rydén anser att förslagen behöver utredas ytterligare i stället för att positivt möta de önskemål som finns om en förbättrad svensk kompetensutbyggnad på de områdena.

Anf. 129 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Låt mig säga följande till Björn Samuelson om Riskcentrum i Karlstad. Jag tycker – liksom utskottsmajoriteten, vi var överens om den skrivningen – att det är viktigt med ett riskcentrum. Frågan är hur detta skall vara organiserat. Hur skall t.ex. den enhet som finns på Södersjukhuset vara inordnad i det arbete som leds från Karlstad? Det finns många andra enheter som skall ingå i detta arbete. Det tar sin tid innan man fullt och fast har klarat ut de detaljerna. Det är lämpligt att frågan bereds och handläggs inför arbetet med forskningspropositionen 1996. Det sade jag redan i mitt anförande.

Jag tycker att Björn Samuelson borde vara nöjd med att skrivningen har kommit till stånd. Riskcentrum i Karlstad har kommit ytterligare en bit på vägen.

Jag förstår inte Björn Samuelsons allmänna resonemang om att vi moderater skulle dela in högskolorna i ett A- och ett B-lag. Det gör vi absolut inte.

Vi är däremot försiktiga när det gäller att tala om forskningssatsningar på de mindre och medelstora högskolorna. Det är helt enkelt av det skälet att det finns vissa fasta forskningsresurser angivna på de stora universiteten och ett par högskolor.

Vi har för närvarande inte råd att splittra upp våra forskningsresurser på flera håll, mer än de satsningar som har föreslagits i propositionen. Det innebär att vi får avvakta utvecklingen innan vi kan gå vidare.

Anf. 130 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag beklagar verkligen att vi inte kan komma längre med riskforskningen i Karlstad i samband med denna proposition. Det finns ett starkt intresse från de övriga nordiska länderna för att vi från svensk sida skall ta på oss vissa ledande projekt. Nu får de övriga nordiska länderna fel signaler, dvs. att vänta två år – och dessutom på Södersjukhuset.

Rune Rydén säger att vi inte har råd att splittra upp våra forskningsresurser på fler högskolor än nu. Jag väntade bara på att jag skulle få höra att det behövs en "kritisk massa" eller något mer sådant halvdravel som jag hört i 12 år om fasta forskningsresurser vid de medelstora högskolorna. Det är exakt den argumentationen, herr talman, som jag har hört i de utbildningspolitiska sammanhangen sedan 1982. Argumenten har inte utvecklats ett dugg. Men tekniken och utvecklingen springer ifrån Moderata samlingspartiet. Tack och lov för det!

Anf. 131 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja be Björn Samuelson reda ut vad han menar med halvdravel. Helt klart är att man för att uppnå en bra forskning behöver något som Björn Samuelson efterlyste, nämligen en kritisk massa. Det kan man inte få överallt i Sverige. Det är möjligt att man kan göra vissa forskningsinsatser på några av de små högskolorna, men vi behöver den kritiska massan för att kunna vara konkurrenskraftiga internationellt sett.

Vi kan inte bygga upp forskningsinstitutioner vid alla små och medelstora högskolor, vilket Björn Samuelson efterlyste och tydligen också socialdemokraterna i sin reservation. Det saknar både forskningsrelevans och ekonomisk relevans att arbeta på det sättet. Man skapar bara en illusion ute på fältet av att det skulle finnas både personella och ekonomiska förutsättningar att göra det. Att skapa en sådan illusion är att lura de mindre och medelstora högskolorna.

I stället borde man ta sitt samhällsekonomiska och utbildningspolitiska ansvar och tala om hur det står till på det här området. Man måste vara ansvarsfull i sitt agerande även som oppositionspolitiker.

Anf. 132 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Får jag lämna några kommentarer till några av de frågor som finns i den proposition som riksdagen i kväll behandlar samt någon kommentar till ett av de inlägg som gjordes tidigare i debatten.

Jag vill börja med att säga några ord om de nya forskningssatsningar som regeringen föreslår att riksdagen accepterar. Det är forskningssatsningar som, tillsammans med de insatser som riksdagen redan för något år sedan

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

fattade beslut om, kommer att göra den innevarande treårsperioden till den period då Sverige satsade mest på avancerad kunskapsutveckling – mer än på många, många år.

Det är många, inte bara i vårt eget land utan också i andra länder, som med viss beundran noterar att detta sker. Inte för att det i sig är unikt att satsa på forskning – det är det många som gör – utan för att ett land som går igenom en av sina värsta kriser i modern tid samtidigt kan säga att man går framåt på det mest betydelsefulla området för framtiden, nämligen den avancerade forskningen. Det har väckt en enligt min mening berättigad beundran.

Jag noterar, när jag nu tar del av vad socialdemokraterna föreslår att riksdagen i stället skall besluta om, att de har återvänt till den gamla återställarroll som nu börjar bli ett signum för socialdemokratisk politik.

Om jag förstår saken rätt, innebär socialdemokraternas förslag i kammaren här i kväll att vi skall säga nej till att satsa mer på innovationer, att vi skall säga nej till att bygga upp forskning kring en ny universitetsstruktur i södra Storstockholm, att vi skall säga nej till att satsa pengar på att utveckla utbytesprogram för postdoktorer, att vi skall säga nej till att satsa mera pengar på kulturen, att vi skall säga nej till miljöforskning vid Lunds universitet, att vi skall säga nej till vårdforskning och forskning kring allergier, att vi skall säga nej till att omstrukturera de svenska industriforskningsinstituterna så att de bättre kan tjänstgöra i sin viktiga roll som interface mellan högskolorna och företagen, att vi skall säga nej till att satsa mer på nya doktorander och att vi skall säga nej till att satsa mer på forskning vid de små och medelstora högskolorna.

Som nejlista, herr talman, är denna lista imponerande. Men som bidrag till Sveriges framtid som en avancerad kunskapsnation är det många som har anledning att sätta ett stort frågetecken inför vad socialdemokraterna egentligen har för sig.

Sanningen är ju att allt fler blir överens om att Sveriges framtid som avancerat samhälle hänger på i vilken mån vi förmår att framgångsrikt utveckla kunskapen. Det är den enstaka faktor som kommer att betyda mest för Sveriges framtida möjligheter att hävda välstånd och sysselsättning. Detta rekommenderar oss socialdemokraterna i kväll att säga nej till.

Om jag förstod Bengt Silfverstrands inlägg rätt, så rekommenderar socialdemokraterna oss också att avvika från den frigörelse av universiteten och högskolorna från statlig detaljreglering – det som enligt min mening är själva grundbulten i dessa läroinstitutioners förutsättningar att på ett framgångsrikt sätt möta framtiden.

Socialdemokraterna är, om jag förstår dem rätt, emot att varje universitet och högskola själv skall ha att avgöra hur antagningen skall se ut till just sin utbildning och vilka krav man skall ställa på studenterna. Åter till den centraliserade antagningen! lyder fältropet.

Herr talman! Låt mig göra klart att den politiken är och förblir oförenlig med en politik för att främja varje universitets och högskolas frihet att bestämma sin egen inriktning. Det är – för att nämna den andra grundbulten i denna debatt – i den fria antagningen som grunden för ett flexibelt, nyskapande och fritt universitet ligger. Det vill nu socialdemokraterna att vi skall

ta avstånd ifrån och i stället återvända till det som socialdemokraterna uppenbarligen har så svårt att slita sig ifrån. Återställaren dyker upp igen.

Min tredje kommentar tar sikte på de nya utbildningar, alternativ till universitets- och högskoleutbildning, som regeringen föreslår i den proposition som riksdagen nu behandlar. Det är utbildningar som syftar till att förena en mer teoretisk utbildning än gymnasieskolan normalt sett förmår förmedla, med omfattande praktik i företag eller på andra arbetsplatser.

Det finns ett entydigt behov av utbildningar av detta väldigt speciella slag. Det är den högre utbildningen inte utformad för att tillgodose, och den typen av utbildningar ligger utöver vad gymnasieskolan har möjlighet att lära ut. Det är utbildningar som tar till vara det bästa i två kulturer: skolans förutsättningar att utveckla det teoretiska kunnandet och företagets möjligheter att ge eleverna den inskolning och erfarenhet som ett skickligt utfört yrkesarbete kräver.

Nej, säger socialdemokraterna. Detta skall vi inte fatta några beslut om. Därmed undandrar man 20 000 svenska elever möjligheten att få en utbildning som överensstämmer med mångas önskemål och med det svenska samhällets långsiktiga intressen.

Herr talman! Vännerna inom socialdemokratin får förlåta mig om jag tycker att nytänkandet, nyskapandet och utvecklingsförmågan i det socialdemokratiska partiet inte väcker någon himlastormande beundran. Det är ett slags tillbakablick på en tid som för länge sedan har flytt medan man drömmer om utbildningssystem som många tvivlar på någonsin har varit ändamålsenliga och som minst av allt är det i en framtid präglad av höga kvalitets- och kunskapskrav, stor föränderlighet och rörlighet.

Herr talman! Regeringens politik på området högre utbildning och forskning under de senaste tre åren har syftat till att reparera åtskilligt av den underinvestering i kompetens som 20 års socialdemokratiskt styre inom utbildningspolitiken dess värre har resulterat i. Det har dessutom varit vår strävan att omforma utbildningssystemet så, att det skulle förmå att ta till vara allt det nytänkande och nyskapande som en alltmer internationaliserad värld bär i sitt sköte.

Det är min övertygelse att denna nya värld kommer att ställa krav på en förmåga att förändras med den. Den kommer att behöva uppmuntra elever att söka sina egna kombinationer, sina egna föreningar av kunskaper från olika områden. Socialdemokraterna får återigen förlåta mig om jag anser att det inte är mycket i deras utbildnings- och skolpolitik som vittnar om att man har förstått att världen förändras.

Nu går vi vidare. En första etapp i förändringen av det svenska utbildnings- och forskningssystemet kommer med de beslut som riksdagen nu har fattat att vara avslutad. När besluten väl har fattats har kapaciteten i utbildningen byggts ut väsentligt, forskningen har förstärkts och strukturen på utbildningsinstitutionerna har fått den utformning som en ny tid kräver.

Likväl är det bara första etappen som vi avslutar i kväll. Efter den finns det nya utmaningar att ta sig an: de nya utbyggnaderna av utbildningen, som kommer att vara nödvändiga om Sverige skall förmå att hävda sig i den alltmer konkurrensutsatta världen, introduktionen av informationsteknologi på alla områden inom utbildning och forskning, utvecklande av former för en

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

kontinuerlig kompetensutveckling, för var och en av oss och minst i en omfattning som motsvarar en ny eftergymnasial utbildning.

Herr talman! Det är mycket kvar att göra. Mot den bakgrunden tror jag att det vore klokt att inte lita på att socialdemokratin skall ha förmågan att ta dessa fortsatta steg. Om jag förstod Bengt Silfverstrand rätt, har han ännu inte, efter tre års tänkande under denna mandatperiod, bestämt sig för om han är för eller emot det som just nu pågår.

Herr talman! Om man skall vandra framåt är det bra att veta om den punkt där man står är någonting som man i princip gillar eller i princip är emot i alla delar.

Anf. 133 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Nej, vi ägnar oss varken åt återställare eller återgång till flydda tider. Däremot påminner den retorik som Per Unckel här använder mycket starkt om den han har använt ända sedan han blev utbildningsminister, nämligen när han förutsätter att hans politiska motståndare inte vill gå med på några förändringar.

I förordet till Agenda 2000 står det bl.a.: Kunskap och kompetens är den viktigaste förutsättningen för att förnyelsen skall bli framgångsrik.

Vi har ägnat mycken tid och kraft åt förnyelse. Under allmänna motionstiden väckte vi en stor motion om nationellt kompetenslyft, och nu utvecklar vi de tankegångarna i vår motion med anledning av den här propositionen, om en kompetensutvecklingsfond och en forskningsfond.

Per Unckel gör i sin uppräknings mycket starkt våld på sanningen. I de här förslagen ingår nämligen bl.a. satsningar på kunskapsutbyte mellan näringsliv och högskola, forskning vid de mindre och medelstora högskolorna och svensk medverkan i europeisk forskningssamverkan. Per Unckel skall inte lyckas med det han upprepade gånger försöker, nämligen att måla upp socialdemokratin som motståndare till förnyelse.

När det gäller substansen i det som verkligen är förnyelse, för att vi skall kunna hävda oss i en internationell konkurrens, finns det likheter i vårt synsätt. Det är bara det att Per Unckel, sin vana trogen, inte kan låta bli att omge sina anföranden med mycken retorik.

Socialdemokratin är inte ensam i sin kritik. Lunds universitet, som har en särskild arbetsgrupp där man pratar om kompetensutveckling, skriver bl.a. detta:

"Det bör framhållas — att vissa dimensioner av universitetets uppgifter inte låter sig inordnas i ett köp- och säljsystem. Universitetets klassiska uppgift och styrka att ge perspektiv, att förmedla bildning och klokskap, att bidra till ett kritiskt och ifrågasättande tänkande, är självfallet huvuduppgiften också i ett marknads- och behovsstyrt system."

Vi är sannerligen inte ensamma i den här kritiken, Per Unckel. Det finns många inom universitets- och högskolevärlden som är kritiska. Studenterna är kritiska.

Vice ordföranden i Lunds studentkår Claes Elmgren skrev i tidningen Universitetslärares för en tid sedan: "Per Unckels genomförda reformpolitik och Agenda 2000 accelererar politikens krav på högskolan och uppfyller inte de förväntningar som fanns på reformens grundtankar: respekt för den

fria akademins och forskningens integritet.” Det är i fråga om rättssäkerheten som vi har kritiserat det nya systemet.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Anf. 134 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag skall naturligtvis hålla Bengt Silfverstrand räkning för att han inte gillar att bli kallad för återställare. Likväl är det sanningen. Det vore enklare om var och en stod för sina åsikter och inte försökte sola sig tillsammans med dem som har andra åsikter när detta passar.

Det är ju ett faktum att ni förordar en återgång till den centrala antagningen till universiteten. Men stå då för det! Det är en hedervärd ståndpunkt, om än tokig. Det är detta som ni har förordat i era motioner och som ni säger här i riksdagen.

Det är också ett faktum, Bengt Silfverstrand, att ni yrkar avslag på samtliga de nya forskningsinsatser som regeringen denna dag har föreslagit – samtliga! Sedan vågar ni inte stå för detta fullt ut, utan ni säger, att om ert yrkande skulle falla vill ni räcka upp handen och föreslå någonting i alla fall. Stå för er ståndpunkt, Bengt Silfverstrand!

I den första av era reservationer står det i klämman beträffande löntagarfonderna att ni vill att riksdagen med bifall till den socialdemokratiska motionens yrkande 1 avslår regeringens förslag. Kan det sägas tydligare? Ni föreslår avslag på samtliga de forskningsändamål som jag tidigare redovisade från talarstolen. Också detta, herr talman, är en hederlig, om än tokig, ståndpunkt. Men stå för den! Det är bättre så, därför att då vet väljarna vad de har att rätta sig efter.

Herr talman! Bengt Silfverstrand hänvisade till ett uttalande från Lunds universitet för att därmed understryka att allting här i världen inte passar i köp- och säljsystem. Jag skall be att få skriva under varje ord som Bengt Silfverstrand citerade. Ingen skulle någonsin komma på tanken att ett köp- och säljsystem är anpassligt på allting som rör kunskapsutveckling i våra moderna samhällen.

Sida upp och sida ner i de propositioner som jag har signerat under denna treårsperiod har jag skrivit om bildningens oskattbara betydelse. Jag har understrukit att universiteten har en självklar roll och uppgift i att sörja också för de små och ofta bildningsinriktade ämnenas framtid.

Herr talman! Bengt Silfverstrand hävdade att det finns några som är kritiska gentemot den politik som regeringen står för. Ja, det tror jag säkert! Jag möter ofta Bengt Silfverstrand, och han är mycket kritisk. En och annan student kommer säkerligen också att vara kritisk. Claes Elmgren är säkert kritisk på vissa områden. Det är emellertid intressant att Bengt Silfverstrand glömde att han i huvudsak är kritisk därför att regeringen inte är radikal nog och tillåter universiteten ännu större frihet. I någon mening vågar jag gissningen att detta inte är riktigt den analys som Bengt Silfverstrand egentligen skulle göra till sin.

Anf. 135 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det var faktiskt en socialdemokratisk regering som inledde avregleringen. Det går alldeles utmärkt att avreglera både högskoleförordning och högskolelag. Det är precis vad som har skett. Det går säkert att

129

utveckla det systemet ytterligare. Men man behöver inte ge sig på pensionsfonderna för att lösa de problemen. Vilka andra delar i trygghetssystemet, i socialförsäkringssystemet, har Per Unckel tänkt använda sig av nästa gång som han måste hitta på något stort politiskt utspel?

Vi har inte sagt nej till samtliga forskningsinsatser, som Per Unckel hävdar – det är ett felaktigt påstående. Vi har sagt nej till konstruktionen, som innebär att man plundrar pensionsfonderna, men vi ställer oss positiva till flera av de konkreta ändamålen, bl.a. när det gäller ytterligare utveckling av samarbetet mellan näringsliv och högskola och forskning vid de mindre och medelstora högskolorna. Det är precis så det förhåller sig.

Sedan är det ändå rimligt att konstatera att det finns andra intressenter ute i högskolevärlden – inte enstaka, utan flera – som är oroliga för den utveckling som är på gång, när man undergräver rättssäkerheten, när man skapar system som minskar insyns- och kontrollmöjligheterna. Det är på de punkterna vi reagerar mot flera av stiftelsebländverken. Det innehållet kan många gånger vara bra i forskningshänseende, men det är inte den typen av överpolitisering som behövs som har varit ett signum för Per Unckels fögderi i Utbildningsdepartementet.

Studenterna har så sent som i dag i ett pressmeddelande uttryckt mycket stor oro för den tyngdpunktsförskjutning där de mindre och medelstora högskolorna tilldelas en regional och näringslivspolitiskt betonad roll. "Värna friheten", säger man. Det måste väl vara fantastiskt för en utbildningsminister som använder ordet frihet tio gånger i varje mening att få höra att studenterna är rädda för att han inte värnar friheten.

Trots allt är det snart sommar, och jag vill tillönska Per Unckel en trevlig sommar. Med känd moderat förebild vill jag rekommendera honom en bok, i det här fallet Den svenska högskolan av professor Stig Strömholm vid Uppsala universitet. Där skriver han bl.a.:

"Det finns ett alltför ofta bortglömt skäl för att behålla ett någorlunda väl utvecklat och nationellt enhetligt regelverk kring högskolan, dess struktur, organisation och arbete."

Sedan skriver han: "Det är ologiskt och löjväckande, när samma debattörer som ivrar för vårt högskoleväsen skall hålla vad de kallar "internationell standard" (den i Oxford, Neapel, Tirana eller Heidelberg?) indignerat avvisar tanken att rättssäkerhetsnivån skall vara densamma i Borås som i Gävle, i Ronneby som i Växjö."

Jag rekommenderar Per Unckel den här boken. Och så önskar jag honom, som sagt, en glad sommar i hängmattan eller var han nu kommer att vara.

Anf. 136 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag tillönskar också Bengt Silfverstrand en trevlig sommar. Jag måste medge att jag kommer att göra Bengt Silfverstrand besviken om han tror att jag kommer att spendera sommaren i hängmattan. Jag kommer sommaren igenom att göra mitt yttersta för att tillse att Socialdemokraterna inte återvänder till regeringsmakten. Men jag önskar ändå en glad sommar.

Jag skall ge några kommentarer till det som Bengt Silfverstrand sade.

För det första nämnde han betydelsen av rättssäkerheten. Vem säger någonting annat än att studenter i Borås, Uppsala och Stockholm skall åtnjuta

samma rättssäkerhet? Vad är det som säger att det leder till slutsatsen att det skall vara en centraliserad antagning till universitet och högskolor?

Jag vill hålla Bengt Silfverstrand räkning för att Socialdemokraterna faktiskt, under starkt tryck från verkligheten och den politiska oppositionen, började ta några stappande steg i avreglerande riktning. Men så fort man återvände till oppositionen glömde man tydligen allting. Nu kommer återskällaren. Bengt Silfverstrand vill ta åt sig äran av något som man möjligen någon gång har gjort i det förgångna. Det försvinner som en vindpust när han i dag förordar att vi skall återgå till en centraliserad antagning till universitet och högskolor.

För det andra, herr talman, sade Bengt Silfverstrand att det jag citerade ur socialdemokraternas reservationer var alldeles fel. Det finns i så fall ett mycket enkelt sätt att bevisa att jag har fel och att Bengt Silfverstrand har rätt. Han kan be talmannen att dra tillbaka yrkandet om bifall till reservation nr 1. Det yrkandet innebär nämligen att ni yrkar avslag på samtliga de forskningsändamål som jag tidigare har beskrivit.

Att Bengt Silfverstrand sedan är positiv till åtskilliga av ändamålen med de forskningssatsningar som regeringen föreslår förvånar mig inte. Men jag sade tidigare, herr talman, att Bengt Silfverstrand under tre år inte har kunnat bestämma sig för om han är för eller emot det som regeringen förordar. Vad hjälper det om man är för ändamålen om det inte finns några pengar, Bengt Silfverstrand? Ni tänker inte anslå ett öre till allt som ni är för. Då kan man resa land och rike kring och säga att man är för allt detta. Men någon kommer till slut att fråga Bengt Silfverstrand: Vad med skola vi betala? Om han är ärlig kommer han inte att ha något tillfredsställande svar.

Herr talman! Min tredje kommentar gäller att Bengt Silfverstrand och Socialdemokraterna oroar sig över den bristande kontrollmöjlighet som man säger är förknippad med att regeringen väljer att föreslå riksdagen att forskningsresurser skall läggas i fristående stiftelser. Där går, Bengt Silfverstrand, den ideologiska vattendelaren mellan oss.

Jag är av den åsikten att jag inte tycker att det skall finnas någon politisk kontroll över hur forskningsstiftelser väljer att disponera sina resurser. Idén om fristående forskningsresurser är ett uttryck för den politik som regeringen har drivit genom hela denna treåriga mandatperiod, nämligen att självständigheten och friheten skall säkerställas. Jag beklagar, Bengt Silfverstrand, att jag en gång till använde det ordet. Det gjorde jag för att understryka att det inte känns riktigt träffande att Bengt Silfverstrand samtidigt säger att jag överpolitiserar de svenska universiteten.

Anf. 137 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! I sitt anförande säger Per Unckel att det är oerhört viktigt att så framgångsrikt som möjligt utveckla den samlade kunskapen. Jag kan helt skriva under på den utsagan.

Vi från Vänsterpartiets sida menar dock att det är viktigt att det blir en attitydförändring om vi skall få någon förståelse för en bred och bra satsning med kvalitativa förtecken på högskoleutbildning och forskning. Det måste bli en acceptans ute bland folk för en sådan politik, och den måste få en djup förankring.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Tyvärr måste jag konstatera att den förda politiken visar på ett demokratiskt underskott. Jag förstår inte, Per Unckel, varför denna stiftelseform skulle vara så mycket bättre än forskningsråden och fakultetsanslagen. När det gäller att man skall få till stånd en attitydförändring som innebär att bildningen får ett värde i sig kan jag se sju moln på denna himmel.

För det första skapar den tilltagande profilering av högskolorna som nu sker återvändsgränder för studenter.

För det andra står avgymnasiefieringen stilla. Det medför inläsningseffekter.

För det tredje får de som inte direkt använder sig av denna verksamhet inte en möjlighet att genom demokratiskt, politiskt arbete påverka de satsningar som skall göras. Jag talar om att påverka i stora drag, inte i detalj, man borde i alla fall få vara med och diskutera. I detta avseende finns det ett demokratiskt underskott.

För det fjärde riskerar de små och medelstora högskolorna att läggas för läfot.

För det femte angriper ni inte flaskhalsproblemen, Per Unckel. Det är allvarligt. Det handlar alltså om hur vi skall sörja för en god rekrytering framöver av studenter till grundutbildning och forskarutbildning inom den svenska högskolan.

För det sjätte kan tillgängligheten, brukargraden och den nya informationsteknologin riskera att komma på skam. Det beror på den katastrofala kommunala ekonomin, som ni delvis är skyldiga till. Det beror på segregeringen inom grundskolan, och det beror på bristerna i ämnesutvecklingen och en outvecklad ämnesintegration när det gäller den nya teknologin.

För det sjunde har vi upplevt en tilltagande sektorsforskning under de senaste tre åren.

Anf. 138 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag kan dess värre inte kommentera alla de påståenden som Björn Samuelson nu kom med. Jag vill ändå kommentera ett par av dem och börjar med en fråga som vi är helt överens om. Björn Samuelson och jag är egendomligt nog ense litet oftare än Bengt Silfverstrand och jag är det.

Björn Samuelson säger att den förändring av utbildning som vi talar om kräver en djup förankring hos människorna. Jag kan inte mer än hålla med om det.

Herr talman! Om vi skall nå de höga ambitioner som jag vet att många i denna kammare har tror jag att det krävs att hela vårt samhälles kultur förändras. Det krävs att vi får något som litet högtidligt skulle kunna kallas en lärandets kultur som genomsyrar allt vad vi företar oss.

Om vi lyckas förändra samhällets kultur i den riktningen har vi skapat en nödvändig grogrund för de utbildningsinvesteringar som behövs och som människorna själva kan dra nytta av.

Jag delar däremot inte Björn Samuelsons uppfattning att vi är på väg att få något slags demokratiskt underskott inom utbildningspolitiken. Det är tvärtom. Vad som har inträffat under de gångna tre åren är att varje enskild människa har fått makt och stämma i sitt val av utbildningsinriktning.

Skolpengen eller rätten att välja skola, som jag misstänker att riksdagen

något senare i kväll kommer att diskutera, är ett uttryck för detta. Politiken filtrerar inte längre bort individuella önskemål, utan enskilda människor får göra sig gällande av egen kraft. Vi stöttar och hjälper.

Samma sak, herr talman, gäller den högre utbildningen. Det är inte längre regeringen och riksdagen som bestämmer hur många utbildningsplatser som skall finnas på det ena eller andra universitetet. Det är den enskildes egna krav och önskemål som avgör vilken utbildning universiteten och högskolorna kommer att bestämma sig för att satsa på.

Björn Samuelson frågar mig varför stiftelser för forskningen skulle vara bättre än de nuvarande forskningsråden. Svaret är enkelt: Stiftelser är ett tillskott i mångfalden av organisationsformer och juridiska former för forskningsfinansiering.

I den typ av universitets-, skol- och forskningssystem som vi eftersträvar har mångfalden ett egenvärde för att skydda mot maktfullkomlighet och översitteri.

Jag skall till sist ge några korta kommentarer till tre av Björn Samuelsons påpekanden.

Björn Samuelson! Profileringen skapar inga återvändsgränder. Den skapar möjligheter för studenter att få den utbildning som de själva behöver. De små och medelstora högskolorna ligger förvisso inte för fåfot. Ingen regering har någonsin satsat så mycket på de små och medelstora högskolornas utbildning och forskning som denna. Vi kommer inte att klara av rekryteringen till den högre utbildningen på ett tillfredsställande sätt, i förhållande till de ambitioner som det svenska samhället måste ha, med mindre än att vi lär oss att också belöna investeringar i kompetens bättre än vad vi för närvarande gör.

Anf. 139 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Att stiftelseformen på något sätt skulle vara en garant mot maktfullkomlighet eller mot eventuella övergrepp är en förenklad syn på hur den typen av negativa inslag växer fram. Att så inte sker har aldrig garanterats av någon fix struktur, organisationsmodell e.d., Per Unckel.

Jag tycker fortfarande att Per Unckel är skyldig mig svaret på frågan varför man inte via forskningsråden och de vanliga fakultetsanslagen också framöver kan hantera de forskningsanslag som kan komma att tas även ur löntagarfonderna.

Jag tycker att det är en brist hos er, Per Unckel, att ni inte på ett tidigt stadium angriper de problem som vi kan se framför oss och att ni under de gångna tre åren inte har haft ambitionen att försöka skapa så breda politiska majoriteter som möjligt för att fatta vissa strategiskt viktiga utbildningspolitiska beslut. Jag ser framför mig problem av flaskhalstyp eller med rekryteringen, t.ex. den sociala snedrekryteringen eller vad gäller rekryteringsvolymen. För detta krävs samråd och breda politiska majoriteter i kammaren, så att det inte blir en ryckighet i utbildningspolitiken.

Då, Per Unckel, kan vi kanske börja närma oss målet att framgångsrikt utveckla den kunskap och den kompetens som är viktig både för det privata näringslivet och för den offentliga sektorn i vårt land, men inte förrän då. Tyvärr har inte de beslut som har tagits och de som kommer att tas i utbild-

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

ningspolitiken här i kammaren fram till nästa lördag den breda politiska majoritetens signum.

Anf. 140 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Två kommentarer, den första med anledning av Björn Samuelsons påpekande att han inte riktigt förstod hur fria forskningsinstitutioner eller forskningsfinansiärer kan vara en garant mot övergrepp.

Herr talman! Det är egentligen inte så konstigt. Det bygger på föreställningen att universitet och högskolor liksom forskningen aldrig får vara beroende av en enda part, inte ens av den demokratiska staten. Också den demokratiska staten kan, vilket historien visat många gånger, bestämma sig för att hota värden som universitetet hyllar. Det är inte så rasande länge sedan den demokratiska staten här i landet bestämde sig för att göra universitetet till något helt annat än det som är dess innersta väsen.

Därför tycker jag till skillnad från många av mina socialdemokratiska och vänsterpartistiska opponenter att det är rätt att undandra en del av universitetens och forskningens finansiering det omedelbara politiska inflytandet. Det är nämligen bara därigenom som vi vet, herr talman, att universitetet kan fylla en kritisk roll också mot Sveriges riksdag och Sveriges regering, precis den roll som de goda universiteten genom världshistorien har förmått att hävda och därigenom skydda värden som är högre än t.o.m. ett för stunden demokratiskt fattat riksdagsbeslut.

Det må låta litet förvånande, herr talman, att formulera sig i dessa termer, men det är precis i dessa termer som skiljelinjen kan formuleras mellan oss som tror på det fria universitetet och dem som anser att universitetet alltid och i allt skall vara underställt regering och riksdag.

Den andra kommentaren, herr talman, gäller Björn Samuelsons beklagande över att vi inte har sökt breda lösningar. Med anledning av detta vill jag säga att jag faktiskt har gjort detta, till den gräns där jag ansett att detta var förenligt med de långsiktiga intressen som det är regeringens skyldighet att värna. Jag vill gärna deklarerat, herr talman, att jag själv liksom många andra ser breda lösningar som en fördel, eftersom de gagnar stabilitet och ofta långsiktighet. Men de får aldrig gå längre än att man själv kan acceptera lösningens innebörd.

Om kravet på den breda lösningen är ett innehåll som inte är förenligt med vad jag menar vara i Sveriges långsiktiga intressen, räds jag lika litet som Björn Samuelson den politiska striden. Då är det bättre med en sådan än att lösningen blir oklar och därmed Sveriges framtid mindre tydlig.

Anf. 141 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag är ganska trött på att Bengt Silfverstrand gång på gång betecknar Folkpartiet och Centern som okritiska medlöpare till en moderat högskole- och forskningspolitik. Låt mig därför få börja med, herr talman, att läsa upp några ord ur en forskningsmotion som var vår partimotion år 1989:

"Ett radikalt grepp vore att ge universitet och högskolor löntagarfonderna. Åtgärden skulle vara den största reformen i forskningspolitiken på

årtionden. I forskningspolitiken behövs såväl större resurser som systemförändringar.”

Vi krävde vidare större volym på de reguljära högskolorna. Vi krävde fler doktorer, bättre utrustning, en upprustning av högskolornas lokaler, större frihet för universitet och högskolor, dels genom en radikal reformering av anslags- och antagningssystemet, dels genom tillgången till löntagarfondsmedel, samt särskilda insatser för att höja kvaliteten vid de gamla högskolorna. Framför allt skulle man se till att alla lärare där skulle ha forskarutbildning. Vid den tiden hade 700 av de befintliga 1 000 lärarna inte forskningsutbildning.

Låt mig med detta, herr talman, lämna just den frågan. Vi kan fortsätta den debatten senare.

Högskoleutbildning och forskning med kvalitet är vitala inslag i vår sociala och ekonomiska utveckling och har ett självständigt värde som kritisk och omdanande kraft i samhället, inte minst i dag, då världen är mera integrerad och konkurrensen från andra länder så tydlig.

Den vetenskapliga konkurrensen är viktig för att bygga upp kvalitet. Men vi inser samtidigt att det också kan innebära att nya synsätt, nya metoder, nya vetenskapliga områden, speciellt om de är mångdisciplinära och går på tvären mellan de redan etablerade, har svårt att tränga fram.

Exempel på detta är miljöforskningen under 60-talet och omvärldsforskningen, som ofta har svårt att få en plats, och fortfarande har forskning ur kvinnoperspektiv svårigheter.

Vi är överens om att alla högskoleutbildningar skall bygga på vetenskapliga grunder och på beprövade erfarenheter. Men samtidigt måste vi vara medvetna om att all kunskap inte fångas i en teoretisk-akademisk avhandling. Det finns ett praktikens mästerskap som är lika viktigt för utvecklingen och som måste erkännas. Jag kommer att tala mer om detta när vi senare skall diskutera betänkandet om vårdutbildning.

Jag menar också att alla högskolor har ansvar för den region som de arbetar inom. Men detta ansvar innebär ingen bindning till att de skall hålla sig inom regionen. Högskolorna har också ansvar för att sprida möjligheter för ett livslångt lärande så brett som möjligt med hjälp av bl.a. tekniska verktyg men att ändå inte förfalla till att tro att informationsteknologin är den enda möjligheten. Det handlar inte bara om att sända kurser via fax, video eller datorer. Det är vidare än så. Det handlar om pedagogisk-metodisk utveckling, att lära av internationella erfarenheter, att knyta ihop teori och praktik och att utveckla språket.

Varje forskare har också eget ansvar för att göra sina forskningsresultat tillgängliga för oss alla. Detta är nu tydligare än det tidigare har varit, och jag ser fram emot att den uppföljning som nu genomförs av reformen också skall omfatta detta inslag i reformen.

Kvalitet, kvalitetssäkring, kvalitetsnormer, självvärdering och evaluering i utbildning och forskning talas det mycket om. I detta ingår också att fundera över vilka värden som vi vill att universitet och högskolor skall stå för och plantera in i unga människor. I det ingår självklart kunskaper av högsta klass och en lust att lära vidare hela livet, men också civilkurage och fördjupat samhällsansvar i såväl nationellt som internationellt perspektiv.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

För mig ingår i kvalitetsbegreppet att öka jämställdheten mellan könen, att utveckla arenor för kontakter inom universiteten över dagens fakultetsgränser, att utnyttja informationsteknologins möjligheter, att använda kompetensen hos de människor som kommit till Sverige – jag tänker då på flyktingarna – att utveckla dem och se till att Sverige blir en plats på jorden även för deras olika kompetenser.

I den nya högskolelagen poängteras högskolornas ansvar för internationalisering och jämställdhet. Internationalisering är inne. Det är helt rätt, tycker jag. Vetenskapare har traditionen att mäta sig med varandra över nationsgränser. Vi knyter an till gamla tider då det var naturligt att unga människor gav sig ut i världen under och för sin utbildning. Sverige behöver nu som förr kunskaper om språk och kulturer. Vi behöver perspektiv både på oss själva och på andra. Vi är som land allt tydligare beroende av vad andra länder gör eller inte gör.

Låt mig säga några ord om internationaliseringens andra sida: Hur tar vi emot utländska studenter och forskare? Vi vill ju att svenska ungdomar skall tillbringa minst en termin utomlands. Det är ett mål som vi alla arbetar för. Mindre energi har vi lagt ned på att diskutera hur vi tar emot de utländska studenter som kommer hit, via frivilliga program eller som flyktingar. Det som fick mig att vilja säga detta var att jag i veckan läste en avhandling från Uppsala pedagogiska institution som heter Att studera i främmande land. Den rev tag i mig.

Studenterna i undersökningen vittnar om isolering, utlänningsfientlighet, känsla av underlägsenhet, missförstånd, maktlöshet, föröklampning och medvetet provocerande. Är det vi som betar oss på det sättet? Avhandlingen gällde chilensare och iranier. Jag vet att detta egentligen inte är vår sak. Det är högskolorna som skall ta ansvaret och troligtvis också gör det. Studenterna gör stora insatser. Men det räcker tydligen inte. Problemet måste göras synligare för att kunna vändas till möjligheter.

Om vi skall nå en äkta internationalisering måste vi även tänka på hur vi bjuder oss inför andra länders ungdomar, oavsett deras motiv för att studera här. Under nästa riksdagsperiod ämnar jag – om jag finns här då – ta initiativ till att efterlysa en genomgång av hur olika högskolor i landet hanterar detta sitt ansvar.

Den andra punkten som är ny i högskolelagen, herr talman, gäller ansvaret för jämställdhet. Vi har alla klart för oss att det är en svår fråga. Den innebär att enskilda människor, forskare och lärare måste omvärdera tidigare ståndpunkter och ändra attityd och se på saker och ting på ett nytt sätt. De måste kanske också personligen stå tillbaka.

Jag skall inte trötta kammaren med att upprepa vad jag tidigare sagt om motiven för jämställdhet, om begreppet jämställdhet, om jämställdhet som kvalitetsfråga och som rättvisefråga, om situationen i Sverige kontra andra länders högskolor eller om den samhällsekonomiska betydelsen av att vi tar till vara hela vårt mänskliga kapital. Däremot skall jag ge er en insyn i det verkliga livet.

Som ordförande i arbetsgruppen för jämställdhet i högskolans utbildningar och forskning, den s.k. JÄST-gruppen, får jag många brev från kvinnor som berättar om hur svårt och tungt det är att t.ex. överklaga för att man

känner sig vetenskapligt ned- eller felvärderad. Jag skall läsa upp delar av ett brev.

Det står: Du frågar om du får använda mina papper. Naturligtvis, det är just det jag vill. – Jag har haft kontakt med henne sedan januari 1993. – Mitt fall är att en odisputerad man gick före fem disputerade kvinnor. Tyvärr var det bara jag som överklagade. Jag kan samtidigt förstå att de andra fyra inte gjorde det. Också jag blev avrådd. Inte bara av sådana som ville försvara institutionens anseende, utan även av sådana som ville mig väl. Men det finns också saker jag lärt mig under den långa tid som gått sedan jag överklagade. Det blev plötsligt helt tyst omkring mig. Kolleger slutade hälsa, vände ryggen till för att slippa ta ställning till om de skulle hälsa eller ej. Jag blev utesluten när det gällde information. Jag fick inte ens veta om kurser som jag undervisade på skulle läggas ned. Också kvinnliga kolleger, t.o.m. sådana som jag tidigare trott mig vara god vän med, slutade hälsa. Samtidigt måste jag väl ändå säga att det fanns kvinnor som stöttade mig. Trots att något beslut ännu inte finns i mitt ärende har faktiskt ändå min situation förbättrats. De flesta har börjat hälsa och jag känner att stämningen lättat. Men jag tror att vi måste bli mycket mer medvetna om hur svårt det är i sådana här organisationer att gå emot makten när makten är tydlig och tyrannisk. Därför kanske vi också borde sprida den kunskapen. Kanske är det bättre att inte överklaga, även om du som kvinna vet att du blivit förbigången. Den personliga risken är för stor – alltså risken för apati, att man blir sjuk. Själv ångrar jag inte att jag överklagade. Men samtidigt är min situation speciell: Jag är så gammal att makten inte kan sabotera min framtid. Den har jag ändå till stor del bakom mig. Jag har ju också ett ansvar för studenter och doktorander, ett ansvar för att göra det lättare för dem att få tillträde till universiteten på bättre villkor. Dock menar jag att det inte är självklart för mig längre att råda en yngre kvinna att överklaga en tjänstetillsättning. I stället vore det nästan självklart för mig att säga: Gå vidare. Sök andra möjligheter och andra vägar. Vill de inte ha dig, acceptera det och gör något annat.

Detta, mina vänner, var vad jag ville avsluta med som ett exempel på jämställdheten i praktiken. Det är därför intresset och stödet från oss i riksdagen inte får förtröttnas. För er kännedom kan jag berätta att regeringen den 19 maj beviljade medel på JÄST-gruppens förslag för att göra en nationell förstudie om hur kvinnliga sökandes meriter värderas i relation till hur manliga sökandes meriter värderas vid tjänstetillsättning.

Till slut, herr talman, vill jag säga att det är viktigt att vi här i kammaren fortsätter att följa upp och aktivt intressera oss för hur arbetet med jämställdheten utvecklas, att vi gör våra förväntningar tydliga och att vi kräver uppföljningar och utvärderingar. Även på lång sikt kommer våra ställningstaganden, förväntningar och beslut att vara de verktyg som män och kvinnor kan luta sig mot i livsavgörande kompetensvister.

Jag har skrivit ett särskilt yttrande. Det innebär att jag personligen kommer att instämma i Björn Samuelsons meningsyttring nr 37.

Allra sist skulle jag till kanslichefen och kansliet med Olof Marcusson i spetsen, vilja framföra ett tack för ett självklart professionellt arbete under de här tre åren, och också för det hjärtats värme och välvillighet som jag känner att ni har givit oss. Tack!

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Anf. 142 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag har stor förståelse för att Margitta Edgren känner sig besvårad av att jag till praktiskt taget hundra procent kopplar ihop de utbildningsinsatser som har gjorts med det ur borgerlig synpunkt, mycket starka moderata utbildningsdepartementet, där det uppenbarligen inte finns något större utrymme för Folkpartiet och Centern.

Jag betvivlar inte den uppgift som Margitta Edgren lämnade angående löntagarfondspengarna. På den tiden fanns det dock pengar. Då behövde vi inte låna i den enorma utsträckning som den borgerliga regeringen har tvingats göra.

I september 1992 var folkpartiledaren Bengt Westerberg en av dem som med mest kraft stod upp som garant för den uppgörelse som innebar att man inte skulle ta dessa pengar från pensionssystemet. Han beklagade i efterhand, när uppenbarligen inte heller han hade räckt till för att klara anstormningen från Moderaterna.

Man skulle kunna uttrycka skillnaden så att Folkpartiet för i stort sett samma nyliberala politik på utbildningsområdet, men i vissa avseenden går ni ut i efterhand och säger: Vi beklagar.

Jag vill ändå säga att Margitta Edgren har gjort en fin insats på en punkt, nämligen när det gäller jämställdheten. Där har hon också fått full uppslutning från socialdemokratisk sida.

Jag går inte in på de mindre och medelstora högskolorna. Det kommer Berit Löfstedt att göra.

Anf. 143 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand tar fel. Jag känner mig inte besvårad, inte det minsta. Jag har försökt förklara att den politik som nu har förts i huvudsak har gått efter de riktlinjer som vårt parti hade bestämt sig för inför den förra forskningspropositionen. Jag läste högt ur en partimotion från 1989. Jag kan inte vara besvårad när jag nu får vara med om att genomföra precis det partiet önskade sig vid den tidpunkten.

Vi är fyra partier i regeringen. Det är klart att det finns inslag i detta som kanske hade kunnat vara annorlunda. Men jag vill betona att det rör sig om inslag.

Jag tackar för den uppskattning som hela utskottet har visat för den jämställdhetspolitik som vi tillsammans har drivit på och gjort tydlig. Jag vill ge en stor eloge till alla i utskottet. Där har vi inte vid något tillfälle haft avgörande tvister oss emellan. Jag säger av hela mitt hjärta att vi är helt överens om detta.

Anf. 144 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Det var ett fint och mycket intressant anförande som Margitta Edgren höll. På ett par punkter vill jag dock göra en liten kommentar. Det gäller det mottagande som utländska studenter kan möta här i Sverige, som Margitta Edgren tog upp. Det visar på vikten av att vi pratar om internationalisering i dess verkliga betydelse. Tyvärr finns det brister, som Margitta Edgren så tydligt pekar på. Många viktiga åtgärder måste nog vidtas utanför

skolan, ute i samhället i övrigt. Det är inte bara inom grundskola och gymnasieskola.

Herr talman! Jag vill beklaga att inte Margitta Edgren har varit mer framgångsrik än vad som är fallet när det gäller behandlingen av propositionen. Det gäller särskilt jämställdhetsfrågan, viktningen vad gäller underrepresenterat kön och anslagen vad gäller doktors- och licenciatexamen. Där står Vänsterpartiet för en radikalare ståndpunkt än de övriga partierna. Folkpartiet och Vänstern ligger nära varandra i dessa frågor. Jag beklagar att de övriga regeringspartierna inte vill lyssna på Margitta Edgren fullt ut i dessa frågor.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Anf. 145 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! När jag förberedde mig för debatten tänkte jag på vad Björn Samuelson och jag var överens om vid den förra större debatten, nämligen att vi två i dag skulle föra en mer ideologisk politisk diskussion. Det jag sade var upplagt utifrån det. Jag blev litet snopen när Björn Samuelson började sitt anförande på det vanliga sättet.

Björn Samuelson tog upp kvaliteten. Om man skall förändra inom institutioner och fakulteter så svåra saker som attityder, värderingar, byte av seminariekultur och pedagogiska metoder behövs rejäla belöningar. Det behövs för att attrahera kvinnor att fortsätta. Belöningen kan t.ex. ske i form av viktning. Har man lyckats föra en kvinna fram till doktorsexamen och behålla henne, behövs en rejäl belöning. Vi har för få sådana kvinnor. Det som Björn Samuelson tar upp i sin meningsyttring och som togs upp av JÄST-gruppen går ut på att tillmäta underrepresenterat kön högre vikt. Att det i dag finns majoritet för regeringens förslag säger inte att det inte kan ändras på sikt.

Anf. 146 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Vi ger inte upp på denna punkt, Margitta Edgren. Jag hade ett avsnitt om kunskap och kunskapssyn i mitt anförande, med tanke på vad vi var överens om senast. Jag noterar också att Margitta Edgren tog upp det i sitt inledningsanförande. Jag har ingenting att invända mot det som togs upp där, snarare tvärtom. Jag tyckte att det var intressant med betoningen på praktiken, erfarenheten som kunskap. I detta sammanhang är det betydelsefullt att också yrkeserfarenhet får inräknas som en merit när man söker in till högskolan.

Anf. 147 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande huvudsakligen att beröra de mindre och medelstora högskolorna. Senare kommer Christina Linderholm att ta upp högre utbildning och forskning i Stockholms län.

Det vi nu debatterar innebär ytterligare ett steg i riktning mot den nationella upprustning inom högre utbildning och forskning som denna regering påbörjade för tre år sedan, som utbildningsministern mycket värtaligt har beskrivit. Jag vill säga till Bengt Silfverstrand och Björn Samuelson att Centern har tagit aktiv del i det arbetet. Det hade varit glädjande att höra ett erkännande från socialdemokrater och vänster här i kväll för att vi har nått

långt både i fråga om dimensionering och kvalitetsförbättringar inom den högre utbildningen. Vi får säkert inte höra det i kväll. Vi får säkert inte heller höra det under den kommande sommaren i den valrörelse som nu stundar.

Det var ju så att vi höll på att halka efter jämfört med våra konkurrentländer. Det kom larmrapporter från dåvarande UHÄ. Vi hade från vårt parti, Centern, många motioner som gick ut på att antalet utbildningsplatser skulle utökas. Men dåvarande regeringen kunde inte prioritera detta framför andra behov som fanns i statsbudgeten. Den nuvarande regeringen har på ett dramatiskt sätt brutit denna trend.

Antalet studenter har ökat med över 30 %. Det nya resurstilldelningssystemet innebär också ett effektivare resursutnyttjande och kommer att innebära att antalet studenter kan öka med 5–10 %. Sammantaget innebär detta att Sverige har gjort en i modern tid alldeles unik ansträngning för att snabbt expandera den högre utbildningen. En mycket stor del av dessa platser har tillkommit just vid de mindre och medelstora högskolorna.

Jag kommer då in på en av mina och mitt partis hjärtefrågor, vad än Bengt Silfverstrand och Björn Samuelson säger, nämligen de mindre och medelstora högskolornas roll i utbildningssamhället. Jag har många gånger hört i denna kammare hur socialdemokraterna uttrycker sitt missnöje med hur Centern har agerat i denna fråga. I kväll säger Björn Samuelson att Centern ej längre för de mindre och medelstora högskolornas talan. Nu är det bara socialdemokrater och vänster som är dessa högskolors riddarvakt. Det är de som kämpar och har kämpat för resurser till de mindre och medelstora högskolorna. Det är därför på sin plats och kan vara av intresse att ge en mera korrekt historieskrivning, i stället för den friserade beskrivning som kommer fram under debatten.

Först och främst kan man säga att Socialdemokraterna i regeringsställning gjorde mycket litet för de små och medelstora högskolorna. Genom den nuvarande regeringens agerande har resurserna mångdubblats. Högskolornas roll har lyfts fram på ett helt annat sätt. Att nu plötsligt i ord försöka bjuda över regeringen i en nyfödd välvilja mot mindre och medelstora högskolor tycker jag saknar all trovärdighet, särskilt som denna välvilja inte följs upp med några konkreta förslag.

Jag återkommer till den decemberdag 1992 – det har jag gjort flera gånger här i kammaren i olika debatter – då vi hade att ta ställning till ett förslag från Centern om att ge fasta forskningsresurser till de mindre och medelstora högskolorna. Då gjorde Socialdemokraterna upp med Moderaterna, och där är vi nu.

Att de små och medelstora högskolorna är viktiga i den regionala utvecklingen är alla ense om. Där finns inga motsättningar. Där högskolor etableras uttrycker sig kommunala företrädare ofta så här: Det är en injektion i regionen och en nyckel till framtiden. Det ökar också den andel av befolkningen och av ungdomarna som går vidare till högre studier, och det påverkar på så sätt också den sociala snedrekryteringen.

Från utskottsmajoritetens sida menar vi att det inte får råda någon tvekan om att de mindre och medelstora högskolorna både har en nationell och en regional roll. Oppositionen tolkar detta som något slags kategoriklyvning och gör ett stort nummer av det. Det talas om att vi nämner A- och B-lag.

Vi har slagit fast i den forskningspolitiska propositionen att det handlar om frihet och kvalitet för den enskilda högskolan. Då är det väl absurt och motsägelsefullt att tro att man med centrala beslut och centrala direktiv på någon sätt kan ändra detta genom att tala om hur man skall göra vid de olika högskoleenheterna!

Centern tror på de mindre och medelstora högskolorna, Bengt Silfverstrand och Björn Samuelson! Vi är övertygade om att satsningar på de högskolorna får en klart positiv effekt inte bara för regionen, som jag nyss har nämnt, utan också för vår nation.

Vi vet genom undersökningar från bl.a. USA att man får de bästa utbildningsresultaten vid högskolor som inte är så särskilt stora – Princeton, t.ex., med 8 000–9 000 studenter. Visserligen är de mindre än universiteten, men man får inte förledas av något storhetstänkande. Det finns inget klart samband mellan storlek och kvalitet på verksamheten.

När man rankar de amerikanska universiteten och högskolorna är flera av dem som ligger högst i topp just små – även om man jämför med våra små och medelstora högskolor.

I ett system utan hämmande regelverk förmår även relativt små högskolor att hävda sig väl i en hård nationell konkurrens.

Det har inträffat flera viktiga principgenombrott för de mindre och medelstora högskolorna. Jag tänker först på rätten att utfärda magisterexamen efter kvalitetsprövning av kanslersämbetet. Man är beroende av precis samma kriterier och precis samma prövning som de stora universiteten och högskolorna. Det har visat sig att kvaliteten har varit hög när det har gjorts efterforskningar för att utröna om den studerande varit behörig för magisterexamen.

De första reaktionerna på regeringens förslag till resursfördelning, som är grundat på högskolornas kvalitetsprogram, tyder på att de stora universiteten kan ha svårt att få grepp om sina omfattande verksamheter. De mindre skolorna har minst lika goda förutsättningar att utveckla och genomföra starka kvalitetsprogram.

Det har inte bara skett en kvalitetshöjning utan också en ökad resurstilldelning. Jag nämnde nyss utökningen av antalet studerandeplatser, och dessutom har forskningsresurserna förstärkts. Alla som sitter här i kammaren känner till storleken på de resurserna, men jag vill nämna det som hastigast, för jag skall göra en jämförelse med vad Socialdemokraterna åstadkom under sin tid: Vi ger 100 miljoner i den forskningspolitiska propositionen utöver tidigare anslag.

I tisdags beslutade vi om en engångssatsning på 150 miljoner i den regionalpolitiska betänkandet. I den debatt vi för i dag slår man dessutom fast de medelstora högskolornas roll i utbildnings- och forskningspolitiken. Man skiftar ut medel ur Fond 92–94 för att ytterligare stödja forskning i samarbete med näringslivet.

Vi skall jämföra detta med de medel som kom till under de år då man kan tycka att det satsades på så många onyttiga saker. Det var inte mer än en liten rännil om man jämför med vad den här regeringen har satsat på forskning vid de mindre och medelstora högskolorna. Anslaget ökade med 8 miljoner till sammanlagt 45 miljoner i samband med 1990 års forskningspolitiska propo-

tion. Kraftfullare än så var alltså inte de ökningarna som Socialdemokraterna lämnade efter sig under rekordåren på 80-talet.

Jag vill upprepa vad jag har sagt om Centerns inställning till mindre och medelstora högskolor: De är viktiga i ett nationellt högskolesystem. Det är viktigt att alla högskolor får samma möjligheter att utvecklas och ge studenterna samma kvalitativa utbildning oavsett var dessa bedriver sina studier.

De mindre och medelstora högskolorna har flera roller. De har dels en nationell roll för grundutbildning, fort- och vidareutbildning och forskning, dels rollen som kompetensförsörjning för det lokala och regionala näringslivet. Som Rune Rydén nyligen anförde från talarstolen har de också beroende av profil en roll på andra områden. I det sammanhanget kan man söka medel ur statsbudgeten, ur stiftelser osv.

Slutligen, herr talman, vill jag bara säga att utmaningen för oss inte ligger i att skapa lösningar för ett fåtal medborgare i några regioner. Vi måste ta hänsyn till att hela befolkningen och hela landet skall komma in i kunskaps-samhället. Då motverkas segregering och den uppdelning i A- och B-lag som oppositionen talar om. Då kan man undvika just sådana djupa klyftor. Kunskap innebär makt – det vet vi – men ansvaret måste delas och spridas till alla i en fungerande demokrati. Därför är det naturligt för oss i Centern att tala om delad kunskap. Vi menar att alla skall ta del av kunskap och kompetensutveckling oberoende av bakgrund.

Till slut, herr talman, ber jag att få instämma å det hjärtligaste med Margitta Edgren när hon tackar vårt förträffliga kansli.

Anf. 148 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag har nu med intresse lyssnat på Marianne Jönsson. Hon uppehöll sig huvudsakligen vid betydelsen av en utveckling när det gäller de små och medelstora högskolorna. Det var som att höra Centern för mer än tre år sedan.

I mitt replikskifte med Rune Rydén sade han att vi inte kan splittra upp forskningsresurserna. Hur reagerar Marianne Jönsson på ett sådant uttalande? Är inte det oroande?

Anf. 149 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Jag försökte från talarstolen ge exempel på hur mycket regeringen har satsat på forskningsstödande medel till de mindre och medelstora högskolorna. Efter de förslag som vi nu debatterar och förhoppningsvis beslutar om i morgon är summan uppe i en halv miljard. Det är en enorm satsning om man jämför med den lilla rännil som den socialdemokratiska regeringen satsade på forskning.

Vi är inne i en treårsperiod. Den forskningspolitiska propositionen skall återigen förnyas efter en treårsperiod. Vi går under nätverksstruktur just nu. Det kan mycket väl hända att det finns andra lösningar när det gäller att bedriva forskning. Jag är som sagt inte alls oroad för den kvalitet man presterar. Undersökningar och resultat har redan visat att den är god.

Anf. 150 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Till Marianne Jönsson vill jag säga att jag inte har prisat den tidigare socialdemokratiska regeringspolitiken när det har gällt de medel-

stora högskolorna. Vänsterpartiet har haft reservationer i just detta avseende. Men jag kan konstatera att Socialdemokraterna har svängt i frågan.

Därför är det så viktigt, Marianne Jönsson, att vi kan återupprätta en bred politisk majoritet och att också Centern ställer upp, ger rätt signaler och är tydligt i sin politik när det gäller de små och medelstora högskolorna.

Den tydliga och rätta signal från denna kammare som högskolorna behöver är att vi säger följande: Ni är så kompetenta. Vi gör den bedömningen att ni har en stor nationell betydelse inom forskningspolitiken. Därför skall ni ha fasta forskningsresurser. Något annat har inte detta land råd med.

Anf. 151 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Jag upprepar vad jag har sagt. Vi är inne i en treårscykel. Vi har fått betydligt ökade resurser till forskning och forskningsstödjande åtgärder. Vi har fått ett kvalitetskrav på oss. Just nu är vi inne i en cykel där vi har som emblem: frihet och kvalitet.

Jag är inte ett dugg oroad för att man inte skall leva upp till det på högskolorna. Centrala direktiv och beslut är ju helt utan relevans i det sammanhanget. Vi har gett högskolorna frihet för kvalitet.

Anf. 152 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Läget för vårt land är allvarligt om man ser till den växande statsskulden och budgetunderskottet. En del av problemet är konjunkturellt, men det allvarliga problemet är det strukturella budgetunderskottet. Så långt jag kan överblicka är vårt problem i ett nötskal att Sverige inte ens under de bästa åren av en högkonjunktur förmått att börja återhämta sig. Statens inkomster kommer att behöva förstärkas och statens utgifter behöver utsättas för ytterligare besparingar för att inte statsskulden ohjälpligt skall växa oss över huvudet.

I det läget är det inte svårt för mig som kristdemokrat att känna sympati för oppositionens förslag att låta löntagarfondsmedlen gå till pensionärerna alternativt till en budgetförstärkning. Vid ett hastigt påseende kan det förefalla som om oppositionen står för en ansvarsfull förvaltning med sina förslag om att låta dessa miljarder gå till en budgetförstärkning på ett eller annat sätt.

Trots att jag är mycket medveten om allvaret i den finansiella situationen, menar jag att det är ännu bättre att använda de pengar som vi talar om till de nya forskningsstiftelserna som vi debatterar i dag.

Sverige är ett litet land och globalt sett avlägset beläget. Vi har ett mycket begränsat språkområde och en liten befolkning. Vi unnar oss högre lön, längre semester och högre socialt välbefinnande än de flesta av våra konkurrenter. Vad skall vi då konkurrera med? Hur skall våra ungdomar möta framtidens utmaningar i en värld som blir alltmer internationell?

En avvägning av löner och arbetsvillkor kommer säkert att bli nödvändig. Men Sverige kommer aldrig att kunna konkurrera genom att ha lägre löner än Asiens folkmassor eller Östeuropas arbetskraft. Skall vi klara konkurrensen måste vi försvara vår levnadsstandard genom att vara bättre. De tjänster och produkter som vårt land producerar måste hålla högre kvalitet än varje annat lands för att de höga priser vi sätter på dem skall vara försvarbara.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

I stället för den här, till synes välbehövliga, budgetförstärkningen väljer regeringen, med kristdemokraternas medverkan, att investera pengarna på ett sätt som man hoppas skall ge ännu bättre utdelning än vad andra placementsmöjligheter kan ge. Den väljer att investera i forskning och forskningsutbildning.

För ett år sedan avsattes 10 miljarder kronor till tre stiftelser, en för strategisk forskning, en för miljöstrategisk forskning och en för kulturvetenskaplig forskning. I och med dagens beslut instiftas ytterligare sju forskningsstiftelser för sammanlagt 8,4 miljarder kronor.

Det är en stiftelse för forskarutbildning och profilforskning vid mindre och medelstora högskolor med inriktning på informationsteknologi och näringsliv, en stiftelse för forskning och forskarutbildning vid en ny universitetsstruktur i södra Storstockholm, en stiftelse för förstärkt värdforskning, ett internationellt miljöuniversitet i Lund, en stiftelse för vidgad internationell samverkan och en stiftelse för kvalitetsinriktade kulturprojekt. Det tillkommer ytterligare en tionde stiftelse för att främja innovationer.

Denna satsning på tio forskningsstiftelser får en mycket stor tyngd. Låt mig få göra en jämförelse, herr talman. Avkastningen av dessa miljarder kronor blir lika stor som hela budgeten för ett av våra större universitet.

All forskning är inte lika meningsfull. Om vi ser till den forskning som just den här mixen ger är den mycket tillfredsställande och löftesrik för Sverige och Sveriges ekonomi ur ett kristdemokratiskt perspektiv.

Tiden medger inte att jag utvecklar min glädje över den forskning och forskarutbildning som skall ske inom miljö, informationsteknologi, kultur, internationell samverkan eller förstärkningen av forskning vid mindre och medelstora högskolor.

Herr talman! Tro mig, Bengt Silfverstrand och Björn Samuelson! Jag skulle kunna utveckla mig lika värtaligt om vilken som helst av dessa stiftelser. De är angelägna, och vi känner stor glädje inför dem. Jag vill lyfta fram en av stiftelserna som jag känner en särskild samhörighet med. Jag vill göra det mot bakgrund av att Bengt Silfverstrand försöker göra sak av att han skulle vara förvånad, eller inte förvånad, över hur de fyra regeringspartierna har förhållit sig till den förda utbildningspolitiken under dessa tre år.

Jag läser in en viss syrlighet och besvikelse över att det faktiskt höll med fyra partier som inte hade en gemensam historia. Då tänker jag i synnerhet på kds som inte har varit med i riksdagen mer än dessa tre år. Det gick faktiskt att hålla ihop dessa grupper, Bengt Silfverstrand. Det är mer än vad Bengt Silfverstrand har lyckats med. Om jag inte är fel underrättad får vi gå tillbaka ända till förra kriget för att finna en koalitionsregering där Bengt Silfverstrands parti deltog. Då var man tvingad till det av ett världskrig. Bengt Silfverstrand och hans parti har inte en historia som lyfter fram samförstånd, åtminstone inte vad jag kunnat finna.

Skulle man nu kunna häckla kds för att vi inte har varit trogna mot vad vi tidigare har sagt i riksdagen? Det går naturligtvis inte av det enkla skälet att vi inte har varit i riksdagen. Vi har också haft en politik, men vi har inte haft förmånen att få framföra den från den här talarstolen. Det går alldeles utmärkt att se vad våra politiska program för grundskola, gymnasium, högskola och forskning har att säga och hur väl det stämmer med den förda poli-

tiken under dessa tre år. Jag skall personligen tillhandahålla dem om Bengt Silfverstrand så önskar. Om inte Bengt Silfverstrand tror mig kan han personligen höra mig utveckla detta i Skåne så småningom.

Kds har inte i alla detaljer kunnat utmejsla sin politik utanför riksdagen. Men när det gäller en av dessa stiftelser känner vi en stor glädje. Det är stiftelsen för förstärkt vårdforskning.

Inför valet 1991 föreslog vi att medel ur löntagarfonderna skulle tillföras vården, i synnerhet för strategiska satsningar som inköp av teknisk utrustning. Den kommer många patienter till del, men är dyrbar.

Det är därför med glädje jag noterar att det i propositionen avsätts 6,85 % av de ca 8,4 miljarderna till denna stiftelse vars avkastning skall gå till forskning och forskarutbildning på vårdområdet samt till forskning med inriktning på allergier och annan överkänslighet.

Forskningstraditionen vad gäller omsorg och vård är relativt ung och har tvärvetenskaplig karaktär. Jag tror därför att denna kraftiga satsning på forskning och forskarutbildning inom vård och omsorg kommer att ge metoder för bättre vård som snabbt kommer patienterna till godo. I och med det minskas den enskildes lidande och resurser frigörs till annan vård och omsorg.

Det är vidare ett stort folkhälsoproblem att allergier och annan överkänslighet ökar. Potentialen för att hjälpa många som är drabbade av allergi är stor. Det skulle medföra vinster i form av minskat lidande och minskade sjukvårdskostnader. Redan för fem år sedan deklarerade Allergiutredningen det växande behovet av forskning just kring detta medicinska problem, och det har inte blivit mindre.

Sammanfattningsvis menar jag att denna stiftelse är ett gott exempel, liksom de övriga nio stiftelserna, på att dessa stiftelsebildningar har alla förutsättningar att vara samhällsekonomiskt lönsamma i högre grad än andra penningplaceringar. Dessutom stärker de landets konkurrenskraft.

Herr talman! Till sist några ord om studiefinansieringen i forskarutbildningen. Den goda tanken att överföra utbildningsbidrag till doktorandtjänster fick den negativa konsekvensen att det blev färre doktorander. Ekonomin medgav inte tillförsel av ytterligare medel, och doktorandtjänster är avsevärt dyrare än utbildningsbidrag. I propositionen säger regeringen att man bör överväga att införa en studiefinansieringstrappa där doktoranderna successivt får bättre ekonomiska villkor under de fyra år som forskarutbildningen omfattar.

Det är en mycket rimlig hållning, eftersom forskarstudierna ändrar karaktär under utbildningens gång, från att i början i stort sett enbart vara egna litteraturstudier till att mot slutet bli allt mer reglerade och tjänstelika. De allra flesta läser dessutom litteraturkursen parallellt med någon annan sysselsättning, som förvärvsarbete på hel- eller deltid.

Utskottet skriver här att det redan nu är möjligt för universitet och högskolor att i de avtal som reglerar lönerna för doktorandtjänster skriva in en sådan förändring av villkoren som propositionen tar upp.

Jag tror att detta vore en mycket lycklig lösning, som beredde fler forskarstuderande möjlighet att få in en fot i systemet. Det är självklart bättre att över huvud taget komma in, med successiva förbättringar, än att genomföra

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

forskarutbildningen helt på egen bekostnad, som nu blir enda alternativet för många i den hårda konkurrensen om doktorandtjänsterna. Även ur landets synvinkel är det naturligtvis bättre att bereda fler möjlighet att disputera och därmed bidra till att vi når målet med en fördubbling av antalet dispute-rade till sekelskiftet.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i be-tänkande UbU12.

Jag vill också instämma i det tack som så gott som alla tidigare talare har sagt till kansliet. Jag vill speciellt tacka för den hjälp som vi nykomlingar har åtnjutit. Det har inte varit lätt att komma in i alla vindlingar, men kansliet har varit oss till god hjälp. Tack för det!

Anf. 153 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Jag tror att jag måste börja med att berömma utbildningsmi-nistern. Berömmet gäller både propositionen om "Utbildning och forsk-ning" och ett antal andra aktstycken som utbildningsministern har lämnat ifrån sig under mandatperioden.

Det måste ju vara stort A, berömligt, för en tidigare partisekreterare att så konsekvent lyckas genomföra sitt eget partis politik, trots att det finns tre partier till i regeringen.

Vi som har suttit i utbildningsutskottet ett tag och har minnen av tidigare debatter och moderata reservationer från oppositionstiden ser nu hur dessa reservationer konsekvent blir regeringspolitik.

Moderaterna gillade aldrig 1977 års högskolereform – det har också ut-bildningsministern intygat här i dag – trots att det då var en borgerlig rege-ring som hade ansvaret. Den reformen byggde ju på en socialdemokratisk principproposition från 1975. Det var den som gjorde det möjligt att etablera en rad nya högskolor och ge självständig status åt tidigare universitetsfilialer.

De mindre och medelstora högskolorna eller de nyare högskolorna, om man så vill, kom till för att lätta på studerandetrycket vid universitetssorterna och för att göra det möjligt för fler att skaffa sig högskoleutbildning, fler stu-denter med olika social bakgrund.

Hela tanken från början var att de nya högskolorna skulle ha samma kvali-tet i sin utbildning och samma status i högskolesystemet. En examen från Växjö skulle vara lika mycket värd som en från Uppsala. Både studenter och näringsliv skulle kunna bedöma de nya högskolorna och deras utbildningar som fullvärdiga alternativ till universiteten och utbildningarna där.

Så har nog i stor utsträckning blivit fallet, men Moderaterna accepterade aldrig denna inriktning och har upprepat under åren dokumenterat sitt mot-stånd mot den här likvärdigheten. Längre akademiska utbildningar och forskning skulle förbehållas universiteten och fackhögskolorna, medan de nya högskolorna till nöds kunde få syssla med kortare utbildningar och mera yrkesinriktade sådana.

Den proposition vi nu behandlar är genomsyrad av Moderaternas strävan-den att skapa två parallella system för högre utbildning. Längre akademiska grundutbildningar, forskarutbildning och bred forskning skall koncentreras till universiteten. De nyare högskolorna skall ägna sig åt kortare utbild-ningar, mera yrkesinriktade sådana, och åt profilforskning i nischer, bero-

ende av det lokala näringslivets behov och intressen, dessutom beroende av det lokala näringslivets finansiering.

Den kategoriklyvning mellan nyare högskolor å ena sidan och universitet och fackhögskolor å andra sidan som Moderaterna nu vill genomföra kommer att få förödande konsekvenser för det svenska systemet för högre utbildning. Vi socialdemokrater tar bestämt avstånd från det här, och det gör vi på ideologisk grund.

Jag yrkar bifall till reservationerna 3 och 16.

I stället för att kategoriuppdelna högskolorna vill vi socialdemokrater satsa på och ta ansvar för de nya högskolorna. De behöver få fler utbildningsplatser, och de behöver få möjligheter till ett bredare och djupare utbud av grundutbildningar.

I stället för att göra de nya högskolorna beroende av det lokala näringslivets villighet och förmåga att ställa upp med pengar för forskning vill vi att samhället skall ta ett ökat ansvar för forskningen där. De nya högskolorna är enligt vår uppfattning en nödvändig basresurs för rekrytering av det ökade antal forskarstuderande som vi så innerligt väl behöver i Sverige.

Självfallet tycker vi att det är bra, om det lokala näringslivet på olika sätt är berett att samverka med högskolorna, men forskningsfinansieringen kan inte få bli beroende av att det finns ett framgångsrikt och framsynt företag på en ort där det dessutom råkar finnas en högskola.

Många nya högskolor har kommit att bli intressanta samverkanspartners för högskolor och universitet i andra länder. En nedgradering av dem skulle försvåra och kanske rent av förhindra en önskad utveckling mot ökade internationella kontakter.

Den lovvärda utvecklingen med samarbete om civilingenjörsutbildning mellan tekniska högskolor och mindre högskolor skulle brytas. De tekniska högskolorna skulle få alibi för att koncentrera sig på civilingenjörsutbildning och överlåta de kortare ingenjörsutbildningarna på de nya högskolorna. Jag menar att de behöver finnas på samma ställe.

Nu är kategoriklyvning något Moderaterna vill, och därför är det förstås konsekvent att propositionen har den inriktningen. Det är inget särskilt märkligt med det.

Det märkliga är Centerns beteende. Allt sedan 40-talet har Centern och Socialdemokraterna stått bakom de viktiga utbildningsreformerna. Tillsammans har vi stått för mer utbildning åt fler. Vi har ridit spärr mot elitistisk utbildningssyn på annat håll. Även om Marianne Jönsson tog i när hon var i talarstolen, har Centern ändå tystnat och köpt Moderaternas högskolepolitik. Man kan undra över den sinnesändringen.

1987 tog Centern avstånd från alla tankar på att göra de nya högskolorna till ett slags collegeskolor, helt inriktade på korta utbildningar inom teknik, ekonomi och vård. Under riksmöten därefter har Centern krävt fasta forskningsresurser till de nya högskolorna. Men nu har Centern tystnat, och vi får inte något utbildningspolitiskt stöd.

Det måste innebära att Centern står bakom den avlövnings- och kategoriklyvning vi talar om. Sedan har jag sett att Marianne Jönsson i tidningar har uttalat sig om att man inte är helt överens. Nu är ju utbildningsministern här, så ni kanske kunde reda ut hur det egentligen är mellan er i synen på

utbildningspolitik. Men i dagens dokument finns inget annat manifesterat än enighet.

Herr talman! Vi socialdemokrater delar regeringens allmänna bedömning att den kvalificerade yrkesutbildningen behöver stärkas. Näringslivet behöver bättre utbildad arbetskraft för att kunna stå sig i konkurrensen. Olika yrkesutövare behöver tillgång till nya och fördjupade kunskaper för att klara ett föränderligt arbetsliv.

Vi menar också att nuvarande utbildningssystem kanske inte till fullo motsvarar behoven, även om vi för vår del anser att t.ex. YTH är ett bra och utvecklingsbart instrument. Nu vill regeringen tillsätta en särskild utredare, som skall få till uppgift att fixa till en kvalificerad yrkesutbildning. Det offentliga utbildningsväsendet närmast döms ut som obrukbart för den uppgiften.

Att skapa en ny utbildningsform är ett grannläga och viktigt arbete. Mängder av frågor behöver finna sina svar. Och samhället måste ta ansvaret för detta och tillvarata erfarenheter från befintliga utbildningar.

Vi säger inte nej till att näringslivet skall få vara med och påverka utbildningens utformning, men vi säger nej till att lägga över ansvaret på näringslivet.

Vi säger nej till regeringens snabbfixande och privatisering. Vi säger ja till en grundlig översyn av området "kvalificerad yrkesutbildning". Och vi vill se ett förslag till riksdagen.

Jag yrkar bifall till reservation 18.

Regeringen återkommer med förslag om en kvalitetsdel i resurstilldelningssystemet, som vi har snuddat vid tidigare. Frågan har stötts och blötts en tid utan att ha fått någon särskilt imponerande lösning.

Det är alldeles nödvändigt att högskolorna inom sig arbetar med kvalitetsfrågor och gör det brett och systematiskt. Det är också alldeles rätt att kanslern får göra bedömningar av kvalitetsutveckling och kvalitetsarbete.

Men kvalitetsfrågor är inte alltid så lätt gripbara. Att koppla ett premiesystem till dem gör dem inte lättare. Det är närmast orimligt att kanslern skall koppla en prislapp till sin kvalitetsbedömning vid en viss högskola.

Kanslern behöver kunna föra vettiga och förtroendefulla samtal med högskolorna om olika inslag i utbildningen. Sådant tror jag inte befrämjas av en påse pengar. Men förslaget är förstås konsekvent. Utbildningsministern tycks inte tro att människor gör någonting av ideella skäl, utan det är bestraffning och belöning som gäller.

Om brister i kvaliteten i en högskola observeras behöver man väl närmast få stöd för att åtgärda dessa brister, inte bestraffning i form av minskade anslag.

Sverige som nation har betydande behov av att högskolorna är litet våghalsiga, vågar satsa på nya utbildningar och djärva forskningsområden. Nyordningar leder inte alltid till omedelbar succé. Däremot kan de leda till betydande framgångar på litet sikt.

Vi känner rädsla för att bestraffningssystemet eller premiesystemet, hur man nu vill se det, kan leda till ängslighet hos högskolorna.

Jag yrkar bifall till reservation 22.

Så, herr talman, några ord om resultatbaserade fakultetsanslag. Det är så långa ord att man blir trött.

Ju mer jag tänker på detta, desto fånigare verkar förslaget. När jag läste det först tyckte jag inte att det var så upphetsande. Jag vet inte om det är upphetsande nu heller, men ivern att hitta bestraffnings- och belöningsssystem har fått gå före alla andra bedömningar. Efter diverse överväganden har den enda bedömningsgrunden för kvalitet, effektivitet eller vad det är man vill mäta hos fakulteten, blivit antalet avlagda doktorsexamina. Förmodligen visar det att det är svårt att komma fram till något vettigt. Då valde man något enkelt, trots att man borde veta att det tar tid att bygga upp forskningsområden, att nyare enheter av olika skäl under lång tid har ett handikapp i produktionen i förhållande till äldre när det gäller doktorsexamina, och trots att man borde veta att olika ämnen inom samma fakultetsområde kan ha betydande skillnader i genomströmningstid.

Sådana här tilltag kan leda till att fakulteterna överger vissa ämnesområden och satsar på andra oavsett hur samhällsbehovet ser ut. Det kan verka allmänt hämmande på de yngre universiteten och högskolorna.

Vi är rakt inte motståndare till att fakulteterna lägger på ett kol för att examinera fler doktorer, men ställer oss litet undrande inför om den här matematiken ger den effekten. Vi tycker att det hade varit bra om regeringen funderat litet till på det och försökt klargöra för sig själv hur systemet i realiteten verkar.

Till slut, herr talman, är det en fröjd att lyssna på Margitta Edgren när hon talar om jämställdhet. Man skulle önska att man kunde säga det så bra själv. Om det inte hade varit för hennes inledning så hade jag känt för att resa mig och instämma.

Anf. 154 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill återigen komma tillbaka till socialdemokraternas tro och tanke att det här skulle gälla en kategoriklyvning, en uppdelning i ett A-och ett B-lag, att det inte handlar om likvärdiga villkor.

Jag sade från talarstolen och jag säger det nu: Det finns inte hos majoriteten i utskottet någon annan åsikt eller tanke än att det skall gälla samma villkor för de mindre och medelstora högskolorna som för högskolor och universitet i övrigt.

Jag tycker att socialdemokraterna slår in öppna dörrar och tolkar in sådant som inte står i betänkandet. Det är ju betänkandet vi behandlar. På s. 48 sista stycket, Berit Löfstedt, står det tydligt, och jag ber att få citera:

”Regeringens förslag kan enligt utskottets mening inte tolkas så att de mindre och medelstora högskolornas roll i framtiden skulle inskränkas till att tjäna den närmast omgivande regionens näringsliv och arbetsmarknad, eller att de enbart skulle få ägna sig åt kortare utbildningar.”

Vidare säger man – och jag ber, herr talman, att få fortsätta för det är här knäckpunkten är:

”Liksom motionärerna anser utskottet att de mindre och medelstora högskolorna – i likhet med universiteten, fackhögskolorna och de konstnärliga högskolorna – även i fortsättningen skall ha en nationell roll.”

Så återkommer jag till detta med kvalitetsprovningen av magisterexamen,

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

som är densamma för universitet som för de mindre och medelstora högskolorna. Det är för mig ett utomordentligt exempel på just detta att det inte har varit avsikten hos regeringen eller majoriteten i utskottet att annat än likvärdiga villkor skall råda mellan mindre och medelstora högskolor och universitet och högskolor i övrigt.

Anf. 155 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Det står så här i propositionen, Marianne Jönsson, att man skall ha delvis olika roller, att universiteten och fackhögskolorna skall koncentrera sig på de längre utbildningarna och forskning, medan de mindre högskolorna skall syssla med kortare utbildningar.

Det står så! Det är vad jag bygger på. Sedan spelar det ingen roll att Marianne Jönsson med emfas vill understryka att det skall vara likvärdigt. Hon får väl i stället ta avstånd från det som står i propositionen. Klara ut vad det är som gäller! Tycker ni också i Centern, Marianne Jönsson, att de mindre och medelstora högskolorna skall ha vidgade möjligheter att ägna sig åt längre grundutbildningar? Tycker ni det? Eller vad är det ni tycker?

Anf. 156 MARIANNE JÖNSSON (c) replik:

Herr talman! Jag bara refererar till s. 48 i betänkandet, och det är betänkandet vi diskuterar nu. Det står faktiskt ingenting i propositionen heller om att de mindre och medelstora högskolorna skall inrikta sig på kortare grundutbildningar som ni påstår. Ni kan faktiskt inte, som jag ser det, läsa innantill.

Regeringen säger tvärtom att man vill fortsätta utvecklingen mot förstärkta forskningsresurser och stor frihet för högskolorna att utvecklas efter egen vilja. Lokal frihet och kvalitet skall fortsatt vara vägledande.

Kan jag då som tillskyndare av mindre och medelstora högskolor annat än instämma i detta?

Anf. 157 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! En tyngdpunktsförskjutning torde på sikt ske så att universitet och fackhögskolor koncentrerar sig på längre akademiska utbildningar och på forskarutbildning. Så står det i propositionen, Marianne Jönsson.

Anf. 158 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Efter Marianne Jönssons klarläggande återstår inte så mycket av Berith Löfstedts kommentarer om de mindre och medelstora högskolorna. Jag hoppas att kammaren noterade att det Berith Löfstedt tidigare har sagt, att propositionen hävdade att de mindre och medelstora högskolorna skulle koncentrera sig på de kortare utbildningarna, icke återfanns i det avsnitt som Berith Löfstedt just citerade inför kammaren.

Jag har egentligen, herr talman, bara en enda fråga kvar till Berith Löfstedt: På vilket sätt anser hon att avslaget på regeringens förslag om 1,2 miljarder kronor i forskningsresurser till de mindre och medelstora högskolorna skulle gagna den utveckling hon själv förespråkar?

Anf. 159 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! I sitt tidigare inlägg sade utbildningsministern ungefär så – han riktade sig då till en av mina kolleger – ”Men var skall ni ta't?”

Utbildningsministern sitter i en regering som har så där 200 miljarder i budgetunderskott. Nu har han fått en slant därutöver att dona med själv.

Vi har hela tiden hävdad, och hade med i vår grundläggande forskningsproposition, att forskning och utbildning skulle finansieras över budgeten. Det är vårt grundläggande förslag, herr utbildningsminister.

Anf. 160 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Det var en lång resa mot inget svar alls! Fortfarande återstår frågan: På vad sätt anser Berith Löfstedt att de mindre och medelstora högskolorna gagnas av att de inte får de 1,2 miljarder kronor som regeringen vill tilldela dem?

Får jag därutöver, herr talman, understryka att Socialdemokraterna ju, utifall att det skulle råka vara så att deras första yrkande inte vinner kammarens bifall, anser att de pengar, som de i första yrkandet går emot, likväl skall delas ut. Då vill man, som jag påpekade tidigare här i kväll, plötsligt vara med!

Hur är det, Berith Löfstedt: Är det så att ni nu vill lägga dessa pengar till att täcka budgetunderskottet? Vore det då inte anständigt att säga att ni står för den åsikten?

Men ni vill ha två åsikter. Bengt Silfverstrand vill vara både för och emot regeringen, beroende på vilken tid på dygnet det är och vilken debatt han är inblandad i.

Återstår emellertid, Berith Löfstedt, den grundläggande frågan. Svara nu! På vilket sätt gagnas de mindre och medelstora högskolorna av att mista 1,2 miljarder kronor?

Anf. 161 BERIT LÖFSTEDT (s) replik:

Herr talman! Utbildningsministern gör en stor affär av att han har fått 1,2 miljarder kronor i det här sammanhanget.

Självfallet tycker vi också att man skall satsa på de här forskningsområdena, precis som vi har talat om här tidigare. Precis som Bengt Silfverstrand har sagt finns det ett alternativt förslag. Det är inte märkvärdigt att om det ena faller så tar man det andra.

Förlåt mig, herr talman, men jag tappade tråden.

Anf. 162 BO ARVIDSON (m):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande koncentrera mig till frågan om utbyggnad av eftergymnasial utbildning som utbildningsministern så engagerat tidigare berörde.

Regeringens förslag innebär att ”Insatser skall göras för att öka utbildningskapaciteten så att den motsvarar 20 000 fler helårsstuderande på eftergymnasial nivå. Huvuddelen skall avse kvalificerad yrkesutbildning.” Den kvalificerade eftergymnasiala yrkesutbildningen bör enligt propositionen ges nya former där teoretisk utbildning tillsammans med yrkespraktik stimuleras och en särskild statsbidragsform införs.

Enligt riksdagens beslut våren 1991 med anledning av den dåvarande regeringens proposition 1990/91:85 Växa med kunskaper skulle gymnasieskolans specialkurser avvecklas och motsvarande utbildning anordnas antingen inom programmen, inom kommunal vuxenutbildning eller inom högskolan. Specialkurser får anordnas enligt nu gällande regler t.o.m. läsåret 1994/95.

Under hela denna mandatperiod har jag funnit anledning att engagera mig i denna fråga. Riksdagens beslut våren 1991 innebar att den tidigare så kallade "lilla ramen" försvann och att elevernas hemkommuner skulle lämna ersättning till landsting och andra kommuner som bedriver dessa utbildningar. Detta har inte fungerat särskilt väl, i synnerhet inte under de första två åren. Det stora antalet ärenden till Skolväsendets överklagandenämnd visar även på detta.

Jag har haft ett otal kontakter under dessa tre år med elever som nekats utbildning av sin hemkommun, med utbildningsanordnare av olika slag som har haft ett mycket tidsödande och böktigt system att hantera, och med yrkesråd och yrkesnämnder som har oroats för att deras olika näringsområden inte skulle få tillgång till välutbildad arbetskraft i framtiden.

Regeringens förordning den 23 april 1992 om vissa specialkurser, liksom skolministerns klara svar på min interpellation i maj samma år, bidrog till att strama upp hanteringen ute i kommunerna. Riksdagen beslöt också våren 1993 att bifalla regeringens förslag om ett bemyndigande att utfärda föreskrifter om interkommunal ersättning inom komvux. Regeringen utnyttjade detta bemyndigande i fråga om teknikerutbildningen. Jag anser att regeringen vidtagit de åtgärder som varit möjliga med hänsyn till riksdagsbeslutet våren 1991. Skolministerns engagemang i denna fråga har varit värdefullt.

Men jag har hela tiden haft den uppfattningen att något mera radikalt måste göras för att förändra beslutet från 1991. Jag anser därför att regeringens proposition är mycket glädjande, och jag välkomnar utbildningsministerns förslag på detta område.

Det finns i dag ett mycket stort antal specialkurser, högre specialkurser och påbyggnadsutbildningar. Propositionen kan bidra till att skapa en bättre ordning och rättvisa dels mellan elever från olika kommuner, dels mellan elever som vill ha en påbyggnadsutbildning och de elever som väljer att söka till universitet och högskolor. Den särskilda statsbidragsformen och frågan om studiestöd är viktig i detta sammanhang.

Det är även viktigt att de som valt ett studieförberedande program men som senare behöver en yrkesinriktad specialkurs får möjlighet till detta. I vissa fall krävs även en sådan kurs för inträde till utbildning på högskolenivå. Som exempel krävs minst 20 veckors grundläggande jordbruksutbildning för inträde på Lantbruksuniversitetets lantmästarlinje om 80 poäng om den sökande inte har genomgått naturbruksprogrammet.

Ett beredningsarbete pågår inom Utbildningsdepartementet och Skolverket av frågan om utbyggnad av den eftergymnasiala utbildningen. Avsikten är att nya eller aktualiserade kursplaner för påbyggnadsutbildningar inom komvux skall föreligga i god tid före läsåret 1994/95. Direktiv till en särskild utredare har utfärdats, och en utredare tillsätts i dagarna har jag erfarit. Utredaren skall redovisa sina förslag senast den 1 november 1994. Utbildnings-

utskottet utgår från att regeringen därefter återkommer till riksdagen i ärendet.

Uppgiften är att skyndsamt utarbeta detaljerna för en struktur och organisation för att möta arbetsmarknadens behov av eftergymnasial yrkesutbildning. I uppdraget kommer också att ingå att bedöma villkoren för de nuvarande påbyggnadsutbildningarna så att de även fortsättningsvis kan anordnas inom kommunen. Uppdraget omfattar vidare att värdera erfarenheterna från den försöksverksamhet med kunskapscentra som Utbildningsdepartementet följt genom en särskild arbetsgrupp.

Uppdraget vad gäller kunskapscentra borde därmed tillgodose syftet i den socialdemokratiska motionen om regionala kunskaps- och kompetenscentra, liksom vad utskottet i övrigt anför om det uppdrag som regeringen gett NUTEK om fördelning av avsatta 150 miljoner kronor för regionalpolitiskt prioriterade områden av kunskapsprogram.

Syftet med en ny struktur för den kvalificerade yrkesutbildningen är att höja arbetskraftens kompetens. Utbildningsutskottet understryker att detta är angeläget. För att möta morgondagens behov av yrkeskunnande behövs utbildning som inte är akademisk i traditionell mening men som är mera kvalificerad än yrkesutbildningen i gymnasieskolan, skriver utbildningsministern i propositionen. Jag delar till fullo denna uppfattning. Jag beklagar att Socialdemokraterna vill ha ytterligare utredningar utöver dem vi diskuterar i dag.

I utbildningsutskottets betänkande behandlas även motionsförslag om en större översyn av vuxenutbildningen. Utskottet har därvid noterat det uppdrag som regeringen redan givit till den särskilde utredaren samt de aktiviteter som initierats i Agenda 2000 om en ny politik för kompetens och framåtskridande.

Utskottet delar uppfattningen att vuxenutbildningen inte kan begränsas till det snäva yrkesperspektivet, varför utskottet tillstyrker en större översyn av hela vuxenutbildningsområdet, vilket utskottet föreslår att riksdagen ger regeringen till känna.

Låt mig, herr talman, uttrycka den förhoppningen att det ena goda inte skall utesluta det andra. Jag ser det som utomordentligt angeläget att den föreslagna utbyggnaden av den kvalificerade eftergymnasiala yrkesutbildningen verkligen kommer till stånd och att den särskilde utredaren kan skapa klarhet kring vad som skall hända med dagens specialkurser och påbyggnadsutbildningar som annars upphör efter nästa läsår.

För såväl elever som utbildningsanordnare är det angeläget med ett snabbt besked. Men jag vill också hävda att det är mycket angeläget med en utbyggnad av den kvalificerade eftergymnasiala yrkesutbildningen för att vårt näringsliv skall få tillgång till den kvalificerade arbetskraft som är nödvändig för att skapa tillväxt och välfärd för framtiden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkande 12 och avslag på reservationerna.

Anf. 163 KRISTINA PERSSON (s):

Herr talman! Nu har det vänt, säger regeringen. Man menar då för ekonomin och sysselsättningen. Det har det nog. Frågan är bara hur mycket och för hur länge.

Sveriges ekonomiska problem är av den arten att det krävs så mycket mer än hurtiga tillrop och fromma förhoppningar. Det krävs en långsiktig och sammanhållen strategi för hur 600 000 människor som ställts utanför arbetsmarknaden skall kunna få jobb och löner som de kan leva på.

Ett av de allra viktigaste inslagen i en sådan strategi är just utbildningspolitiken. Det var därför som vi i den socialdemokratiska gruppen med besvikelse tog del av regeringens förslag om hur 8 miljarder kronor från löntagarfonderna skulle användas: Ännu mera skulle ges till forskning, med risk för övergödning av redan prioriterade forskningsområden, och ingenting till grundläggande kompetensutveckling av vuxna i arbetslivet.

Den borgerliga majoriteten verkar tro att det räcker med kunskap som når en elit – högskolan och forskningen. Men Sveriges ekonomiska problem är sådana att en strategi för tillväxt och konkurrenskraft måste rymma både – och – både satsningar på bredden och på eliten.

Sverige är faktiskt ett av de länder, bland de industrialiserade länderna, som länge har satsat mest på teknisk forskning och utveckling. Men det har inte löst våra ekonomiska problem. Det har inte skapat den tillväxt och sysselsättning som vi behöver. Jag säger inte att det är fel att göra så, men jag säger att det inte räcker. Insatserna måste nå en majoritet bland löntagarna. Kompetensen måste utvecklas i nära samarbete med arbetsmarknadens parter och väl spegla arbetslivets och näringslivets behov.

Denna uppfattning har vi utvecklat i motionen Ub75. Det är alltså vårt andrahandsyrkande, om vårt förstahandsyrkande avslås av kammaren. Vi föreslår i vår motion vad vi skulle vilja göra om det fanns ekonomiska förutsättningar. Om det första yrkandet avslås, och en majoritet i kammaren beslutar att pengarna skall användas, kan man säga att det föreligger ekonomiska förutsättningar. Men med ett budgetunderskott på nära 200 miljarder kronor och ett ännu större upplåningsbehov, är det milt sagt förvånande att Moderaterna och övriga regeringspartier anser att ekonomiska förutsättningar föreligger nu.

Många vuxna i arbetslivet är både felutbildade och för litet utbildade. Den snabba förändringstakten gör dessutom att det är rimligt att utgå från att varje löntagare måste genomgå omskolning och vidareutbildning många gånger under sitt yrkesverksamma liv.

Behovet av kompetensutveckling kan delas in i två kategorier. Dels ett stort behov av grundläggande utbildning motsvarande gymnasiekompetens i svenska, matematik, samhällskunskap och engelska, dels en mer yrkesrelaterad utbildning.

År 1990 saknade 1,2 miljoner löntagare kunskaper motsvarande gymnasiekompetens. 800 000 löntagare hade inte ens formella kunskaper motsvarande dagens grundskola. Det innebär att om uppdraget skall spridas över en tioårsperiod, skulle ca 100 000 löntagare behöva vara i utbildning årligen på heltid. Det skulle i sin tur innebära betydande kostnader som man knappast kan räkna med att arbetsgivarna självmant kommer att vilja stå för.

Just nu har vi i svensk ekonomi ett idealiskt läge för en sådan omfattande satsning på kompetenshöjning, dvs. en mycket omfattande arbetslöshet samt stora vinster i näringslivet. Dessa vinster borde investeras i kompetenshöjning för en varaktig och bestående värdehöjning av produktionen i

svensk ekonomi. Arbetslösheten gör att de statsfinansiella uppoffringarna inte behöver bli så stora.

Även om vi socialdemokrater beklagar den profil som Utbildningsdepartementet och den borgerliga majoriteten har gett utbildningspolitiken under senare år, är vi glada åt att vi i dagens betänkande har kunnat enas om att kräva en större översyn av vuxenutbildningen. Det är en av våra största uppgifter framöver. Vi måste samarbeta över partigränserna och arbetsmarknadens parter för att lösa den.

Den mer yrkesrelaterade utbildningen måste spegla näringslivets och den offentliga sektorns långsiktiga behov. Här krävs arbetsgivarnas synnerligen aktiva medverkan, både i organisation och i finansiering av utbildningen. Problemet är, som så ofta annars, att de som bäst behöver utbildning, ofta i de mindre företagen, inte är de som har insikter eller resurser att efterfråga utbildning. Därför krävs också här ett nära samarbete mellan samhällsintresset, arbetsgivarna och de fackliga organisationerna.

Vi föreslår därför en regional organisation av kunskapsmäklare som kan få behoven av kunskap och kompetens att möta det utbud som finns på många håll. Det gäller YTH, högskolekurser, yrkesinriktad komvux, studieförbund och de utbildningssatsningar som företagen själva anordnar.

Dessa regionala kunskapscentra, som vi har kallat dem, bör vara små, projektinriktade och obyråkratiska. Deras uppgift skall vara att arbeta uppsökande gentemot företagen, att skraddarsy utbildningspaket och att få olika aktörer att samarbeta. Här finns det för övrigt goda erfarenheter gjorda av Arbetslivsfonden att bygga på.

Även storföretagen kan få nytta av sådana här regionala kunskaps- och kompetenscentra. Under alla omständigheter är det viktigt att arbetet bedrivs i ett nära samarbete med de större företagen för att få del av deras kompetens. Vi har en mycket obalanserad företagskultur i Sverige, med många stora kompetensintensiva företag, som framför allt växer utomlands, och med en bas av många små företag som inte växer alls, och som inte heller efterfrågar kompetens.

Så länge det finns företag som inte efterfrågar kunskap kommer sysselsättningen i Sverige att utvecklas svagt, och Sverige kommer att fortsätta att halka nedåt i välfärdslistan. Därför behövs dessa arenor för kunskapsöverföring och stimulans mellan företagen i Sverige. Att bidra till att sådana uppstår regionalt och lokalt är också en viktig uppgift för regionala kunskaps- och kompetenscentra.

Såväl den grundläggande gymnasieutbildningen som den mer arbetslivsanknutna kompetensutvecklingen skulle i ett inledande skede kunna delfinansieras med de medel som vi misstänker att majoriteten i morgon kommer att besluta om att ta i anspråk från löntagarfonderna.

Arbetslivsfonden har på senare år arbetat med ett likartat uppdrag och funnit att samhällets insatser genererar en företagsinsats som uppgår till två tre gånger så mycket som den ursprungliga samhällsinsatsen. Men på sikt krävs naturligtvis en modell för en kontinuerlig finansiering av kompetensutvecklingen. Vi hoppas att till hösten få möjligheter att utveckla organisation och form för detta.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 17 och 19.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Anf. 164 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag vill till Kristina Persson säga att vad gäller hennes resonemang om regionala kunskapscentra hänvisar jag till det som Bo Arvidson tidigare har sagt i sitt anförande.

Men Kristina Persson tog upp något som jag tycker att det finns all anledning att bemöta och utreda litet närmare. Hon talade om att de satsningar som har skett på teknisk utveckling och forskning i Sverige inte gett de resultat som man önskat. Det tycker jag är beklagligt. Om man tänker på vad den socialdemokratiska regeringen satsat under 80-talet skulle det alltså inte givit de resultat som man önskat. Men jag tycker att den svenska tekniska industrin har visat sig ganska framgångsrik i kompetensutveckling, i produktutveckling och på exportmarknaden, både på 80-talet och nu under 90-talet. Jag tänker i det här fallet på exempelvis företag som Ericsson.

Kristina Persson säger vidare att den långsiktiga, kraftfulla strategin saknas och att moderaterna och regeringen nu använder dessa 8 miljarder kronor till forskning, och att det leder till en övergödning. Hon säger att det skulle vara betydligt bättre att avsätta dessa medel till budgeten för att på så sätt bidra till att lösa problemet med budgetunderskottet. Men då glömmar Kristina Persson en sak, nämligen att dessa 8 miljarder kronor i så fall endast skulle utgöra en engångssatsning. Om man skall räkna det på budgetunderskottet skall man räkna avkastningen på 8 miljarder kronor. Det gör inte särskilt mycket på det stora budgetunderskott som vi har i Sverige.

Kristina Persson talar i motsatsställning när hon säger att det bör satsas på forskning och kompetensutveckling. För att Sverige skall kunna utvecklas är det viktigt med en kvalitativt bra forskning på de områden där vi har en hög kompetens och kan vidareutveckla. I Sverige har vi alltför få högskoleutbildade människor inom näringslivet. Vi har inom dessa områden också en för liten forskningssektor kontra våra konkurrentländer i omvärlden. Därför behövs dessa satsningar. Att regeringen gjort dessa satsningar genom de fem stiftelserna – samt två stiftelser för andra ändamål – är en mycket bra väg för att öka kompetensen i Sverige och därmed konkurrenskraften för Sverige.

Anf. 165 KRISTINA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Rune Rydén och jag har samma uppfattning om behovet av kompetenshöjande insatser för Sveriges ekonomis skull. Men jag tror inte att vi har riktigt samma uppfattning om hur dessa insatser skall balanseras.

Vi socialdemokrater har velat understryka behovet av att också satsa på löntagarna ute i industrin och arbetslivet över huvud taget. Vi har ett arbetsliv som i allt större utsträckning kräver löntagare med bred kompetens som själva kan lösa problem och som har kunskaper som vida överstiger de kunskaper som man för 20–30 år sedan krävde av de anställda. Det är i detta avseende som det finns en obalans i regeringens och regeringspartiernas prioriteringar.

Vi har i Sverige många storföretag som har satsat på forskning och teknisk utveckling, och vi har haft regeringar – också socialdemokratiska – med höga ambitioner på detta område. Men problemet, Rune Rydén, är att detta inte har lett till den effekt på sysselsättning och ekonomisk tillväxt som vi skulle ha behövt.

Jag säger inte att det var fel, men alla dessa insatser för teknisk forskning och utveckling har många gånger resulterat i jobb i andra länder, eftersom man har exporterat licenser och royaltyer. Det har inte investerats i ny produktion i Sverige. Detta är ett av svensk ekonomis största problem – att vi inte har haft ett kunskapsintensivt nyföretagande med många företag med utvecklingspotential.

Därför är inte lösningen att satsa ännu mer på teknisk forskning och utveckling. Ni satsade 10 miljarder av löntagarfondspengarna så sent som för något år sedan, och nu vill ni satsa ytterligare 8 miljarder. Det är en väldigt kraftig och ensidig satsning.

Om man hade Rune Rydén's sätt att se på hur man skall bekämpa budgetunderskottet skulle man inte kunna göra någonting förrän man hade alla dessa 200 miljarder, eller helst 1 000 miljarder, om man skall bli av med statskulden också. Men självfallet måste man ta ett steg i taget, så fort det går och där det går.

Här fanns en möjlighet. Det skulle inte inte lösa alla problem, men det skulle åtminstone vara ett steg på den väg som jag tror är nödvändig att beträda. Därför skall man inte avvisa insatsen, även om den är liten i det stora sammanhanget.

Anf. 166 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Det är märkligt att Kristina Persson, som i och för sig resonerar klokt, även om hon resonerar åt galet håll, inte förstår skillnaden mellan avkastning och marginell avkastning.

Det är ju helt klart att avkastningen på kapitalet i de olika stiftelserna kommer att vara till större nytta för landet eftersom den används inom en expansiv sektor än om den används för att betala av en del av vår statsskuld.

Kristina Persson talade också om de olika satsningarnas effekter på sysselsättningen. Jag fick intrycket att hon menade att man skulle ha en typ av låglönesatsningar i Sverige och att sysselsättningen skulle öka den vägen. Men det är ett välkänt fenomen över allt i världen att ju mer industrin utvecklas, desto färre anställda blir det per produktionsenhet, relativt sett.

Vi är nere i 18 % anställda i industrisektorn, och ingenting tyder egentligen på att antalet anställda där kommer att öka. Det problemet tror jag inte att man kan lösa på det sätt som Kristina Persson förespråkade. Det skulle leda till att Sverige i allt större utsträckning blir ett låglöneområde, och det är ingen av oss betjänt av. Det kommer ingalunda att hjälpa oss att betala den statsskuld och det budgetunderskott som vi har – snarare förvärrar det problemen.

Kristina Persson nämnde också nyföretagandet utomlands. Orsaken till att man har etablerat sig utomlands är till väldigt stor del den socialdemokratiska ekonomiska politiken som fördes här under 80-talet. Det höga skatetrycket skrämdе bort både nyföretagandet och den ytterligare satsning som skulle kunna ske till andra länder, där de ekonomiska förutsättningarna var bättre och där också utbildningsnivån var högre.

Anf. 167 KRISTINA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Visst – avkastningen är inte mer än någon eller några miljarder, men jag anser att man inte skall förakta det bidraget till bekämpandet av budgetunderskottet.

Det är något förvånande att från en moderat höra att obalansen i svensk näringsstruktur och den kraftiga minskningen av industrisysselsättningen ned till 18 % som vi har upplevt under senare år är något som vi skall slå oss till ro med.

Vi har en för liten bas för att klara en balans i svensk ekonomi på lång sikt. Vi måste satsa på ett kunskapsintensivt nyföretagande och på en arbetskraft som kan bära upp en sådan produktion och motsvara morgondagens krav i arbetslivet. Att slå oss till ro med detta och säga att det är okej är samma sak som att låta oss fortsätta nedåt i fattigdomsspiralen.

Rune Rydén sade att Sverige skulle bli ett låglöneland om man följde vår linje, men det är tvärtom. Det är om vi inte satsar på ny kunskap och tar den i anspråk som vi blir ett låglöneland som inte kan bära högre löner eller en stor offentlig sektor.

Orsaken till att vi tidigare har förlorat mycket sysselsättning till utlandet är en lång historia; det är många faktorer som ligger bakom. Jag tror att vi skall lämna den debatten till något annat tillfälle här i kammaren, eftersom den leder oss långt bort från utbildningspolitiken.

Låt mig bara konstatera att ett av svensk ekonomis största problem på senare år har varit att vi inte har haft någon efterfrågan. Det har funnits ett privat sparande som har gått till finansiering av budgetunderskottet i stället för till finansiering av en expansion i svenskt näringsliv. Detta är något som jag och mina partikamrater djupt beklagar.

Anf. 168 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det finns ett väl dokumenterat behov av att öka den högre utbildningen i Stockholmsregionen. Det är inget unikt för den här delen av landet. Samma behov finns också i andra delar.

Under en lång rad år har vi socialdemokrater engagerat oss i att bygga upp de mindre och medelstora högskolorna i alla delar av vårt land. De har kommit att bli ytterst viktiga för att skapa utvecklingsmöjligheter för alla regioner.

Vi kan dock inte bortse från att situationen för de ungdomar som växer upp i Stockholmsregionen nu börjar bli besvärlig. Universitetet är fullt och säger sig inte vilja ta emot någon kapacitetsökning. Universitetet är det mest översökta i hela landet och har samtidigt den största andelen lokalt rekryterade studenter.

Både närings- och samhällsliv har stort behov av välutbildad arbetskraft, såväl ungdomar som personer med några års yrkeserfarenhet. Detta betyder att det är svårare för Stockholmsregionens unga att få plats inom den högre utbildningen på hemmaplan än det är för ungdomar i övriga delar av landet. Det finns alltså skäl att starta arbetet för att bygga ut den högre utbildningen i Stockholmsregionen.

Per Uncels påstående för en stund sedan att vi socialdemokrater motsätter oss utbyggnaden av den högre utbildningen i Stockholm är, som så

mycket annat från det hållet, hans egna antaganden om den socialdemokratiska politiken, och det får väl avskrivas på det kontot så att vi slipper handska ytterligare med det.

Jag tycker att det är bra att frågan om den högre utbildningen i Stockholmsregionen aktualiseras i propositionen. Problemet är att Utbildningsdepartementet så dåligt har förstått att denna fråga är viktig för många i vår region: för näringsliv och fackliga organisationer, för kommunerna och landstinget, för de utbildningsanordnare som finns här sedan tidigare, för en bred allmänhet och naturligtvis inte minst för alla de ungdomar som vill studera.

Innan vi går vidare och fattar några beslut i frågan måste tid avsättas och underlag skapas för en öppen diskussion där alla dessa intressenter kan delta och där inriktningen, formerna för utbildningen och lokaliseringen av den framtida kapacitetsökningen kan tas upp.

Regeringen verkar snarast vilja göra arbetet till en mycket intern angelägenhet för att snabbt kunna pressa igenom beslut som är dåligt förankrade och illa genomtänkta.

Vi kan inte acceptera att viktiga framtidsfrågor behandlas på det sättet. Därför säger vi nej till att ge regeringen särskilda beslutsbefogenheter på bekostnad av de enskilda högskolornas styrelser.

Vi säger också nej till att tvinga in de konstnärliga utbildningarna i en samordning som de inte eftersträvar.

Hela frågan bör i stället utredas i vanlig ordning, med en bred parlamentarisk representation och där olika företrädare för regionen får samverka.

Herr talman! Stockholmsregionen är en mycket segregerad region. Klyftan i levnadsstandard är stor mellan olika människor. Vilka mått man än väljer att mäta med, skall man upptäcka att skillnaderna mellan de norra och centrala delarna å ena sidan och de södra länsdelarna å den andra är mycket stora. De slår igenom på snart sagt alla områden: i fråga om bostadsstandard, hälsa, inkomst och inte minst utbildning. Av Danderyds gymnasieungdomar går drygt hälften vidare till högre utbildning. För de södra länsdelarna ligger siffran betydligt lägre – bara omkring 10 % i t.ex. Haninge och Nynäshamn.

Detta förhållande har naturligtvis flera orsaker. Traditionerna spelar stor roll, men också utbildningens lokalisering. En mycket stor del av den högre utbildningen i Stockholmsregionen är koncentrerad till Stockholms centrala delar och områdena strax norr därom.

Riksdagen har vid flera tillfällen understrukit högskolans ansvar för att bidra till en bättre balans. Några viktiga, men mycket små, sådana satsningar har gjorts. Men det räcker inte på långt när för att nå målet – en region där vi tar till vara hela utbildningspotentialen.

Därför är det viktigt, när utbildningskapaciteten ökas, att se till att det sker på Södertörn. I regeringens underlag för propositionen föreslås att ett nytt campus skall byggas antingen i Stockholms centrala delar eller på Kvarnholmen i Nacka. Är det för att genomföra dessa förslag som regeringen vill ha fullmakt att besluta? I så fall borde det sägas nu.

Vill ni i Folkpartiet och Centern ha det på detta sätt? Det skulle vara intressant att få reda på det. Era företrädare i Stockholms län är mycket ange-

lägna om att de satsningar som landsting och kommuner på Södertörn har gjort, på Novum i Huddinge och i andra kommuner, följs upp också av statliga insatser. De vill inte splittra resurserna, och de vill inte ytterligare förstärka obalansen. Vad säger ni i Folkpartiet och Centern till dem? Det är av stor betydelse.

Nu är det dags att planera för en utbyggd högre utbildning på Södertörn. Jag ser gärna att tyngdpunkten är förlagd till Novum i Huddinge, men med viktiga stödje punkter också i Haninge, Botkyrka och Södertälje. Där finns redan nu kvalificerad utbildning, och det är viktigt att den kan fortsätta att utvecklas.

Stefan Kihlberg var orolig för att det skulle utbryta ett inbördeskrig mellan kommunerna på Södertörn. Jag är inte ett dugg orolig för det. Det finns en god uppslutning kring den tanke som har vuxit fram i denna region om hur vi vill se det. Den enda risk jag kan se är att Per Unckel, Utbildningsdepartementet och regeringen nu ger sig in i det här och splittrar och slår sönder den samsyn som finns.

Jag har de senaste dagarna nåtts av uppgifter om att Lärarhögskolan – av besparingsskäl, sägs det – planerar att flytta en stor del av sin nuvarande utbildning i Södertälje till Stockholm. Det skulle gälla förskolläraryt utbildning eller yrkesteknisk lärarutbildning. Det vore att agera mot riksdagens bestämda uttalanden. Och även om vi nu inte är överens om Lärarhögskolans lokaliseringsfrågor i övrigt – det får jag ha respekt för – hoppas jag att regeringspartierna vill förena sig med mig om att understryka vikten av att uppdraget att bidra till en bättre balans i utbildningen står fast, och att det knappast är förenligt med att flytta de få utbildningsplatser som finns på Södertörn till Stockholms centrala delar. Jag skulle önska att det inte var nödvändigt att peka med hela handen på det här sättet, men det förefaller nödvändigt om dessa rykten talar sanning.

Herr talman! Jag står självklart bakom samtliga s-märkta reservationer till det här betänkandet, men för tids vinnande i voteringen nöjer jag mig med att yrka bifall till reservation nr 6.

Anf. 169 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag hemställer att de övriga talarna är snälla och håller sig till den anmälda taletiden. Vi har alldeles för mycket kvar på agendan för att kunna dra över den anmälda taletiden.

Anf. 170 CHRISTINA LINDERHOLM (c):

Herr talman! Det här blir underligare och underligare. Jag tror att det var Nalle Puh som sade det. Jag har sällan hört något så motsägelsefullt som det anförande som Eva Johansson just har hållit. Jag är nästan beredd att slänga det som jag har förberett, för att ägna mig åt att försöka bena ut vad Eva Johansson egentligen har sagt. Jag måste ta upp några saker.

Till att börja med blir det inte mera sanning om den ena socialdemokraten efter den andra kommer med medvetna missuppfattningar. Det kan aldrig bli annat än missuppfattningar, hur ofta de än upprepas. Jag tänker på diskussionen om de små och medelstora högskolorna.

Eva Johansson säger i sitt anförande att det måste ges tid för en utredning

av högskoleorganisationen i Stockholmsregionen. Ja, det är ju därför som regeringen har tillsatt den kommitté som skall undersöka det. Man har börjat förbereda sig och har nu tid fram till 1996 att komma med ett förslag, som naturligtvis skall tas fram i samråd med berörda kommuner, med de högskolor och universitet som finns i Stockholmsregionen och med landstinget.

En liten stund senare talar Eva Johansson om hur det skall vara redan nu. Samtidigt som hon vill utreda säger hon precis hur det skall vara, att utbildningen skall ligga exakt där och där, och dessutom att vi skall tala om för HLS vad de skall göra för sin lokalförsörjning och var de skall ha sina utbildningar. Samtidigt säger Eva Johansson också att vi måste låta högskolorna själva få bestämma. Det går inte ihop.

Jag anser att det är mycket angeläget att se på helheten. Då måste man ställa ett antal frågor: Vad gynnar regionens utveckling bäst? Hur sammanförs mindre discipliner i en ny struktur? Hur ser arbetsmarknaden ut? Och inte minst: Hur ser underlaget, studenterna, ut? Vad vill de ha? De frågetecknen måste rätas ut, och då måste man ta ett samlat grepp. Utskottet förutsätter – och jag delar den uppfattningen – att kommunernas och landstingets synpunkter kommer att beaktas av den organisationskommitté som just har börjat arbeta.

Stockholms universitet är stort, med många studerande. Eva Johansson säger att man inte vill ta emot flera studerande. Nej, man skall inte ta emot flera. Vi skall inte ha ett ännu större universitet i Frescati. Dessutom ligger Frescati i det område som jag hoppas snart skall bli en nationalstadspark, och då är ju ökad byggnation synnerligen olämplig där. Vi tycker också att det fortsättningsvis skall finnas studenter i Stockholms innerstad, och det finns olika lösningar för att tillgodose det.

Socialdemokraterna vill nu igen besluta att hela Lärarhögskolan skall flytta till Södertälje. Det skulle inte ge Lärarhögskolan lugn och ro att utvecklas till en lokalmässigt bättre fungerande högskola. Det vore förödande om man återigen skulle riva upp beslutet och inte ge Lärarhögskolan möjlighet att planera sin framtid i lugn och ro.

De konstnärliga högskolorna måste få en långsiktigt hållbar lösning.

De högre utbildningar som har utvecklats och avknoppats till den södra regionen måste få en tydlig struktur. I det fallet håller jag med Eva Johansson. Det är oerhört viktigt med en kraftsamling vid t.ex. Novum i Huddinge.

Eva Johansson säger att det i propositionen står att det skall finnas högre utbildning på Kvarnholmen. Kvarnholmen har nämnts som en tänkbar plats. Utskottet har betonat att inte någon av de lokaliseringar som har nämnts skall förordas just nu. Om vi skulle ta ställning nu skulle det kommande arbetet med att utreda helheten vara alldeles onödigt.

Med ny teknik, inslag av distansundervisning, samarbete mellan högskolor och universitet i regionen och på andra platser kan vi få en framtida organisation av den högre utbildningen som tillgodoser studenternas behov av tillgång till den inriktning på utbildningen som de har valt. Vi kan också få en bred bas för forskning som kan öppna nya och spännande perspektiv och där man kan skapa nätverk över fakultets- och disciplingränser.

Herr talman! Jag vill med det jag har sagt, som omfattar en liten del av

betänkandet, yrka bifall till hemställan i dess helhet och avslag på reservationerna i utbildningsutskottets betänkande nr 12.

Till sist vill jag återigen betona att den organisationskommitté som föreslås i propositionen och som har påbörjat sitt förberedelsearbete måste ha en bred regional politisk förankring. Om Bosse Ringholm arbetar i Utbildningsdepartementet har jag totalt missförstått det hela. Han ingår ju i den här kommittén. Kommittén skall ha ett nära samarbete med landstinget, vilket är garanterat genom Bosse Ringholms och – tror jag – Ralph Lédels medverkan. Kommittén skall också ha ett nära samarbete med kommunerna i Stockholmsregionen.

Anf. 171 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag beträffande lärarhögskolan fråga Christina Linderholm om hon kan acceptera att man hotar att flytta en stor del av den utbildning som i dag bedrivs i Södertälje till Stockholm. Är det en god regional politik för Stokholmsregionen vad gäller den högre utbildningen? Jag tror att det är viktigt att vi i riksdagen då och då betonar att de uttalanden som görs härifrån är någonting annat än tomma ord på ett papper. Om detta förverkligas är risken att det som vi har sagt faller platt till marken.

Jag sade att jag gärna ser en struktur i framtiden med en rejäl satsning vid Novum och med stödjepunkter i Haninge, Botkyrka och Södertälje.

Självfallet tycker jag att dessa frågor skall utredas ordentligt, men den organisationskommitté som nu är tillsatt av regeringen har sannerligen inte mycket tid på sig. Den är dessutom ganska smal. Mitt eget parti är representerat, men det finns många partier som inte är det. Jag vet, Christina Linderholm, att det finns en stor oro bland Christina Linderholms egna partivänner för vad detta skall leda till. Kommittén skall lämna förslag om inriktning och organisation av verksamheten som skall gälla fr.o.m. budgetåret 1995/96. Dessa förslag skall lämnas för ställningstagande redan den 10 september. Därför har man inte över hövan mycket tid för detta arbete. Sedan skall kommittén tydligen fortsätta med andra frågor.

I och med att beslutsrätten när det gäller stora och viktiga frågor lyfts över till departementet litar jag faktiskt inte på att den nuvarande departementsledningen är intresserad av att lyssna. Man har tidigare inte accentuerat den delen särskilt mycket.

Anf. 172 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Det går inte att som Eva Johansson först säga att högskolorna och universiteten skall ges frihet att själva få bestämma över sin inriktning, sin organisation och sina lokaler och sedan säga att vi här skall uttala oss om en del av en helhet. Man måste bestämma sig för antingen det ena eller det andra. Det skulle jag vilja att också Eva Johansson gör. Skall vi ha en centralstyrning igen? Det är intressant att veta inför höstens val. Skall högskolorna och universiteten centralstyras, eller skall de få ha fortsatt frihet?

Eva Johansson diskuterar och ifrågasätter organisationskommitténs arbete. Om utbildningsutskottet här i riksdagen betonar att det är viktigt att

det finns en samordning med både landsting och kommuner förutsätter jag att regeringen ser till att detta samarbete fungerar. Det är oerhört angeläget.

Jag vet att mina partikamrater i landstinget också är mycket angelägna om att så sker. Med den starka betoning som finns i betänkandet kommer det att bli så. Det kommer att bevakas härifrån. Det behöver inte Eva Johansson oro sig för.

Jag tror inte att det var något mer.

Anf. 173 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Vid etableringen av nya universitet och högskolor skall naturligtvis riksdagen ha ett betydande inflytande över var sådana etableringar skall göras.

Men de konstnärliga högskolorna är inte nya. Det är högskolor som redan finns. Regeringen vill ta ifrån dessa högskolor beslutskompetensen och ge den till departementet. Det kan jag inte acceptera.

Jag förstår inte att det skall vara så svårt för Christina Linderholm att ställa upp bakom tidigare riksdagsuttalanden om att också högskolorna har ett uppdrag när det gäller att bidra till en bättre regional balans. Det var ett i stort sett enigt uttalande som gjordes om denna region. Jag förstår inte varför Christina Linderholm i dag inte står för det.

Som det har sagts tidigare känner vi inte riktigt igen Centerpartiet när det gäller utbildningsfrågorna. Förr var Centerpartiet med och drog i rätt riktning. Nu föredrar man att rätta in sig i leden i ett moderatstyrt utbildningsdepartement. Det är synd. Jag tycker nämligen att vi tillsammans har utträttat ganska mycket genom årens lopp. Vi får försöka att hitta andra samarbetspartner, såvitt vi inte kan få till stånd ett valresultat som gör att vi kan klara detta alldeles på egen hand.

Anf. 174 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Det sista vore nog det mest förödande för den högre utbildningen i Sverige, men vi skall väl inte tro att det kommer att gå så illa.

Det är häpnadsväckande att Eva Johansson säger att man har ställt upp på Centerns politik. Snarare har Centern år ut och år in släpat och dragit Socialdemokraterna åt sitt håll för att få till stånd en bra regional planering av högskoleutbildningen och en bra utveckling. Eva Johanssons historieskrivning är, som så mycket annat som socialdemokraterna säger här i kväll, något dåligt underbyggd.

Eva Johansson var med i utbildningsutskottet när den här propositionen diskuterades. Jag förmodar att Eva bättre än jag känner till hur man har diskuterat för att få fram ordentliga skrivningar om att inga beslut om lokalisering skall fattas förrän man har sett helheten.

Självfallet tänker vi naturligtvis ställa upp bakom en bra inomregional fördelning. Det har vi gjort på landstingsnivå och i länsstyrelsen, och det kommer vi att fortsätta med även här i riksdagsarbetet. Det behöver Eva Johansson inte oro sig för.

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Anf. 175 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Den borgerliga regeringen har velat framstå som den politiska kraft som kan flytta fram positionerna för ett svenskt utbildningssystem på alla nivåer.

Det ena beslutet efter det andra här i riksdagen har visat att regeringen helt har missuppfattat vad som krävs för att få utbildning och forskning att fungera i praktiken – i hela landet och i olika regioner. Det räcker inte med papper och miniräknare på ett skrivbord på Utbildningsdepartementet och i statsrådsberedningen för att lösa problemen.

Det fordras också kännedom om verkligheten utanför maktens boningar. Vilka utbildningsinsatser behöver olika regioner? Hur kan vi ta till vara den resurs som människorna utanför de stora universitetsorterna utgör? Kan näringslivet få tillgång till den kvalificerade arbetskraft man har behov av? Hur skall resurserna fördelas? Det är exempel på frågor som måste ställas och som också måste besvaras.

Jag trodde att vi redan tidigare hade klarat av den debatten. Jag trodde att de mindre och medelstora högskolorna hade fått en fast förankring i utbildnings- och forskningsvärlden. Men i och med den här propositionen har bakslaget kommit, tycker jag.

Det förslag som nu ligger får förödande konsekvenser, inte bara för utbildningen vid de regionala högskolorna. Det är ett faktum att högskolorna kommit att få allt större betydelse för hela utvecklingen i den region där de är lokaliserade. Detta gör inte högskolorna som sådana till enbart regionala. I själva verket är deras karaktär av nationella högskolor med omfattande internationella nätverk en förutsättning för att de skall få en regional betydelse. Många av de mindre och medelstora högskolorna har utvecklat uppmärksammade utbildningsprogram med utpräglad riksrekrytering.

Den forskning som sker i anslutning till dessa program sker i nätverk med både svenska universitet och högskolor och forskargrupper runt om i världen. Det är självklart att all forskning, oavsett om den sker vid universitet eller högskolor måste vila på och ingå i internationella nätverk. Det är helt orealistiskt att tänka sig att bygga upp en forskning som tar sikte på enbart lokala eller regionala problem och som dessutom skall genomföras med enbart lokala resurser.

Det blir nog endast en regeringens önskedröm att näringslivet skall skjuta till de belopp som behövs för att få en livaktig forskningsmiljö vid alla regionala högskolor. En högskola kommer på detta sätt att bli beroende av näringslivets styrka för sin fortsatta existens. Dessa krav ställer man inte upp när forskningsresurser tilldelas universitet och fackhögskolor. Om moderaterna får fortsätta i regeringsställning kommer det alltså att bli ett A- och ett B-lag inom högre utbildning och forskning.

Det förvånar mig, precis som tidigare talare i debatten, att Centerns representanter i utskottet kan avvika från sin tidigare ideologiska inställning till de regionala högskolorna. Det förvånar mig att man inte inser att de regionala högskolorna kommer i ett sämre läge än universiteten och fackhögskolorna på grund av medelstildelningens konstruktion.

Vi bygger nu upp en byråkrati där en stiftelse skall fördela forskningsanslag. Stiftelsen skall också ge klartecken till de forskningsområden som hög-

skolan skall få ägna sin kraft åt. Jag är mycket tvivlande till att högskolorna får sina nya forskningsresurser i så god tid att de på ett rationellt sätt kan utnyttja dem i sin verksamhet. Vi har mycket dåliga erfarenheter från hanteringen av de medel som riksdagen förra året anvisade för nätverksbyggande mellan olika högskolor. Att få vänta ett helt år på medel uppmuntrar inte precis till intensiv planering fortsättningsvis.

Jag vill här påpeka och ställa kravet att medelsfördelningen från stiftelserna skall ske snabbare än tidigare när det gäller pengar till nätverksforskningen. Det blir annars alldeles omöjligt för en regional högskola att göra en långsiktig planering för utbildning och forskning. Om inte detta fungerar riskeras att forskare och forskargrupper precis som studenter intar en avvaktande hållning till våra högskolor.

En som jag hoppas alltför ful tanke dyker med jämna mellanrum upp i mitt huvud: Menar regeringen kanske att de regionala högskolorna skall självdö? Jag hoppas att mina mörkertankar är felgrundade.

Det kanske är så att endast en socialdemokratisk regering kan fördela statens knappa kaka rätt även på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationer som det tidigare i debatten yrkats bifall till.

Anf. 176 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är utomordentligt beklagligt att Inger Hestvik inte var i kammaren och lyssnade på vad Marianne Jönsson från Centerpartiet sade som svar på de angrepp hon fick när det gällde de mindre och medelstora högskolorna. Marianne Jönsson redogjorde på ett utmärkt sätt för utskottets ställningstagande på detta område. På varje punkt som Inger Hestvik har tagit upp vederlades de uppfattningar som socialdemokraterna nästan enfatiskt upprepar utan att ha någon bäring för.

Inger Hestvik talade om en byråkrati som inte finns i verkligheten. Hon talade också om att det bara är socialdemokraterna som kan garantera att satsningar sker på de mindre och medelstora högskolorna, och glömmer helt att regeringen satsade 1,2 miljarder kronor. Jag skulle vilja upprepa vad utbildningsminister Per Unckel frågade tidigare: Vad vill socialdemokraterna göra i stället? Plocka bort de 1,2 miljarder kronorna. Vad har socialdemokraterna för alternativ? Jag tycker att man skall ha någon relevans i sitt anförande.

Anf. 177 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Jag har för mig att vi i vår forskningsmotion satsade 10 miljarder mer än vad regeringen gjorde i sitt budgetförslag.

När det gäller byråkrati har vår högskola, Falun-Borlänge, liksom högskolan i Gävle-Sandviken, dåliga erfarenheter. Vi skulle tillsammans ha ett nätverksforskningsprojekt som det lagts ned stor möda på. Lärarna vid högskolan fick ändra sina semestrar förra året för att i tid komma in med projektansökan till departementet. Det var väldigt knappt om tid. Ännu i april hade de inte fått pengarna till denna nätverksforskning; jag är inte säker på att de har fått dem ännu. I oktober hade jag en debatt här i riksdagen med Per

Prot. 1993/94:116
2 juni 1994

*Utbildning och
forskning*

Unckel. Han lovade då att pengarna skulle komma direkt. Det tog alltså åtminstone ett halvår.

Det får stå hur mycket fint som helst på s. 48 i betänkandet om att de mindre och medelstora högskolorna skall kunna verka precis som universitet och högskolor. Det kan de inte om de inte får de resurser som de andra universiteten och fackhögskolorna får. Det är helt orimligt.

Anf. 178 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Menar Inger Hestvik att de mindre och medelstora högskolorna skall ha samma resurser som de stora universitet och fackhögskolor som nu har fasta forskningsresurser? Det kommer vi inte att ha några som helst förutsättningar att klara ekonomiskt. Om man säger så till de mindre och medelstora högskolorna för man en felaktig politik eftersom man då skapar illusioner av något som aldrig kommer att genomföras. Det hade varit bättre om vi en gång i tiden hade börjat med att bygga ut en högskola i sänder, som tanken var när man började med de fyra filialerna. Socialdemokraterna spräckte den grundtanken och gick vidare och inrättade en ny högskola i praktiskt taget varje län.

Det finns inga förutsättningar att med en befolkning på knappt 9 miljoner människor dela upp forskningen på så många enheter. Det tycker jag att man måste ha klart för sig även i Gävle-Sandviken och Falun-Borlänge, hur stora önskemål man än har där.

Anf. 179 INGER HESTVIK (s) replik:

Herr talman! Vi har nog inte så stora önskemål att det skulle knäcka landets ekonomi. Det är ganska små resurser som skulle tillfredsställa de små regionala högskolorna. Vi har inte ens begärt fasta forskningsresurser; vi har begärt egna forskningsresurser.

Varför ställer man inte samma krav på universitetens forskning och på fackhögskolornas forskning, att näringslivet skall ställa upp och bestämma vilka profilområden man skall få syssla med? Man begränsar ju utvecklingen för de mindre och medelstora högskolorna på ett sätt som jag inte tycker är riktigt just. Man styr dem och gör det svårt för dem att planera sin undervisning och forskningsmiljö rationellt. Jag känner mycket väl till moderaternas inställning till de mindre och medelstora högskolorna. Jag känner också till mitt partis inställning till mindre och medelstora högskolor. Vi har fått vårt parti med oss, och jag trodde att vi hade hela riksdagen med oss när det gäller att det är värdefullt för en region att ha en egen högskola. Det är värdefullt för människorna där, i synnerhet för de kvinnor som bor i området, att ha nära till en utbildning och att kunna få den kompetens som Kristina Persson så varmt talade om. Vi har fortfarande en strid med moderaterna hemma om vi skall ha en regional högskola. Vi måste på alla sätt stödja dessa högskolor.

Anf. 180 ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! I detta betänkande behandlas två av mina motioner. De har rönt skiftande mottagande i utskottets behandling.

Den första berör utvecklingsmöjligheter för högskolan i Karlstad. Den högskolan har som kvalificerad och likvärdig i det nationella högskolesyste-

met kunnat medverka i arbetet med att vidareutveckla den regionala näringslivsstrukturen. Jag befärar att utan långa akademiska utbildningar med reguljär forskningsanknytning och anknytning till den internationella kunskapsutvecklingen kommer en högskola som den i Karlstad att utarmas och förlora den förnyelsekraft som hittills kännetecknat den. Jag är orolig för de negativa effekter det skulle få. Utskottets avslag på min motion har inte helt dämpat den oron.

Utskottet hänvisar till att det är genom nätverkssamarbete som de medelstora högskolorna skall bli delaktiga i forskningen. Kvaliteten i verksamheten med forskarutbildning vid högskolan i Karlstad garanteras nu genom en omfattande och väl fungerande samverkan med fakultetsorganisationen vid Göteborgs universitet och Chalmers. Högskolan i Karlstad har därmed en unik möjlighet att dra nytta av de befintliga resurserna.

Den nätverksstruktur som har etablerats i Västsverige, och som benämns Högskolerådet för västsvensk forskningssamverkan, är en kvalificerad mottagare och bedömare av resurser för forskning och forskarutbildning.

Antalet examina inom forskarutbildning som har utbildning och handledning i Karlstad som grund ökar snabbt. Det finns alltså garantier för att verksamheten kommer att resultera i kvalificerad forskning och forskarutbildning av högskolans studenter och ett betydande antal licentiat- och doktors-examina.

Högskolan i Karlstad är alltså nu nära att uppfylla kvalitetskriterierna för en reguljär organisation för forskning och forskarutbildning inom profilämnen. Om så vore skulle kvaliteten på forskningen och utbildningen få ett högst påtagligt lyft, undervisningen skulle stimuleras och en del forskargrupper skulle alldeles säkert uppnå god internationell klass.

Om man nu inte låter denna effekt på högskolor liknande den i Karlstad få väga tyngre än den eventuella, ringa negativa påverkan på universiteten, finns, enligt mitt sätt att se, ändå risk för att dessa högskolor på sikt utvecklas till farmarlag i en lägre division. Det skulle hela nationen förlora på.

Herr talman! Apropå risk- och beredskapscentrum i Karlstad skulle jag vilja understryka att högskolan i Karlstad, tillsammans med den övriga referensmiljön, ur forskningshänseende har både bredd och djup tillräckligt för att kraven för riskcentrum skall vara uppfyllda. Utbildning och forskning inom riskområdet lågprioriteras tyvärr vid universiteten i förhållande till mer dominanta vetenskapliga discipliner.

Min andra motion, om en större översyn av vuxenutbildningen, har glädjande nog lett till ett tillkännagivande till regeringen om krav på en sådan översyn.

Folkpartiets idé om gymnasiebank bör testas. Många kvinnodominerade yrkesområden står i dag inför stora förändringar. Människor kommer i framtiden att behöva byta yrke både en och flera gånger i livet. De behöver då kunna komplettera sina kunskaper eller skaffa sig en helt ny yrkesutbildning. Inte heller den som passerat högskolan och fått ut en examen kan på något sätt anse sig färdigutbildad för livet.

Hur dagens vuxenutbildning skall kunna möta alla förändrade krav och förutsättningar kräver svar på många frågor. Därför, herr talman, krävs en större översyn av vuxenutbildningen, vilket också utskottet har uttalat.

Anf. 181 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Som kulturpolitiker är det roligt att kunna säga att denna seans i kväll har påmint mig om en av de finaste föreställningar jag har sett på Dramaten, nämligen Lång dags färd mot natt. Några andra paralleller tänker jag inte dra. Jag hoppas att ni andra får tillfälle att se den föreställningen, på en av de finaste teatrar vi har i världen. Därmed fick jag säga någonting såsom bypolitiker för Stockholm – det är sällan som vi har någon sådan, men jag får vara det i dag.

Skämt åsido vill jag säga följande beträffande Stockholms universitet. Jag har förmånen att sitta i styrelsen. Där diskuterade vi organisationskommittén i fredags. Representant för universitetet blir avgående rektor Inge Jons-son. Jag tror att det borgar för att de erfarenheter som universitetet har haft under många år kommer till nytta för kommittén.

Att inte Stockholms universitet vill bli större beror helt enkelt på att vi inser vår begränsning och att det skulle drabba kvaliteten. Det betyder att det i sin förlängning drabbar studenterna, Sverige, samhället, utvecklingen, osv. Därför vill vi inte bygga ut. Vi kan också säga att vi inte får bygga ut, för miljöns skull. En av de vackraste delarna i Stockholm gränsar till universitetet, nämligen Norra Djurgården. Därmed nog sagt om detta.

Vad jag egentligen begärde ordet för i eftermiddags var för att säga någonting om kulturdelen, nämligen de 500 miljoner som regeringen föreslår skall gå till en stiftelse för kulturen. Vi på den borgerliga sidan blev glada när detta förslag kom. Tyvärr blev det inte samma glada reaktion från Kulturutredningens socialdemokratiska ledamöter, som tyckte att det fanns många brister i förslaget. För att förkorta debatten i denna sena timme skall jag begränsa mig till vad socialdemokraterna har sagt i en avvikande mening.

Man tyckte att det saknades analys. Hur skulle de 500 miljonerna användas? Det var direkt olämpligt att sätta i gång med detta utan den noggranna analys som politiker kunde göra. Man ville ha en annan inriktning. Man borde vänta på Kulturutredningen. Som vanligt skulle det, enligt socialdemokrater, vara politiker som bestämde.

Regeringen föreslår att denna stiftelses styrelse skall innehålla företrädare för kulturlivet, den höga konstnärliga utbildningen samt personer med ekonomisk kompetens. Personligen är jag helt övertygad om att det borgar för en bättre användning av de 500 miljonerna när man går den vägen, än om politiker skulle få ta hand om dem. Det är också bra att avkastningen eller en del av kapitalet skall användas i minst tio år.

Kultur-Sverige välkomnade de 500 miljonerna. Bengt Silfverstrand sade i början av debatten någonting om att detta var ett politiskt jippo. När man inte är förtjust i ett förslag eller inte har kommit med det själv, kallar man det gärna för politiskt jippo. Jag hoppas verkligen att detta s.k. politiska jippo skall lända till mycket nytta för konstnärlig utveckling. Vi säger i vårt yttrande till utbildningsutskottet att det är mycket viktigt att det också kommer ungdomar till del. Det har vi uttryckt, och det har man också gjort i utbildningsutskottet.

Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Anf. 182 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Jag vill bara till Elisabeth Fleetwood säga att man lätt blir populär när man delar ut pengar. Det är ganska lättköpta segrar. Jag förstår att man inom kulturlivet blir glad över detta. Det kan säkert komma till nytta. Det var bara det att vi försökte oss på konststycket att ta ansvar för hur pengarna fördelades. Av det skälet har vi ställt upp på reservationen från s-gruppen i kulturutskottet. Vi tyckte att man kunde jobba färdigt i de kulturutredningar som vi gärna ville ha, men som inte alla har velat ha så särskilt mycket.

Anf. 183 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Den övergripande kulturutredningen arbetar nu. De tre förberedande har avslutat sitt arbete. Vi har naturligtvis, i den ekonomiska situation som råder, direktiv att inte gå utanför ramarna. Åtminstone de borgerliga ledamöterna kommer att försöka hålla de gränserna. Om de 500 miljonerna hade lagts i utredningen hade de ätits upp ganska snabbt. På detta sätt har vi en tioårig framförhållning, som kan ge stora tillskott till vårt kulturliv i Sverige. Därför anser vi att detta är den bästa vägen att lösa detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 3 juni.)

16 § Vårdhögskolorna

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1993/94:UbU13 Vårdhögskolorna (prop. 1993/94:177).

Anf. 184 BERIT LÖFSTEDT (s):

Herr talman! Hör och häpna, detta är inte ens raljant sagt: Vi är i stort sett nöjda med det som står om vårdhögskolorna. Det finns inte anledning att föra någon längre debatt om det. Däremot kan man kanske säga att slutet på denna historia nog inte blev det vi hade trott, när vi från utskottets sida var överens om att det skulle till en utredning om huvudmannaskapsfrågan.

Bl.a. Moderaterna hade i årtal drivit kravet att dessa vårdhögskolor skulle förstatligas. På den tiden var man litet mer för förstatligande av högskolor i allmänhet än man har blivit senare. De flesta av oss ställde nog upp på den principen. Det har vi gjort länge. Vi tyckte att det vore ganska bra med ett enhetligt huvudmannaskap. Men många av oss insåg också att det skulle komma att kosta för mycket pengar. Det var precis vad det gjorde också, och det är skälet till att de förslag som nu lagts fram handlar om att inte utskifta någon större mängd pengar mellan kommunerna och staten.

Det är en pragmatisk del av propositionen – praktiskt inriktad. Det som gör att vi kan acceptera den, och det uppfattar jag att alla gör, är att de inblandade parterna, de berörda högskolorna och landstingen, förefaller rätt nöjda. Vad som står i propositionen är att de i princip får göra som de vill,

bara de kommer överens och det inte kostar mera pengar. Det må vara en väl så harmonisk lösning.

Vi har egentligen endast haft en synpunkt i denna fråga. Det har handlat om hur styrelsen borde eller inte borde vara sammansatt i de fall huvudmannaskapet blir kvar i landstinget. Det finns redovisat i en reservation.

Vi tycker inte att staten, regeringen, skall lägga sig i hur landstingen ordnar sina styrelser. För tids vinnande avstår jag från att gå längre. Trots att jag självfallet står bakom reservationen tänker jag inte yrka bifall till den.

Anf. 185 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att det nu finns öppningar för att ge vårdhögskolorna statlig huvudman, även om jag tycker att det är synd att kammaren inte fattade beslut den gången Huvudmannaskapsutredningen presenterade sitt förslag. Den var också enig om sitt förslag. Den gången, på 1970-talet, hade insatsen varit totalt 300 miljoner kronor. Läget var ju annorlunda då.

Det är bra att vi nu ger utrymme för detta, även om förslaget inte är det ideala. Det kommer säkert att leda till diskussioner om möjligheter. Det kommer också att ge upphov till svåra diskussioner ute i landet om gränsdragning och finansiering.

Enligt propositionen är det nu Kanslersämbetet som skall stå för kvalitetsbedömningen. Jag vill då betona att det är viktigt att erkänna att kunskaper inom vårdutbildningarna kan vara av olika slag och att det finns olika sorters kvalitet. Det är naturligtvis teoretisk-vetenskaplig kvalitet men också klinisk-praktisk kvalitet. Det är ett praktikens mästerskap, som lärs ut och in genom att studenter får öva under goda handledare. Det finns en risk att dessa kvaliteter tappas bort.

Det är patienternas fysiska, psykiska, sociala och andliga behov som vårdpersonalen skall uppfylla, ofta ordlöst. Utifrån de arbetsuppgifterna måste begreppet kvalitet rymma mer än teoretiska kunskaper. Det är praktik och teknik som lärs ut och lärs in. Det är handgrepp – att ta i patienter, att vända trots smärtor, att lyfta, lägga om sår och mata även den som är halvsidigt förlamad i svalget. Detta fångas inte i en teoretisk avhandling men är lika viktiga kvaliteter, när man nu skall kvalitetsbedöma vårdutbildningarna.

I kvalitet ligger också ett förhållningssätt till lidande människor, patienter. Det handlar om hur man som personal, frisk och stark, förhåller sig till människor som behöver stöd och hjälp. Att skapa kontakt och förtroende, ofta på kort tid, är nog den svåraste delen i dessa utbildningar. Den kvaliteten måste fångas på sina villkor.

Det viktiga för vårdhögskolorna inför framtiden är att man skapar tjänster för lärare och handledare som inrymmer både teori och praktik och att förändringarna inom utbildningarna sker på de egna villkoren. Vi är också bundna av EES-avtalet och överenskommelser, där det tydligt krävs att t.ex. en sjuksköterskas utbildning skall ha 50 % klinisk inriktning.

Nu strävar också många vårdhögskolor efter att ge ämnesexamen inom de 120 poängen, dvs. en fil. kand. Det finns all anledning att fundera på om det är möjligt att ge både en ämnesexamen och en yrkesexamen inom utrymmet. Det är en av de frågor som Kanslersämbetet måste ta ställning till.

Jag tror inte heller att vårdutbildningarna inom högskolan automatiskt skall införlivas med de medicinska fakulteterna och där konkurrera med läkarutbildningar om intresse och resurser, även om de medicinska fakulteterna skulle behöva en rejäl dos av kvinnligt perspektiv.

Vårdutbildningarna är sammansatta av många olika delar, självfallet medicinska delar men också stora inslag av sociala, psykologiska, pedagogiska och även ekonomiska ämnen. Detta gör att jag anser att det bör skapas vård-fakulteter som i sig rymmer denna breda sammansättning av kompetens och som ger de högre vårdutbildningarna utrymme för att utveckla sin särart.

Herr talman! Utskottet är, som Berit Löfstedt sade, överens i stort. Den socialdemokratiska reservationen innebär att man vill att ledningen för vårdhögskolorna inte skall anpassas till övriga högskolor utan i huvudsak följa kommunallagen. Utskottets majoritet delar inte den bedömningen utan tycker att det är bra om dessa högskolor har samma regler som de statliga vad gäller tjänstetillsättning, ledning och studerandeflytande.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 3 juni.)

17 § Beslut om fortsatt ärendebehandling

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenum.

18 § Kammaren åtskildes kl. 22.29.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 14 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 48 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 12 § anf. 78 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. beslutet om uppskjuten votering,
av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 18.01,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 15 § anf. 153 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LENA JÖNSSON

Innehållsförteckning

Torsdagen den 2 juni

Meddelande om kammarens sammanträde tisdagen den 7 juni, m.m.	1
Talmannen	
1 § Justering av protokoll	1
2 § Förnyad bordläggning	1
3 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 1 juni	1
Konstitutionsutskottets betänkande KU40	
Konstitutionsutskottets betänkande KU41	
Konstitutionsutskottets betänkande KU42	
Konstitutionsutskottets betänkande KU38	
Finansutskottets betänkande FiU22	
Skatteutskottets betänkande SkU42	
Försvarsutskottets betänkande FöU12	
Försvarsutskottets betänkande FöU13	
Försvarsutskottets betänkande FöU14	
Trafikutskottets betänkande TU32	
Trafikutskottets betänkande TU33	
Trafikutskottets betänkande TU37	
Utrikesutskottets betänkande UU19	
Meddelande om samlad votering	7
4 § Lag om genetiskt modifierade organismer	7
Jordbruksutskottets betänkande JoU29	
Debatt	
Inga-Britt Johansson (s)	
Carl G Nilsson (m)	
Lennart Daléus (c)	
Dan Ericsson i Kolmården (kds)	
Max Montalvo (nyd)	
Inger Hestvik (s)	
Annika Åhnberg (-)	
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>	
5 § Försöksverksamhet med medborgarkontor	27
Konstitutionsutskottets betänkande KU39	
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>	
6 § Ny sjölag	28
Lagutskottets betänkande LU31	
Debatt	
Elver Jonsson (fp)	
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>	

7 § Förändringar i lönegarantisystemet	29	Prot. 1993/94:116 2 juni 1994
Lagutskottets betänkande LU34		
Debatt		
Hans Stenberg (s)		
Hans Andersson (v)		
Stig Rindborg (m)		
<i>Beslut fattades efter 8 §</i>		
8 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	39	
Lagutskottets betänkande LU35		
Beslut	40	
Jordbruksutskottets betänkande JoU29		
Konstitutionsutskottets betänkande KU39		
Lagutskottets betänkande LU31		
Lagutskottets betänkande LU34		
Lagutskottets betänkande LU35		
Meddelande om ändrad tid för kammarens sammanträde tisdagen den 7 juni	42	
Förste vice talmannen		
Beslut om samlad votering	42	
9 § JAS-projektet	42	
Försvarsutskottets betänkande FöU10		
Debatt		
Sture Ericson (s)		
Arne Andersson (m)		
Britt Bohlin (s)		
Jan Jennehag (v)		
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>		
10 § Psykiskt stördas villkor	53	
Socialutskottets betänkande SoU28		
Debatt		
Eva Zetterberg (v)		
Bo Holmberg (s)		
Sten Svensson (m)		
Statsrådet Bo Könberg (fp)		
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>		
11 § Svar på interpellation 1993/94:149 om marknadsekonomi och demokrati	60	
Statsminister Carl Bildt (m)		
Widar Andersson (s)		
Johan Lönnroth (v)		
12 § Svar på interpellation 1993/94:147 om den s.k. Wedén-affären	71	
Statsminister Carl Bildt (m)		
Lennart Rohdin (fp)		
Ivar Virgin (m)		

13 § Handikappombudsman	79
Socialutskottets betänkande SoU27	
Debatt	
Jan Andersson (s)	
Eva Zetterberg (v)	
Ulla Orring (fp)	
My Persson (m)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
14 § Innovationsstöd	92
Näringsutskottets betänkande NU25	
Debatt	
Mats Lindberg (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
Rolf L Nilson (v)	
Kjell Ericsson (c)	
Jan Backman (m)	
Rolf Dahlberg (m)	
Beslut	107
Försvarsutskottets betänkande FöU10	
Socialutskottets betänkande SoU28	
Socialutskottets betänkande SoU27	
Näringsutskottets betänkande NU25	
Beslut om uppskjuten votering	110
15 § Utbildning och forskning	110
Utbildningsutskottets betänkande UbU12	
Debatt	
Bengt Silfverstrand (s)	
Stefan Kihlberg (nyd)	
Björn Samuelson (v)	
(forts.)	
Ajournering	117
Återupptagna förhandlingar	118
15 § (forts.) Utbildning och forskning (forts. UbU12)	118
Rune Rydén (m)	
Utbildningsminister Per Unckel (m)	
Margitta Edgren (fp)	
Marianne Jönsson (c)	
Tuve Skånberg (kds)	
Berit Löfstedt (s)	
Bo Arvidson (m)	
Kristina Persson (s)	
Eva Johansson (s)	
Förste vice talmannen (om taletiden)	
Christina Linderholm (c)	
Inger Hestvik (s)	
Isa Halvarsson (fp)	
Elisabeth Fleetwood (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 3 juni</i>	

16 §	Vårdhögskolorna	169	Prot. 1993/94:116
	Utbildningsutskottets betänkande UbU13		2 juni 1994
	Debatt		
	Berit Löfstedt (s)		
	Margitta Edgren (fp)		
	<i>Beslut skulle fattas den 3 juni</i>		
17 §	Beslut om fortsatt ärendehandling	171	

